॥ ನಮೋ ತಸ್ಸ ಭಗವತೋ ಅರಹತೋ ಸಮ್ಮಾಸಮ್ಬುದ್ಧಸ್ಸ॥

ಖುದ್ದಕನಿಕಾಯೇ

ಪೇಟಕೋಪದೇಸಪಾಳಿ

೧. ಅರಿಯಸಚ್ಚಪ್ಪಕಾಸನಪಠಮಭೂಮಿ

ನಮೋ ಸಮ್ಮಾಸಮ್ಬುದ್ಧಾನಂ ಪರಮತ್ಥದಸ್ಸೀನಂ

ಸೀಲಾದಿಗುಣಪಾರಮಿಪ್ಪತ್ತಾನಂ।

೧. ದುವೇ ಹೇತೂ ದುವೇ ಪಚ್ಚಯಾ ಸಾವಕಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಉಪ್ಪಾದಾಯ - ಪರತೋ ಚ ಘೋಸೋ ಸಚ್ಚಾನುಸನ್ಧಿ, ಅಜ್ಝತ್ತಞ್ಚ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರತೋ ಘೋಸೋ? ಯಾ ಪರತೋ ದೇಸನಾ ಓವಾದೋ ಅನುಸಾಸನೀ ಸಚ್ಚಕಥಾ ಸಚ್ಚಾನುಲೋಮೋ। ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ - ದುಕ್ಖಂ ಸಮುದಯೋ ನಿರೋಧೋ ಮಗ್ಗೋ। ಇಮೇಸಂ ಚತುನ್ನಂ ಸಚ್ಚಾನಂ ಯಾ ದೇಸನಾ ಸನ್ದಸ್ಸನಾ ವಿವರಣಾ ವಿಭಜನಾ ಉತ್ತಾನೀಕಿರಿಯಾ [ಉತ್ತಾನಿಕಿರಿಯಾ (ಕ॰)] ಪಕಾಸನಾ - ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸಚ್ಚಾನುಲೋಮೋ ಘೋಸೋತಿ।

೨. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ?

ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ನಾಮ ಯೋ ಯಥಾದೇಸಿತೇ ಧಮ್ಮೇ ಬಹಿದ್ಧಾ ಆರಮ್ಮಣಂ ಅನಭಿನೀಹರಿತ್ವಾ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ - ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ।

ತಂಆಕಾರೋ ಯೋನಿಸೋ ದ್ವಾರೋ ವಿಧಿ ಉಪಾಯೋ। ಯಥಾ ಪುರಿಸೋ ಸುಕ್ಖೇ ಕಟ್ಠೇ ವಿಗತಸ್ನೇಹೇ ಸುಕ್ಖಾಯ ಉತ್ತರಾರಣಿಯಾ ಥಲೇ ಅಭಿಮನ್ಥಮಾನಂ ಭಬ್ಬೋ ಜೋತಿಸ್ಸ ಅಧಿಗಮಾಯ । ತಂ ಕಿಸ್ಸ ಹೇತು। ಯೋನಿಸೋ ಅಗ್ಗಿಸ್ಸ ಅಧಿಗಮಾಯ। ಏವಮೇವಸ್ಸ ಯಮಿದಂ ದುಕ್ಖಸಮುದಯನಿರೋಧಮಗ್ಗಾನಂ ಅವಿಪರೀತಧಮ್ಮದೇಸನಂ ಮನಸಿಕರೋತಿ - ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ।

ಯಥಾ ತಿಸ್ಸೋ ಉಪಮಾ ಪುಬ್ಬೇ ಅಸ್ಸುತಾ ಚ ಅಸ್ಸುತಪುಬ್ಬಾ ಚ ಪಟಿಭನ್ತಿ। ಯೋ ಹಿ ಕೋಚಿ ಕಾಮೇಸು ಅವೀತರಾಗೋತಿ... ಪೇ॰... ದುವೇ ಉಪಮಾ ಅಯೋನಿಸೋ ಕಾತಬ್ಬಾ ಪಚ್ಛಿಮೇಸು ವುತ್ತಂ। ತತ್ಥ ಯೋ ಚ ಪರತೋ ಘೋಸೋ ಯೋ ಚ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ - ಇಮೇ ದ್ವೇ ಪಚ್ಚಯಾ। ಪರತೋ ಘೋಸೇನ ಯಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಪಞ್ಞಾ - ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸುತಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ। ಯಾ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೇನ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಪಞ್ಞಾ - ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾತಿ। ಇಮಾ ದ್ವೇ ಪಞ್ಞಾ ವೇದಿತಬ್ಬಾ। ಪುರಿಮಕಾ ಚ ದ್ವೇ ಪಚ್ಚಯಾ। ಇಮೇ ದ್ವೇ ಹೇತೂ ದ್ವೇ ಪಚ್ಚಯಾ ಸಾವಕಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಉಪ್ಪಾದಾಯ।

೩. ತತ್ಥ ಪರತೋ ಘೋಸಸ್ಸ ಸಚ್ಚಾನುಸನ್ಧಿಸ್ಸ ದೇಸಿತಸ್ಸ ಅತ್ಥಂ ಅವಿಜಾನನ್ತೋ ಅತ್ಥಪ್ಪಟಿಸಂವೇದೀ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ನ ಚ ಅತ್ಥಪ್ಪಟಿಸಂವೇದೀ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕರಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಪರತೋ ಘೋಸಸ್ಸ

ಸಚ್ಚಾನುಸನ್ಧಿಸ್ಸ ದೇಸಿತಸ್ಸ ಅತ್ಥಂ ವಿಜಾನನ್ತೋ ಅತ್ಥಪ್ಪಟಿಸಂವೇದೀ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಅತ್ಥಪ್ಪಟಿಸಂವೇದೀ ಚ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕರಿಸ್ಸತೀತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಏಸ ಹೇತು ಏತಂ ಆರಮ್ಮಣಂ ಏಸೋ ಉಪಾಯೋ ಸಾವಕಸ್ಸ ನಿಯ್ಯಾನಸ್ಸ, ನತ್ಥಞ್ಞೋ। ಸೋಯಂ ನ ಚ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅತ್ಥವಿಜಾನನಾಯ ಸಹ ಯುತ್ತೋ ನಾಪಿ ಘೋಸಾನುಯೋಗೇನ ಪರತೋ ಘೋಸಸ್ಸ ಅತ್ಥಂ ಅವಿಜಾನನ್ತೇನ ಸಕ್ಕಾ ಉತ್ತರಿಮನುಸ್ಸಧಮ್ಮಂ ಅಲಮರಿಯಞಾಣದಸ್ಸನಂ ಅಧಿಗನ್ತುಂ, ತಸ್ಮಾ ನಿಬ್ಬಾಯಿತುಕಾಮೇನ ಸುತಮಯೇನ ಅತ್ಥಾ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ। ತತ್ಥ ಪರಿಯೇಸನಾಯ ಅಯಂ ಅನುಪುಬ್ಬೀ ಭವತಿ ಸೋಳಸ ಹಾರಾ, ಪಞ್ಚ ನಯಾ, ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ।

ತತ್ಥಾಯಂ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ಸೋಳಸಹಾರಾ ನೇತ್ತೀ, ಪಞ್ಚನಯಾ ಸಾಸನಸ್ಸ ಪರಿಯೇಟ್ಠಿ।
ಅಟ್ಠಾರಸಮೂಲಪದಾ, ಕಚ್ಚಾಯನಗೋತ್ತನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ॥

೪. ತತ್ಥ ಕತಮೇ ಸೋಳಸಹಾರಾ?

ದೇಸನಾ ವಿಚಯೋ ಯುತ್ತಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಲಕ್ಖಣಂ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಆವಟ್ಟೋ ವಿಭತ್ತಿ ಪರಿವತ್ತನೋ ವೇವಚನೋ ಪಞ್ಞತ್ತಿ ಓತರಣೋ ಸೋಧನೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ ಸಮಾರೋಪನೋ - ಇಮೇ ಸೋಳಸ ಹಾರಾ।

ತತ್ಥ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ದೇಸನಾ ವಿಚಯೋ ಯುತ್ತಿ, ಪದಟ್ಠಾನೋ ಚ ಲಕ್ಖಣೋ [ಪದಟ್ಠಾನಞ್ಚ ಲಕ್ಖಣಂ (ಪೀ॰)]।
ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಚ ಆವಟ್ಟೋ, ವಿಭತ್ತಿ ಪರಿವತ್ತನೋ॥

ವೇವಚನೋ ಚ ಪಞ್ಞತ್ತಿ, ಓತರಣೋ ಚ ಸೋಧನೋ।
ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ, ಸಮಾರೋಪನೋ ಸೋಳಸೋ - [ಸೋಳಸ ಹಾರಾ (ಪೀ॰ ಕ॰)]।

೫. ತತ್ಥ ಕತಮೇ ಪಞ್ಚ ನಯಾ?

ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೋ ತಿಪುಕ್ಖಲೋ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತೋ ದಿಸಾಲೋಚನೋ ಅಙ್ಕುಸೋತಿ।

ತತ್ಥ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ಪಠಮೋ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೋ, ದುತಿಯೋ ಚ ತಿಪುಕ್ಖಲೋ।
ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತೋ ನಾಮ, ತತಿಯೋ ಹೋತಿ ಸೋ ನಯೋ॥

ದಿಸಾಲೋಚನಮಾಹಂಸು, ಚತುತ್ಥೋ ನಯಲಞ್ಜಕೋ।
ಪಞ್ಚಮೋ ಅಙ್ಕುಸೋ ನಾಮ [ಪಞ್ಚಮಂ ಅಙ್ಕುಸಂ ಆಹು (ಪೀ॰ ಕ॰)], ಸಬ್ಬೇ ಪಞ್ಚ ನಯಾ ಗತಾ॥

೬. ತತ್ಥ ಕತಮಾನಿ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ?

ಅವಿಜ್ಜಾ ತಣ್ಹಾ ಲೋಭೋ ದೋಸೋ ಮೋಹೋ ಸುಭಸಞ್ಞಾ ಸುಖಸಞ್ಞಾ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ ಸಮಥೋ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಅಲೋಭೋ ಅದೋಸೋ ಅಮೋಹೋ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ, ಇಮಾನಿ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ। ತತ್ಥ ನವ ಪದಾನಿ ಅಕುಸಲಾನಿ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಅಕುಸಲಂ ಸಮೋಸರತಿ। ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ ಸಮೋಸರತಿ।

ಕತಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಅಕುಸಲಾನಿ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಅಕುಸಲಂ ಸಮೋಸರತಿ?

ಅವಿಜ್ಜಾ ಯಾವ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ, ಇಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಅಕುಸಲಾನಿ, ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಅಕುಸಲಂ ಸಮೋಸರತಿ।

ಕತಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ ಸಮೋಸರತಿ?

ಸಮಥೋ ಯಾವ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ, ಇಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ ಸಮೋಸರತಿ। ಇಮಾನಿ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ।

ತತ್ಥ ಇಮಾ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ತಣ್ಹಾ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾ ಲೋಭೋ, ದೋಸೋ ತಥೇವ ಮೋಹೋ ಚ।
ಚತ್ತಾರೋ ಚ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ, ಕಿಲೇಸಭೂಮಿ ನವ ಪದಾನಿ॥

ಯೇ ಚ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ ಸಮಥೋ, ವಿಪಸ್ಸನಾ ಕುಸಲಮೂಲಂ।
ಏತಂ ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ, ಇನ್ದ್ರಿಯಭೂಮಿ ನವಪದಾನಿ॥

ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ ನವಹಿ ಪದೇಹಿ ಯುಜ್ಜತಿ, ನವಹಿ ಚೇವ ಅಕುಸಲಂ।
ಏಕಕೇ ನವ ಮೂಲಪದಾನಿ, ಉಭಯತೋ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ॥

ಇಮೇಸಂ ಅಟ್ಠಾರಸನ್ನಂ ಮೂಲಪದಾನಂ ಯಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಅಕುಸಲಾನಿ, ಅಯಂ ದುಕ್ಖಸಮುದಯೋ; ಯಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ, ಅಯಂ ದುಕ್ಖನಿರೋಧಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ। ಇತಿ ಸಮುದಯಸ್ಸ ದುಕ್ಖಂ ಫಲಂ, ದುಕ್ಖನಿರೋಧಗಾಮಿನಿಯಾ ಪಟಿಪದಾಯ ನಿರೋಧಂ ಫಲಂ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ಭಗವತಾ ಬಾರಾಣಸಿಯಂ ದೇಸಿತಾನಿ।

೭. ತತ್ಥ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಅರಿಯಸಚ್ಚಸ್ಸ ಅಪರಿಮಾಣಾನಿ ಅಕ್ಖರಾನಿ ಪದಾನಿ ಬ್ಯಞ್ಜನಾನಿ ಆಕಾರಾನಿ ನಿರುತ್ತಿಯೋ ನಿದ್ದೇಸಾ ದೇಸಿತಾ ಏತಸ್ಸೇವತ್ಥಸ್ಸ ಸಙ್ಕಾಸನಾಯ ಪಕಾಸನಾಯ ವಿವರಣಾಯ ವಿಭಜನಾಯ ಉತ್ತಾನೀಕಮ್ಮತಾಯ ಪಞ್ಞಾಪನಾಯಾತಿ ಯಾ ಏವಂ ಸಬ್ಬೇಸಂ ಸಚ್ಚಾನಂ। ಇತಿ ಏಕಮೇಕಂ ಸಚ್ಚಂ ಅಪರಿಮಾಣೇಹಿ ಅಕ್ಖರಪದಬ್ಯಞ್ಜನಆಕಾರನಿರುತ್ತಿನಿದ್ದೇಸೇಹಿ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಂ, ತಞ್ಚ ಬ್ಯಞ್ಜನಂ ಅತ್ಥಪುಥುತ್ತೇನ ಪನ ಅತ್ಥೇವ ಬ್ಯಞ್ಜನಪುಥುತ್ತೇನ।

ಯೋ ಹಿ ಕೋಚಿ ಸಮಣೋ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಾ ಏವಂ ವದೇಯ್ಯ "ಅಹಂ ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ ಪಚ್ಚಕ್ಖಾಯ ಅಞ್ಞಂ ದುಕ್ಖಂ ಪಞ್ಞಪೇಸ್ಸಾಮೀ"ತಿ ತಸ್ಸ ತಂ ವಾಚಾವತ್ಥುಕಮೇವಸ್ಸ ಪುಚ್ಛಿತೋ ಚ ನ ಸಮ್ಪಾಯಿಸ್ಸತಿ। ಏವಂ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಯಞ್ಚ ರತ್ತಿಂ ಭಗವಾ ಅಭಿಸಮ್ಬುದ್ಧೋ, ಯಞ್ಚ ರತ್ತಿಂ ಅನುಪಾದಾಯ ಪರಿನಿಬ್ಬುತೋ, ಏತ್ಥನ್ತರೇ ಯಂ ಕಿಞ್ಚಿ ಭಗವತಾ ಭಾಸಿತಂ ಸುತ್ತಂ ಗೇಯ್ಯಂ ವೇಯ್ಯಾಕರಣಂ ಗಾಥಾ ಉದಾನಂ ಇತಿವುತ್ತಕಂ ಜಾತಕಂ ಅಬ್ಭುತಧಮ್ಮಂ ವೇದಲ್ಲಂ, ಸಬ್ಬಂ ತಂ ಧಮ್ಮಚಕ್ಕಂ ಪವತ್ತಿತಂ। ನ ಕಿಞ್ಚಿ

ಬುದ್ಧಾನಂ ಭಗವನ್ತಾನಂ ಧಮ್ಮದೇಸನಾಯ ಧಮ್ಮಚಕ್ಕತೋ ಬಹಿದ್ಧಾ, ತಸ್ಸ ಸಬ್ಬಂ ಸುತ್ತಂ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಸು ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಂ। ತತ್ಥ ಪರಿಗ್ಗಣ್ಹನಾಯ ಆಲೋಕಸಭಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ಥಾವರಾನಿ ಇಮಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದುಕ್ಖಂ? ಜಾತಿ ಜರಾ ಬ್ಯಾಧಿ ಮರಣಂ ಸಂಖಿತ್ತೇನ ಪಞ್ಚುಪಾದಾನಕ್ಖನ್ಧಾ ದುಕ್ಖಾ। ತತ್ಥಾಯಂ ಲಕ್ಖಣನಿದ್ದೇಸೋ, ಪಾತುಭಾವಲಕ್ಖಣಾ ಜಾತಿ, ಪರಿಪಾಕಲಕ್ಖಣಾ ಜರಾ, ದುಕ್ಖದುಕ್ಖತಾಲಕ್ಖಣೋ ಬ್ಯಾಧಿ, ಚುತಿಲಕ್ಖಣಂ ಮರಣಂ, ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗವಿಪರಿಣಾಮಪರಿತಾಪನಲಕ್ಖಣೋ ಸೋಕೋ, ಲಾಲಪ್ಪನಲಕ್ಖಣೋ ಪರಿದೇವೋ, ಕಾಯಸಮ್ಪೀಳನಲಕ್ಖಣಂ ದುಕ್ಖಂ, ಚಿತ್ತಸಮ್ಪೀಳನಲಕ್ಖಣಂ ದೋಮನಸ್ಸಂ, ಕಿಲೇಸಪರಿದಹನಲಕ್ಖಣೋ ಉಪಾಯಾಸೋ, ಅಮನಾಪಸಮೋಧಾನಲಕ್ಖಣೋ ಅಪ್ಪಿಯಸಮ್ಪಯೋಗೋ, ಮನಾಪವಿನಾಭಾವಲಕ್ಖಣೋ ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗೋ, ಅಧಿಪ್ಪಾಯವಿವತ್ತನಲಕ್ಖಣೋ ಅಲಾಭೋ, ಅಪರಿಞ್ಞಾಲಕ್ಖಣಾ ಪಞ್ಚುಪಾದಾನಕ್ಖನ್ಧಾ, ಪರಿಪಾಕಚುತಿಲಕ್ಖಣಂ ಜರಾಮರಣಂ, ಪಾತುಭಾವಚುತಿಲಕ್ಖಣಂ ಚುತೋಪಪತ್ತಿ, ಪಟಿಸನ್ಧಿನಿಬ್ಬತ್ತನಲಕ್ಖಣೋ ಸಮುದಯೋ, ಸಮುದಯಪರಿಜಹನಲಕ್ಖಣೋ ನಿರೋಧೋ, ಅನುಸಯಸಮುಚ್ಛೇದಲಕ್ಖಣೋ ಮಗ್ಗೋ। ಬ್ಯಾಧಿಲಕ್ಖಣಂ ದುಕ್ಖಂ, ಸಞ್ಞಾನನಲಕ್ಖಣೋ ಸಮುದಯೋ, ನಿಯ್ಯಾನಿಕಲಕ್ಖಣೋ ಮಗ್ಗೋ, ಸನ್ತಿಲಕ್ಖಣೋ ನಿರೋಧೋ। ಅಪ್ಪಟಿಸನ್ಧಿಭಾವನಿರೋಧಲಕ್ಖಣಾ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು, ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ, ದುಕ್ಖಞ್ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ, ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ, ಸಮುದಯೋ ಚ ದುಕ್ಖಞ್ಚ, ಸಮುದಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ, ಸಮುದಯೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ, ನಿರೋಧೋ ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ, ನಿರೋಧೋ ಚ ದುಕ್ಖಞ್ಚ, ನಿರೋಧೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ, ಮಗ್ಗೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ, ಮಗ್ಗೋ ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ, ಮಗ್ಗೋ ಚ ದುಕ್ಖಞ್ಚ।

೮. ತತ್ಥಿಮಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ।

"ಯಮೇಕರತ್ತಿಂ [ಜಾತಕ ೧ ವೀಸತಿನಿಪಾತೇ ಅಯೋಘರಜಾತಕೇ] ಪಠಮಂ, ಗಬ್ಭೇ ವಸತಿ ಮಾಣವೋ।
ಅಬ್ಭುಟ್ಠಿತೋವ ಸೋ ಯಾತಿ, ಸ ಗಚ್ಛಂ ನ ನಿವತ್ತತೀ"ತಿ॥

ಅಟ್ಠಿಮಾ, ಆನನ್ದ, ದಾನುಪಪತ್ತಿಯೋ ಏಕುತ್ತರಿಕೇ ಸುತ್ತಂ - ಅಯಂ ಜಾತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಜರಾ?

ಅಚರಿತ್ವಾ [ಧ॰ ಪ॰ ೧೫೫] ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ, ಅಲದ್ಧಾ ಯೋಬ್ಬನೇ ಧನಂ।
ಜಿಣ್ಣಕೋಞ್ಚಾವ ಝಾಯನ್ತಿ, ಖೀಣಮಚ್ಛೇವ ಪಲ್ಲಲೇ॥

ಪಞ್ಚ ಪುಬ್ಬನಿಮಿತ್ತಾನಿ ದೇವೇಸು - ಅಯಂ ಜರಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಬ್ಯಾಧಿ?

ಸಾಮಂ ತೇನ ಕುತೋ ರಾಜ, ತುವಮ್ಪಿ ಜರಾಯನ್ತಿ ವೇದೇಸಿ।
ಖತ್ತಿಯ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ಫಲೋ, ಲೋಕೋ ನ ಹಿ ಕಮ್ಮಂ ಪನಯತಿ॥

ತಯೋ ಗಿಲಾನಾ - ಅಯಂ ಬ್ಯಾಧಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಮರಣಂ?

ಯಥಾಪಿ [ದೀಘನಿಕಾಯೇ ಅಧೋಲಿಖಿತಗಾಥಾ] ಕುಮ್ಭಕಾರಸ್ಸ, ಕತಂ ಮತ್ತಿಕಭಾಜನಂ।

ಖುದ್ದಕಞ್ಚ ಮಹನ್ತಞ್ಚ, ಯಂ ಪಕ್ಕಂ ಯಞ್ಚ ಆಮಕಂ।
ಸಬ್ಬಂ ಭೇದನಪರಿಯನ್ತಂ, ಏವಂ ಮಚ್ಚಾನ ಜೀವಿತಂ॥

ಮಮಾಯಿತೇ ಪಸ್ಸಥ ಫನ್ದಮಾನೇ [ಹಞ್ಞಮಾನೇ (ಪೀ) ಪಸ್ಸ ಸು॰ ನಿ॰ ೭೮೩], ಮಚ್ಛೇವ ಅಪ್ಪೋದಕೇ ಖೀಣಸೋತೇ।
ಏತಮ್ಪಿ ದಿಸ್ವಾ ಅಮಮೋ ಚರೇಯ್ಯ, ಭವೇಸು ಆಸತ್ತಿಮಕುಬ್ಬಮಾನೋ॥

ಉದಕಪ್ಪನಸುತ್ತಂ - ಇದಂ ಮರಣಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಕೋ?

ಇಧ ಸೋಚತಿ ಪೇಚ್ಚ ಸೋಚತಿ, ಪಾಪಕಾರೀ ಉಭಯತ್ಥ ಸೋಚತಿ।
ಸೋ ಸೋಚತಿ ಸೋ ವಿಹಞ್ಞತಿ, ದಿಸ್ವಾ ಕಮ್ಮಕಿಲಿಟ್ಠಮತ್ತನೋ [ಕಮ್ಮಕಿಲಿಟ್ಠಂ ಅತ್ತನೋ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಧ॰ ಪ॰ ೧೫]॥

ತೀಣಿ ದುಚ್ಚರಿತಾನಿ - ಅಯಂ ಸೋಕೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿದೇವೋ?

ಕಾಮೇಸು [ಸು॰ ನಿ॰ ೭೮೦] ಗಿದ್ಧಾ ಪಸುತಾ ಪಮೂಳ್ಹಾ, ಅವದಾನಿಯಾ ತೇ ವಿಸಮೇ ನಿವಿಟ್ಠಾ।
ದುಕ್ಖೂಪನೀತಾ ಪರಿದೇವಯನ್ತಿ, ಕಿಂಸು ಭವಿಸ್ಸಾಮ ಇತೋ ಚುತಾಸೇ॥

ತಿಸ್ಸೋ ವಿಪತ್ತಿಯೋ - ಅಯಂ ಪರಿದೇವೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದುಕ್ಖಂ?

ಸತಂ ಆಸಿ ಅಯೋಸಙ್ಕೂ [ಅಯೋಸಙ್ಕು (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಥೇರಗಾ॰ ೧೧೯೭], ಸಬ್ಬೇ ಪಚ್ಚತ್ತವೇದನಾ।
ಜಲಿತಾ ಜಾತವೇದಾವ, ಅಚ್ಚಿಸಙ್ಘಸಮಾಕುಲಾ॥

ಮಹಾ ವತ ಸೋ ಪರಿಳಾಹೋ [ಪರಿದಾಘೋ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಸಂ॰ ನಿ॰ ೫.೧೧೧೩] ಸಂಯುತ್ತಕೇ ಸುತ್ತಂ ಸಚ್ಚಸಂಯುತ್ತೇಸು - ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದೋಮನಸ್ಸಂ?

ಸಙ್ಕಪ್ಪೇಹಿ ಪರೇತೋ [ಪರತೋ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಸು॰ ನಿ॰ ೮೨೪] ಸೋ, ಕಪಣೋ ವಿಯ ಝಾಯತಿ।
ಸುತ್ವಾ ಪರೇಸಂ ನಿಗ್ಘೋಸಂ, ಮಙ್ಕು ಹೋತಿ ತಥಾವಿಧೋ॥

ದ್ವೇಮೇ ತಪನೀಯಾ ಧಮ್ಮಾ - ಇದಂ ದೋಮನಸ್ಸಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಉಪಾಯಾಸೋ?

ಕಮ್ಮಾರಾನಂ ಯಥಾ ಉಕ್ಕಾ, ಅನ್ತೋ ಡಯ್ಹತಿ ನೋ ಬಹಿ।
ಏವಂ ಡಯ್ಹತಿ ಮೇ ಹದಯಂ, ಸುತ್ವಾ ನಿಬ್ಬತ್ತಮಬ್ಭುಜಂ॥

ತಯೋ ಅಗ್ಗೀ - ಅಯಂ ಉಪಾಯಾಸೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಪ್ಪಿಯಸಮ್ಪಯೋಗೋ?

ಅಯಸಾವ [ಧ॰ ಪ॰ ೨೪೦] ಮಲಂ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ, ತತುಟ್ಠಾಯ ತಮೇವ ಖಾದತಿ।
ಏವಂ ಅತಿಧೋನಚಾರಿನಂ, ಸಾನಿ ಕಮ್ಮಾನಿ ನಯನ್ತಿ ದುಗ್ಗತಿಂ॥

ದ್ವೇಮೇ ತಥಾಗತಂ ಅಬ್ಭಾಚಿಕ್ಖನ್ತಿ, ಏಕುತ್ತರಿಕೇ ಸುತ್ತಂ ದುಕೇಸು - ಅಯಂ ಅಪ್ಪಿಯಸಮ್ಪಯೋಗೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗೋ?

ಸುಪಿನೇನ ಯಥಾಪಿ ಸಙ್ಗತಂ, ಪಟಿಬುದ್ಧೋ ಪುರಿಸೋ ನ ಪಸ್ಸತಿ।
ಏವಮ್ಪಿ ಪಿಯಾಯಿತಂ [ಮಮಾಯಿತಂ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಸು॰ ನಿ॰ ೮೧೩] ಜನಂ, ಪೇತಂ ಕಾಲಙ್ಕತಂ [ಕಾಲಕತಂ (ಪೀ॰)] ನ ಪಸ್ಸತಿ॥

ತೇ ದೇವಾ ಚವನಧಮ್ಮಂ ವಿದಿತ್ವಾ ತೀಹಿ ವಾಚಾಹಿ ಅನುಸಾಸನ್ತಿ। ಅಯಂ ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗೋ।

ಯಮ್ಪಿಚ್ಛಂ ನ ಲಭತಿ, ತಿಸ್ಸೋ ಮಾರಧೀತರೋ।
ತಸ್ಸ ಚೇ ಕಾಮಯಾನಸ್ಸ [ಕಾಮಯಮಾನಸ್ಸ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಸು॰ ನಿ॰ ೭೭೩], ಛನ್ದಜಾತಸ್ಸ ಜನ್ತುನೋ।
ತೇ ಕಾಮಾ ಪರಿಹಾಯನ್ತಿ, ಸಲ್ಲವಿದ್ಧೋವ ರುಪ್ಪತಿ॥

ಸಂಖಿತ್ತೇನ ಪಞ್ಚುಪಾದಾನಕ್ಖನ್ಧಾ ದುಕ್ಖಾ।

ಚಕ್ಖು ಸೋತಞ್ಚ ಘಾನಞ್ಚ, ಜಿವ್ಹಾ ಕಾಯೋ ತತೋ ಮನೋ।
ಏತೇ ಲೋಕಾಮಿಸಾ ಘೋರಾ, ಯತ್ಥ ಸತ್ತಾ ಪುಥುಜ್ಜನಾ॥

ಪಞ್ಚಿಮೇ ಭಿಕ್ಖವೇ ಖನ್ಧಾ - ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಜರಾ ಚ ಮರಣಞ್ಚ?

ಅಪ್ಪಂ ವತ ಜೀವಿತಂ ಇದಂ, ಓರಂ ವಸ್ಸಸತಾಪಿ ಮೀಯತೇ [ಮೀಯತಿ (ಸು॰ ನಿ॰ ೮೧೦)]।
ಅಥ ವಾಪಿ ಅಕಿಚ್ಚಂ ಜೀವಿತಂ, ಅಥ ಖೋ ಸೋ ಜರಸಾಪಿ ಮೀಯತೇ॥

ಸಂಯುತ್ತಕೇ ಪಸೇನದಿಸಂಯುತ್ತಕೇ ಸುತ್ತಂ ಅಯ್ಯಿಕಾ ಮೇ ಕಾಲಙ್ಕತಾ - ಅಯಂ ಜರಾ ಚ ಮರಣಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಚುತಿ ಚ ಉಪಪತ್ತಿ ಚ?

“ಸಬ್ಬೇ ಸತ್ತಾ ಮರಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಮರಣನ್ತಂ ಹಿ ಜೀವಿತಂ।
ಯಥಾಕಮ್ಮಂ ಗಮಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಅತ್ತಕಮ್ಮಫಲೂಪಗಾ”ತಿ [ಪುಞ್ಞಪಾಪಫಲೂಪಗಾತಿ (ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೧೩೩)]॥ -

ಅಯಂ ಚುತಿ ಚ ಉಪಪತ್ತಿ ಚ।

ಇಮೇಹಿ ಸುತ್ತೇಹಿ ಏಕಸದಿಸೇಹಿ ಚ ಅಞ್ಞೇಹಿ ನವವಿಧಂ ಸುತ್ತಂ ತಂ ಅನುಪವಿಟ್ಠೇಹಿ ಲಕ್ಖಣತೋ ದುಕ್ಖಂ ಞತ್ವಾ ಸಾಧಾರಣಞ್ಚ ಅಸಾಧಾರಣಞ್ಚ ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ। ಗಾಥಾಹಿ ಗಾಥಾ ಅನುಮಿನಿತಬ್ಬಾ, ಬ್ಯಾಕರಣೇಹಿ ವಾ ಬ್ಯಾಕರಣಂ - ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ।

೬. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದುಕ್ಖಸಮುದಯೋ?

ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾ ಕಾಮಸಙ್ಗಸತ್ತಾ [ಕಾಮಪಸಙ್ಗಸತ್ತಾ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೬೩], ಸಂಯೋಜನೇ ವಜ್ಜಮಪಸ್ಸಮಾನಾ।
ನ ಹಿ ಜಾತು ಸಂಯೋಜನಸಙ್ಗಸತ್ತಾ, ಓಘಂ ತರೇಯ್ಯುಂ ವಿಪುಲಂ ಮಹನ್ತಂ॥

ಚತ್ತಾರೋ ಆಸವಾ ಸುತ್ತಂ - ಅಯಂ ದುಕ್ಖಸಮುದಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದುಕ್ಖನಿರೋಧೋ?

ಯಮ್ಹಿ ನ ಮಾಯಾ ವಸತೀ ನ ಮಾನೋ,
ಯೋ ವೀತಲೋಭೋ ಅಮಮೋ ನಿರಾಸೋ,
ಪನುಣ್ಣಕೋಧೋ [ಪನುನ್ನಕೋಧೋ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೧೯] ಅಭಿನಿಬ್ಬುತತ್ತೋ।
ಸೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಸೋ ಸಮಣೋ ಸ ಭಿಕ್ಖು॥

ದ್ವೇಮಾ ವಿಮುತ್ತಿಯೋ, ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ; ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಚ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ - ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಮಗ್ಗೋ?

ಏಸೇವ ಮಗ್ಗೋ ನತ್ಥಞ್ಞೋ, ದಸ್ಸನಸ್ಸ ವಿಸುದ್ಧಿಯಾ।
ಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ, ಮಾರಸ್ಸೇತಂ ಪಮೋಹನಂ॥

ಸತ್ತಿಮೇ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ - ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ?

"ಯೇ ಧಮ್ಮಾ [ಮಹಾವ॰ ೬೦] ಹೇತುಪ್ಪಭವಾ, ತೇಸಂ ಹೇತುಂ ತಥಾಗತೋ ಆಹ।
ತೇಸಞ್ಚ ಯೋ ನಿರೋಧೋ, ಏವಂವಾದೀ ಮಹಾಸಮಣೋ"ತಿ॥

ಹೇತುಪ್ಪಭವಾ ಧಮ್ಮಾ ದುಕ್ಖಂ, ಹೇತುಸಮುದಯೋ, ಯಂ ಭಗವತೋ ವಚನಂ। ಅಯಂ ಧಮ್ಮೋ ಯೋ ನಿರೋಧೋ, ಯೇ ಹಿ ಕೇಚಿ ಸಂಯೋಜನಿಯೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಅಸ್ಸದಾನುಪಸ್ಸಿನೋ ವಿಹರನ್ತಿ। ಕಿಲೇಸಾ ತಣ್ಹಾ ಪವಡ್ಢತಿ, ತಣ್ಹಾಪಚ್ಚಯಾ ಉಪಾದಾನಂ... ಪೇ॰... ಏವಮೇತಸ್ಸ ಕೇವಲಸ್ಸ ದುಕ್ಖಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಸಮುದಯೋ ಹೋತಿ। ತತ್ಥ ಯಂ ಸಂಯೋಜನಂ - ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯೇ ಸಂಯೋಜನಿಯಾ ಧಮ್ಮಾ ಯೇ ಚ ಸೋಕಪರಿದೇವದುಕ್ಖದೋಮನಸ್ಸುಪಾಯಾಸಾ ಸಮ್ಭವನ್ತಿ - ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಾ ಸಂಯೋಜನಿಯೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಆದೀನವಾನುಪಸ್ಸನಾ - ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಪರಿಮುಚ್ಚತಿ ಜಾತಿಯಾ ಜರಾಯ ಬ್ಯಾಧೀಹಿ ಮರಣೇಹಿ ಸೋಕೇಹಿ ಪರಿದೇವೇಹಿ ಯಾವ ಉಪಾಯಾಸೇಹಿ - ಇದಂ ನಿಬ್ಬಾನಂ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು?

ಅತ್ಥಙ್ಗತಸ್ಸ ನ ಪಮಾಣಮತ್ಥಿ, ತಂ ಹಿ ವಾ ನತ್ಥಿ ಯೇನ ನಂ ಪಞ್ಞಪೇಯ್ಯ।
ಸಬ್ಬಸಞ್ಞಾನಂ ಸಮೂಹತತ್ತಾ ವಿದೂ, ಸಿತಾ ವಾದಸತಸ್ಸು [ವಾದಸತಸ್ಸ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಸಬ್ಬೇ॥

ಸಂಯುತ್ತಕೇ ಗೋಧಿಕಸಂಯುತ್ತಂ।

ಇಮಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ। ಯಹಿಂ ಯಹಿಂ ಸಚ್ಚಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ, ತಹಿಂ ತಹಿಂ ಸಚ್ಚಲಕ್ಖಣತೋ ಓತಾರೇತ್ವಾ [ಓಹಾರೇತ್ವಾ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಅಪರಿಮಾಣೇಹಿ ಬ್ಯಞ್ಜನೇಹಿ ಸೋ ಅತ್ಥೋ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ। ತತ್ಥ ಅತ್ಥಾನುಪರಿವತ್ತಿ ಬ್ಯಞ್ಜನೇನ ಪುನ ಬ್ಯಞ್ಜನಾನುಪರಿವತ್ತಿ ಅತ್ಥೇನ ತಸ್ಸ ಏಕಮೇಕಸ್ಸ ಅಪರಿಮಾಣಾನಿ ಬ್ಯಞ್ಜನಾನಿ ಇಮೇಹಿ ಸುತ್ತೇಹಿ ಯಥಾನಿಕ್ಖಿತ್ತೇಹಿ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ। ಪಞ್ಚನಿಕಾಯೇ ಅನುಪವಿಟ್ಠಾಹಿ ಗಾಥಾಹಿ ಗಾಥಾ ಅನುಮಿನಿತಬ್ಬಾ, ಬ್ಯಾಕರಣೇನ ಬ್ಯಾಕರಣಂ। ಇಮಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ।

ತೇಸಂ ಇಮಾ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ಯಮೇಕರತ್ತಿಂ ಪಠಮಂ, ಅಟ್ಠ ದಾನೂಪಪತ್ತಿಯೋ।
ಪಞ್ಚ ಪುಬ್ಬನಿಮಿತ್ತಾನಿ, ಖೀಣಮಚ್ಛಂವ ಪಲ್ಲಲಂ॥

ಸಾಮಂ ತೇನ ಕುತೋ ರಾಜ, ತಯೋ ದೇವಾ ಗಿಲಾನಕಾ।
ಯಥಾಪಿ ಕುಮ್ಭಕಾರಸ್ಸ, ಯಥಾ ನದಿದಕಪ್ಪನಂ॥

ಇಧ ಸೋಚತಿ ಪೇಚ್ಚ ಸೋಚತಿ, ತೀಣಿ ದುಚ್ಚರಿತಾನಿ ಚ।
ಕಾಮೇಸು ಗಿದ್ಧಾ ಪಸುತಾ, ಯಾವ ತಿಸ್ಸೋ ವಿಪತ್ತಿಯೋ॥

ಸತಂ ಆಸಿ [ಸತಮಾಯು (ಸೀ॰), ಸತಧಾತು (ಪೀ॰)] ಅಯೋಸಙ್ಕು, ಪರಿಳಾಹೋ ಮಹತ್ತರೋ।
ಸಙ್ಕಪ್ಪೇಹಿ ಪರೇತೋ ಸೋ, ತತ್ಥ ತಪನಿಯೇಹಿ ಚ॥

ಕಮ್ಮಾರಾನಂ ಯಥಾ ಉಕ್ಕಾ, ತಯೋ ಅಗ್ಗೀ ಪಕಾಸಿತಾ।
ಅಯತೋ ಮಲಮುಪ್ಪನ್ನಂ, ಅಬ್ಭಕ್ಖಾನಂ ತಥಾಗತೇ॥

ತಿವಿಧಂ ದೇವಾನುಸಾಸನ್ತಿ, ಸುಪಿನೇನ ಸಙ್ಗಮೋ ಯಥಾ।
ತಿಸ್ಸೋ ಚೇವ ಮಾರಧೀತಾ, ಸಲ್ಲವಿದ್ಧೋವ ರುಪ್ಪತಿ॥

ಚಕ್ಖು ಸೋತಞ್ಚ ಘಾನಞ್ಚ, ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಪಕಾಸಿತಾ।
ಅಪ್ಪಂ ವತ ಜೀವಿತಂ ಇದಂ, ಅಯ್ಯಿಕಾ ಮೇ ಮಹಲ್ಲಿಕಾ॥

ಸಬ್ಬೇ ಸತ್ತಾ ಮರಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಉಪಪತ್ತಿ ಚುತಿಚಯಂ।
ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾ ಪಸುತಾ, ಆಸವೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಚ॥

ಯಮ್ಹಿ ನ ಮಾಯಾ ವಸತಿ, ದ್ವೇಮಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಯೋ।
ಏಸೇವ ಮಗ್ಗೋ ನತ್ಥಞ್ಞೋ, ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ ಚ ಸುದೇಸಿತಾ॥

ಅತ್ಥಙ್ಗತಸ್ಸ ನ ಪಮಾಣಮತ್ಥಿ, ಗೋಧಿಕೋ ಪರಿನಿಬ್ಬುತೋ।
ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಹೇತುಪ್ಪಭವಾ, ಸಂಯೋಜನಾನುಪಸ್ಸಿನೋ॥

ಇಮಾ ದಸ ತೇಸಂ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ।

೧೦. ತತ್ಥಿಮಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ ಯೇಸು ಸುತ್ತೇಸು ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ದೇಸಿತಾನಿ ಅನುಲೋಮಮ್ಪಿ ಪಟಿಲೋಮಮ್ಪಿ ವೋಮಿಸ್ಸಕಮ್ಪಿ। ತತ್ಥ ಅಯಂ ಆದಿ।

ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿವುತೋ ಲೋಕೋ, [ಅಜಿತಾತಿ ಭಗವಾ]
ವಿವಿಚ್ಛಾ ಪಮಾದಾ ನಪ್ಪಕಾಸತಿ।
ಜಪ್ಪಾಭಿಲೇಪನಂ [ಜಪ್ಪಾನುಲೇಪನಂ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಸು॰ ನಿ॰ ೧೦೩೯] ಬ್ರೂಮಿ, ದುಕ್ಖಮಸ್ಸ ಮಹಬ್ಭಯಂ॥

ತತ್ಥ ಯಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ವಿವಿಚ್ಛಾ ಚ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯಂ ಮಹಬ್ಭಯಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ - ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ। "ಸಂಯೋಜನಂ ಸಂಯೋಜನಿಯಾ ಚ ಧಮ್ಮಾ"ತಿ ಸಂಯುತ್ತಕೇ ಚೆತ್ತಸಂಯುತ್ತಕೇಸು ಬ್ಯಾಕರಣಂ। ತತ್ಥ ಯಂ ಸಂಯೋಜನಂ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯೇ ಸಂಯೋಜನಿಯಾ ಧಮ್ಮಾ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ - ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ?

ಉಚ್ಛಿನ್ನಭವತಣ್ಹಸ್ಸ, ನೇತ್ತಿಚ್ಛಿನ್ನಸ್ಸ [ಸನ್ತಚಿತ್ತಸ್ಸ (ಸು॰ ನಿ॰ ೭೪೧)] ಭಿಕ್ಖುನೋ।
ವಿಕ್ಖೀಣೋ ಜಾತಿಸಂಸಾರೋ, ನತ್ಥಿ ದಾನಿ ಪುನಬ್ಭವೋ॥

ಯಂ ಚಿತ್ತಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯೋ ಭವತಣ್ಹಾಯ ಉಪಚ್ಛೇದೋ, ಅಯಂ ದುಕ್ಖನಿರೋಧೋ। ವಿಕ್ಖೀಣೋ ಜಾತಿಸಂಸಾರೋ, ನತ್ಥಿ ದಾನಿ ಪುನಬ್ಭವೋತಿ ನಿದ್ದೇಸೋ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ - ದುಕ್ಖಞ್ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ। ದ್ವೇಮಾ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ವಿಮುತ್ತಿಯೋ; ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ, ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಚ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ। ಯಂ ಚಿತ್ತಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಾ ವಿಮುತ್ತಿ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ - ದುಕ್ಖಞ್ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ?

ಕುಮ್ಭೂಪಮಂ [ಧ॰ ಪ॰ ೪೦] ಕಾಯಮಿಮಂ ವಿದಿತ್ವಾ, ನಗರೂಪಮಂ ಚಿತ್ತಮಿದಂ ಠಪೇತ್ವಾ।
ಯೋಧೇಥ ಮಾರಂ ಪಞ್ಞಾವುಧೇನ, ಜಿತಞ್ಚ ರಕ್ಖೇ ಅನಿವೇಸನೋ ಸಿಯಾ॥

ತತ್ಥ ಯಞ್ಚ ಕುಮ್ಭೂಪಮೋ ಕಾಯೋ ಯಞ್ಚ ನಗರೂಪಮಂ ಚಿತ್ತಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಂ ಪಞ್ಞಾವುಧೇನ ಮಾರಂ ಯೋಧೇಥಾತಿ ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಯಂ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ನ ತುಮ್ಹಾಕಂ, ತಂ ಪಜಹಿತಬ್ಬಂ। ಯಾ ಸಂಯೋಜನಾ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಯೇ ತೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನತ್ತನಿಯಾ ಪಹಾತಬ್ಬಾ, ರೂಪಂ ಯಾವ ವಿಞ್ಞಾಣಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ?

ಯೇ ಕೇಚಿ ಸೋಕಾ ಪರಿದೇವಿತಾ ವಾ, ದುಕ್ಖಾ ಚ [ದುಕ್ಖಞ್ಚ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೭೦] ಲೋಕಸ್ಮಿಮನೇಕರೂಪಾ।
ಪಿಯಂ ಪಟಿಚ್ಚಪ್ಪಭವನ್ತಿ ಏತೇ, ಪಿಯೇ ಅಸನ್ತೇ ನ ಭವನ್ತಿ ಏತೇ॥

ಯೇ ಸೋಕಪರಿದೇವಾ, ಯಂ ಚ ಅನೇಕರೂಪಂ ದುಕ್ಖಂ, ಯಂ ಪೇಮತೋ ಭವತಿ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಂ ಪೇಮಂ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯೋ ತತ್ಥ ಛನ್ದರಾಗವಿನಯೋ ಪಿಯಸ್ಸ ಅಕಿರಿಯಾ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ। ತಿಮ್ಬರುಕೋ ಪರಿಬ್ಬಾಜಕೋ ಪಚ್ಚೇತಿ "ಸಯಂಕತಂ ಪರಂಕತ"ನ್ತಿ। ಯಥೇಸಾ ವೀಮಂಸಾ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಾ ಏತೇ ದ್ವೇ ಅನ್ತೇ ಅನುಪಗಮ್ಮ ಮಜ್ಝಿಮಾ ಪಟಿಪದಾ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ಯಾವ ಜಾತಿಪಚ್ಚಯಾ ಜರಾಮರಣಂ, ಇದಮ್ಪಿ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ। ವಿಞ್ಞಾಣಂ ನಾಮರೂಪಂ ಸಳಾಯತನಂ ಫಸ್ಸೋ ವೇದನಾ ಭವೋ ಜಾತಿ ಜರಾಮರಣಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ತಣ್ಹಾ ಉಪಾದಾನಂ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಇತಿ ಇದಂ ಸಯಂಕತಂ ವೀಮಂಸೇಯ್ಯಾತಿ [ವೀಮಂಸೀಯತಿ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಯಞ್ಚ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೇ ದುಕ್ಖಂ, ಇದಂ ಏಸೋ ಸಮುದಯೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧಾ ಸಙ್ಖಾರನಿರೋಧೋ ಚ ಯಾವ ಚ ಜರಾಮರಣನಿರೋಧೋತಿ ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ।

೧೧. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ?

> "ಯೋ ದುಕ್ಖಮದ್ದಕ್ಖಿ [ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೧೫೭] ಯತೋನಿದಾನಂ, ಕಾಮೇಸು ಸೋ ಜನ್ತು ಕಥಂ ನಮೇಯ್ಯ।
> ಕಾಮಾ ಹಿ ಲೋಕೇ ಸಙ್ಗಾತಿ ಞತ್ವಾ, ತೇಸಂ ಸತೀಮಾ ವಿನಯಾಯ ಸಿಕ್ಖೇ"ತಿ॥

ಯೋ ದುಕ್ಖಮದ್ದಕ್ಖಿ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯತೋ ಭವತಿ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಸನ್ದಿಟ್ಠಂ ಯತೋ ಭವತಿ ಯಾವ ತಸ್ಸ ವಿನಯಾಯ ಸಿಕ್ಖಾ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ।

ಏಕಾದಸಙ್ಗುತ್ತರೇಸು ಗೋಪಾಲಕೋಪಮಸುತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಯಾವ ರೂಪಸಞ್ಞುತ್ತಾ ಯಞ್ಚ ಸಳಾಯತನಂ ಯಥಾ ವಣಂ ಪಟಿಚ್ಛಾದೇತಿ ಯಞ್ಚ ತಿತ್ಥಂ ಯಥಾ ಚ ಲಭತಿ ಧಮ್ಮೂಪಸಞ್ಹಿತಂ ಉಳಾರಂ ಪೀತಿಪಾಮೋಜ್ಜಂ ಚತುಬ್ಬಿಧಂ ಚ ಅತ್ತಭಾವತೋ ಚ ವತ್ಥು, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಾವ ಆಸಾಟಿಕಂ ಹಾರೇತಾ [ಸಾಟೇತಾ (ಸೀ॰ ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಅಙ್ಗುತ್ತರನಿಕಾಯೇ] ಹೋತಿ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ರೂಪಸಞ್ಞುತ್ತಾ ಆಸಾಟಕಹರಣಂ [ಆಸಾಟಿಕಸಾಟನಾ (ಪೀ॰)] ವಣಪಟಿಚ್ಛಾದನಂ ವೀಥಿಞ್ಞುತಾ ಗೋಚರಕುಸಲಞ್ಚ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಅವಸೇಸಾ ಧಮ್ಮಾ ಅತ್ಥಿ ಹೇತೂ ಅತ್ಥಿ ಪಚ್ಚಯಾ ಅತ್ಥಿ ನಿಸ್ಸಯಾ ಸಾವಸೇಸದೋಹಿತಾ ಅನೇಕಪೂಜಾ ಚ ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಧಮ್ಮಾ ವೀಥಿಞ್ಞುತಾ ಚ ಹೇತು, ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ?

> ಸತಿ ಕಾಯಗತಾ ಉಪಟ್ಠಿತಾ, ಛಸು ಫಸ್ಸಾಯತನೇಸು ಸಂವುತೋ [ಸಂವರೋ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೨೫]।
> ಸತತಂ ಭಿಕ್ಖು ಸಮಾಹಿತೋ, ಜಞ್ಞಾ [ಜಾನೇಯ್ಯ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ನಿಬ್ಬಾನಮತ್ತನೋ॥

ತತ್ಥ ಯಾ ಚ ಕಾಯಗತಾ ಸತಿ ಯಞ್ಚ ಸಳಾಯತನಂ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬಞ್ಞೇತಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಾ ಚ ಕಾಯಗತಾ ಸತಿ ಯೋ ಚ ಸೀಲಸಂವರೋ ಯೋ ಚ ಸಮಾಧಿ ಯತ್ಥ ಯಾ ಸತಿ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ। ಸಬ್ಬಮ್ಪಿ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಏವಂವಿಹಾರಿನಾ ಞಾತಬ್ಬಂ ನಿಬ್ಬಾನಂ। ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ, ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಸೀಲೇ ಪತಿಟ್ಠಾಯ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವೇತಬ್ಬಾ ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ। ತತ್ಥ ಯಂ ಚಿತ್ತಸಹಜಾತಾ ಧಮ್ಮಾ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯೋ ಚ ಸಮಥೋ ಯಾ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ, ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಚ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮುದಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ?

ಆಸಾ ಚ ಪೀಹಾ ಅಭಿನನ್ದನಾ ಚ, ಅನೇಕಧಾತೂಸು ಸರಾ ಪತಿಟ್ಠಿತಾ।

ಅಞ್ಞಾಣಮೂಲಪ್ಪಭವಾ ಪಜಪ್ಪಿತಾ, ಸಬ್ಬಾ ಮಯಾ ಬ್ಯನ್ತಿಕತಾ ಸಮೂಲಿಕಾ॥

ಅಞ್ಞಾಣಮೂಲಪ್ಪಭವಾತಿ ಪುರಿಮಕೇಹಿ ಸಮುದಯೋ। ಸಬ್ಬಾ ಮಯಾ ಬ್ಯನ್ತಿಕತಾ ಸಮೂಲಿಕಾತಿ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಚತುನ್ನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಅನನುಬೋಧಾ ಅಪ್ಪಟಿವೇಧಾ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಅರಿಯಸ್ಸ ಸೀಲಸ್ಸ ಸಮಾಧಿನೋ ಪಞ್ಞಾಯ ವಿಮುತ್ತಿಯಾ। ತತ್ಥ ಯೋ ಇಮೇಸಂ ಚತುನ್ನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಅನನುಬೋಧಾ ಅಪ್ಪಟಿವೇಧಾ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಪಟಿವೇಧೋ ಭವನೇತ್ತಿಯಾ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮುದಯೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ?

ಯಾನಿ [ಸು॰ ನಿ॰ ೧೦೪೧] ಸೋತಾನಿ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, [ಅಜಿತಾತಿ ಭಗವಾ]

ಸತಿ ತೇಸಂ ನಿವಾರಣಂ।

ಸೋತಾನಂ ಸಂವರಂ ಬ್ರೂಮಿ, ಪಞ್ಞಾಯೇತೇ ಪಿಧೀಯರೇ॥

ಯಾನಿ ಸೋತಾನೀತಿ ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯಾ ಚ ಪಞ್ಞಾ ಯಾ ಚ ಸತಿ ನಿವಾರಣಂ ಪಿಧಾನಞ್ಚ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಸಙ್ಖೇತನಿಯಂ ಸುತ್ತಂ ದಳ್ಹನೇಮಿಯಾನಾಕಾರೋ ಛಹಿ ಮಾಸೇಹಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ತತ್ಥ ಯಂ ಕಾಯಂ ಕಾಯಕಮ್ಮಂ ಸವಙ್ಕಂ ಸದೋಸಂ ಸಕಸಾವಂ ಯಾ ಸವಙ್ಕತಾ ಸದೋಸತಾ ಸಕಸಾವತಾ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಏವಂ ವಚೀಕಮ್ಮಂ ಮನೋಕಮ್ಮಂ ಅವಙ್ಕಂ ಅದೋಸಂ ಅಕಸಾವಂ, ಯಾ ಅವಙ್ಕತಾ ಅದೋಸತಾ ಅಕಸಾವತಾ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಏವಂ ವಚೀಕಮ್ಮಂ ಮನೋಕಮ್ಮಂ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ಸಮುದಯೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮುದಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ?

“ನಿಸ್ಸಿತಸ್ಸ ಚಲಿತಂ, ಅನಿಸ್ಸಿತಸ್ಸ ಚಲಿತಂ ನತ್ಥಿ, ಚಲಿತೇ ಅಸತಿ ಪಸ್ಸದ್ಧಿ, ಪಸ್ಸದ್ಧಿಯಾ ಸತಿ ನತಿ ನ ಹೋತಿ, ನತಿಯಾ ಅಸತಿ [ಅಸತಿಯಾ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೭೪] ಆಗತಿಗತಿ ನ ಹೋತಿ, ಆಗತಿಗತಿಯಾ ಅಸತಿ ಚುತೂಪಪಾತೋ ನ ಹೋತಿ, ಚುತೂಪಪಾತೇ ಅಸತಿ ನೇವಿಧ ನ ಹುರಂ ನ ಉಭಯಮನ್ತರೇನ। ಏಸೇವನ್ತೋ ದುಕ್ಖಸ್ಸಾ”ತಿ।

ತತ್ಥ ದ್ವೇ ನಿಸ್ಸಯಾ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯೋ ಚ ಅನಿಸ್ಸಯೋ, ಯಾ ಚ ಅನತಿ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಯಾ ಆಗತಿಗತಿ ನ ಹೋತಿ ಚುತೂಪಪಾತೋ ಚ ಯೋ ಏಸೇವನ್ತೋ ದುಕ್ಖಸ್ಸಾತಿ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಅನುಪಟ್ಠಿತಕಾಯಗತಾ ಸತಿ…ಪೇ॰… ಯಂ ವಿಮುತ್ತಿಞಾಣದಸ್ಸನಂ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಏಕಾರಸಉಪನಿಸ್ಸಯಾ ವಿಮುತ್ತಿಯೋ ಯಾವ ಉಪನಿಸ್ಸಯಉಪಸಮ್ಪದಾ ಉಪಟ್ಠಿತಕಾಯಗತಾಸತಿಸ್ಸ ವಿಹರತಿ। ಸೀಲಸಂವರೋ ಸೋಸಾನಿಯೋ ಹೋತಿ, ಯಞ್ಚ ವಿಮುತ್ತಿಞಾಣದಸ್ಸನಂ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಯಾ ಚ ವಿಮುತ್ತಿ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಸಮುದಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ।

೧೨. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ನಿರೋಧೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ?

ಸಯಂ ಕತೇನ ಸಚ್ಚೇನ, ತೇನ ಅತ್ತನಾ ಅಭಿನಿಬ್ಬಾನಗತೋ ವಿತಿಣ್ಣಕಙ್ಖೋ।

ವಿಭವಞ್ಚ ಞತ್ವಾ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ತಾವ ಖೀಣಪುನಬ್ಭವೋ ಸ ಭಿಕ್ಖು॥

ಯಂ ಸಚ್ಚೇನ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಯಂ ಖೀಣಪುನಬ್ಭವೋ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಪಞ್ಚ ವಿಮುತ್ತಾಯತನಾನಿ ಸತ್ಥಾ ವಾ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇಸಿ ಅಞ್ಞತರೋ ವಾ ವಿಞ್ಞೂ ಸಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾ। ತಸ್ಸ ಅತ್ಥಪ್ಪಟಿಸಂವೇದಿಸ್ಸ ಪಾಮೋಜ್ಜಂ ಜಾಯತಿ, ಪಮುದಿತಸ್ಸ ಪೀತಿ ಜಾಯತಿ, ಯಾವ ನಿಬ್ಬಿನ್ದನ್ತೋ ವಿರಜ್ಜತಿ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಯಾ ವಿಮುತ್ತಿ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಏವಂ ಪಞ್ಚ ವಿಮುತ್ತಾಯತನಾನಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ನಿರೋಧೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ।

ಇಮಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ। ಇಮೇಹಿ ಸಾಧಾರಣೇಹಿ ಸುತ್ತೇಹಿ ಯಥಾನಿಕ್ಖಿತ್ತೇಹಿ ಪಟಿವೇಧತೋ ಚ ಲಕ್ಖಣತೋ ಚ ಓತಾರೇತ್ವಾ ಅಞ್ಞಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ ಅಪರಿಹಾಯನ್ತೇನ। ಗಾಥಾಹಿ ಗಾಥಾ ಅನುಮಿನಿತಬ್ಬಾ, ಬ್ಯಾಕರಣೇಹಿ ಬ್ಯಾಕರಣಂ। ಇಮೇ ಚ ಸಾಧಾರಣಾ ದಸ ಪರಿವಡ್ಢಕಾ ಏಕೋ ಚ ಚತುಕ್ಕೋ ನಿದ್ದೇಸೋ ಸಾಧಾರಣೋ। ಅಯಞ್ಚ ಪಕಿಣ್ಣಕನಿದ್ದೇಸೋ। ಏಕಂ ಪಞ್ಚ ಛ ಚ ಸವೇಕದೇಸೋ ಸಬ್ಬಂ। ಇಮೇ ದ್ವೇ ಪರಿವಜ್ಜನಾ ಪುರಿಮಕಾ ಚ ದಸ। ಇಮೇ ದ್ವಾದಸ ಪರಿವಡ್ಢಕಾ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಏತ್ತಾವತಾ ಸಬ್ಬಂ ಸುತ್ತಂ ನತ್ಥಿ, ತಂ ಬ್ಯಾಕರಣಂ ವಾ ಗಾಥಾ ವಿಯ। ಇಮೇಹಿ ದ್ವಾದಸಹಿ ಪರಿವಡ್ಢಕೇಹಿ ನ ಓತರಿತುಂ ಅಪ್ಪಮತ್ತೇನ ಪರಿಯೇಸಿತ್ವಾ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ।

ತತ್ಥಾಯಂ ಸಙ್ಖೇಪೋ। ಸಬ್ಬಂ ದುಕ್ಖಂ ಸತ್ತಹಿ ಪದೇಹಿ ಸಮೋಸರಣಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಕತರೇಹಿ ಸತ್ತಹಿ? ಅಪ್ಪಿಯಸಮ್ಪಯೋಗೋ ಚ ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗೋ ಚ, ಇಮೇಹಿ ದ್ವೀಹಿ ಪದೇಹಿ ಸಬ್ಬಂ ದುಕ್ಖಂ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ। ತಸ್ಸ ದ್ವೇ ನಿಸ್ಸಯಾ - ಕಾಯೋ ಚ ಚಿತ್ತಞ್ಚ । ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ಕಾಯಿಕಂ ದುಕ್ಖಂ ಚೇತಸಿಕಞ್ಚೇ"ತಿ, ನತ್ಥಿ ತಂ ದುಕ್ಖಂ ನ ಕಾಯಿಕಂ ವಾ ನ ಚೇತಸಿಕಂ, ಸಬ್ಬಂ ದುಕ್ಖಂ ದ್ವೀಹಿ ದುಕ್ಖೇಹಿ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ ಕಾಯಿಕೇನ ಚ ಚೇತಸಿಕೇನ ಚ। ತೀಹಿ ದುಕ್ಖತಾಹಿ ಸಙ್ಗಹಿತಂ ದುಕ್ಖದುಕ್ಖತಾಯ ಸಙ್ಖಾರದುಕ್ಖತಾಯ ವಿಪರಿಣಾಮದುಕ್ಖತಾಯ। ಇತಿ ತಂ ಸಬ್ಬಂ ದುಕ್ಖಂ ತೀಹಿ ದುಕ್ಖತಾಹಿ ಸಙ್ಗಹಿತಂ। ಇತಿ ಇದಞ್ಚ ದುಕ್ಖಂ ತಿವಿಧಂ। ದುವಿಧಂ ದುಕ್ಖಂ ಕಾಯಿಕಞ್ಚ ಚೇತಸಿಕಞ್ಚ। ದುವಿಧಂ ಅಪ್ಪಿಯಸಮ್ಪಯೋಗೋ ಚ ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗೋ ಚ। ಇದಂ ಸತ್ತವಿಧಂ ದುಕ್ಖಂ।

ತತ್ಥ ತಿವಿಧೋ ಸಮುದಯೋ ಅಚತುತ್ಥೋ ಅಪಞ್ಚಮೋ। ಕತಮೋ ತಿವಿಧೋ? ತಣ್ಹಾ ಚ ದಿಟ್ಠಿ ಚ ಕಮ್ಮಂ। ತತ್ಥ ತಣ್ಹಾ ಚ ಭವಸಮುದಯೋ ಕಮ್ಮಂ। ತಥಾ [ತತ್ಥ (ಪೀ॰)] ನಿಬ್ಬತ್ತಸ್ಸ ಹೀನಪಣೀತತಾ [ಹೀನಪಣೀತತಾಯ (ಪೀ॰)], ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಇತಿ ಯಾಪಿ ಭವಗತೀಸು ಹೀನತಾ ಚ ಪಣೀತತಾ ಚ, ಯಾಪಿ ತೀಹಿ ದುಕ್ಖತಾಹಿ ಸಙ್ಗಹಿತಾ, ಯೋಪಿ ದ್ವೀಹಿ ಮೂಲೇಹಿ ಸಮುದಾನೀತೋ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿವುತಸ್ಸ ಭವತಣ್ಹಾಸಂಯುತ್ತಸ್ಸ ಸವಿಞ್ಞಾಣಕೋ ಕಾಯೋ, ಸೋಪಿ ತೀಹಿ ದುಕ್ಖತಾಹಿ ಸಙ್ಗಹಿತೋ।

ತಥಾ ವಿಪಲ್ಲಾಸತೋ ದಿಟ್ಠಿಭವಗನ್ತಬ್ಬಾ। ಸಾ ಸತ್ತವಿಧಾ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ಏಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ತೀಣಿ ನಿದ್ದಿಸೀಯತಿ, ಚತ್ತಾರಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸವತ್ಥೂನಿ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಏಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ? ಯೋ ವಿಪರೀತಗ್ಗಾಹೋ ಪಟಿಕ್ಖೇಪೇನ, ಓತರಣಂ ಯಥಾ "ಅನಿಚ್ಚೇ ನಿಚ್ಚ"ಮಿತಿ ವಿಪರೀತಂ ಗಣ್ಹಾತಿ। ಏವಂ ಚತ್ತಾರೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ। ಅಯಮೇಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೀಯತಿ ಸಞ್ಞಾ ಚಿತ್ತಂ ದಿಟ್ಠಿ। ಕತಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸವತ್ಥೂನಿ ? ಕಾಯೋ ವೇದನಾ ಚಿತ್ತಂ ಧಮ್ಮಾ। ಏವಂ ವಿಪಲ್ಲಾಸಗತಸ್ಸ ಅಕುಸಲಞ್ಚ ಪವಡ್ಢೇತಿ। ತತ್ಥ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ದೋಸಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಪವಡ್ಢೇತಿ। ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಲೋಭಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಪವಡ್ಢೇತಿ। ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಮೋಹಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಪವಡ್ಢೇತಿ। ತತ್ಥ ದೋಸಸ್ಸ ಅಕುಸಲಮೂಲಸ್ಸ ತೀಣಿ ಮಿಚ್ಛತ್ತಾನಿ ಫಲಂ - ಮಿಚ್ಛಾವಾಚಾ ಮಿಚ್ಛಾಕಮ್ಮನ್ತೋ ಮಿಚ್ಛಾಆಜೀವೋ; ಲೋಭಸ್ಸ ಅಕುಸಲಮೂಲಸ್ಸ ತೀಣಿ ಮಿಚ್ಛತ್ತಾನಿ ಫಲಂ - ಮಿಚ್ಛಾಸಙ್ಕಪ್ಪೋ ಮಿಚ್ಛಾವಾಯಾಮೋ ಮಿಚ್ಛಾಸಮಾಧಿ; ಮೋಹಸ್ಸ ಅಕುಸಲಮೂಲಸ್ಸ ದ್ವೇ ಮಿಚ್ಛತ್ತಾನಿ ಫಲಂ - ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ ಚ ಮಿಚ್ಛಾಸತಿ ಚ। ಏವಂ ಅಕುಸಲಂ ಸಹೇತು ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಂ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಚ ಪಚ್ಚಯೋ, ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಸಹೇತೂ ಏತೇಯೇವ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಅನೂನಾ ಅನಧಿಕಾ ದ್ವೀಹಿ ಪಚ್ಚಯೇಹಿ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ನಿರೋಧೇ ಚ ಮಗ್ಗೇ ಚ ವಿಪಲ್ಲಾಸಸಮುಪಾದಾಯ ಪರತೋ [ಪರಿತೋ (ಪೀ॰)] ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಚತಸ್ಸೋ।

ತತ್ಥಿಮಾ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿವುತೋ ಲೋಕೋ, ಚಿತ್ತಂ ಸಂಯೋಜನಮ್ಹಿ।
ಸಾ ಪಚ್ಛಿನ್ನಭವತಣ್ಹಾ, ದ್ವೇಮಾ ಚೇವ ವಿಮುತ್ತಿಯೋ॥

ಕುಮ್ಭೂಪಮಂ ಕಾಯಮಿಮಂ, ಯಂ ನ ತುಮ್ಹಾಕಂ ತಂ ಪಜಹ [ಜಹಾ (ಪೀ॰ ಕ॰)]।
ಯೇ ಕೇಚಿ ಸೋಕಪರಿದೇವಾ, ತಿಮ್ಬರುಕೋ ಚ ಸಯಂಕತಂ॥

ದುಕ್ಖಂ ದಿಟ್ಠಿ ಚ ಉಪ್ಪನ್ನಂ, ಯಞ್ಚ ಗೋಪಾಲಕೋಪಮಂ।
ಸತಿ ಕಾಯಗತಾ ಮಾಹು, ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ॥

ಆಸಾ ಪಿಹಾ ಚ ಅಭಿನನ್ದನಾ ಚ, ಚತುನ್ನಮನನುಬೋಧನಾ।
ಯಾನಿ ಸೋತಾನಿ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ದಳ್ಹಂ ನೇಮಿಯಾನಾಕಾರೋ॥

ಯಂ ನಿಸ್ಸಿತಸ್ಸ ಚಲಿತಂ, ಅನುಪಟ್ಠಿತಕಾಯಗತಾಸತಿ।
ಸಯಂ ಕತೇನ ಸಚ್ಚೇನ, ವಿಮುತ್ತಾಯತನೇಹಿ ಚ॥

ಪೇಟಕೋಪದೇಸೇ ಮಹಾಕಚ್ಚಾಯನೇನ ಭಾಸಿತೇ ಪಠಮಭೂಮಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಪ್ಪಕಾಸನಾ ನಾತಂ ಜೀವತಾ ಭಗವತಾ ಮಾದಿಸೇನ ಸಮುದ್ದನೇನ ತಥಾಗತೇನಾತಿ।

೨. ಸಾಸನಪಟ್ಠಾನದುತಿಯಭೂಮಿ

೧೩. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಾಸನಪ್ಪಟ್ಠಾನಂ? ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ, ವಾಸನಾ ಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ, ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ, ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ, ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಞ್ಚ, ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ, ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಞ್ಚ, ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ। ಆಣತ್ತಿ, ಫಲಂ, ಉಪಾಯೋ, ಆಣತ್ತಿ ಚ ಫಲಞ್ಚ, ಫಲಞ್ಚ ಉಪಾಯೋ ಚ, ಆಣತ್ತಿ ಚ ಫಲಞ್ಚ ಉಪಾಯೋ ಚ। ಅಸ್ಸಾದೋ, ಆದೀನವೋ, ನಿಸ್ಸರಣಂ, ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ಆದೀನವೋ ಚ, ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ, ಆದೀನವೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ, ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ಆದೀನವೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ। ಲೋಕಿಕಂ, ಲೋಕುತ್ತರಂ, ಲೋಕಿಕಞ್ಚ ಲೋಕುತ್ತರಞ್ಚ। ಕಮ್ಮಂ, ವಿಪಾಕೋ, ಕಮ್ಮಞ್ಚ ವಿಪಾಕೋ ಚ। ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ, ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ, ನಿದ್ದಿಟ್ಠಞ್ಚ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಞ್ಚ। ಞಾಣಂ, ಞೇಯ್ಯಂ, ಞಾಣಞ್ಚ ಞೇಯ್ಯಞ್ಚ। ದಸ್ಸನಂ, ಭಾವನಾ, ದಸ್ಸನಞ್ಚ ಭಾವನಾ ಚ। ವಿಪಾಕಕಮ್ಮಂ, ನ ವಿಪಾಕಕಮ್ಮಂ, ನೇವವಿಪಾಕನವಿಪಾಕಕಮ್ಮಂ । ಸಕವಚನಂ, ಪರವಚನಂ, ಸಕವಚನಞ್ಚ ಪರವಚನಞ್ಚ। ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಂ, ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ, ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ। ಥವೋ, ಸಕವಚನಾಧಿಟ್ಠಾನಂ, ಪರವಚನಾಧಿಟ್ಠಾನಂ, ಸಕವಚನಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ ಪರವಚನಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ। ಕಿರಿಯಂ, ಫಲಂ, ಕಿರಿಯಞ್ಚ ಫಲಞ್ಚ। ಅನುಞ್ಞಾತಂ, ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಂ, ಅನುಞ್ಞಾತಞ್ಚ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಞ್ಚ। ಇಮಾನಿ ಥ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಾನಿ।

೧೪. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ?

ಕಾಮನ್ಧಾ ಜಾಲಸಞ್ಛನ್ನಾ, ತಣ್ಹಾಛದನಛಾದಿತಾ।
ಪಮತ್ತಬನ್ಧುನಾ ಬದ್ಧಾ, ಮಚ್ಛಾವ ಕುಮಿನಾಮುಖೇ।
ಜರಾಮರಣಮನ್ವೇನ್ತಿ, ವಚ್ಛೋ ಖೀರಪಕೋವ [ಖೀರೂಪಕೋವ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೬೪] ಮಾತರಂ॥

ಪಞ್ಚಿಮೇ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ನೀವರಣಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ?

ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾ, ಮನೋಸೇಟ್ಠಾ ಮನೋಮಯಾ।
ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನ, ಭಾಸತಿ ವಾ ಕರೋತಿ ವಾ।
ತತೋ ನಂ ಸುಖಮನ್ವೇತಿ, ಛಾಯಾವ ಅನಪಾಯಿನೀ॥

ಸಂಯುತ್ತಕೇ ಸುತ್ತಂ।

ಮಹಾನಾಮಸ್ಸ ಸಕ್ಕಸ್ಸ ಇದಂ ಭಗವಾ ಸಕ್ಯಾನಂ ಕಪಿಲವತ್ಥುಮ್ಹಿ ನಗರೇ ನಯವಿತ್ಥಾರೇನ ಸದ್ಧಾಸೀಲಪರಿಭಾವಿತಂ ಸುತ್ತಂ ಭಾವಞ್ಞೇನ ಪರಿಭಾವಿತಂ ತಂ ನಾಮ ಪಚ್ಛಿಮೇ ಕಾಲೇ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ?

ಉದ್ಧಂ ಅಧೋ [ಉದಾ॰ ೬೧] ಸಬ್ಬಧಿ ವಿಪ್ಪಮುತ್ತೋ, ಅಯಂ ಅಹಸ್ಮೀತಿ ಅನಾನುಪಸ್ಸೀ।
ಏವಂ ವಿಮುತ್ತೋ ಉದತಾರಿ ಓಘಂ, ಅತಿಣ್ಣಪುಬ್ಬಂ ಅಪುನಬ್ಭವಾಯ॥

ಸೀಲಾನಿ ನು ಖೋ ಭವನ್ತಿ ಕಿಮತ್ಥಿಯಾನಿ ಆನನ್ದೋ ಪುಚ್ಛತಿ ಸತ್ಥಾರಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ?

“ಯಸ್ಸ ಸೇಲೂಪಮಂ ಚಿತ್ತಂ, ಠಿತಂ ನಾನುಪಕಮ್ಪತಿ।
ವಿರತ್ತಂ ರಜನೀಯೇಸು, ಕೋಪನೇಯ್ಯೇ [ಕೋಪನೀಯೇ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೩೪] ನ ಕುಪ್ಪತಿ।
ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತಂ, ಕುತೋ ತಂ ದುಕ್ಖಮೇಸ್ಸತೀ”ತಿ॥

ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ನಾಮ ಭಗವಾ ಥೇರಞ್ಞತರೋ ಸೋ ಮಂ ಆಸಜ್ಜ ಅಪ್ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜ ಚಾರಿಕಂ ಪಕ್ಕಮತಿ, ಸಾರಿಪುತ್ತಸ್ಸ ಬ್ಯಾಕರಣಂ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಯಸ್ಸ ನೂನ ಭಗವಾ ಕಾಯಗತಾ ಸತಿ ಅಭಾವಿತಾ ಅಸ್ಸ ಅಬಹುಲೀಕತಾ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ।

೧೫. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಞ್ಚ?

ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತಿ [ಉದಾ॰ ೪೫], ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತಿ।
ತಸ್ಮಾ ಛನ್ನಂ ವಿವರೇಥ, ಏವಂ ತಂ ನಾತಿವಸ್ಸತಿ॥

ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಸಂಕಿಲೇಸೋ। ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತೀತಿ ವಾಸನಾ। ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ। ತತ್ಥ ಯೋ ಚ ತಮೋ ಯೋ ಚ ತಮಪರಾಯನೋ, ಅಯಂ ಸಂಕಿಲೇಸೋ। ಯೋ ಚ ಜೋತಿ ಯೋ ಚ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ, ಅಯಂ ವಾಸನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ?

ನ ತಂ ದಳ್ಹಂ ಬನ್ಧನಮಾಹು ಧೀರಾ, ಯದಾಯಸಂ ದಾರುಜಪಬ್ಬಜಞ್ಚ [ದಾರುಜಂ ಪಬ್ಬಜಞ್ಚ (ಪೀ॰) ಧ॰ ಪ॰ ೩೪೫; ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೧೨೧]।
ಸಾರತ್ತರತ್ತಾ ಮಣಿಕುಣ್ಡಲೇಸು, ಪುತ್ತೇಸು ದಾರೇಸು ಚ ಯಾ ಅಪೇಕ್ಖಾ॥

ನ ತಂ ದಳ್ಹಂ ಬನ್ಧನಮಾಹು ಧೀರಾ, ಯದಾ ಪುತ್ತೇಸು ದಾರೇಸು ಚ ಯಾ ಅಪೇಕ್ಖಾ, ಅಯಂ ಸಂಕಿಲೇಸೋ। ಏತಮ್ಪಿ ಛೇತ್ವಾ ಪರಿಬ್ಬಜನ್ತಿ ಧೀರಾ ಅನಪೇಕ್ಖಿನೋ ಸಬ್ಬಕಾಮೇ ಪಹಾಯಾತಿ, ಅಯಂ ನಿಬ್ಬೇಧೋ। ಯಂ ಚೇತಯಿತಂ ಪಕಪ್ಪಿತಂ ಯಾ ಚ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಅವಕ್ಕನ್ತಿ ಹೋತಿ। ಇಮೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಪದೇಹಿ ಸಂಕಿಲೇಸೋ। ಪಚ್ಛಿಮಕೇಹಿ ಚತೂಹಿ ನಿಬ್ಬೇಧೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ?

ಅಯಂ ಲೋಕೋ ಸನ್ತಾಪಜಾತೋ, ಫಸ್ಸಪರೇತೋ ರೋಗಂ [ರೋದಂ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೩೦] ವದತಿ ಅತ್ತತೋ।
ಯೇನ ಯೇನ ಹಿ ಮಞ್ಞನ್ತಿ, ತತೋ ತಂ ಹೋತಿ ಅಞ್ಞಥಾ॥

ಅಞ್ಞಥಾಭಾವೀ ಭವಸತ್ತೋ ಲೋಕೋ, ಭವಪರೇತೋ ಭವಮೇವಾಭಿನನ್ದತಿ।
ಯದಭಿನನ್ದತಿ ತಂ ಭಯಂ, ಯಸ್ಸ ಭಾಯತಿ ತಂ ದುಕ್ಖಂ।
ಭವವಿಪ್ಪಹಾನಾಯ ಖೋ ಪನಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ ವುಸ್ಸತಿ॥

ಯೇ ಹಿ ಕೇಚಿ ಸಮಣಾ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಾ ಭವೇನ ಭವಸ್ಸ ವಿಪ್ಪಮೋಕ್ಖಮಾಹಂಸು, ಸಬ್ಬೇತೇ “ಅವಿಪ್ಪಮುತ್ತಾ ಭವಸ್ಮಾ”ತಿ ವದಾಮಿ। ಯೇ ವಾ ಪನ ಕೇಚಿ ಸಮಣಾ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಾ ವಿಭವೇನ ಭವಸ್ಸ ನಿಸ್ಸರಣಮಾಹಂಸು, ಸಬ್ಬೇತೇ “ಅನಿಸ್ಸಟಾ ಭವಸ್ಮಾ”ತಿ ವದಾಮಿ। ಉಪಧಿಂ ಹಿ ಪಟಿಚ್ಚ ದುಕ್ಖಮಿದಂ ಸಮ್ಭೋತಿ, ಸಬ್ಬುಪಾದಾನಕ್ಖಯಾ ನತ್ಥಿ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಸಮ್ಭವೋ, ಲೋಕಮಿಮಂ

ಪಸ್ಸ, ಪುಥೂ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಪರೇತಾ ಭೂತಾ ಭೂತರತಾ ಭವಾ ಅಪರಿಮುತ್ತಾ। ಯೇ ಹಿ ಕೇಚಿ ಭವಾ ಸಬ್ಬಧಿ ಸಬ್ಬತ್ಥತಾಯ ಸಬ್ಬೇತೇ ಭವಾ ಅನಿಚ್ಚಾ ದುಕ್ಖಾ ವಿಪರಿಣಾಮಧಮ್ಮಾತಿ।

> "ಏವಮೇತಂ ಯಥಾಭೂತಂ, ಸಮ್ಮಪ್ಪಞ್ಞಾಯ ಪಸ್ಸತೋ।
> ಭವತಣ್ಹಾ ಪಹೀಯತಿ, ವಿಭವಂ ನಾಭಿನನ್ದತಿ।
> ಸಬ್ಬಸೋ ತಣ್ಹಾನಂ ಖಯಾ, ಅಸೇಸವಿರಾಗನಿರೋಧೋ ನಿಬ್ಬಾನಂ॥

> "ತಸ್ಸ ನಿಬ್ಬುತಸ್ಸ ಭಿಕ್ಖುನೋ, ಅನುಪಾದಾ ಪುನಬ್ಭವೋ ನ ಹೋತಿ।
> ಅಭಿಭೂತೋ ಮಾರೋ ವಿಜಿತಸಙ್ಗಾಮೋ, ಉಪೇಚ್ಚಗಾ ಸಬ್ಬಭವಾನಿ ತಾದೀ"ತಿ॥

ಅಯಂ ಲೋಕೋ ಸನ್ತಾಪಜಾತೋ ಯಾವ ದುಕ್ಖನ್ತಿ ಯಂ ತಣ್ಹಾ ಸಂಕಿಲೇಸೋ।

ಯಂ ಪುನಗ್ಗಹಣಂ ಯೇ ಹಿ ಕೇಚಿ ಸಮಣಾ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಾ ಭವೇನ ಭವಸ್ಸ ವಿಮೋಕ್ಖಮಾಹಂಸು, ಸಬ್ಬೇತೇ "ಅವಿಮುತ್ತಾ ಭವಸ್ಮಾ"ತಿ ವದಾಮಿ। ಯೇ ವಾ ಪನ ಕೇಚಿ ಸಮಣಾ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಾ ವಿಭವೇನ ಭವಸ್ಸ ನಿಸ್ಸರಣಮಾಹಂಸು "ಅನಿಸ್ಸಟಾ ಭವಸ್ಮಾ"ತಿ ವದಾಮಿ। ಅಯಂ ದಿಟ್ಠಿಸಂಕಿಲೇಸೋ, ತಂ ದಿಟ್ಠಿಸಂಕಿಲೇಸೋ ಚ ತಣ್ಹಾಸಂಕಿಲೇಸೋ ಚ, ಉಭಯಮೇತಂ ಸಂಕಿಲೇಸೋ। ಯಂ ಪುನಗ್ಗಹಣಂ ಭವವಿಪ್ಪಹಾನಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ ವುಸ್ಸತಿ, ಯಾವ ಸಬ್ಬಸೋ ಉಪಾದಾನಕ್ಖಯಾ ಸಮ್ಭವಾ, ಇದಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ। ತಸ್ಸ ನಿಬ್ಬುತಸ್ಸ ಭಿಕ್ಖುನೋ ಯಾವ ಉಪಚ್ಚಗಾ ಸಬ್ಬಭವಾನಿ ತಾದೀತಿ ಇದಂ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ। ಚತ್ತಾರೋ ಪುಗ್ಗಲಾ ಅನುಸೋತಗಾಮೀ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ಠಿತತ್ತೋ ಚ ಪಟಿಸೋತಗಾಮೀ ಚ ನಿಬ್ಬೇಧೋ। ಥಲೇ ತಿಟ್ಠತೀತಿ ಅಸೇಕ್ಖಭೂಮಿ।

೧೬. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ?

> "ದದತೋ [ಉದಾ॰ ೭೫; ದೀ॰ ನಿ॰ ೨.೧೯೭] ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತಿ।
> ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕಂ, ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸನಿಬ್ಬುತೋ"ತಿ॥

"ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀ"ತಿ ವಾಸನಾ। "ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕಂ, ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸನಿಬ್ಬುತೋ"ತಿ ನಿಬ್ಬೇಧೋ।

ಸೋತಾನುಗತೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ವಚಸಾ ಪರಿಚಿತೇಸು ಮನಸಾನುಪೇಕ್ಖಿತೇಸು ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧೇಸು ಪಞ್ಚಾನಿಸಂಸಾ ಪಾಟಿಕಙ್ಖಾ। ಇಧೇಕಚ್ಚಸ್ಸ ಬಹುಸ್ಸುತಾ ಧಮ್ಮಾ ಹೋನ್ತಿ ಧಾತಾ ಅಪಮುಟ್ಠಾ ವಚಸಾ ಪರಿಚಿತಾ ಮನಸಾನುಪೇಕ್ಖಿತಾ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾ, ಸೋ ಯುಞ್ಜನ್ತೋ ಘಟೇನ್ತೋ ವಾಯಮನ್ತೋ ದಿಟ್ಠೇವ ಧಮ್ಮೇ ವಿಸೇಸಂ ಪಪ್ಪೋತಿ। ನೋ ಚೇ ದಿಟ್ಠೇವ ಧಮ್ಮೇ ವಿಸೇಸಂ ಪಪ್ಪೋತಿ, ಗಿಲಾನೋ ಪಪ್ಪೋತಿ। ನೋ ಚೇ ಗಿಲಾನೋ ಪಪ್ಪೋತಿ, ಮರಣಕಾಲಸಮಯೇ ಪಪ್ಪೋತಿ। ನೋ ಚೇ ಮರಣಕಾಲಸಮಯೇ ಪಪ್ಪೋತಿ, ದೇವಭೂತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ನೋ ಚೇ ದೇವಭೂತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ, ತೇನ ಧಮ್ಮರಾಗೇನ ತಾಯ ಧಮ್ಮನನ್ದಿಯಾ ಪಚ್ಚೇಕಬೋಧಿಂ ಪಾಪುಣಾತಿ।

ತತ್ಥಾಯಂ ದಿಟ್ಠೇವ ಧಮ್ಮೇ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಅಯಂ ನಿಬ್ಬೇಧೋ। ಯಂ ಸಮ್ಪರಾಯೇ ಪಚ್ಚೇಕಬೋಧಿಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಅಯಂ ವಾಸನಾ। ಇಮಾನಿ ಸೋಳಸ ಸುತ್ತಾನಿ ಸಬ್ಬಸಾಸನಂ ಅತಿಗ್ಗಣ್ಹನ್ತೋ ತಿಟ್ಠನ್ತಿ। ಇಮೇಹಿ ಸೋಳಸಹಿ ಸುತ್ತೇಹಿ ನವವಿಧೋ ಸುತ್ತನ್ತೋ ವಿಭತ್ತೋ ಭವತಿ। ಸೋ ಚ ಪಞ್ಞವತೋ ನೋ ದುಪ್ಪಞ್ಞಸ್ಸ, ಯುತ್ತಸ್ಸ ನೋ ಅಯುತ್ತಸ್ಸ, ಅಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಿಹಾರಿಸ್ಸ ಪಕತಿಯಾ ಲೋಕೇ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ಚರತಿ। ಸೋ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ತಿವಿಧೋ - ತಣ್ಹಾಸಂಕಿಲೇಸೋ ದಿಟ್ಠಿಸಂಕಿಲೇಸೋ

ದುಚ್ಚರಿತಸಂಕಿಲೇಸೋ। ತತೋ ಸಂಕಿಲೇಸತೋ ಉಟ್ಠಹನ್ತೋ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ಧಮ್ಮೇಸು ಪತಿಟ್ಠಹತಿ, ಲೋಕಿಯೇಸು ಪತಿಟ್ಠಹತೀತಿ। ತತ್ಥಾಕುಸಲೋ ದಿಟ್ಠತೋ ಸಚೇ ತಂ ಸೀಲಞ್ಚ ದಿಟ್ಠಿಞ್ಚ ಪರಾಮಸತಿ, ತಸ್ಸ ಸೋ ತಣ್ಹಾಸಂಕಿಲೇಸೋ ಹೋತಿ। ಸಚೇ ಪನಸ್ಸ ಏವಂ ಹೋತಿ "ಇಮಿನಾಹಂ ಸೀಲೇನ ವಾ ವತೇನ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯೇನ ವಾ ದೇವೋ ವಾ ಭವಿಸ್ಸಂ [ಭವಿಸ್ಸಾಮಿ (ಪೀ॰)] ದೇವಞ್ಞತರೋ ವಾ"ತಿ ಯಸ್ಸ ಹೋತಿ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ, ಏತಸ್ಸ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿಸಂಕಿಲೇಸೋ ಭವತಿ। ಸಚೇ ಪನ ಸೀಲೇ ಪತಿಟ್ಠಿತೋ ಅಪರಾಮಟ್ಠಸ್ಸ ಹಿ ಸೀಲವತಂ ಹೋತಿ, ತಸ್ಸ ತಂ ಸೀಲವತೋ ಯೋನಿಸೋ ಗಹಿತಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಂ ಜನೇತಿ ಯಾವ ವಿಮುತ್ತಿಞಾಣದಸ್ಸನಂ, ತಞ್ಚ ತಸ್ಸ ದಿಟ್ಠೇವ ಧಮ್ಮೇ ಕಾಲಙ್ಕತಸ್ಸ ವಾ ತಮ್ಹಿಯೇವ ವಾ ಪನ ಅಪರಾಪರಿಯಾಯೇನ ವಾ, ಅಞ್ಞೇಸು ಖನ್ಧೇಸು ಏವಂ ಸುತಂ "ಸುಚರಿತಂ ವಾಸನಾಯ ಸಂವತ್ತತೀ"ತಿ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ ವುಚ್ಚತಿ। ತತ್ಥ ಸೀಲೇಸು ಠಿತಸ್ಸ ವಿನೀವರಣಂ ಚಿತ್ತಂ, ತಂ ತತೋ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಪ್ಪಹಾನಾಯ ಭಗವಾ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತಿ। ಸೋ ಅಚ್ಚನ್ತನಿಟ್ಠಂ ನಿಬ್ಬಾನಂ ಪಾಪುಣಾತಿ; ಯದಿ ವಾ ಸಾಸನನ್ತರೇ, ಅಚ್ಚನ್ತಂ ನಿಬ್ಬಾನಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಯದಿ ವಾ ಏಕಾಸನೇ ಛ ಅಭಿಞ್ಞೇ। ತತ್ಥ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇ ಪಾಪುಣನ್ತಿ ಸದ್ಧಾನುಸಾರೀ ಚ ಧಮ್ಮಾನುಸಾರೀ ಚ। ತತ್ಥ ಧಮ್ಮಾನುಸಾರೀ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ, ಸದ್ಧಾನುಸಾರೀ ನೇಯ್ಯೋ। ತತ್ಥ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ದುವಿಧೋ - ಕೋಚಿ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಕೋಚಿ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ। ತತ್ಥ ನೇಯ್ಯೋಪಿ ದುವಿಧೋ - ಕೋಚಿ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಕೋಚಿ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ। ತತ್ಥ ಯೋ ಚ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ, ಯೋ ಚ ನೇಯ್ಯೋ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ, ಇಮೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಅಸಮಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಹೋನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಇಮೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಸಮಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಪರಿಹಾಯನ್ತಿ ಚ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞುತೋ, ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ನೇಯ್ಯತೋ, ಇಮೇ ಮಜ್ಝಿಮಾ ಭೂಮಿಗತಾ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಹೋತಿ। ಇಮೇ ತಯೋ ಪುಗ್ಗಲಾ।

೧೭. ತತ್ಥ ಚತುತ್ಥಾ ಪನ ಪಞ್ಚಮಾ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ನೇಯ್ಯೋ ಚ, ತತ್ಥ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಪಟಿಲಭಿತ್ವಾ ದಸ್ಸನಭೂಮಿಯಂ ಠಿತೋ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಞ್ಚ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಏಕಬೀಜೀ ಹೋತಿ ಪಠಮೋ ಸೋತಾಪನ್ನೋ। ತತ್ಥ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಪಟಿಲಭಿತ್ವಾ ದಸ್ಸನಭೂಮಿಯಂ ಠಿತೋ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಞ್ಚ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಕೋಲಂಕೋಲೋ ಚ ಹೋತಿ ದುತಿಯೋ ಸೋತಾಪನ್ನೋ । ತತ್ಥ ನೇಯ್ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಪಟಿಲಭಿತ್ವಾ ದಸ್ಸನಭೂಮಿಯಂ ಠಿತೋ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಞ್ಚ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಸತ್ತಕ್ಖತ್ತುಪರಮೋ ಚ ಹೋತಿ , ಅಯಂ ತತಿಯೋ ಸೋತಾಪನ್ನೋ। ಇಮೇ ತಯೋ ಪುಗ್ಗಲಾ ಇನ್ದ್ರಿಯವೇಮತ್ತತಾಯ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲೇ ಠಿತಾ।

ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಏಕಬೀಜೀ ಹೋತಿ, ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಕೋಲಂಕೋಲೋ ಹೋತಿ, ನೇಯ್ಯೋ ಸತ್ತಕ್ಖತ್ತುಪರಮೋ ಹೋತಿ। ಇದಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ। ಸಚೇ ಪನ ತದುತ್ತರಿ ವಾಯಮತಿ, ಅಚ್ಚನ್ತನಿಟ್ಠಂ ನಿಬ್ಬಾನಂ ಪಾಪುಣಾತಿ। ತತ್ಥ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಯೋ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ, ತೇ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಹೋನ್ತಿ - ಅನಾಗಾಮಿಫಲಂ ಪಾಪುಣಿತ್ವಾ ಅನ್ತರಾಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಚ ಉಪಹಚ್ಚಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಚ। ತತ್ಥ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಯೋ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ, ತೇ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಹೋನ್ತಿ - ಅನಾಗಾಮಿಫಲಂ ಪಾಪುಣನ್ತಿ ಅಸಙ್ಖಾರಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಚ ಸಸಙ್ಖಾರಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಚ। ತತ್ಥ ನೇಯ್ಯೋ ಅನಾಗಾಮಿಫಲಂ ಪಾಪುಣನ್ತೋ ಉದ್ಧಂಸೋತೋ ಅಕನಿಟ್ಠಗಾಮೀ ಹೋತಿ, ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಚ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಚ, ಇನ್ದ್ರಿಯನಾನತ್ತೇನ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಅನ್ತರಾಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ, ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಉದ್ಧಂಸೋತೋ ಅಕನಿಟ್ಠಗಾಮೀ ಹೋತಿ। ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಚ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಚ ಇನ್ದ್ರಿಯನಾನತ್ತೇನ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಸಸಙ್ಖಾರಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ, ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಅನ್ತರಾಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ, ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಉಪಹಚ್ಚಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ। ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಅಸಙ್ಖಾರಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ, ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಸಸಙ್ಖಾರಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ, ನೇಯ್ಯೋ ಉಪಹಚ್ಚಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ, ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಅಸಙ್ಖಾರಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ। ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಸಸಙ್ಖಾರಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಹೋತಿ, ನೇಯ್ಯೋ ಉದ್ಧಂಸೋತೋ ಅಕನಿಟ್ಠಗಾಮೀ ಹೋತಿ। ಇತಿ ಪಞ್ಚ ಅನಾಗಾಮಿನೋ, ಛಟ್ಠೋ ಸಕದಾಗಾಮೀ, ತಯೋ ಚ ಸೋತಾಪನ್ನಾತಿ ಇಮೇ ನವ ಸೇಕ್ಖಾ।

ತತ್ಥ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಅರಹತ್ತಂ ಪಾಪುಣನ್ತೋ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಹೋನ್ತಿ ಉಭತೋಭಾಗವಿಮುತ್ತೋ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತೋ ಚ। ತತ್ಥ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಅರಹತ್ತಂ ಪಾಪುಣನ್ತೋ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಹೋನ್ತಿ, ಠಿತಕಪ್ಪೀ [ಠಿತಕಪ್ಪಿ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಪು॰ ಪ॰ ೧೭] ಚ ಪಟಿವೇಧನಭಾವೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಚ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಸೋ ಅರಹತ್ತಂ ಪಾಪುಣನ್ತೋ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಹೋನ್ತಿ ಚೇತನಾಭಬ್ಬೋ ಚ ರಕ್ಖಣಾಭಬ್ಬೋ ಚ। ತತ್ಥ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಅರಹತ್ತಂ ಪಾಪುಣನ್ತೋ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಹೋನ್ತಿ, ಸಚೇ ಚೇತೇತಿ ನ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ, ನೋ ಚೇ ಚೇತೇತಿ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀತಿ। ಸಚೇ ಅನುರಕ್ಖತಿ ನ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ, ನೋ ಚೇ ಅನುರಕ್ಖತಿ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀತಿ। ತತ್ಥ ನೇಯ್ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಭಾವನಾನುಯೋಗಮನುಯುತ್ತೋ ಪರಿಹಾನಧಮ್ಮೋ ಹೋತಿ ಕಮ್ಮನಿಯತೋ ವಾ ಸಮಸೀಸಿ ವಾ, ಇಮೇ ನವ ಅರಹನ್ತೋ ಇದಂ ಚತುಬ್ಬಿಧಂ ಸುತ್ತಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ। ಇಮೇಸು ಪುಗ್ಗಲೇಸು ತಥಾಗತಸ್ಸ ದಸವಿಧಂ ಬಲಂ ಪವತ್ತತಿ।

೧೮. ಕತಮಂ ದಸವಿಧಂ? ಇಧ ಬುದ್ಧಾನಂ ಭಗವನ್ತಾನಂ ಅಪ್ಪವತ್ತಿತೇ ಧಮ್ಮಚಕ್ಕೇ ಮಹೇಸಕ್ಖಾ ದೇವಪುತ್ತಾ ಯಾಚನಾಯ ಅಭಿಯಾತಾ [ಅತಿಯಾತಾ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಹೋನ್ತಿ "ದೇಸೇತು ಸುಗತೋ ಧಮ್ಮ"ನ್ತಿ। ಸೋ ಅನುತ್ತರೇನ ಬುದ್ಧಚಕ್ಖುನಾ ವೋಲೋಕೇನ್ತೋ ಅದ್ದಸಾಸಿ ಸತ್ತಾನಂ ತಯೋ ರಾಸೀನಂ ಸಮ್ಮತ್ತನಿಯತೋ ಮಿಚ್ಛತ್ತನಿಯತೋ ಅನಿಯತೋ। ತತ್ಥ ಸಮ್ಮತ್ತನಿಯತೋ ರಾಸಿ ಮಿಚ್ಛಾಸತಿಂ ಆಪಜ್ಜೇಯ್ಯಾತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ಅಸತ್ಥುಕೋ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೇಯ್ಯಾತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ಸಮಾಪತ್ತಿಂ ಆಪಜ್ಜೇಯ್ಯಾತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ತತ್ಥ ಮಿಚ್ಛತ್ತನಿಯತೋ ರಾಸಿ ಅರಿಯಸಮಾಪತ್ತಿಂ ಪಟಿಪಜ್ಜಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ಅನರಿಯಮಿಚ್ಛಾಪಟಿಪತ್ತಿಂ ಪಟಿಪಜ್ಜಿಸ್ಸತೀತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ತತ್ಥ ಅನಿಯತೋ ರಾಸಿ ಸಮ್ಮಾಪಟಿಪಜ್ಜಮಾನಂ ಸಮ್ಮತ್ತನಿಯತರಾಸಿಂ ಗಮಿಸ್ಸತೀತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ಮಿಚ್ಛಾಪಟಿಪಜ್ಜಮಾನೋ ಸಮ್ಮತ್ತನಿಯತರಾಸಿಂ ಗಮಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಸಮ್ಮಾಪಟಿಪಜ್ಜಮಾನಂ ಸಮ್ಮತ್ತನಿಯತರಾಸಿಂ ಗಮಿಸ್ಸತೀತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ಮಿಚ್ಛಾಪಟಿಪಜ್ಜಮಾನಂ ಮಿಚ್ಛತ್ತನಿಯತರಾಸಿಂ ಗಮಿಸ್ಸತೀತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಇಮೇ ತಯೋ ಅನುತ್ತರೇನ ಬುದ್ಧಚಕ್ಖುನಾ ವೋಲೋಕೇನ್ತಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾಸಮ್ಬುದ್ಧಸ್ಸ ಮೇ ಸತೋ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನಭಿಸಮ್ಬುದ್ಧಾತಿ ಏತ್ತವತಾ ಮಂ ಕೋಚಿ ಸಹಧಮ್ಮೇನ ಪಟಿಚೋದಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ವೀತರಾಗಸ್ಸ ತೇ ಪಟಿಜಾನತೋ ಅಖೀಣಾಸವತಾಯ ಸಹಧಮ್ಮೇನ ಕೋಚಿ ಪಟಿಚೋದಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಯತೋ ಪನ ಇಮಸ್ಸ ಅನಿಯತಸ್ಸ ರಾಸಿಸ್ಸ ಧಮ್ಮದೇಸನಾ, ಸಾ ನ ದಿಸ್ಸತಿ ತಕ್ಕರಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾದುಕ್ಖಕ್ಖಯಾಯಾತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ತಥಾ ಓವದಿತೋ ಯಂ ಪನ ಮೇ ಅನಿಯತರಾಸಿ ಸಾವಕೋ ಪುಬ್ಬೇನಾಪರಂ ವಿಸೇಸಂ ನ ಸಚ್ಛಿಕರಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ।

೧೯. ಯಂ ಖೋ ಮುನಿ ನಾನಪ್ಪಕಾರಸ್ಸ ನಾನಾನಿರುತ್ತಿಯೋ ದೇವನಾಗಯಕ್ಖಾನಂ ದಮೇತಿ ಧಮ್ಮೇ ವವತ್ಥಾನೇನ ವತ್ವಾ ಕಾರಣತೋ ಅಞ್ಞಂ ಪಾರಂ ಗಮಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಧಮ್ಮಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾ। ಯತೋ ಪನಿಮಾ ನಿರುತ್ತಿತೋ ಸತ್ತ ಸತ್ತ ನಿರುತ್ತಿಯೋ ನಾಭಿಸಮ್ಬುನೇಯ್ಯಾತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ನಿರುತ್ತಿಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾ। ನಿರುತ್ತಿ ಖೋ ಪನ ಅಭಿಸಮಗ್ಗರತಾನಂ ಸಾವಕಾನಂ ತಮತ್ಥಮವಿಞ್ಞಾಪಯೇತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಅತ್ಥಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾ । ಮಹೇಸಕ್ಖಾ ದೇವಪುತ್ತಾ ಉಪಸಙ್ಕಮಿತ್ವಾ ಪಞ್ಹೇ ಪುಚ್ಛಿಂಸು । ಕಾಯಿಕೇನ ವಾ ಮಾನಸಿಕೇನ ವಾ ಪರಿಪೀಳಿತಸ್ಸ ಹತ್ಥಕುಣೀತಿ ವಾ ಪಾದೇ ವಾ ಖಞ್ಜೇ ದನ್ಧಸ್ಸ [ದನ್ತಸ್ಸ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಸೋ ಅತ್ಥೋ ನ ಪರಿಭಾಜಿಯತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಪಟಿಭಾನಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾ। ಯಮ್ಹಿ ತಂ ತೇಸಂ ಹೋತಿ ತಮ್ಹಿ ಅಸನ್ತಂ ಭವತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಯಂ ಹಿ ನಾಸಂ ತೇಸಂ ನ ಭವತಿ, ತಮ್ಹಿ ನಾಸಂ ತೇಸಂ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಏವಂ ಸಮುದಯಸ್ಸ ನಿರೋಧಾಯ ದಸ ಅಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಾ। ಮಾರೋ ವಾ ಇನ್ದೋ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಾ ತಥಾಗತೋ ವಾ ಚಕ್ಕವತ್ತೀ ವಾ ಸೋ ವತ ನಾಮ ಮಾತುಗಾಮೋ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ, ಪುರಿಸೋ ಅಸ್ಸ ರಾಜಾ ಚಕ್ಕವತ್ತೀ ಸಕ್ಕೋ ದೇವಾನಮಿನ್ದೋ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ಠಾನಮೇತಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ಇತಿಸ್ಸ ಏವರೂಪಂ ಬಲಂ ಏವರೂಪಂ ಞಾಣಂ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಠಾನಾಟ್ಠಾನಞಾಣಂ ಪಠಮಂ ತಥಾಗತಬಲಂ ತಂ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ। ತೀಹಿ ರಾಸೀಹಿ ಚತೂಹಿ ವೇಸಾರಜ್ಜೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾಹಿ

ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದಸ್ಸ ಪವತ್ತಿಯಂ ನಿವತ್ತಿಯಂ ಭಾಗಿಯಞ್ಚ। ಕುಸಲಂ ಕುಸಲವಿಪಾಕೇಸು ಚ ಉಪಪಜ್ಜತಿ ಯಞ್ಚ ಇತ್ಥಿಪುರಿಸಾನಂ। ಇದಂ ಪಠಮಂ ಬಲಂ ತಥಾಗತೋ ಏವಂ ಜಾನಾತಿ।

ಯೇಸಂ ಪನ ಸಮ್ಮತ್ತನಿಯತೋ ರಾಸಿ, ನಾಯಂ ಸಬ್ಬತ್ಥಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ, ನಿಬ್ಬಾನಗಾಮಿನೀಯೇವಾಯಂ ಪಟಿಪದಾ। ತತ್ಥ ಸಿಯಾ ಮಿಚ್ಛತ್ತನಿಯತೋ ರಾಸಿ, ಏಸಾಪಿ ನ ಸಬ್ಬತ್ಥಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ। ಸಕ್ಕಾಯಸಮುದಯಗಾಮಿನೀಯೇವಾಯಂ ಪಟಿಪದಾ ಹೋತು, ಅಯಂ ತತ್ಥ ತತ್ಥ ಪಟಿಪತ್ತಿಯಾ ಠಿತೋ ಗಚ್ಛತಿ ನಿಬ್ಬಾನಂ, ಗಚ್ಛತಿ ಅಪಾಯಂ, ಗಚ್ಛತಿ ದೇವಮನುಸ್ಸಸ್ಸ। ಯಂ ಯಂ ವಾ ಪಟಿಪದಂ ಪಟಿಪಜ್ಜೇಯ್ಯ ಸಬ್ಬತ್ಥ ಗಚ್ಛೇಯ್ಯ, ಅಯಂ ಸಬ್ಬತ್ಥಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ। ಯಂ ಏತ್ಥ ಞಾಣಂ ಯಥಾಭೂತಂ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸಬ್ಬತ್ಥಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾಞಾಣಂ ದುತಿಯಂ ತಥಾಗತಬಲಂ।

ಸಾ ಖೋ ಪನಾಯಂ ಸಬ್ಬತ್ಥಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ ನಾನಾಧಿಮುತ್ತಾ ಕೇಚಿ ಕಾಮೇಸು ಕೇಚಿ ದುಕ್ಕರಕಾರಿಯಂ ಕೇಚಿ ಅತ್ತಕಿಲಮಥಾನುಯೋಗಮನುಯುತ್ತಾ ಕೇಚಿ ಸಂಸಾರೇನ ಸುದ್ಧಿಂ ಪಚ್ಚೇನ್ತಿ ಕೇಚಿ ಅನಜ್ಝಾಭಾವನಾತಿ। ತೇನ ತೇನ ಚರಿತೇನ ವಿನಿಬನ್ಧಾನಂ ಸತ್ತಾನಂ ಯಂ ಞಾಣಂ ಯಥಾಭೂತಂ ನಾನಾಗತಂ ಲೋಕಸ್ಸ ಅನೇಕಾಧಿಮುತ್ತಗತಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ। ಇದಂ ತತಿಯಂ ತಥಾಗತಬಲಂ।

ತತ್ಥ ಸತ್ತಾನಂ ಅಧಿಮುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ ಆಸೇವನ್ತಿ ಭಾವೇನ್ತಿ ಬಹುಲೀಕರೋನ್ತಿ। ತೇಸಂ ಕಮ್ಮುಪಸಯಾನಂ ತದಾಧಿಮುತ್ತಾನಂ। ಸಾ ಚೇವ ಧಾತು ಸಂವಹತಿ। ಕತರಾ ಪನೇಸಾ ಧಾತು ನೇಕ್ಖಮ್ಮಧಾತು ಬಲಧಾತು ಕಾಚಿ ಸಮ್ಮತ್ತಿ ಕಾಚಿ ಮಿಚ್ಛತ್ತಞ್ಚ ಧಾತು ಅಧಿಮುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ। ಅಞ್ಞತರಾ ಉತ್ತರಿ ನ ಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತಿ। ತೇ ತದೇವಟ್ಠಾನಂ ಮಯಾ ಜರಾಮರಣಸ್ಸ ಅಭಿನಿವಿಸ್ಸ ವೋಹರನ್ತಿ “ಇದಮೇವ ಸಚ್ಚಂ ಮೋಘಮಞ್ಞ”ನ್ತಿ। ಯಥಾ ಭಗವಾ ಸಕ್ಕಸ್ಸ ದೇವಾನಮಿನ್ದಸ್ಸ ಭಾಸಿತಂ। ಯಂ ತತ್ಥ ಯಥಾಭೂತಂ ಞಾಣಂ। ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಚತುತ್ಥಂ ತಥಾಗತಬಲಂ।

ತತ್ಥ ಯಂಯೇವ ಧಾತು [ಯಂ ಯದೇವ ಧಾತುಂ (ಕ॰)] ಸೇಟ್ಠನ್ತಿ ತಂ ತಂ ಕಾಯೇನ ಚ ವಾಚಾಯ ಚ ಆರಮ್ಭನ್ತಿ ಚೇತಸಿಕೋ। ಆರಮ್ಭೋ ಚೇತನಾ ಕಮ್ಮಂ ಕಾಯಿಕಾ ವಾಚಸಿಕಾ ಆರಮ್ಭೋ ಚೇತಸಿಕತ್ತಾ ಕಮ್ಮನ್ತರಂ ತಥಾಗತೋ ಏವಂ ಪಜಾನಾತಿ “ಇಮಿನಾ ಸತ್ತೇನ ಏವಂ ಧಾತುಕೇನ ಏವರೂಪಂ ಕಮ್ಮಂ ಕತಂ, ತಂ ಅತೀತಮದ್ಧಾನಂ ಇಮಿನಾ ಹೇತುನಾ ತಸ್ಸ ಏವರೂಪೋ ವಿಪಾಕೋ ವಿಪಚ್ಚತಿ ಏತರಹಿ ವಿಪಚ್ಚಿಸ್ಸತಿ ವಾ ಅನಾಗತಮದ್ಧಾನ”ನ್ತಿ। ಏವಂ ಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಮದ್ಧಾನಂ ಪಜಾನಾತಿ “ಅಯಂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಏವಂಧಾತುಕೋ ಇದಂ ಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ”। ತಣ್ಹಾಯ ಚ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚ ಇಮಿನಾ ಹೇತುನಾ ನ ತಸ್ಸ ವಿಪಾಕೋ ದಿಟ್ಠೇಯೇವ ಧಮ್ಮೇ ನಿಬ್ಬತ್ತಿಸ್ಸತಿ, ಉಪಪಜ್ಜೇ ವಾ”ತಿ ಅಪರಮ್ಹಿ ವಾ ಪರಿಯಾಯೇ ಏವಂ ಪಜಾನಾತಿ “ಅಯಂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಏವರೂಪಂ ಕಮ್ಮಂ ಕರಿಸ್ಸತಿ ಅನಾಗತಮದ್ಧಾನಂ, ಇಮಿನಾ ಹೇತುನಾ ತಸ್ಸ ಏವರೂಪೋ ವಿಪಾಕೋ ನಿಬ್ಬತ್ತಿಸ್ಸತಿ, ಇಮಿನಾ ಹೇತುನಾ ಯಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಕಮ್ಮಟ್ಠಾನಾನಿ ಇದಂ ಕಮ್ಮಟ್ಠಾನಂ ಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಸುಖಂ ಆಯತಿಂ ಚ ಸುಖವಿಪಾಕಂ” …ಪೇ॰… ಇತಿ ಅಯಂ ಅತೀತಾನಾಗತಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಾನಂ ಕಮ್ಮಸಮಾದಾನಾನಂ ಹೇತುಸೋ ಠಾನಸೋ ವಿಪಾಕವೇಮತ್ತತಂ ಪಜಾನಾತಿ ಉಚ್ಚಾವಚಾ ಹೀನಪಣೀತತಾ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಕಮ್ಮವಿಪಾಕಞಾಣಂ ಪಞ್ಚಮಂ ತಥಾಗತಬಲಂ।

ತಥಾ ಸತ್ತಾ ಯಂ ವಾ ಕಮ್ಮಸಮಾದಾನಂ ಸಮಾದಿಯನ್ತಾ ತತ್ಥ ಏವಂ ಪಜಾನಾತಿ ಇಮಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಕಮ್ಮಾಧಿಮುತ್ತಸ್ಸ ರಾಗಚರಿತಸ್ಸ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಧಾತೂನಂ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ತಸ್ಸ ರಾಗಾನುಗತೇ ಸುಜ್ಝಮಾನಸ್ಸ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಸಂಕಿಲಿಸ್ಸತಿ, ಸಚೇ ಪುನ ಉತ್ತರಿ ವಾಯಾಮತೋ ಝಾನವೋದಾನಗತೇ ಮಾನಸೇ ವಿಸೇಸಭಾಗಿಯಂ ಪಟಿಪದಂ ಅನುಯುಞ್ಜಿಯತಿ। ತಸ್ಸ ಹಿ ಝಾನಭಾಗಿಯಂಯೇವ ಪಠಮಜ್ಝಾನೇ ಠಿತಸ್ಸ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ವೋದಾನಂ ಗಚ್ಛತಿ, ತತಿಯಞ್ಚ ಝಾನಂ ಸಮಾಪಜ್ಜಿತುಕಾಮಸ್ಸ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚಿತ್ತಂ ಪರಿಯಾದಾಯ ತಿಟ್ಠತಿ, ತಸ್ಸ ಸಾ ಪೀತಿ ಅವಿಸೇಸಭಾಗಿಯಂ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ ಆದಿಸ್ಸ ತಿಟ್ಠತಿ। ಸಚೇ ತಸ್ಸ ನಿಸ್ಸರಣಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ। ತಥಾಗತಸ್ಸ ಚತುತ್ಥಜ್ಝಾನಂ ವೋದಾನಂ

ಗಚ್ಛತಿಯೇವ, ಚತುತ್ಥಸ್ಸ ಝಾನಸ್ಸ ಹಾನಭಾಗಿಯಾ ಧಮ್ಮಾ, ತೇ ಚ ಧಮ್ಮಾ ಯತ್ಥ ಪಜಾಯನ್ತಿ ಯೇಹಿ ಚತುತ್ಥಜ್ಝಾನಂ ವೋದಾನಂ ದಿಸ್ಸತಿ। ಏವಂ ಅಜ್ಝಾಸಯಸಮಾಪತ್ತಿಯಾ ಯಾ ಚತಸ್ಸೋ ಸಮಾಪತ್ತಿಯೋ ತೀಣಿ ವಿಮೋಕ್ಖಮುಖಾನಿ ಅಟ್ಠ ವಿಮೋಕ್ಖಝಾನಾನೀತಿ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ವಿಮೋಕ್ಖಾತಿ। ಅಟ್ಠ ಚ ವಿಮೋಕ್ಖಾ ತೀಣಿ ಚ ವಿಮೋಕ್ಖಮುಖಾನಿ। ಸಮಾಧೀತಿ ಚತ್ತಾರೋ ಸಮಾಧೀ - ಛನ್ದಸಮಾಧಿ ವೀರಿಯಸಮಾಧಿ ಚಿತ್ತಸಮಾಧಿ ವೀಮಂಸಾಸಮಾಧೀತಿ। ಸಮಾಪತ್ತಿಯೋ ಚತಸ್ಸೋ ಅಜ್ಝಾಸಯಸಮಾಪತ್ತಿಯೋ ಇತಿ ಇಮೇಸಂ ಝಾನಾನಂ ವಿಮೋಕ್ಖಸಮಾಪತ್ತೀತಿ ಏವರೂಪೋ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ರಾಗಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ। ಏವಂ ದೋಸಚರಿತಸ್ಸ। ಮೋಹಚರಿತಸ್ಸ। ರಾಗಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಏವರೂಪಂ ವೋದಾನಂ ಇತಿ ಯಂ ಏತ್ಥ ಞಾಣಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಅಸಾಧಾರಣಂ ಸಬ್ಬಸತ್ತೇಹಿ। ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಛಟ್ಠಂ ತಥಾಗತಬಲಂ।

ತತ್ಥ ತಥಾಗತೋ ಏವಂ ಪಜಾನಾತಿ ಲೋಕಿಕಾ ಧಮ್ಮಾ ಲೋಕುತ್ತರಾ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವನಾಭಾಗಿಯಂ ಇನ್ದ್ರಿಯಂ ನಾಮಂ ಲಭನ್ತಿ। ಆಧಿಪತೇಯ್ಯಭೂಮಿಂ ಉಪಾದಾಯ ಬಲಂ ನಾಮಂ ಲಭನ್ತಿ ಥಾಮಗತಂ ಮನೋ ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ ತಂ ಉಪಾದಾಯ। ವೀರಿಯಂ ನಾಮಂ ಲಭನ್ತಿ ಆರಮ್ಭಧಾತುಂ ಉಪಾದಾಯ। ಇತಿಸ್ಸ ದೇವ ಏವರೂಪಂ ಞಾಣಂ ಇಮೇಹಿ ಚ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಇಮೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಸಮನ್ನಾಗತಾತಿಪಿ ಧಮ್ಮದೇಸನಂ ಅಕಾಸಿ। ಆಕಾರತೋ ಚ ವೋಕಾರತೋ ಚ ಆಸಯಜ್ಝಾಸಯಸ್ಸ ಅಧಿಮುತ್ತಿಸಮನ್ನಾಗತಾನಂ। ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪರಸತ್ತಾನಂ ಪರಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಇನ್ದ್ರಿಯಬಲವೀರಿಯವೇಮತ್ತತಂ ಞಾಣಂ ಸತ್ತಮಂ ತಥಾಗತಬಲಂ।

ತತ್ಥ ಚ ತಥಾಗತೋ ಲೋಕಾದೀಸು ಚ ಭೂಮೀಸು ಸಂಯೋಜನಾನಞ್ಚ ಸೇಕ್ಖಾನಂ ದ್ವೀಹಿ ಬಲೇಹಿ ಗತಿಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಪುಬ್ಬೇನಿವಾಸಾನುಸ್ಸತಿಯಾ ಅತೀತೇ ಸಂಸಾರೇ ಏತರಹಿ ಚ ಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನೇ ದಿಬ್ಬಚಕ್ಖುನಾ ಚುತೂಪಪಾತಂ ಇತಿ ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಬಲಾನಿ ದಿಬ್ಬಚಕ್ಖುತೋ ಅಭಿನೀಹಿತಾನಿ। ಸೋ ಅತೀತಮದ್ಧಾನಂ ದಿಬ್ಬಸ್ಸ ಚಕ್ಖುನೋ ಗೋಚರೋ ಸೋ ಏತರಹಿ ಸತಿ ಗೋಚರೋ ಇತಿ ಅತ್ತನೋ ಚ ಪರೇಸಂ ಚ ಪುಬ್ಬೇನಿವಾಸಞಾಣಂ ಅನೇಕವಿಧಂ ನಾನಪ್ಪಕಾರಕಂ ಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಮದ್ಧಾನಂ ದಿಬ್ಬೇನ ಚಕ್ಖುನಾ ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ತಥಾಗತಬಲಾನಿ, ಅಟ್ಠಮಂ ಪುಬ್ಬೇನಿವಾಸೋ, ನವಮಂ ದಿಬ್ಬಚಕ್ಖು।

ಪುನ ಚಪರಂ ತಥಾಗತೋ ಅರಿಯಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಝಾನಂ ವೋದಾನಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ ಪಜಾನಾತಿ ಅಯಂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಇಮಿನಾ ಮಗ್ಗೇನ ಇಮಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ಆಸವಾನಂ ಖಯಾ ಅನಾಸವಂ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಂ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿಂ ದಿಟ್ಠೇವ ಧಮ್ಮೇ ಸಚ್ಛಿಕತ್ವಾ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತೀತಿ ಇತಿ ಅತ್ತನೋ ಚ ಆಸವಾನಂ ಖಯಂ ಞಾಣಂ ದಿಟ್ಠೇಕಟ್ಠಾನಂ ಚತುಭೂಮಿಮುಪಾದಾಯ ಯಾವ ನವನ್ನಂ ಅರಹನ್ತಾನಂ ಆಸವಕ್ಖಯೋ ಓಧಿಸೋ ಸೇಕ್ಖಾನಂ ಅನೋಧಿಸೋ ಅರಹನ್ತಾನಂ। ತತ್ಥ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ ದ್ವೀಹಿ ಆಸವೇಹಿ ಅನಾಸವಾ ಕಾಮಾಸವೇನ ಚ ಭವಾಸವೇನ ಚ, ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ ದ್ವೀಹಿ ಆಸವೇಹಿ ಅನಾಸವಾ ದಿಟ್ಠಾಸವೇನ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾಸವೇನ ಚ, ಇಮಾಸಂ ದ್ವಿನ್ನಂ ವಿಮುತ್ತೀನಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಞಾಣಂ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಆಸವಕ್ಖಯೇ ಞಾಣಂ। ದಸಮಂ ತಥಾಗತಬಲಂ।

೧೦. ಇಮೇಸು ದಸಸು ಬಲೇಸು ಠಿತೋ ತಥಾಗತೋ ಪಞ್ಚವಿಧಂ ಸಾಸನಂ ದೇಸೇತಿ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಂ ದಸ್ಸನಭಾಗಿಯಂ ಭಾವನಾಭಾಗಿಯಂ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ। ತತ್ಥ ಯೋ ತಣ್ಹಾಸಂಕಿಲೇಸೋ, ಇಮಸ್ಸ ಅಲೋಭೋ ನಿಸ್ಸರಣಂ। ಯೋ ದಿಟ್ಠಿಸಂಕಿಲೇಸೋ, ಇಮಸ್ಸ ಅಮೋಹೋ ನಿಸ್ಸರಣಂ। ಯೋ ದುಚ್ಚರಿತಸಂಕಿಲೇಸೋ, ಇಮಸ್ಸ ತೀಣಿ ಕುಸಲಾನಿ ನಿಸ್ಸರಣಂ। ಕಿಂ ನಿದಾನಂ? ತೀಣಿ ಇಮಾನಿ [ತೀಣಿ ಹಿ ಇಮಾನಿ (ಪೀ॰)] ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಾನಿ - ಅಭಿಜ್ಝಾ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ। ತತ್ಥ ಅಭಿಜ್ಝಾ ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಂ ಕಾಯಕಮ್ಮಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ, ಅದಿನ್ನಾದಾನಂ ಸಬ್ಬಞ್ಚ ತದುಪನಿಬ್ಬದ್ಧಂ ವಾಚಾಕಮ್ಮಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ, ಮುಸಾವಾದಞ್ಚ ಸಬ್ಬವಿತಥಂ ಸಬ್ಬಂ ವಾಚಮಭಾವಂ ಸಬ್ಬಮಕ್ಖಂ ಪಲಾಸಂ ಅಭಿಜ್ಝಾ ಅಕುಸಲಮೂಲನ್ತಿ, ಸುಚರಿತೇ ಸುಚರಿತಂ ಮುಸಾವಾದಾ ಅದಿನ್ನಾದಾನಾ ಅಭಿಜ್ಝಾಯ ಚೇತನಾ, ತತ್ಥ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಂ ಕಾಯಕಮ್ಮಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ, ಪಾಣಾತಿಪಾತಂ ಸಬ್ಬಞ್ಚ ಮೇತಂ ಆಕಡ್ಢನಂ ಪರಿಕಡ್ಢನಂ ನಿಬ್ಬದ್ಧಂ ರೋಚನಂ

ವಾಚಾಕಮ್ಮಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ, ಪಿಸುಣವಾಚಂ ಫರುಸವಾಚಂ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಞ್ಚ ಅಭಿಜ್ಝಂ ಬ್ಯಾಪಾದಂ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿಂ ಪಯೋಜೇತಿ, ತಸ್ಸ ಯೋ ಕೋಚಿ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ ಚಾಗೋ ರಾಗಜೋ ವಾ ದೋಸಜೋ ವಾ ಸಬ್ಬಸೋ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ ಸಮ್ಭೂತೋ ಇಮಿನಾ ಕಾರಣೇನ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ, ಕಾಮೇಸುಮಿಚ್ಛಾಚಾರಂ ವಚೀಕಮ್ಮಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ ಸಮ್ಫಪ್ಪಲಾಪಂ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ದುಚ್ಚರಿತಾನಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ।

ಯಾ ಅಭಿಜ್ಝಾ, ಸೋ ಲೋಭೋ। ಯೋ ಬ್ಯಾಪಾದೋ, ಸೋ ದೋಸೋ। ಯಾ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ, ಸೋ ಮೋಹೋ। ತಾನಿ ಅಟ್ಠ ಮಿಚ್ಛತ್ತಾನಿ ಉಪಟ್ಠಪೇನ್ತಿ। ತೇಸು ಗಹಿತೇಸು ತೀಸು ಅಕುಸಲಮೂಲೇಸು ದಸವಿಧಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛತಿ, ತಸ್ಸ ತಿವಿಧಸ್ಸ ದುಚ್ಚರಿತಸಂಕಿಲೇಸಸ್ಸ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ। ತತ್ಥ ಯೋ ಬಹುಸಿತೋ ನಿದ್ದೇಸೋ ಯಥಾ ಲೋಭೋ ದೋಸೋ ಮೋಹೋಪಿ, ತತ್ಥ ಅಸಿತುಂ ಏತ್ಥ ಲೋಭೋ ಉಸ್ಸದೋ ತೇನ ಕಾರಣೇನ ತೇಸು ವಾ ಧಮ್ಮೇಸು ಲೋಭೋ ಪಞ್ಞಪಿಯತಿ। ತತ್ಥಾಯಂ ಮೋಹೋ ಅಕುಸಲಂ ಮೋಹೋ ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾ, ಸಾ ಚತುಬ್ಬಿಧಾ ರೂಪೇ ಅಭಿನಿವಿಟ್ಠಾ, ರೂಪಂ ಅತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ, ಅವಿಜ್ಜಾಗತೋ ರೂಪವನ್ತಂ ಅತ್ತಾನಂ, ಅತ್ತನಿ ವಾ ರೂಪಂ, ರೂಪಸ್ಮಿಂ ವಾ ಅತ್ತಾನಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಪದಂ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಉಚ್ಛೇದಂ ವದತಿ "ತಂ ಜೀವಂ ತಂ ಸರೀರ"ನ್ತಿ ನತ್ಥಿಕದಿಟ್ಠಿ ಅಧಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪನ್ನದಿಟ್ಠಿ ಚ ಅಞ್ಞೋ ಚ ಕರೋತಿ, ಅಞ್ಞೋ ಪಟಿಸಂವೇದಿಯತಿ। ಪಚ್ಛಿಮಸಟ್ಠಿಕಪ್ಪಾನಂ ತೀಣಿ ಪದಾನಿ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸಸ್ಸತಂ ಭಜನ್ತಿ "ಅಞ್ಞಂ ಜೀವಂ ಅಞ್ಞಂ ಸರೀರ"ನ್ತಿ ಅಕಿರಿಯಞ್ಚ ತಂ ದುಕ್ಖಮಿಚ್ಛತೋ ಅಹೇತುಕಾ ಚ ಪತನ್ತಿ ಅನಜ್ಝಾಭಾವೋ ಚ ಕಮ್ಮಾನಂ ಸಬ್ಬಞ್ಚ ಮಾನಯಿ [ಮಾನತಿ (ಪೀ॰)]। ತತ್ಥ "ಇದಮೇವ ಸಚ್ಚಂ ಮೋಘಮಞ್ಞ"ನ್ತಿ ಸಂಸಾರೇನ ಸುದ್ಧಿ ಆಜೀವಕಾ ಛಳಾಸೀತಿ ಪಞ್ಞಪೇನ್ತಿ। ಯಥಾರೂಪೇ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚತುವತ್ಥುಕಾ, ಏವಂ ಪಞ್ಚಸು ಖನ್ಧೇಸು ವೀಸತಿವತ್ಥುಕಾ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸಸ್ಸತಂ ಭಜತಿ। ಅಞ್ಞಾಜೀವಕಾ ಚ ಸಸ್ಸತವಾದಿಕೇ ಚ ಸೀಲಬ್ಬತಂ ಭಜನ್ತಿ ಪರಾಮಸನ್ತಿ ಇಮಿನಾ ಭವಿಸ್ಸಾಮಿ ದೇವೋ ವಾ ದೇವಞ್ಞತರೋ ವಾ, ಅಯಂ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ। ತತ್ಥ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸೋ ರೂಪಂ ಅತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ, "ತಂ ಜೀವಂ ತಂ ಸರೀರ"ಮಿತಿ ತಂ ಕಙ್ಖತಿ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛತಿ ನಾಧಿಮುಚ್ಚತಿ ನಾಭಿಪ್ಪಸೀದತಿ ಪುಬ್ಬನ್ತೇ ಅಪರನ್ತೇ ಪುಬ್ಬನ್ತಾಪರನ್ತೇ...ಪೇ॰... ಇತಿ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯೇಸು ರಿತಸ್ಸ ಅಯಂ ಉಪಕ್ಕಿಲೇಸೋ।

೧೧. ತತ್ಥ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಸಬ್ಬಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಿತಂ ಪಜಹತಿ, ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಉದಯಬ್ಬಯಂ ಪಸ್ಸತಿ, ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಚಿತ್ತಂ ಏಕೋದಿ ಕರೋತಿ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಆರಭತಿ। ಸೋ ಇಮೇಹಿ ಪಞ್ಚಹಿ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ಸದ್ಧಾನುಸಾರೀ ಅವೇಚ್ಚಪ್ಪಸಾದೇ ನಿರತೋ ಅನನ್ತರಿಯಂ ಸಮಾಧಿಂ ಉಪ್ಪಾದೇತಿ। ಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ಸುದ್ಧೇಹಿ ಧಮ್ಮಾನುಸಾರೀ ಅಪ್ಪಚ್ಚಯತಾಯ ಅನನ್ತರಿಯಂ ಸಮಾಧಿಂ ಉಪ್ಪಾದೇತಿ। ಸೋ "ಇದಂ ದುಕ್ಖ"ನ್ತಿ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ। ಸಚ್ಚಾನಿ ಇದಂ ದಸ್ಸನಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ। ತಸ್ಸ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಓರಮ್ಭಾಗಿಯಾನಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ತೀಣಿ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ದಸ್ಸನಪಹಾತಬ್ಬಾನಿ ಸಬ್ಬೇನ ಸಬ್ಬಂ ಪಹೀನಾನಿ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಕತಾನಿ। ತತ್ಥ ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಭಾವನಾಪಹಾತಬ್ಬಾನಿ ಉಪರಿಕ್ಖಿತ್ತಾನಿ ಛ ಭವೇ ನಿಬ್ಬತ್ತೇನ್ತಿ। ತತ್ಥ ತೇಸು ಅಭಿಜ್ಝಾಯ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದೇಸು ತನುಕತೇಸು ಛ ಭವಾ ಪರಿಕ್ಖಯಾ ಮರಿಯಾದಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ದ್ವೇ ಭವಾ ಅವಸಿಟ್ಠಾ। ತಸ್ಸ ಅಭಿಜ್ಝಾ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಚ ಸಬ್ಬೇನ ಸಬ್ಬಂ ಪರಿಕ್ಖೀಣಾ ಹೋನ್ತಿ। ಏಕೋ ಭವೋ ಅವಸಿಟ್ಠೋ ಹೋತಿ। ಸೋ ಚ ಮಾನವಸೇನ ನಿಬ್ಬತ್ತೇತಿ। ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ಏತ್ಥ ಅಞ್ಞೇಪಿ ಚತ್ತಾರೋ ಕಿಲೇಸಾ ರೂಪರಾಗೋ ಭವರಾಗೋ ಅವಿಜ್ಜಾ ಉದ್ಧಚ್ಚಂ ಕೇತುಸ್ಮಿಮಾನಭೂತಾ ನಪ್ಪಟಿಬಲಾ ಅಸ್ಮಿಮಾನಂ ವಿನಿವತ್ತೇತುಂ, ಸಬ್ಬೇಪಿ ತೇ ಅಸ್ಮಿಮಾನಸ್ಸ ಪಹಾನಂ ಆರಭತೇ। ಖೀಣೇಸು ನ ಚ ತೇಸು ಇದಮುತ್ತರಿದಸ್ಸನಭೂಮಿಯಂ ಪಞ್ಚಸು ಸೇಕ್ಖಪುಗ್ಗಲೇಸು ತೀಸು ಚ ಪಟಿಪನ್ನಕೇಸು ದ್ವೀಸು ಚ ಫಲಟ್ಠೇಸು ಭಾವನಾಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ। ತದುತ್ತರಿ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಸುತ್ತಂ, ಕತ್ಥಚಿ ಭೂಮಿ ನಿಪೀಳಿಯತಿ। ಇದಞ್ಚ ಪಞ್ಚಮಂ ಸುತ್ತಂ। ತಿಣ್ಣಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ದೇಸಿತಂ ಪುಥುಜ್ಜನಸ್ಸ ಸೇಕ್ಖಸ್ಸ ಅಸೇಕ್ಖಸ್ಸ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಂ। ಪುಥುಜ್ಜನಸ್ಸ ದಸ್ಸನಭಾಗಿಯಂ। ಭಾವನಾಭಾಗಿಯಂ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಸೇಕ್ಖಾನಂ। ಯಂ ಪಠಮನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ ಸಬ್ಬೇಸಂ ಅರಹನ್ತಾನಂ। ಸಾ ಪನ ಪಞ್ಚವಿಧಾ ಸತ್ತವೀಸಆಕಾರೇ [ಸತ್ತವೀಸಂ ಆಕಾರೇ (ಪೀ॰)] ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಂ। ಏತೇಸು ತಸ್ಸ ಗತೀನಂ ತತೋ ಉತ್ತರಿ। ತಞ್ಚ ಖೋ ಸಙ್ಖೇಪೇನ ಪಞ್ಞಾಸಾಯ

ಆಕಾರೇಹಿ ಸಮ್ಪತತಿ, ಯೇ ಪಞ್ಞಾಸ ಆಕಾರಾ ಸಾಸನೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ, ತೇ ಸಙ್ಖಿಪಿಯನ್ತಾ ದಸಹಿ ಆಕಾರೇಹಿ ಪತನ್ತಿ। ಯೇ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ ನಿಕ್ಖೇಪೇನ ಠಿತೇ ಸಙ್ಖಿಪಿಯತ್ತಾ ಅಟ್ಠಸು ಆಕಾರೇಸು ಪತನ್ತಿ। ಚತೂಸು ಚ ಸಾಧಾರಣೇಸು ಸುತ್ತೇಸು ಯಾ ಹಾರಸಮ್ಪಾತಸ್ಸ ಭೂಮಿ, ತೇ ಸಙ್ಖಿಪಿಯನ್ತಾ ಪಞ್ಚಸು ಸುತ್ತೇಸು ಪತನ್ತಿ। ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯೇ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯೇ ಭಾವನಾಭಾಗಿಯೇ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯೇ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯೇ ಚ। ತೇ ಸಙ್ಖಿಪಿಯನ್ತಾ ಚತೂಸು ಸುತ್ತೇಸು ಪತನ್ತಿ। ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯೇ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯೇ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯೇ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯೇ ಚ। ತೇ ಸಙ್ಖಿಪಿಯಮಾನಾ ತೀಸು ಸುತ್ತೇಸು ಪತನ್ತಿ, ಪುಥುಜ್ಜನಭಾಗಿಯೇ ಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯೇ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯೇ ಚ। ತೇ ಸಙ್ಖಿಪಿಯನ್ತಾ ದ್ವೀಸು ಸುತ್ತೇಸು ಪತನ್ತಿ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯೇ ಚ ಪುಬ್ಬಯೋಗಭಾಗಿಯೇ ಚ। ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ ದ್ವೇ ಅತ್ಥವಸೇ ಸಮ್ಪಸ್ಸಮಾನಾ ತಥಾಗತಾ ಅರಹನ್ತೋ ಸಮ್ಮಾಸಮ್ಬುದ್ಧಾ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇನ್ತಿ ಸುತ್ತಂ ಗೇಯ್ಯಂ…ಪೇ॰… ಸತ್ಥಾ ಪುಬ್ಬಯೋಗಸಮನ್ನಾಗತೇ ಅಪ್ಪಕಸಿರೇನ ಮಞ್ಞಮಾನಾ ವಸಿಯನ್ತಿ ಪುಬ್ಬಯೋಗಾ ಚ ಭವಿಸ್ಸನ್ತಿ ಸನ್ತಾನಂ ಮಞ್ಞಮಾನಾಧರಾಯ। ತತ್ಥ ಪಞ್ಞಾವೇಮತ್ತತಂ ಅತ್ತನೋ ಸಮನುಪಸ್ಸಮಾನೇನ ಅಟ್ಠವಿಧೇ ಸುತ್ತಸಙ್ಖೇಪೇ, ಯತ್ಥ ಯತ್ಥ ಸಕ್ಕೋತಿ, ತತ್ಥ ತತ್ಥ ಯೋಜೇತಬ್ಬಂ। ತತ್ಥ ತತ್ಥ ಯೋಜೇತ್ವಾ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅತ್ಥೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ನ ಹಿ ಸತಿ ವೇದನಾ ಮನೋ ಧಾರೇತ್ವಾ ಸಕ್ಕಾ ಯೇನ ಕೇನಚಿ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅತ್ಥೋ ಯಥಾಭೂತಂ ನಿದ್ದಿಸಿತುಂ।

ತತ್ಥ ಪುರಿಮಕಾನಂ ಸುತ್ತಾನಂ ಇಮಾ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ಕಾಮನ್ಧಾ ಜಾಲಸಞ್ಛನ್ನಾ, ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾನಿ ಚ।
ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾ, ಮಹಾನಾಮೋ ಚ ಸಾಕಿಯೋ॥

ಉದ್ಧಂ ಅಧೋ ವಿಪ್ಪಮುತ್ತೋ, ಯಞ್ಚ ಸೀಲಕಿಮತ್ಥಿಯಾ।
ಯಸ್ಸ ಸೇಲೂಪಮಂ ಚಿತ್ತಂ, ಉಪತಿಸ್ಸ ಪುಚ್ಛಾದಿಕಾ॥

ಯಸ್ಸ ಕಾಯಗತಾಸತಿ, ಛನ್ನಂ ತಮೋಪರಾಯಣೋ।
ನ ತಂ ದಳ್ಹಂ ಚೇತಸಿಕಂ, ಅಯಂ ಲೋಕೋತಿಆದಿಕಂ॥

ಚತ್ತಾರೋ ಚೇವ ಪುಗ್ಗಲಾ, ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢಿತಂ।
ಸೋತಾನುಗತಧಮ್ಮೇಸು, ಇಮಾ ತೇಸಂ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ॥

೧೧. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಆಣತ್ತಿ?

ಸಚೇ ಭಾಯಥ [ಉದಾ॰ ೪೪] ದುಕ್ಖಸ್ಸ, ಸಚೇ ವೋ ದುಕ್ಖಮಪ್ಪಿಯಂ।
ಮಾಕತ್ಥ ಪಾಪಕಂ ಕಮ್ಮಂ, ಆವಿ ವಾ ಯದಿ ವಾ ರಹೋ॥

“ಅತೀತೇ , ರಾಧ, ರೂಪೇ ಅನಪೇಕ್ಖೋ ಹೋಹೀ”ತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾ। “ಸೀಲವನ್ತೇನ , ಆನನ್ದ, ಪುಗ್ಗಲೇನ ಸದಾ ಕರಣೀಯಾ ಕಿನ್ತಿಮೇ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಅಸ್ಸಾ”ತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಆಣತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಫಲಂ?

ಧಮ್ಮೋ ಹವೇ ರಕ್ಖತಿ ಧಮ್ಮಚಾರಿಂ, ಛತ್ತಂ ಮಹನ್ತಂ ಯಥ ವಸ್ಸಕಾಲೇ।
ಏಸಾನಿಸಂಸೋ ಧಮ್ಮೇ ಸುಚಿಣ್ಣೇ, ನ ದುಗ್ಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ ಧಮ್ಮಚಾರೀ॥

ಇದಂ ಫಲಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಉಪಾಯೋ?

"ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ [ಧ॰ ಪ॰ ೨೭೯] ಅನತ್ತಾ"ತಿ, ಯದಾ ಪಞ್ಞಾಯ ಪಸ್ಸತಿ।
ಅಥ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ ದುಕ್ಖೇ, ಏಸ ಮಗ್ಗೋ ವಿಸುದ್ಧಿಯಾ॥

"ಸತ್ತಹಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಖೋ, ಭಿಕ್ಖು, ಅಪಿ ಹಿಮವನ್ತಂ ಪಬ್ಬತರಾಜಾನಂ ಚಾಲೇಯ್ಯ, ಕೋ ಪನ ವಾದೋ ಛವಂ ಅವಿಜ್ಜಂ ಸತ್ತಕೇಸು" ವೇಯ್ಯಾಕರಣಂ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಅಯಂ ಉಪಾಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಆಣತ್ತಿ ಚ ಫಲಞ್ಚ?

ಸಚೇ ಭಾಯಥ ದುಕ್ಖಸ್ಸ, ಸಚೇ ವೋ ದುಕ್ಖಮಪ್ಪಿಯಂ।
ಮಾಕತ್ಥ ಪಾಪಕಂ ಕಮ್ಮಂ, ಆವಿ ವಾ ಯದಿ ವಾ ರಹೋ॥

ಸಚೇ ಹಿ ಪಾಪಕಂ ಕಮ್ಮಂ, ಕರೋಥ ವಾ ಕರಿಸ್ಸಥ।
ನ ವೋ ದುಕ್ಖಾ ಪಮೋಕ್ಖತ್ಥಿ, ಉಪಚ್ಚಾಪಿ ಪಲಾಯತಂ [ಪಲಾಯತೋ (ಪೀ॰)]॥

ಪುರಿಮಿಕಾಯ ಗಾಥಾಯ ಆಣತ್ತಿ ಪಚ್ಛಿಮಿಕಾಯ ಫಲಂ। ಸೀಲೇ ಪತಿಟ್ಠಾಯ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವೇತಬ್ಬಾ ಯಾ ಚ ಚಿತ್ತಭಾವನಾ ಯಾ ಚ ಪಞ್ಞಾಭಾವನಾ ಯಾ ಚ ಆಣತ್ತಿ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚ ಫಲಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಫಲಞ್ಚ ಉಪಾಯೋ ಚ?

ಸೀಲೇ ಪತಿಟ್ಠಾಯ [ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೨೩] ನರೋ ಸಪಞ್ಞೋ, ಚಿತ್ತಂ ಪಞ್ಞಞ್ಚ ಭಾವಯಂ।
ಆತಾಪೀ ನಿಪಕೋ ಭಿಕ್ಖು, ಸೋ ಇಮಂ ವಿಜಟಯೇ ಜಟಂ॥

ಪುರಿಮಿಕಾಯ ಅಡ್ಢಗಾಥಾಯ ಉಪಾಯೋ, ಪಚ್ಛಿಮಿಕಾಯ ಅಡ್ಢಗಾಥಾಯ ಫಲಂ। ನನ್ದಿಯೋ [ನನ್ದಿಕೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಸಕ್ಕೋ ಇಸಿವುತ್ಥಪುರಿರಿಕಾಮಏಕರಕ್ಖೇ [ಇಸಿವುತ್ತ... (ಪೀ॰)] ಸುತ್ತಂ ಮೂಲತೋ ಉಪಾದಾಯ ಯಾವ ಛಸು ಧಮ್ಮೇಸು। ಉತ್ತರಿ ಪಞ್ಚಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಯಾಚಯೋಗೋ [ಯೋ ಚ ಯೋಗೋ (ಪೀ॰)] ಕರಣೀಯೋ, ಅಯಂ ಉಪಾಯೋ। ಅಸಹಗತಸ್ಸ ಕಾಮಾಸವಾಪಿ ಚಿತ್ತಂ ಮುಚ್ಚತೀತಿ। ಸಬ್ಬಾಸು ಛಸು ತೀಸು। ಅಯಂ ಉಪಾಯೋ ಚ ಫಲಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಆಣತ್ತಿ ಚ ಫಲಞ್ಚ ಉಪಾಯೋ ಚ?

ಸುಞ್ಞತೋ ಲೋಕಂ ಅವೇಕ್ಖಸ್ಸು, ಮೋಘರಾಜ ಸದಾ ಸತೋ।
ಅತ್ತಾನುದಿಟ್ಠಿಂ ಊಹಚ್ಚ [ಊಹಚ್ಚ (ಸು॰ ನಿ॰ ೧೧೨೫)], ಏವಂ ಮಚ್ಚುತರೋ ಸಿಯಾ॥

"ಸುಞ್ಞತೋ ಲೋಕಂ ಅವೇಕ್ಖಸ್ಸು, ಮೋಘರಾಜಾ"ತಿ ಆಣತ್ತಿ। "ಸದಾ ಸತೋ"ತಿ ಉಪಾಯೋ। "ಅತ್ತಾನುದಿಟ್ಠಿಂ ಊಹಚ್ಚ, ಏವಂ ಮಚ್ಚುತರೋ ಸಿಯಾ"ತಿ ಫಲಂ। ಸಮಾಧಿಂ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಭಾವೇಥ, ಸಮಾಹಿತೋ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಭಿಕ್ಖು ರೂಪಂ ಅನಿಚ್ಚನ್ತಿ ಪಜಾನಾತಿ। ಏವಂ ಪಸ್ಸಂ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಪರಿಮುಚ್ಚತಿ ಜಾತಿಯಾಪಿ...ಪೇ॰... ಉಪಾಯಾಸೇಹಿಪಿ ಇಧ ತೀಣಿಪಿ"।

೨೩. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಸ್ಸಾದೋ?

ಕಾಮಂ ಕಾಮಯಮಾನಸ್ಸ, ತಸ್ಸ ಚೇತಂ ಸಮಿಜ್ಝತಿ। ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ।

“ಧಮ್ಮಚರಿಯಾ ಸಮಚರಿಯಾ ಕುಸಲಚರಿಯಾ ಹೇತೂಹಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಏವಮಿಧೇಕಚ್ಚೇ ಸತ್ತಾ ಕಾಯಸ್ಸ ಭೇದಾ ಸುಗತಿಂ ಸಗ್ಗಂ ಲೋಕಂ ಉಪಪಜ್ಜನ್ತಿ”। ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆದೀನವೋ?

ಕಾಮೇಸು ವೇ ಹಞ್ಞತೇ ಸಬ್ಬಾ ಮುಚ್ಚೇವ - ಅಯಂ ಆದೀನವೋ। ಪಸೇನದಿಸಂಯುತ್ತಕೇ ಸುತ್ತೇ ಪಬ್ಬತೋಪಮಾ - ಅಯಂ ಆದೀನವೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ?

ಯೋ ಕಾಮೇ ಪರಿವಜ್ಜೇತಿ, ಸಪ್ಪಸ್ಸೇವ ಪದಾ ಸಿರೋ।
ಸೋಮಂ ವಿಸತ್ತಿಕಂ ಲೋಕೇ, ಸತೋ ಸಮತಿವತ್ತತಿ॥

ಸಂಯುತ್ತಕೇ ಸುತ್ತಂ ಪಾರಿಚ್ಛತ್ತಕೋ ಪಣ್ಡುಪಲಾಸೋ ಸನ್ನಿಪಲಾಸೋ - ಇದಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ಆದೀನವೋ ಚ?

ಯಾನಿ [ಜಾ॰ ೧.೨.೧೪೪ ದುಕನಿಪಾತೇ] ಕರೋತಿ ಪುರಿಸೋ, ತಾನಿ ಅತ್ತನಿ ಪಸ್ಸತಿ।
ಕಲ್ಯಾಣಕಾರೀ ಕಲ್ಯಾಣಂ, ಪಾಪಕಾರೀ ಚ ಪಾಪಕಂ॥

ತತ್ಥ ಯಂ ಪಾಪಕಾರೀ ಪಚ್ಚನುಭೋತಿ ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ। ಲಾಭಾಲಾಭಅಟ್ಠಕೇಸು ಬ್ಯಾಕರಣಂ, ತತ್ಥ ಅಲಾಭೋ ಅಯಸೋ ನಿನ್ದಾ ದುಕ್ಖಂ, ಅಯಂ ಆದೀನವೋ। ಲಾಭೋ ಯಸೋ ಸುಖಂ ಪಸಂಸಾ, ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ?

“ಸುಖೋ ವಿಪಾಕೋ ಪುಞ್ಞಾನಂ, ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ ಚ ಇಜ್ಝತಿ।
ಖಿಪ್ಪಞ್ಚ ಪರಮಂ ಸನ್ತಿಂ, ನಿಬ್ಬಾನಮಧಿಗಚ್ಛತೀ”ತಿ॥

ಯೋ ಚ ವಿಪಾಕೋ ಪುಞ್ಞಾನಂ ಯಾ ಚ ಅಧಿಪ್ಪಾಯಸ್ಸ ಇಜ್ಝನಾ, ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ। ಯಂ ಖಿಪ್ಪಞ್ಚ ಪರಮಂ ಸನ್ತಿಂ ನಿಬ್ಬಾನಮಧಿಗಚ್ಛತಿ, ಇದಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ।

ಬಾತ್ತಿಂಸಾಯ ಚೇವ ಮಹಾಪುರಿಸಲಕ್ಖಣೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತಸ್ಸ ಮಹಾಪುರಿಸಸ್ಸ ದ್ವೇಯೇವ ಗತಿಯೋ ಹೋನ್ತಿ, ಸಚೇ ಅಗಾರಂ ಅಜ್ಝಾವಸತಿ, ರಾಜಾ ಹೋತಿ ಚಕ್ಕವತ್ತೀ ಯಾವ ಅಭಿವಿಜಿನಿತ್ವಾ ಅಜ್ಝಾವಸತಿ ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ। ಸಚೇ ಅಗಾರಸ್ಮಾ ಅನಗಾರಿಯಂ ಪಬ್ಬಜತಿ ಸಬ್ಬೇನ ಓಘೇನ [ಓಸಧೇನ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ನಿಸ್ಸರಣಂ ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆದೀನವೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ?

ಆದಾನಸ್ಸ [ಆದಿನ್ನಸ್ಸ (ಕ॰)] ಭಯಂ ಞತ್ವಾ, ಜಾತಿಮರಣಸಮ್ಭವಂ।
ಅನಾದಾತುಂ ನಿಬ್ಬತ್ತತಿ, ಜಾತಿಮರಣಸಙ್ಖಯಾ॥

ಪುರಿಮಿಕಾಯ ಅಡ್ಢಗಾಥಾಯ ಜಾತಿಮರಣಸಮ್ಭವೋ ಆದೀನವೋ। ಅನಾದಾತುಂ ನಿಬ್ಬತ್ತತಿ ಜಾತಿಮರಣಸಙ್ಖಯಾತಿ ನಿಸ್ಸರಣಂ।

ಕಿಚ್ಛಂ ವತಾಯಂ ಲೋಕೋ ಆಪನ್ನೋ ಯಮಿದಂ ಜಾಯತೇ ಚ ಮೀಯತೇ ಚ। ಯಾವ ಕುದಸ್ಸುನಾಮಸ್ಸ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಅನ್ತೋ ಭವಿಸ್ಸತಿ ಪರತೋ ವಾತಿ ಏತ್ಥ ಯಾ ಉಪರಿಕ್ಖಾ, ಅಯಂ ಆದೀನವೋ। ಯೋ ಗೇಧಂ ಞತ್ವಾ ಅಭಿನಿಕ್ಖಮತಿ ಯಾವ ಪುರಾಣಕಾಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾ, ಇದಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ। ಅಯಂ ಆದೀನವೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ಆದೀನವೋ ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ?

ಕಾಮಾ ಹಿ ಚಿತ್ರಾ ವಿವಿಧಾ [ಮಧುರಾ (ಥೇರಗಾ॰ ೭೮೭)] ಮನೋರಮಾ, ವಿರೂಪರೂಪೇಹಿ ಮಥೇನ್ತಿ ಚಿತ್ತಂ।
ತಸ್ಮಾ ಅಹಂ [ಥೇರಗಾ॰ ೭೮೭] ಪಬ್ಬಜಿತೋಮ್ಹಿ ರಾಜ, ಅಪಣ್ಣಕಂ ಸಾಮಞ್ಞಮೇವ ಸೇಯ್ಯೋ॥

ಯಂ "ಕಾಮಾ ಹಿ ಚಿತ್ರಾ ವಿವಿಧಾ ಮನೋರಮಾ"ತಿ ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ। ಯಂ "ವಿರೂಪರೂಪೇಹಿ ಮಥೇನ್ತಿ ಚಿತ್ತ"ನ್ತಿ ಅಯಂ ಆದೀನವೋ। ಯಂ ಅಹಂ ಅಗಾರಸ್ಮಾ ಪಬ್ಬಜಿತೋಮ್ಹಿ ರಾಜ ಅಪಣ್ಣಕಂ ಸಾಮಞ್ಞಮೇವ ಸೇಯ್ಯೋತಿ ಇದಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ।

ಬಲವಂ ಬಾಲೋಪಮಸುತ್ತಂ ಯಂ ಆಸಾಯ ವಾ ವೇದನೀಯಂ ಕಮ್ಮಂ ಗಾಹತಿ, ತಥಾ ಚೇಪಿ ಯಂ ಯಂ ಪಾಪಕಮ್ಮಂ ಅನುಭೋತಿ, ತತ್ಥ ದುಕ್ಖವೇದನೀಯೇನ ಕಮ್ಮೇನ ಅಭಾವಿತಕಾಯೇನ ಚ ಯಾವ ಪರಿತ್ತಚೇತಸೋ ಚ ಆದೀನವಂ ದಸ್ಸೇತಿ ಸುಖವೇದನೀಯೇನ ಕಮ್ಮೇನ ಅಸ್ಸಾದೇತಿ। ಯಂ ಪುರಾಸದಿಸೋ ಹೋತಿ। ಭಾವಿತಚಿತ್ತೋ ಭಾವಿತಕಾಯೋ ಭಾವಿತಪಞ್ಞೋ ಮಹಾನಾಮೋ ಅಪರಿತ್ತಚೇತಸೋ, ಇದಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ।

೧೪. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಲೋಕಿಕಂ ಸುತ್ತಂ?

ನ ಹಿ ಪಾಪಂ ಕತಂ ಕಮ್ಮಂ, ಸಜ್ಜುಖೀರಂವ ಮುಚ್ಚತಿ।
ಡಹನ್ತಂ ಬಾಲಮನ್ವೇತಿ, ಭಸ್ಮಚ್ಛನ್ನೋವ [ಭಸ್ಮಾಛನ್ನೋವ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಧ॰ ಪ॰ ೭೧] ಪಾವಕೋ॥

ಚತ್ತಾರಿ ಅಗತಿಗಮನಾನಿ, ಇದಂ ಲೋಕಿಕಂ ಸುತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಲೋಕುತ್ತರಂ ಸುತ್ತಂ?

"ಯಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಸಮಥಙ್ಗತಾನಿ [ಸಮಥಂ ಗತಾನಿ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಧ॰ ಪ॰ ೯೪], ಅಸ್ಸಾ ಯಥಾ ಸಾರಥಿನಾ ಸುದನ್ತಾ।
ಪಹೀನಮಾನಸ್ಸ ಅನಾಸವಸ್ಸ, ದೇವಾಪಿ ತಸ್ಸ ಪಿಹಯನ್ತಿ ತಾದಿನೋ"ತಿ॥

"ಅರಿಯಂ ವೋ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿಂ ದೇಸೇಸ್ಸಾಮೀ"ತಿ ಇದಂ ಲೋಕುತ್ತರಂ ಸುತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಲೋಕಿಕಂ ಲೋಕುತ್ತರಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ?

ಸತ್ತಿಯಾ ವಿಯ ಓಮಟ್ಠೋ, ದಯ್ಹಮಾನೋವ ಮತ್ಥಕೇ।

ಕಾಮರಾಗಪ್ಪಹಾನಾಯ, ಸತೋ ಭಿಕ್ಖು ಪರಿಬ್ಬಜೇ॥

“ಸತ್ತಿಯಾ ವಿಯ ಓಮಟ್ಠೋ, ದಯ್ಹಮಾನೋವ ಮತ್ಥಕೇ”ತಿ ಲೋಕಿಕಂ।
“ಕಾಮರಾಗಪ್ಪಹಾನಾಯ, ಸತೋ ಭಿಕ್ಖು ಪರಿಬ್ಬಜೇ”ತಿ ಲೋಕುತ್ತರಂ।

ಕಬಳೀಕಾರೇ ಆಹಾರೇ ಅತ್ಥಿ ಛನ್ದೋತಿ ಲೋಕಿಕಂ। ನತ್ಥಿ ಛನ್ದೋತಿ ಲೋಕುತ್ತರಂ ಸುತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಕಮ್ಮಂ?

ಯೋ ಪಾಣಮತಿಪಾತೇತಿ, ಮುಸಾವಾದಞ್ಚ ಭಾಸತಿ।
ಲೋಕೇ ಅದಿನ್ನಂ ಆದಿಯತಿ [ಆದಿಯಿ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೫.೧೭೪], ಪರದಾರಞ್ಚ ಗಚ್ಛತಿ॥

ಸುರಾಮೇರಯಪಾನಞ್ಚ, ಯೋ ನರೋ ಅನುಯುಞ್ಜತಿ।
ಅಪ್ಪಹಾಯ ಪಞ್ಚ ವೇರಾನಿ, ದುಸ್ಸೀಲೋ ಇತಿ ವುಚ್ಚತಿ॥

ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ದುಚ್ಚರಿತಾನಿ। ಇದಂ ಕಮ್ಮಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಪಾಕೋ?

ಸಟ್ಠಿವಸ್ಸಸಹಸ್ಸಾನಿ, ಯಥಾರೂಪೀ ವಿಪಚ್ಚಗಾ॥

“ದಿಟ್ಠಾ ಮಯಾ, ಭಿಕ್ಖವೇ [ಸಂ॰ ನಿ॰ ೪.೧೩೫], ಛ ಫಸ್ಸಾಯತನಿಕಾ ನಾಮ ನಿರಯಾ। ದಿಟ್ಠಾ ಮಯಾ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಛ ಫಸ್ಸಾಯತನಿಕಾ ನಾಮ ಸಗ್ಗಾ”। ಅಯಂ ವಿಪಾಕೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಕಮ್ಮಞ್ಚ ವಿಪಾಕೋ ಚ?

ಅಯಸಾವ ಮಲಂ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ, ತತುಟ್ಠಾಯ ತಮೇವ ಖಾದತಿ।
ಏವಂ ಅತಿಧೋನಚಾರಿನಂ, ಸಾನಿ ಕಮ್ಮಾನಿ ನಯನ್ತಿ ದುಗ್ಗತಿಂ॥

ಅಯಸಾವ ಮಲಂ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ, ಯಾವ ಸಾನಿ ಕಮ್ಮಾನೀತಿ ಇದಂ ಕಮ್ಮಂ। ನಯನ್ತಿ ದುಗ್ಗತಿನ್ತಿ ವಿಪಾಕೋ।

ಚತೂಸು ಸಮ್ಮಾಪಟಿಪಜ್ಜಮಾನೋ ಮಾತರಿ ಪಿತರಿ ತಥಾಗತೇ ತಥಾಗತಸಾವಕೇ ಯಾ ಸಮ್ಮಾಪಟಿಪತ್ತಿ, ಇದಂ ಕಮ್ಮಂ। ಯಂ ದೇವೇಸು ಉಪಪಜ್ಜತಿ, ಅಯಂ ವಿಪಾಕೋ। ಇದಂ ಕಮ್ಮಞ್ಚ ವಿಪಾಕೋ ಚ।

೨೫. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಸುತ್ತಂ?

ನೇಲಙ್ಗೋ ಸೇತಪಚ್ಛಾದೋ, ಏಕಾರೋ ವತ್ತತೀ [ವತ್ತತೇ (ಕ॰) ಉದಾ॰ ೬೫] ರಥೋ।
ಅನೀಘಂ ಪಸ್ಸ ಆಯನ್ತಂ, ಛಿನ್ನಸೋತಂ ಅಬನ್ಧನಂ।
ಯಂ ವಾ ಚಿತ್ತಂ ಸಮಣೇಸು, ಚಿತ್ತಾಗಹಪತಿ ದಿಸ್ಸತಿ॥

ಏವಂ ಇಮಾಯ ಗಾಥಾಯ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಅತ್ಥೋ।

ಗೋಪಾಲಕೋಪಮೇ ಏಕಾದಸ ಪದಾನಿ। ಏವಂ ಖೋ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಭಿಕ್ಖು ರೂಪಞ್ಞೂ ಹೋತಿ। ಯಾ ಚ ಅತಿರೇಕಪೂಜಾಯ ಪೂಜೇತಾ ಹೋತೀತಿ। ಇಮಾನಿ ಏಕಾದಸ ಪದಾನಿ ಯಥಾಭಾಸಿತಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಅತ್ಥೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಅತ್ಥೋ?

ಸುಖೋ ವಿವೇಕೋ ತುಟ್ಠಸ್ಸ, ಸುತಧಮ್ಮಸ್ಸ ಪಸ್ಸತೋ।
ಅಬ್ಯಾಪಜ್ಜಂ [ಅಬ್ಯಾಪಜ್ಝಂ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೧೧] ಸುಖಂ ಲೋಕೇ, ಪಾಣಭೂತೇಸು ಸಂಯಮೋತಿ॥

ಸುಖಾ ವಿರಾಗತಾ ಲೋಕೇ, ಕಾಮಾನಂ ಸಮತಿಕ್ಕಮೋ।
ಅಸ್ಮಿಮಾನಸ್ಸ ಯೋ ವಿನಯೋ, ಏತಂ ವೇ ಪರಮಂ ಸುಖನ್ತಿ॥

ಇದಂ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ। ಅಟ್ಠ ಮಹಾಪುರಿಸವಿತಕ್ಕಾ। ಇದಂ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಞ್ಚ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಞ್ಚ?

ಪಸನ್ನನೇತ್ತೋ [ಸು॰ ನಿ॰ ೫೫೫] ಸುಮುಖೋ, ಬ್ರಹಾ ಉಜು ಪತಾಪವಾ।
ಮಜ್ಝೇ ಸಮಣಸಙ್ಘಸ್ಸ, ಆದಿಚ್ಚೋವ ವಿರೋಚಸಿ॥

ಪಸನ್ನನೇತ್ತೋ ಯಾವ ಆದಿಚ್ಚೋವ ವಿರೋಚಸೀತಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ಪಸನ್ನನೇತ್ತೋ ಯೋ ಭಗವಾ ಕಥಞ್ಚ ಪನ ಪಸನ್ನನೇತ್ತತಾ, ಕಥಂ ಸುಮುಖತಾ, ಕಥಂ ಬ್ರಹಕಾಯತಾ, ಕಥಂ ಉಜುಕತಾ, ಕಥಂ ಪತಾಪವತಾ, ಕಥಂ ವಿರೋಚತಾತಿ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ಫೇಣಪಿಣ್ಡೋಪಮಂ ವೇಯ್ಯಾಕರಣಂ ಯಥಾ ಫೇಣಪಿಣ್ಡೋ ಏವಂ ರೂಪಂ ಯಥಾ ಪುಬ್ಬುಳೋ ಏವಂ ವೇದನಾ ಮಾಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಪಞ್ಚಹಿ ಉಪಮಾಹಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ। ಕೇನ ಕಾರಣೇನ ಫೇಣಪಿಣ್ಡೋಪಮಂ ರೂಪಂ ಸಬ್ಬಞ್ಚ ಚಕ್ಖುವಿಞ್ಞೇಯ್ಯಂ ಯಂ ವಾ ಚತೂಹಿ ಆಯತನೇಹಿ? ಕಥಂ ವೇದನಾ ಪುಬ್ಬುಳೂಪಮಾ? ಕತರಾ ಚ ಸಾ ವೇದನಾ ಸುಖಾ ದುಕ್ಖಾ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾ? ಏವಮೇಸಾ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ। ಏವಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಞ್ಚ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಞ್ಚ।

೨೬. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಞಾಣಂ?

ಪಞ್ಞಾ ಹಿ ಸೇಟ್ಠಾ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ಯಾಯಂ ನಿಬ್ಬೇಧಗಾಮಿನೀ।
ಯಾಯ [ಯಾಯಂ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಇತಿವು॰ ೪೧] ಸಮ್ಮಾ ಪಜಾನಾತಿ, ಜಾತಿಮರಣಸಙ್ಖಯಂ॥

ತೀಣಿಮಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಅನಞ್ಞಾತಞ್ಞಸ್ಸಾಮೀತಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಅಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಅಞ್ಞಾತಾವಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಇದಂ ಞಾಣಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ನೇಯ್ಯಂ?

ಕಾಮೇಸು [ಉದಾ॰ ೬೩] ಸತ್ತಾ ಕಾಮಸಙ್ಗಸತ್ತಾ, ಸಂಯೋಜನೇ ವಜ್ಜಮಪಸ್ಸಮಾನಾ।
ನ ಹಿ ಜಾತು ಸಂಯೋಜನಸಙ್ಗಸತ್ತಾ, ಓಘಂ ತರೇಯ್ಯುಂ ವಿಪುಲಂ ಮಹನ್ತಂ॥

ಚತೂಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತಾ ಕಾಯಸ್ಸ ಭೇದಾ ದೇವೇಸು ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ। ಉದಾನೇ ಕಾಪಿಯಂ ಸುತ್ತಂ ಅಪಣ್ಣಕಪಸಾದನೀಯಂ - ಇದಂ ನೇಯ್ಯಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಞಾಣಞ್ಚ ನೇಯ್ಯಞ್ಚ?

ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನತ್ತಾತಿ, ಯದಾ ಪಞ್ಞಾಯ ಪಸ್ಸತಿ।
ಅಥ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ ದುಕ್ಖೇ, ಏಸ ಮಗ್ಗೋ ವಿಸುದ್ಧಿಯಾ॥

ಯದಾ ಪಸ್ಸತೀತಿ ಞಾಣಂ। ಯೋ ಸಬ್ಬಧಮ್ಮೇ ಅನತ್ತಾಕಾರೇನ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ ಇದಂ ನೇಯ್ಯಂ।

ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ, ತತ್ಥ ತೀಣಿ ನೇಯ್ಯಾನಿ ಮಗ್ಗಸಚ್ಚಂ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ, ಇದಂ ಞಾಣಞ್ಚ ನೇಯ್ಯಞ್ಚ।

೧೭. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದಸ್ಸನಂ?

ಏಸೇವ ಮಗ್ಗೋ [ಧ॰ ಪ॰ ೨೭೪ ಧಮ್ಮಪದೇ] ನತ್ಥಞ್ಞೋ, ದಸ್ಸನಸ್ಸ ವಿಸುದ್ಧಿಯಾ।
ಏತಞ್ಹಿ ತುಮ್ಹೇ ಪಟಿಪಜ್ಜಥ, ಮಾರಸ್ಸೇತಂ ಪಮೋಹನಂ॥

ಚತೂಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಅತ್ತನಾವ [ಅತ್ತನಾಯೇವ (ಕ॰) ಸಂ॰ ನಿ॰ ೫.೧೦೦೩] ಅತ್ತಾನಂ ಬ್ಯಾಕರೇಯ್ಯ "ಖೀಣನಿರಯೋಮ್ಹಿ ಯಾವ ಸೋತಾಪನ್ನೋಹಮಸ್ಮಿ ಅವಿನಿಪಾತಧಮ್ಮೋ ನಿಯತೋ ಸಮ್ಬೋಧಿಪರಾಯಣೋ"ತಿ। ಇದಂ ದಸ್ಸನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಭಾವನಾ?

ಯಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಸುಭಾವಿತಾನಿ, ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಬಹಿದ್ಧಾ ಚ ಸಬ್ಬಲೋಕೇ।
ಸೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಮತಿ ಚ ರೂಪಸಞ್ಞೀ, ಸುಮೋಹಗತಾ ನ ಜಾನಾತಿ [ಕಿಂಸು ಮೋಹಗತಾನು ಜಾನಾತಿ (ಕ॰)]॥

ಚತ್ತಾರಿ ಧಮ್ಮಪದಾನಿ - ಅನಭಿಜ್ಝಾ ಅಬ್ಯಾಪಾದೋ ಸಮ್ಮಾಸತಿ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ। ಅಯಂ ಭಾವನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದಸ್ಸನಞ್ಚ ಭಾವನಾ ಚ?

ವಚಸಾ ಮನಸಾಥ ಕಮ್ಮುನಾ ಚ, ಅವಿರುದ್ಧೋ ಸಮ್ಮಾ ವಿದಿತ್ವಾ [ವಿದಿತ್ವಾನ (ಕ॰) ಸು॰ ನಿ॰ ೩೬೭] ಧಮ್ಮಂ।
ನಿಬ್ಬಾನಪದಾಭಿಪತ್ಥಯಾನೋ, ಸಮ್ಮಾ ಸೋ ಲೋಕೇ ಪರಿಬ್ಬಜೇಯ್ಯ॥

ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಂ ಸಚ್ಛಿಕಾತುಕಾಮೇನ ಕತಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಾ, ಭಗವಾ ಆಹ ಪಞ್ಚುಪಾದಾನಕ್ಖನ್ಧಾ। ಇದಂ ದಸ್ಸನಞ್ಚ ಭಾವನಾ ಚ।

೧೮. ತತ್ಥ ಕತಮೇ ವಿಪಾಕಧಮ್ಮಧಮ್ಮಾ?

ಯಾನಿ ಕರೋತಿ ಪುರಿಸೋತಿ ವಿತ್ಥಾರೋ। ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸುಚರಿತಾನಿ। ಇಮೇ ವಿಪಾಕಧಮ್ಮಧಮ್ಮಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೇ ನವಿಪಾಕಧಮ್ಮಧಮ್ಮಾ?

ರೂಪಂ ವೇದಯಿತಂ ಸಞ್ಞಾ, ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಯಾ ಚೇವ ಚೇತನಾ।
ನೇಸೋಹಮಸ್ಮಿ ನ ಮೇಸೋ ಅತ್ತಾ, ಇತಿ ದಿಟ್ಠೋ ವಿರಜ್ಜತಿ॥

ಪಞ್ಚಿಮೇ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಖನ್ಧಾ - ಇಮೇ ನವಿಪಾಕಧಮ್ಮಧಮ್ಮಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ನೇವವಿಪಾಕೋ ನವಿಪಾಕಧಮ್ಮಧಮ್ಮೋ?

"ಯೇ ಏವಂ ಪಟಿಪಜ್ಜನ್ತಿ, ನಯಂ ಬುದ್ಧೇನ ದೇಸಿತಂ।
ತೇ ದುಕ್ಖಸ್ಸನ್ತಂ ಕರಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಸತ್ಥುಸಾಸನಕಾರಕಾ"ತಿ॥

ಇತಿ ಯಾ ಚ ಸಮ್ಮಾಪಟಿಪತ್ತಿ ಯೋ ಚ ನಿರೋಧೋ, ಉಭಯಮೇತಂ ನೇವವಿಪಾಕೋ ನವಿಪಾಕಧಮ್ಮೋ। ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ ವೋ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ದೇಸೇಸ್ಸಾಮಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಫಲಾನಿ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಞ್ಚ ಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಫಲಾನಿ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಂ ಯಾವ ಅರಹತ್ತಂ।

೧೯. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಕವಚನಂ?

ಸಬ್ಬಪಾಪಸ್ಸ ಅಕರಣಂ, ಕುಸಲಸ್ಸ ಉಪಸಮ್ಪದಾ।
ಸಚಿತ್ತಪರಿಯೋದಪನಂ, ಏತಂ ಬುದ್ಧಾನ ಸಾಸನಂ॥

ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ವಿಮೋಕ್ಖಮುಖಾನಿ। ಇದಂ ಸಕವಚನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಪರವಚನಂ?

ನತ್ಥಿ ಪುತ್ತಸಮಂ ಪೇಮಂ, ನತ್ಥಿ ಗೋಣಸಮಿತಂ ಧನಂ।
ನತ್ಥಿ ಸೂರಿಯಸಮಾ ಆಭಾ, ಸಮುದ್ದಪರಮಾ ಸರಾ॥

ಹೇತುನಾ ಮಾರಿಸಾ ಕೋಸಿಯಾ ಸುಭಾಸಿತೇನ ಸಙ್ಗಾಮವಿಜಯೋ ಸೋಪಿ ನಾಮ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸಕ್ಕೋ ದೇವಾನಮಿನ್ದೋ ಸಕಂ ಫಲಂ ಪರಿಭುಞ್ಜಮಾನೋತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಇದಂ ಪರವಚನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಕವಚನಞ್ಚ ಪರವಚನಞ್ಚ?

"ಯಂ ಪತ್ತಂ ಯಞ್ಚ ಪತ್ತಬ್ಬಂ, ಉಭಯಮೇತಂ ರಜಾನುಕಿಣ್ಣಂ।
ಯೇ ಏವಂವಾದಿನೋ ನತ್ಥಿ, ತೇಸಂ ಕಾಮೇಸು ದೋಸೋ"ತಿ॥

ಇದಂ ಪರವಚನಂ। ಯೇ ಚ ಖೋ ತೇ ಉಭೋ ಅನ್ತೇ ಅನುಪಗಮ್ಮ ವಟ್ಟಂ ತೇಸಂ ನತ್ಥಿ ಪಞ್ಞಾಪನಾಯ। ಇದಂ ಸಕವಚನಂ।

"ನನ್ದತಿ ಪುತ್ತೇಹಿ ಪುತ್ತಿಮಾ, ಗೋಮಾ ಗೋಹಿ [ಭೋಗಿಕೋ ಭೋಗೇಹಿ (ಪೀ॰) ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೧೨] ತಥೇವ ನನ್ದತಿ।
ಉಪಧೀ ಹಿ ನರಸ್ಸ ನನ್ದನಾ, ನ ಹಿ ಸೋ ನನ್ದತಿ ಯೋ ನಿರೂಪಧೀ"ತಿ - ಪರವಚನಂ॥

"ಸೋಚತಿ ಪುತ್ತೇಹಿ ಪುತ್ತಿಮಾ, ಗೋಮಾ ಗೋಹಿ ತಥೇವ ಸೋಚತಿ।
ಉಪಧೀ ಹಿ ನರಸ್ಸ ಸೋಚನಾ, ನ ಹಿ ಸೋ ಸೋಚತಿ ಯೋ ನಿರೂಪಧೀ"ತಿ - ಸಕವಚನಂ॥

ಇದಂ ಸಕವಚನಂ ಪರವಚನಞ್ಚ।

೩೦. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಯೇ ಕೇಚಿ ಭೂತಾ ಭವಿಸ್ಸನ್ತಿ ಯೇ ವಾಪಿ, ಸಬ್ಬೇ ಗಮಿಸ್ಸನ್ತಿ ಪಹಾಯ ದೇಹಂ।

ತಂ ಸಬ್ಬಜಾನಿಂ ಕುಸಲೋ ವಿದಿತ್ವಾ, ಧಮ್ಮೇ [ಆತಾಪಿಯೋ (ಉದಾ॰ ೪೨)] ಠಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ ಚರೇಯ್ಯ॥

ತಯೋಮೇ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸತ್ಥಾರೋ, ತಥಾಗತೋ ಅರಹಂ ಸೇಕ್ಖೋ ಪಟಿಪದೋ। ಇದಂ ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಯಞ್ಚ ಕಾಮಸುಖಂ [ಉದಾ॰ ೧೨] ಲೋಕೇ, ಯಞ್ಚಿದಂ ದಿವಿಯಂ ಸುಖಂ।

ತಣ್ಹಕ್ಖಯಸುಖಸ್ಸೇತೇ, ಕಲಂ ನಾಗ್ಘನ್ತಿ ಸೋಳಸಿಂ॥

ಸತ್ತಿಮೇ , ಭಿಕ್ಖವೇ, ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ, ಇದಂ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ? ದುದ್ದಸಮನ್ತಂ ಸಚ್ಚಂ ದುದ್ದಸೋ ಪಟಿವೇಧೋ ಬಾಲೇಹಿ, ಜಾನತೋ ಪಸ್ಸತೋ ನತ್ಥಿ ನನ್ದೀತಿ ವದಾಮಿ। ದುದ್ದಸಮನ್ತಂ ಸಚ್ಚಂ ದುದ್ದಸೋ ಪಟಿವೇಧೋ ಬಾಲೇಹೀತಿ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ। ಜಾನತೋ ಪಸ್ಸತೋ ನತ್ಥಿ ನನ್ದೀತಿ ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಂ। ದಾರುಕ್ಖನ್ಧೋಪಮಂ ಗಙ್ಗಾಯ ತೀರಿಯಾ ಓರಿಮಞ್ಚ ತೀರಂ ಪಾರಿಮಞ್ಚ ತೀರಂ ಥಲೇ ವಾ [ಥಲೇವ ಚ (ಕ॰) ಸಂಯುತ್ತನಿಕಾಯೇ] ನ ಚ ಉಸ್ಸೀದನಂ, ಮಜ್ಝೇ ಚ ನ ಸಂಸೀದನಂ ಮನುಸ್ಸಗ್ಗಾಹೋ ಚ ಅಮನುಸ್ಸಗ್ಗಾಹೋ ಚ ಅನ್ತೋಪೂತಿಭಾವೋ ಚ, ಇದಂ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ। ಏವಂ ಪನ ಭಿಕ್ಖು ನಿಬ್ಬಾನನಿನ್ನೋ ಭವಿಸ್ಸತಿ ನಿಬ್ಬಾನಪರಾಯಣೋತಿ ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಂ। ಇದಂ ಸತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಥವೋ?

ಮಗ್ಗಾನಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಸೇಟ್ಠೋ, ಸಚ್ಚಾನಂ ಚತುರೋ ಪದಾ।

ವಿರಾಗೋ ಸೇಟ್ಠೋ ಧಮ್ಮಾನಂ, ದ್ವಿಪದಾನಞ್ಚ ಚಕ್ಖುಮಾ॥

ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಅಗ್ಗಾನಿ - ಬುದ್ಧೋ ಸತ್ತಾನಂ, ವಿರಾಗೋ ಧಮ್ಮಾನಂ, ಸಙ್ಘೋ ಗಣಾನಂ। ಅಯಂ ಥವೋ।

೩೧. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅನುಞ್ಞಾತಂ?

ಕಾಯೇನ [ಧ॰ ಪ॰ ೩೬೧] ಸಂವರೋ ಸಾಧು, ಸಾಧು ವಾಚಾಯ ಸಂವರೋ।

ಮನಸಾ ಸಂವರೋ ಸಾಧು, ಸಾಧು ಸಬ್ಬತ್ಥ ಸಂವುತೋ।

ಸಬ್ಬತ್ಥ ಸಂವುತೋ ಭಿಕ್ಖು, ಸಬ್ಬದುಕ್ಖಾ ಪಮುಚ್ಚತಿ॥

ಇದಂ ಭಗವತಾ ಅನುಞ್ಞಾತಂ।

ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಕರಣೀಯಾನಿ - ಕಾಯಸುಚರಿತಂ ವಚೀಸುಚರಿತಂ ಮನೋಸುಚರಿತಂ। ಇದಂ ಅನುಞ್ಞಾತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಂ?

ನತ್ಥಿ ಪುತ್ತಸಮಂ ಪೇಮಂ। ವಿತ್ಥಾರೋ ಇದಂ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಂ।

ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಅಕರಣೀಯಾನಿ ಸಯಂ ಅಭಿಞ್ಞಾಯ ದೇಸಿತಾನಿ। ಕತಮಾನಿ ತೀಣಿ? ಕಾಯದುಚ್ಚರಿತಂ ವಚೀದುಚ್ಚರಿತಂ ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಂ। ಇದಂ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅನುಞ್ಞಾತಞ್ಚ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಞ್ಚ?

ಕಾಯೇನ ಕುಸಲಂ ಕರೇ, ಅಸ್ಸ ಕಾಯೇನ ಸಂವುತೋ।
ಕಾಯದುಚ್ಚರಿತಂ ಹಿತ್ವಾ, ಕಾಯಸುಚರಿತಂ ಚರೇ॥

ದ್ವೀಹಿ ಪಠಮಪದೇಹಿ ಚತುತ್ಥೇನ ಚ ಪದೇನ ಅನುಜಾನಾತಿ। ಕಾಯದುಚ್ಚರಿತಂ ಹಿತ್ವಾತಿ ತತಿಯೇನ ಪದೇನ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತನ್ತಿ। ಮಹಾವಿಭಙ್ಗೋ ಅಚಿರತಪಾನಾದೋ।

ತತ್ಥಿಮಾ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ಸಚೇ ಭಾಯಸಿ ದುಕ್ಖಸ್ಸ, ಮಾಭಿನನ್ದಿ ಅನಾಗತಂ।
ವಸ್ಸಕಾಲೇ ಯಥಾ ಛತ್ತಂ, ಕುಸಲಾನಿ ಕಮತ್ಥಕೇ॥

ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನತ್ತಾತಿ, ಸಮಾಗತಂ ವಿಚಾಲಯೇ।
ನ ವೋ ದುಕ್ಖಾ ಪಮೋಕ್ಖತ್ಥಿ, ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ॥

ಕಾಮಚ್ಛನ್ದಂ ಉಪಾದಾಯ, ಯೋ ಸೋ ವಿತಕ್ಕೇಹಿ ಖಜ್ಜತಿ।
ಸುಭಾವಿತತ್ತೇ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೇ, ಸೋ ಇಮಂ ವಿಜಟಯೇ ಜಟಂ॥

ಸುಞ್ಞತೋ ಲೋಕಂ ಅವೇಕ್ಖಸ್ಸು, ಸಮಾಧಿಭಾವಿ ಭಾವಸೇ।
ಕಾಮಂ ಕಾಮಯಮಾನಸ್ಸ, ಧಮ್ಮಚರಿಯಾಯ ಸುಗತಿಂ॥

ಹಞ್ಞತೇ ಸಬ್ಬಾ ಮುಚ್ಚೇವ, ನಿಪ್ಪೋಠೇನ್ತೋ ಚತುದ್ದಿಸಾ।
ಯೋ ಕಾಮೇ ಪರಿವಜ್ಜೇತಿ, ಪಾರಿಛತ್ತೋಪಮೇವ ಚ॥

ಯಾನಿ ಕರೋತಿ ಪುರಿಸೋ, ಲೋಕಧಮ್ಮಾ ಪಕಾಸಿತಾ।
ಸುಖೋ ವಿಪಾಕೋ ಪುಞ್ಞಾನಂ, ತತಿಯಂ ಅಞ್ಞಂ ನ ವಿಜ್ಜತಿ॥

ಆದಾನಸ್ಸ ಭಯಂ ಞತ್ವಾ, ಜಾಯತೇ ಜೀಯತೇಪಿ ಚ।
ಕಾಮಾ ಹಿ ಚಿತ್ರಾ ವಿವಿಧಾ, ಅಥ ಲೋಣಸಲ್ಲೋಪಮಂ॥

ನ ಹಿ ಪಾಪಂ ಕತಂ ಕಮ್ಮಂ, ಅಗತೀಹಿ ಚ ಗಚ್ಛತಿ।
ಯಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಸಮಥಙ್ಗತಾನಿ, ತಥೇವ ಪಞ್ಚಞಾಣಿಕೋ॥

ಸತ್ತಿಯಾ ವಿಯ ಓಮಟ್ಠೋ, ವಿಞ್ಞಾಣಞ್ಚ ಪತಿಟ್ಠಿತಾ।
ಯೋ ಪಾಣಮತಿಪಾತೇತಿ, ತೀಣಿ ದುಚ್ಚರಿತಾನಿ ಚ॥

ಸಟ್ಠಿವಸ್ಸಸಹಸ್ಸಾನಿ, ಖಣಂ ಲದ್ಧಾನ ದುಲ್ಲಭಂ।
ಅಯಸಾವ ಮಲಂ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ, ಚತೂಸು ಪಟಿಪತ್ತಿಸು॥

ನೇಲಙ್ಗೋ ಸೇತಪಚ್ಛಾದೋ, ಅಥ ಗೋಪಾಲಕೋಪಮಂ।
ಸುಖೋ ವಿವೇಕೋ ತುಟ್ಠಸ್ಸ, ವಿತಕ್ಕಾ ಚ ಸುದೇಸಿತಾ॥

ಫೇಣಪಿಣ್ಡೋಪಮಂ ರೂಪಂ, ಬ್ರಹಾ ಉಜು ಪತಾಪವಾ।
ಪಞ್ಞಾ ಹಿ ಸೇಟ್ಠಾ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ಅನಞ್ಞಾ ತೀಣಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ॥

ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾ ಕಾಮಸಙ್ಗಸತ್ತಾ, ಅಥ ವಣ್ಣೋ ರಹಸ್ಸವಾ।
ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನತ್ತಾತಿ, ಅರಿಯಸಚ್ಚಞ್ಚ ದೇಸಿತಂ॥

ಏಸೇವ ಮಗ್ಗೋ ನತ್ಥಞ್ಞೋ, ಸೋತಾಪನ್ನೋತಿ ಬ್ಯಾಕರೇ।
ಯಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಸುಭಾವಿತಾನಿ, ಅಥ ಧಮ್ಮಪದೇಹಿ ಚ॥

ವಚಸಾ ಮನಸಾ ಚೇವ, ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಅನಿಚ್ಚತೋ।
ಯಾನಿ ಕರೋತಿ ಪುರಿಸೋ, ತೀಣಿ ಸುಚರಿತಾನಿ ಚ॥

ರೂಪಂ ವೇದಯಿತಂ ಸಞ್ಞಾ, ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಪಕಾಸಿತಾ।
ಯೋ ಏವಂ ಪಟಿಪಜ್ಜತಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾ ಚೇವ ಫಲಾನಿ ಚ॥

ಸಬ್ಬಪಾಪಸ್ಸ ಅಕರಣಂ, ವಿಮೋಕ್ಖಾ ತಂ ಹಿ ದೇಸಿತಾ।
ನತ್ಥಿ ಪುತ್ತಸಮಂ ಪೇಮಂ, ದೇವಾನಂ ಅಸುರಾನ ಚ॥

ಯಂ ಪತ್ತಂ ಯಞ್ಚ ಪತ್ತಬ್ಬಂ, ನನ್ದತಿ ಸೋಚತಿ ನಿಚ್ಚಂ।
ಯೇ ಕೇಚಿ ಭೂತಾ ಭವಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಸತ್ಥಾರೋ ಚ ಪಕಾಸಿತಾ॥

ಯಞ್ಚ ಕಾಮಸುಖಂ ಲೋಕೇ, ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ ಚ ಸುದೇಸಿತಾ।
ಮಗ್ಗಾನಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಸೇಟ್ಠೋ, ತಯೋ ಚ ಅಗ್ಗಪತ್ತಿಯೋ॥

ಕಾಯೇನ ಸಂವರೋ ಸಾಧು, ಕರಣೀಯಞ್ಚ ದೇಸಿತಂ।
ನತ್ಥಿ ಅತ್ತಸಮಂ ಪೇಮಂ, ಅರಿಯಾ ತೀಣಿ ಚ ದೇಸಿತಾ॥

ಕಾಯೇನ ಕುಸಲಂ ಅಭಿರತೋ, ವಿನಯಞ್ಚ ಕಾಮಸುಖಂ ಲೋಕೇ।
ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ ಚ ಸುದೇಸಿತಾ, ದುದ್ದಸಂ ಅನತಂ ಚೇವ ಪರಾಪರಂ ಚ।

ಪೇಟಕೋಪದೇಸೇ ಸಾಸನಪ್ಪಟ್ಠಾನಂ ನಾಮ ದುತಿಯಭೂಮಿ ಸಮತ್ತಾ।

೩. ಸುತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನತತಿಯಭೂಮಿ

೩೨. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸುತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಲೋಭಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ದೋಸಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಮೋಹಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಅಲೋಭಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಅದೋಸಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಅಮೋಹಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಕಾಯಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ವಾಚಾಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಮನೋಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಲೋಭಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ವಿತಕ್ಕಮಥಿತಸ್ಸ [ವಿತಕ್ಕನಿಮ್ಮಥಿತಸ್ಸ (ಕ॰) ಧ॰ ಪ॰ ೩೪೯] ಜನ್ತುನೋ, ತಿಬ್ಬರಾಗಸ್ಸ ಸುಭಾನುಪಸ್ಸಿನೋ।
ಭಿಯ್ಯೋ ತಣ್ಹಾ ಪವಡ್ಢತಿ, ಏಸ ಖೋ ಗಾಳ್ಹಂ ಕರೋತಿ ಬನ್ಧನಂ॥

ವಿತಕ್ಕಮಥಿತಸ್ಸಾತಿ ಕಾಮರಾಗೋ। ಸುಭಾನುಪಸ್ಸಿನೋತಿ ಕಾಮರಾಗವತ್ಥು। ಭಿಯ್ಯೋ ತಣ್ಹಾ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಕಾಮತಣ್ಹಾ। ಏಸ ಗಾಳ್ಹಂ ಕರೋತಿ ಬನ್ಧನನ್ತಿ ರಾಗಂ, ಇತಿ ಯೋ ಯೋ ಧಮ್ಮೋ ಮೂಲನಿಕ್ಖಿತ್ತೋ, ಸೋ ಯೇವೇತ್ಥ ಧಮ್ಮೋ ಉಗ್ಗಾವಹಿತಬ್ಬೋ [ಉಗ್ಗಾಪಯಿತಬ್ಬೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)]। ನ ಭಗವಾ ಏಕಂ ಧಮ್ಮಂ ಆರಬ್ಭ ಅಞ್ಞಂ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತಿ। ಯಸ್ಸ ವಿತಕ್ಕೇತಿ ಕಾಮವಿತಕ್ಕೋ ತಮೇವ ವಿತಕ್ಕಂ ಕಾಮವಿತಕ್ಕೇನ ನಿದ್ದಿಸೀಯತಿ। ತಿಬ್ಬರಾಗಸ್ಸಾತಿ ತಸ್ಸೇವ ವಿತಕ್ಕಸ್ಸ ವತ್ಥುಂ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಸುಭಾನುಪಸ್ಸಿನೋ ಭಿಯ್ಯೋ ತಣ್ಹಾ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ತಮೇವ ರಾಗಂ ಕಾಮತಣ್ಹಾತಿ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಏಸ ಗಾಳ್ಹಂ ಕರೋತಿ ಬನ್ಧನನ್ತಿ ತಮೇವ ತಣ್ಹಾಸಂಯೋಜನಂ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಏವಂ ಗಾಥಾಸು ಅನುಮಿನಿತಬ್ಬಂ। ಏವಂ ಸವೇಯ್ಯಾಕರಣೇಸು।

ತತ್ಥ ಭಗವಾ ಏಕಂ ಧಮ್ಮಂ ತಿವಿಧಂ ನಿದ್ದಿಸತಿ, ನಿಸ್ಸನ್ದತೋ ಹೇತುತೋ ಫಲತೋ।

ದದಂ ಪಿಯೋ [ಪಸ್ಸ ಸಂಯುತ್ತನಿಕಾಯೇ] ಹೋತಿ ಭಜನ್ತಿ ನಂ ಬಹೂ, ಕಿತ್ತಿಞ್ಚ ಪಪ್ಪೋತಿ ಯಸೋ ಚ ವಡ್ಢತಿ।
ಅಮಙ್ಕುಭೂತೋ ಪರಿಸಂ ವಿಗಾಹತಿ, ವಿಸಾರದೋ ಹೋತಿ ನರೋ ಅಮಚ್ಛರೀ॥

ದದನ್ತಿ ಯಂ ಯಂ ದಾನಂ, ಇದಂ ದಾನಮಯಿಕಂ ಪುಞ್ಞಕ್ರಿಯಂ। ತತ್ಥ ಹೇತು। ಯಂ ಚೇತಂ। ಭಜನ್ತಿ ನಂ ಬಹೂ, ಕಿತ್ತಿನ್ತಿ ಯೋ ಚ ಕಲ್ಯಾಣೋ ಕಿತ್ತಿಸದ್ದೋ ಲೋಕೇ ಅಬ್ಭುಗ್ಗಚ್ಛತಿ, ಯಂ ಬಹುಕಸ್ಸ ಜನಸ್ಸ ಪಿಯೋ ಭವತಿ ಮನಾಪೋ ಚ। ಯಞ್ಚ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೀ ಕಾಲಙ್ಕರೋತಿ ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯಂ ಕಾಯಸ್ಸ ಭೇದಾ ದೇವೇಸು ಉಪಪಜ್ಜತೀತಿ ಇದಂ ಫಲಂ। ಇದಂ ಲೋಭಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

೩೩. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ದೋಸಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಯೋ ಪಾಣಮತಿಪಾತೇತಿ, ಮುಸಾವಾದಞ್ಚ ಭಾಸತಿ।
ಲೋಕೇ ಅದಿನ್ನಂ ಆದಿಯತಿ, ಪರದಾರಞ್ಚ ಗಚ್ಛತಿ।
ಸುರಾಮೇರಯಪಾನಞ್ಚ, ಯೋ ನರೋ ಅನುಯುಞ್ಜತಿ [ಅಭಿಗಿಜ್ಝತಿ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೫.೧೭೪]॥

ಅಪ್ಪಹಾಯ ಪಞ್ಚ ವೇರಾನಿ, ದುಸ್ಸೀಲೋ ಇತಿ ವುಚ್ಚತಿ।
ಕಾಯಸ್ಸ ಭೇದಾ ದುಪ್ಪಞ್ಞೋ, ನಿರಯಂ ಸೋಪಪಜ್ಜತಿ॥

ಯೋ ಪಾಣಮತಿಪಾತೇತೀತಿ ದುಟ್ಠೋ ಪಾಣಮತಿಪಾತೇತಿ। ಮುಸಾವಾದಞ್ಚ ಭಾಸತೀತಿ ದೋಸೋಪಘಾತಾಯ ಮುಸಾವಾದಞ್ಚ ಭಾಸತಿ। ಸುರಾಮೇರಯಪಾನಞ್ಚ, ಯೋ ನರೋ ಅನುಯುಞ್ಜತೀತಿ ದೋಸೋ ನಿದಾನಂ। ಯೋ ಚ ಸುರಾಮೇರಯಪಾನಂ ಅನುಯುಞ್ಜತಿ ಯಥಾಪರದಾರವಿಹಾರೀ [ಯಥಾಪಮುದಿತವಿಹಾರೀ (ಕ॰)] ಅಮಿತ್ತಾ ಜನಯನ್ತಿ।

ಪಞ್ಚ ವೇರಾನಿ ಅಪ್ಪಹಾಯಾತಿ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಭಿಕ್ಖಾಪದಾನಂ ಸಮತಿಕ್ಕಮನಂ ಸಬ್ಬೇಸಂ ದೋಸಜಾನಂ ಸಾ ಪಣ್ಣತ್ತಿ, ತೇನೇವ ದೋಸಜನಿತೇನ ಕಮ್ಮೇನ ದುಸ್ಸೀಲೋ ಇತಿ ವುಚ್ಚತಿ ಸೋಪಿ ಧಮ್ಮೋ ಹೇತುನಾ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ, ನಿಸ್ಸನ್ದೇನ ಫಲೇನ ಚ।

ತೀಣಿ ಬಾಲಸ್ಸ ಬಾಲಲಕ್ಖಣಾನಿ - ದುಬ್ಭಾಸಿತಭಾಸೀ [ದುಬ್ಭಾಸಿತಭಾಸಿತಾ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೩.೩] ಚ ಹೋತಿ, ದುಚ್ಚಿನ್ತಿತಚಿನ್ತೀ ಚ ದುಕ್ಕಟಕಮ್ಮಕಾರೀ ಚ। ತತ್ಥ ಯಂ ಕಾಯೇನ ಚ ವಾಚಾಯ ಚ ಪರಕ್ಕಮತಿ, ಇದಮಸ್ಸ ದುಕ್ಕಟಕಮ್ಮಕಾರೀ। ತಾಯಂ ಯಥಾ ಚ ಮುಸಾವಾದಂ ಭಾಸತಿ ಯಥಾ ಪುಬ್ಬನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ , ಇದಮಸ್ಸ ದುಬ್ಭಾಸಿತಾ। ಯಞ್ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇತಿ ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಂ ಬ್ಯಾಪಾದಂ, ಇದಮಸ್ಸ ದುಚ್ಚಿನ್ತಿತಚಿನ್ತಿತಾ। ಯಂ ಸೋ ಇಮೇಹಿ ತೀಹಿ ಬಾಲಲಕ್ಖಣೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ತೀಣಿ ತಜ್ಜಾನಿ ದುಕ್ಖಾನಿ ದೋಮನಸ್ಸಾನಿ ಅನುಭವತಿ, ಸೋ ಚ ಹೋತಿ ಸಭಗ್ಗತೋ ವಾ ಪರಿಸಗ್ಗತೋ ವಾ ತಜ್ಜಂ ಕಥಂ ಕಥನ್ತಿ। ಯದಾ ಭವತಿ ಸೋ ಚ ಪಾಣಾತಿಪಾತಾದಿದಸಅಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಾ, ಸೋ ತತೋನಿದಾನಂ ದುಕ್ಖಂ ದೋಮನಸ್ಸಂ ಪಟಿಸಂವೇದೇತೀತಿ। ಪುನ ಚಪರಂ ಯದಾ ಪಸ್ಸತಿ ಚೋರಂ ರಾಜಾಪರಾಧಿಕಂ ರಞ್ಞಾ ಗಹಿತಂ ಜೀವಿತಾ ವೋರೋಪೇತಂ, ತಸ್ಸೇವಂ ಭವತಿ ಸಚೇ ಮಮಮ್ಪಿ ರಾಜಾ ಜಾನೇಯ್ಯ ಮಮಮ್ಪಿ ರಾಜಾ ಗಾಹಾಪೇತ್ವಾ ಜೀವಿತಾ ವೋರೋಪೇಯ್ಯಾತಿ, ಸೋ ತತೋನಿದಾನಂ ದುಕ್ಖಂ ದೋಮನಸ್ಸಂ ಪಟಿಸಂವೇದೇತಿ। ಪುನ ಚಪರಂ ಬಾಲೋ ಯದಾ ಭವತಿ ಆಸನಾ ಸಮಾರೂಳ್ಹೋ ಯಾವ ಯಾ ಮೇ ಗತಿ ಭವಿಸ್ಸತಿ ಇತೋ ಪೇಚ್ಚ ಪರಂ ಮರಣಾತಿ ಸೋ ತತೋನಿದಾನಂ ದುಕ್ಖಂ ದೋಮನಸ್ಸಂ ಪಟಿಸಂವೇದೇತಿ ಇತಿ ಬಾಲಲಕ್ಖಣಂ ಹೇತು। ತೀಣಿ ತಜ್ಜಾನಿ ದುಕ್ಖಾನಿ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಕಾಯಸ್ಸ ಭೇದಾ ನಿರಯೇಸು ಉಪಪಜ್ಜತಿ, ಇದಂ ಫಲಂ। ಇದಂ ದೋಸಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

೩೪. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಮೋಹಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಸತಞ್ಚೇವ ಸಹಸ್ಸಾನಂ, ಕಪ್ಪಾನಂ ಸಂಸರಿಸ್ಸತಿ।
ಅಥವಾ ಪಿ ತತೋ ಭಿಯ್ಯೋ, ಗಬ್ಭಾ ಗಬ್ಭಂ ಗಮಿಸ್ಸಥ॥

ಅನುಪಾದಾಯ ಬುದ್ಧವಚನಂ, ಸಙ್ಖಾರೇ ಅತ್ತತೋ ಉಪಾದಾಯ।
ದುಕ್ಖಸ್ಸನ್ತಂ ಕರಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಠಾನಮೇತಂ ನ ವಿಜ್ಜತಿ॥

ಯೋ ಯಂ ಅನಮತಗ್ಗಸಂಸಾರಂ ಸಮಾಪನ್ನೋ ಜಾಯತೇ ಚ ಮೀಯತೇ ಚ, ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾಹೇತುಕಾ। ಯಾನಿಪಿ ಚ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಯೋಜನಾನಿ, ತಾನಿಪಿ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾನಿ, ಯಂ ಅದಸ್ಸನಂ ಬುದ್ಧವಚನಸ್ಸ, ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾಸುತ್ತೇಯೇವ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ। ಯೋ ಚ ಸಙ್ಖಾರೇ ಅತ್ತತೋ ಹರತಿ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧೇ ಪಞ್ಚ ದಿಟ್ಠಿಯೋ ಉಪಗಚ್ಛತಿ। "ಏತಂ ಮಮ, ಏಸೋಹಮಸ್ಮಿ, ಏಸೋ ಮೇ ಅತ್ತಾ"ತಿ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿಕ್ಖಿತ್ತಂ, ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿಕ್ಖಿಪಿತಂ। ಏವಂ ಸತ್ಥಾ ಸುತ್ತೇ ನಯೇನ [ಸುತನಯೇನ (ಪೀ॰)] ಧಮ್ಮೇನ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಅಸಾಧಾರಣೇನ ತಂಯೇವ ತತ್ಥ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ। ನ ಅಞ್ಞಂ।

ಯೇ ಹಿ ಕೇಚಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸಮಣಾ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಾ "ಇದಂ ದುಕ್ಖ"ನ್ತಿ ನಪ್ಪಜಾನನ್ತಿ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ, ಯಂ ತತ್ಥ ಅಪ್ಪಜಾನನಾ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ, ಅಯಂ ಹೇತು। ಅಪ್ಪಜಾನನ್ತೋ ವಿವಿಧೇ ಸಙ್ಖಾರೇ ಅಭಿಸಙ್ಖರೋತಿ, ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯಞ್ಚ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ಪರಾಮಸತಿ "ಇದಮೇವ ಸಚ್ಚಂ ಮೋಘಮಞ್ಞ"ನ್ತಿ ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯಂ ಪುನಬ್ಭವಂ ನಿಬ್ಬತ್ತೇತಿ, ಇದಂ ಫಲಂ। ಅಯಮ್ಪಿ ಧಮ್ಮೋ ಸನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಹೇತುತೋ ಚ ಫಲತೋ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದತೋ ಚ।

ಏತ್ಥ ಪನ ಕೇಚಿ ಧಮ್ಮಾ ಸಾಧಾರಣಾ ಭವನ್ತಿ। ಹೇತು ಖಲು ಆದಿತೋಯೇವ ಸುತ್ತೇ ನಿಕ್ಖಿಪಿಸ್ಸನ್ತಿ। ಯಥಾ ಕಿಂ ಭವೇ ಚತ್ತಾರಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಅಗತಿಗಮನಾನಿ। ತತ್ಥ ಯಞ್ಚ ಛನ್ದಾಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ ಯಞ್ಚ ಭಯಾಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ, ಅಯಂ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ। ಯಂ ದೋಸಾ, ಅಯಂ ದೋಸೋಯೇವ । ಯಂ ಮೋಹಾ, ಅಯಂ ಮೋಹೋಯೇವ। ಏವಂ ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಆದಿತೋಯೇವ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಾನಿ। ಯತ್ಥ ಏಕಂ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ, ತತ್ಥ ಏಕಂ ನಿದ್ದಿಸೀಯತಿ। ತಥಾ ದ್ವೇ ಯಥಾ ತೀಣಿ, ನ ಹಿ ಆದೀಹಿ ಅನಿಕ್ಖಿತ್ತೇ ಹೇತು ವಾ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ ವಾ ಫಲಂ ವಾ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ।

ಅಯಞ್ಚೇತ್ಥ ಗಾಥಾ -

ಛನ್ದಾ ದೋಸಾ ಭಯಾ ಮೋಹಾ, ಯೋ ಧಮ್ಮಂ ಅತಿವತ್ತತಿ।
ನಿಹೀಯತಿ [ನಿಹೀಯತೇ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೪.೧೭] ತಸ್ಸ ಯಸೋ, ಕಾಳಪಕ್ಖೇವ ಚನ್ದಿಮಾ॥

ಕತ್ಥ ಛನ್ದಾ ಚ ಅಯಂ ಲೋಭೋ ಯಥಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಪುಬ್ಬೇ। ಇದಂ ಮೋಹಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

೩೫. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಲೋಭಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

“ಅಸುಭಾನುಪಸ್ಸಿಂ [ಅಸುಭಾನುಪಸ್ಸೀ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಧ॰ ಪ॰ ೮] ವಿಹರನ್ತಂ, ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಸುಸಂವುತಂ।
ಭೋಜನಮ್ಹಿ ಚ ಮತ್ತಞ್ಞುಂ, ಸದ್ಧಂ ಆರದ್ಧವೀರಿಯಂ।
ತಂ ವೇ ನಪ್ಪಸಹತಿ ಮಾರೋ, ವಾತೋ ಸೇಲಂವ ಪಬ್ಬತ”ನ್ತಿ॥

ತತ್ಥ ಯಾ ಅಸುಭಾಯ ಉಪಪರಿಕ್ಖಾ, ಅಯಂ ಕಾಮೇಸು ಆದೀನವದಸ್ಸನೇನ ಪರಿಚ್ಚಾಗೋ। ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಸುಸಂವುತೋ ತಸ್ಸೇವ ಅಲೋಭಸ್ಸ ಪಾರಿಪೂರಿಯಂ ಮಮ ಆಯತನಸೋಚಿತಂ ಅನುಪಾದಾಯ। ಭೋಜನಮ್ಹಿ ಚ ಮತ್ತಞ್ಞುನ್ತಿ ರಸತಣ್ಹಾಪಹಾನಂ। ಇತಿ ಅಯಂ ಅಲೋಭೋ ಅಸುಭಾನುಪಸ್ಸಿತಾಯ ವತ್ಥುತೋ ಧಾರಯತಿ, ಸೋ ಅಲೋಭೋ ಹೇತು। ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಗುತ್ತದ್ವಾರತಾಯ ಗೋಚರತೋ ಧಾರಯತಿ, ಭೋಜನೇಮತ್ತಞ್ಞುತಾಯ ಪರತೋ ಧಾರಯತಿ, ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ತಂ ವೇ ನಪ್ಪಸಹತಿ ಮಾರೋ, ವಾತೋ ಸೇಲಂ ವ ಪಬ್ಬತನ್ತಿ, ಇದಂ ಫಲಂ। ಇತಿ ಯೋಯೇವ ಧಮ್ಮೋ ಆದಿಮ್ಹಿ ನಿಕ್ಖಿತ್ತೋ, ಸೋಯೇವ ಮಜ್ಝೇ ಚೇವ ಅವಸಾನೇ ಚ।

ನಾಹಂ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಅಞ್ಞಂ ಏಕಧಮ್ಮಮ್ಪಿ ಸಮನುಪಸ್ಸಾಮಿ ಅಸಮುಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದಸ್ಸ ಅನುಪ್ಪಾದಾಯ ಉಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ವಾ ಪಹಾನಾಯ, ಯಥಯಿದಂ [ಯದಿದಂ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೧.೧೭] ಅಸುಭನಿಮಿತ್ತಂ। ತತ್ಥ ಅಸುಭನಿಮಿತ್ತಂ ಮನಸಿಕರೋನ್ತಸ್ಸ ಅನುಪ್ಪನ್ನೋ ಚೇವ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ನ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ, ಉಪ್ಪನ್ನೋ ಚ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಪಹೀಯತಿ। ಇದಂ ಅಲೋಭಸ್ಸ ವತ್ಥು। ಯಂ ಪುನ ಅನುಪ್ಪನ್ನೋ ಕಾಮರಾಗೋ ಪರಿಯಾದಿಯತಿ ರೂಪರಾಗಂ ಅರೂಪರಾಗಂ, ಇತಿ ಫಲಂ। ಇತಿ ಅಯಮ್ಪಿ ಚ ಧಮ್ಮೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಹೇತುತೋ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದತೋ ಚ ಫಲತೋ ಚ। ಇದಂ ಅಲೋಭಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅದೋಸಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಏಕಮ್ಪಿ ಚೇ ಪಾಣಮದುಟ್ಠಚಿತ್ತೋ, ಮೇತ್ತಾಯತಿ ಕುಸಲೋ [ಕುಸಲೀ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಇತಿವು॰ ೨೭] ತೇನ ಹೋತಿ।
ಸಬ್ಬೇ ಚ ಪಾಣೇ ಮನಸಾನುಕಮ್ಪಂ [ಅನುಕಮ್ಪಮಾನೋ (ಪೀ॰)], ಪಹೂತಮರಿಯೋ ಪಕರೋತಿ ಪುಞ್ಞಂ॥

ಏಕಮ್ಪಿ ಚೇ ಪಾಣಮದುಟ್ಠಚಿತ್ತೋ ಮೇತ್ತಾಯತೀತಿ ಅಯಂ ಅದೋಸೋ। ನಿಗ್ಘಾತೇನ ಅಸ್ಸಾದೋ, ಕುಸಲೋ ತೇನ ಹೋತೀತಿ ತೇನ ಕುಸಲೇನ ಧಮ್ಮೇನ ಸಂಯುತ್ತೋ ಧಮ್ಮಪಞ್ಞತ್ತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಕುಸಲೋತಿ ಯಥಾ ಪಞ್ಞಾಯ ಪಞ್ಞೋ ಪಣ್ಡಿಚ್ಚೇನ

ಪಣ್ಡಿತೋ। ಪಹೂತಮರಿಯೋ ಪಕರೋತಿ ಪುಞ್ಞನ್ತಿ ತಸ್ಸಾಯೇವ ವಿಪಾಕೋ ಅಯಂ ಲೋಕಿಯಸ್ಸ, ನ ಹಿ ಲೋಕುತ್ತರಸ್ಸ। ತತ್ಥ ಯಾ ಮೇತ್ತಾಯನಾ, ಅಯಂ ಹೇತು। ಯಂ ಕುಸಲೋ ಭವತಿ ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯಾವ ಅಬ್ಯಾಪಜ್ಝೋ ಭೂಮಿಯಂ ಬಹುಪುಞ್ಞಂ ಪಸವತಿ, ಇದಂ ಫಲಂ। ಇತಿ ಅದೋಸೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಹೇತುತೋ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದತೋ ಚ ಫಲತೋ ಚ।

ಏಕಾದಸಾನಿಸಂಸಾ ಮೇತ್ತಾಯ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಯಾ। ತತ್ಥ ಯಾ ಮೇತ್ತಾಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ, ಅಯಂ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಸು ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ, ಲೋಕಿಕಾಯ ಭೂಮಿಕಾ ಹೇತು, ಯಂ ಸುಖಂ ಆಯತಿಂ ಮನಾಪೋ ಹೋತಿ ಮನುಸ್ಸಾನಂ, ಇಮೇ ಏಕಾದಸ ಧಮ್ಮಾ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯಞ್ಚ ಅಕತಾವೀ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಯೇ ಉಪಪಜ್ಜತಿ। ಇದಂ ಫಲಂ। ಇದಂ ಅದೋಸಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

೩೬. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಮೋಹಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

> ಪಞ್ಞಾ ಹಿ ಸೇಟ್ಠಾ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ಯಾಯಂ ನಿಬ್ಬೇಧಗಾಮಿನೀ [ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿನೀ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಇತಿವು॰ ೪೧]।
> ಯಾಯ ಸಮ್ಮಾ ಪಜಾನಾತಿ, ಜಾತಿಮರಣಸಙ್ಖಯಂ॥

ಪಞ್ಞಾ ಹಿ ಸೇಟ್ಠಾತಿ ವತ್ಥುಂ। ನಿಬ್ಬೇಧಗಾಮಿನೀತಿ ನಿಬ್ಬಾನಗಾಮಿನಿಯಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಟಿವಿಜ್ಝತಿ। ಸಮ್ಮಾ ಪಜಾನಾತಿ, ಜಾತಿಮರಣಸಙ್ಖಯನ್ತಿ ಅಮೋಹೋ। ಪಞ್ಞಾತಿ ಹೇತು। ಯಂ ಪಜಾನಾತಿ ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯೋ ಜಾತಿಮರಣಸಙ್ಖಯೋ, ಇದಂ ಫಲಂ। ಇತಿ ಅಮೋಹೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಹೇತುನಾ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದೇನ ಚ ಫಲೇನ ಚ।

ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ [ಇತಿವು॰ ೬೨ ತಿಕನಿಪಾತೇ], ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಅನಞ್ಞಾತಞ್ಞಸ್ಸಾಮೀತಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಅಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಅಞ್ಞಾತಾವಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅನಞ್ಞಾತಞ್ಞಸ್ಸಾಮೀತಿನ್ದ್ರಿಯಂ? ಇಧ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಭಿಕ್ಖು ಅನಭಿಸಮೇತಸ್ಸ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಅರಿಯಸಚ್ಚಸ್ಸ ಅಭಿಸಮಯಾಯ ಛನ್ದಂ ಜನೇತಿ ವಾಯಮತಿ, ವೀರಿಯಂ ಆರಭತಿ , ಚಿತ್ತಂ ಪಗ್ಗಣ್ಹಾತಿ ಪದಹತಿ। ಏವಂ ಚತುನ್ನಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಂ ಕಾತಬ್ಬಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ? ಇಧ , ಭಿಕ್ಖವೇ, ಭಿಕ್ಖು “ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚ”ನ್ತಿ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಯಾ ಚ ಮಗ್ಗೋ, ಇದಂ ಅಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ಆಸವಕ್ಖಯಾ ಅನಾಸವೋ ಹೋತಿ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಅಞ್ಞಾತಾವಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ತಥಾಯಂ ಪಞ್ಞಾ, ಅಯಂ ಹೇತು। ಯಂ ಛನ್ದಂ ಜನೇತಿ ವಾಯಮತಿ, ಯಾ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯೇನ ಸಬ್ಬಸೋ ಆಸವಾನಂ ಖಯಾ ಹೇತು, ಯಂ ಖಯೇ ಞಾಣಮುಪ್ಪಜ್ಜತಿ, ಅನುಪ್ಪಾದೇ ಞಾಣಞ್ಚ, ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯಂ ಅರಹತ್ತಂ, ಇದಂ ಫಲಂ। ತತ್ಥ ಖೀಣಾ ಮೇ ಜಾತಿ, ವುಸಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ, ಕತಂ ಕರಣೀಯನ್ತಿ, ಇದಂ ಖಯೇ ಞಾಣಂ। ನಾಪರಂ ಇತ್ಥತ್ತಾಯಾತಿ ಪಜಾನಾಮೀತಿ ಇದಂ ಅನುಪ್ಪಾದೇ ಞಾಣಂ। ಇತಿ ಇಮಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಅಮೋಹೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಹೇತುನಾ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದೇನ ಚ ಫಲೇನ ಚ। ಇಮಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾನಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ? ಕುಸಲಞ್ಚ ವೋ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ದೇಸೇಸ್ಸಾಮಿ ಕುಸಲಮೂಲಞ್ಚೇವ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಕುಸಲಮೂಲಂ? ಅಲೋಭೋ ಅದೋಸೋ ಅಮೋಹೋ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಕುಸಲಂ? ಅಟ್ಠ ಸಮ್ಮತ್ತಾನಿ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ ಯಾವ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ। ತತ್ಥ ಯಾನಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ, ಅಯಂ ಹೇತು। ಯಞ್ಚ ಅಲೋಭೋ ತೀಣಿ ಕಮ್ಮಾನಿ ಸಮುಟ್ಠಾಪೇತಿ ಸಙ್ಕಪ್ಪಂ ವಾಯಾಮಂ ಸಮಾಧಿಞ್ಚ, ಅಯಂ ಅಲೋಭಸ್ಸ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ತತ್ಥ ಯೋ ಅದೋಸೋ, ಅಯಂ ಹೇತು। ಯಂ ತಯೋ ಧಮ್ಮೇ ಪಟ್ಠಪೇತಿ ಸಮ್ಮಾವಾಚಂ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮನ್ತಂ ಸಮ್ಮಾಆಜೀವಞ್ಚ, ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ತತ್ಥ ಯೋ ಅಮೋಹೋ ಹೇತು, ಯಂ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮೇ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ ಅವಿಪರೀತದಸ್ಸನಮ್ಪಿ ಚ ಅನಭಿಲಾಪನಂ, ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಇಮಸ್ಸ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಸ್ಸ ಯಂ ಫಲಂ, ತಾ ದ್ವೇ ವಿಮುತ್ತಿಯೋ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ ಅವಿಜ್ಜಾ ವಿರಾಗಾ ಚ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ, ಇದಂ ಫಲಂ। ಇತಿ ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ ಹೇತುತೋ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದತೋ ಚ ಫಲತೋ ಚ। ಏವಂ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಪಟಿವಿಜ್ಝಿತಬ್ಬಾನಿ।

ಯತ್ಥ ದುವೇ ಯತ್ಥ ತೀಣಿ। ಅಯಞ್ಚೇತ್ಥ ಗಾಥಾ।

“ತುಲಮತುಲಞ್ಚ ಸಮ್ಭವಂ, ಭವಸಙ್ಖಾರಮವಸ್ಸಜಿ ಮುನಿ।
ಅಜ್ಝತ್ತರತೋ ಸಮಾಹಿತೋ, ಅಭಿನ್ದಿ ಕವಚಮಿವತ್ತಸಮ್ಭವ”ನ್ತಿ॥

ತುಲಮತುಲಞ್ಚ ಸಮ್ಭವನ್ತಿ ತುಲಸಙ್ಖತಂ ಅತುಲಸಙ್ಖತಂ। ತತ್ಥ ಯೇ ಸಙ್ಖತಾ ತುಲಂ, ತೇ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಅಸ್ಸಾದೋ ಚ ಆದೀನವೋ ಚ ತುಲಿತಾ ಭವನ್ತಿ। ಏತ್ತಕೋ ಕಾಮೇಸು ಅಸ್ಸಾದೋ। ಏತ್ತಕೋ ಆದೀನವೋ ಇಮಸ್ಸ, ಇದಂ ನಿಸ್ಸರಣನ್ತಿ ಇತಿ ನಿಬ್ಬಾನಂ ಪಜಾನಾತಿ। ದ್ವೀಹಿ ಕಾರಣೇಹಿ ಅತುಲಂ ನ ಚ ಸಕ್ಕಾ ತುಲಯಿತುಂ। ಏತ್ತಕಂ ಏತಂ ನೇತಂ ಪರಮತ್ಥೀತಿ ತೇನ ಅತುಲಂ। ಅಥ ಪಾಪುಣಾ ರತನಂ ಕರಿತ್ವಾ ಅಚ್ಛರಿಯಭಾವೇನ ಅತುಲಂ। ತತ್ಥ ಕುಸಲಸ್ಸ ಚ ಅಭಿಸಮ್ಭವಾ ಜಾನನಾ ಪಸ್ಸನಾ, ಅಯಂ ಅಮೋಹೋ। ಯಂ ತತ್ಥ ಞಾತಾ ಓಸಿರಣಾ ಭವಸಙ್ಖಾರಾನಂ, ಅಯಂ ಅಲೋಭೋ। ಯಂ ಅಜ್ಝತ್ತರತೋ ಸಮಾಹಿತೋತಿ ವಿಕ್ಖೇಪಪಟಿಸಂಹರಣಾ, ಅಯಂ ಅದೋಸೋ। ಇತಿ ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ। ತುಲಮತುಲಸಮ್ಭವನ್ತಿ ಅಯಂ ಅಮೋಹೋ। ಯೋ ಭವಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಸಮೋಸರಣಂ ಲೋಭೋ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧೀನಂ ಅಸ್ಸಾದೋ, ಅಯಂ ಹೇತು। ಯಂ ಅಜ್ಝತ್ತರತೋ ಅವಿಜ್ಜಣ್ಡಕೋಸಂ ಸಮ್ಭೇದೋ, ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಸಾ ಪವತ್ತಿ ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಹೇತುತೋ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದತೋ ಚ ಫಲತೋ ಚ।

ಏತ್ತಾವತಾ ಏಸಾ ಪವತ್ತಿ ಚ ನಿವತ್ತಿ ಚ ಅಕುಸಲಮೂಲೇಹಿ ಪವತ್ತತಿ, ಕುಸಲಮೂಲೇಹಿ ನಿವತ್ತತೀತಿ ಇಮೇಹಿ ಚ ತೀಹಿ ಸಬ್ಬಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಸಮೋಸರಣಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಸೋ ಧಮ್ಮೋ ವಾ ವಚನತೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ತಣ್ಹಾತಿ ವಾ ಕೋಧೋತಿ ವಾ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞನ್ತಿ ವಾ ಅನುಸಯೋತಿ ವಾ ಮಕ್ಖೋತಿ ವಾ ಪಳಾಸೋತಿ ವಾ ಅಸ್ಸತೀತಿ ವಾ ಇಸ್ಸಾತಿ ವಾ ಮಚ್ಛರಿಯನ್ತಿ ವಾ ಅಞ್ಞಾಣನ್ತಿ ವಾ, ತೇಹಿ ಯೇ ಚ ವತ್ಥೂಹಿ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ। ಯಸ್ಸಿಮಾನಿ ದ್ವೇ ವಚನಾನಿ ಧಮ್ಮಪದಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ ನ ಸೋ ಅತ್ಥಿ ಕಿಲೇಸಾ, ಯೋ ಇಮೇಸು ನವಸು ಪದೇಸು ಸಮೋಧಾನಂ ಸಮೋಸರಣಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಅಯಂ ಕಿಲೇಸೋ, ನ ಚ ಲೋಭೋ, ನ ಚ ದೋಸೋ, ನ ಚ ಮೋಹೋ।

ಯಥಾ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ, ಏವಂ ಕುಸಲಾನಿ ಪಟಿಕ್ಖೇಪೇನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ।

ಇದಂ ಅಮೋಹಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

೩೭. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಕಾಯಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಕಾಯೇನ ಕುಸಲಂ ಕರೇ, ಅಸ್ಸ ಕಾಯೇನ ಸಂವುತೋ।
ಕಾಯದುಚ್ಚರಿತಂ ಹಿತ್ವಾ, ಕಾಯೇನ ಸುಚರಿತಂ ಚರೇ॥

ತೀಣಿಮಾನಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸುಚರಿತಾನಿ [ಇತಿವು॰ ೬೯ ಸುಚರಿತಸುತ್ತೇ]। ಪಾಣಾತಿಪಾತಾ ವೇರಮಣೀ, ಅದಿನ್ನಾದಾನಾ ವೇರಮಣೀ, ಕಾಮೇಸುಮಿಚ್ಛಾಚಾರಾ ವೇರಮಣೀ, ಇದಂ ಕಾಯಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವಾಚಾಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಸುಭಾಸಿತಂ [ಸು॰ ನಿ॰ ೪೫೨ ಸುತ್ತನಿಪಾತೇ] ಉತ್ತಮಮಾಹು ಸನ್ತೋ, ಧಮ್ಮಂ ಭಣೇ ನಾಧಮ್ಮಂ ತಂ ದುತಿಯಂ।
ಪಿಯಂ ಭಣೇ ನಾಪ್ಪಿಯಂ ತಂ ತತಿಯಂ, ಸಚ್ಚಂ ಭಣೇ ನಾಲಿಕಂ ತಂ ಚತುತ್ಥಂ॥

ಚತ್ತಾರಿಮಾನಿ ಚ ವಚೀಸುಚರಿತಾನಿ ಇದಂ ವಾಚಾಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಮನೋಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಮನೇನ ಕುಸಲಂ ಕಮ್ಮಂ, ಮನಸಾ ಸಂವುತೋ ಭವೇ।
ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಂ ಹಿತ್ವಾ, ಮನಸಾ ಸುಚರಿತಂ ಚರೇ॥

ತೀಣಿಮಾನಿ ಮನೋಸುಚರಿತಾನಿ, ಅನಭಿಜ್ಝಾ, ಅಬ್ಯಾಪಾದೋ, ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ, ಇದಂ ಮನೋಕಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ। ಇಮಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ?

ವಾಚಾನುರಕ್ಖೀ ಮನಸಾ ಸುಸಂವುತೋ, ಕಾಯೇನ ಚ ನಾಕುಸಲಂ ಕಯಿರಾ [ಅಕುಸಲಂ ನ ಕಯಿರಾ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಧ॰ ಪ॰ ೨೮೧]।
ಏತೇ ತಯೋ ಕಮ್ಮಪಥೇ ವಿಸೋಧಯೇ, ಆರಾಧಯೇ ಮಗ್ಗಮಿಸಿಪ್ಪವೇದಿತಂ॥

ತಿಸ್ಸೋ ಇಮಾ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಪಾರಿಸುದ್ಧಿಯೋ - ಕಾಯಕಮ್ಮಪಾರಿಸುದ್ಧಿ, ವಾಚಾಕಮ್ಮಪಾರಿಸುದ್ಧಿ, ಮನೋಕಮ್ಮಪಾರಿಸುದ್ಧಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಕಾಯಕಮ್ಮಪಾರಿಸುದ್ಧಿ? ಪಾಣಾತಿಪಾತಾ ವೇರಮಣೀ, ಅದಿನ್ನಾದಾನಾ ವೇರಮಣೀ, ಕಾಮೇಸುಮಿಚ್ಛಾಚಾರಾ ವೇರಮಣೀ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ವಚೀಕಮ್ಮಪಾರಿಸುದ್ಧಿ? ಮುಸಾವಾದಾ ವೇರಮಣೀ...ಪೇ॰... ಸಮ್ಫಪ್ಪಲಾಪಾ ವೇರಮಣೀ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಮನೋಕಮ್ಮಪಾರಿಸುದ್ಧಿ? ಅನಭಿಜ್ಝಾ ಅಬ್ಯಾಪಾದೋ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ। ಇದಂ ಸಾಧಾರಣಸುತ್ತಂ।

ಇತಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ ಸುತ್ತಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ ಸುತ್ತಾನಿ ಪಟಿವಿಜ್ಝಿತಬ್ಬಾನಿ। ಪಟಿವಿಜ್ಝಿತ್ವಾ ವಾಚಾಯ ಕಾಯೇನ ಚ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅತ್ಥೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ।

೩೮. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಯಸ್ಸ ಸದ್ಧಾ [ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೨೬೦; ಥೇರಗಾ॰ ೫೦೭ ಅಟ್ಠಕನಿಪಾತೇ ಚ ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬಂ] ತಥಾಗತೇ, ಅಚಲಾ ಸುಪ್ಪತಿಟ್ಠಿತಾ।
ಸೀಲಞ್ಚ ಯಸ್ಸ ಕಲ್ಯಾಣಂ, ಅರಿಯಕನ್ತಂ ಪಸಂಸಿತಂ॥

ಸಙ್ಘೇ ಪಸಾದೋ ಯಸ್ಸತ್ಥಿ, ಉಜುಭೂತಞ್ಚ ದಸ್ಸನಂ।
ಅದಲಿದ್ದೋತಿ ತಂ ಆಹು, ಅಮೋಘಂ ತಸ್ಸ ಜೀವಿತಂ॥

ಸದ್ಧಾ ವೇ ನನ್ದಿಕಾ ಆರಾಧಿಕೋ, ನೋ ತಸ್ಸ ಸದ್ಧೋತಿ।
ಸಬ್ಬಂ ಸಿಯಾತಿ ಭಗವನ್ತಂ, ತಥಾರೂಪೋ ಧಮ್ಮಸಮ್ಪಸಾದೋ॥

ಇದಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವೀರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಆರಮ್ಭಥ [ಆರಭಥ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೧೮೫] ನಿಕ್ಕಮಥ, ಯುಞ್ಜಥ ಬುದ್ಧಸಾಸನೇ।
ಧುನಾಥ ಮಚ್ಚುನೋ ಸೇನಂ, ನಳಾಗಾರಂವ ಕುಞ್ಜರೋ॥

ಚತ್ತಾರೋಮೇ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಾ, ಇದಂ ವೀರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ॥

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಸತೀಮತೋ ಸದಾ ಭದ್ದಂ, ಭದ್ದಮತ್ಥು ಸತೀಮತೋ।
ಸತೀಮತೋ ಸದಾ [ಸುವೇ (ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೨೩೮)] ಸೇಯ್ಯೋ, ಸತೀಮಾ ಸುಖಮೇಧತಿ॥

ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾ, ಇದಂ ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಆಕಙ್ಖತೋ ತೇ ನರದಮ್ಮಸಾರಥಿ, ದೇವಾ ಮನುಸ್ಸಾ ಮನಸಾ ವಿಚಿನ್ತಿತಂ।
ಸಬ್ಬೇನ ಜಞ್ಞಾ ಕಸಿಣಾಪಿ ಪಾಣಿನೋ, ಸನ್ತಂ ಸಮಾಧಿಂ ಅರಣಂ ನಿಸೇವತೋ॥

ತಯೋಮೇ , ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸಮಾಧೀ - ಸವಿತಕ್ಕೋ ಸವಿಚಾರೋ, ಅವಿತಕ್ಕೋ ವಿಚಾರಮತ್ತೋ, ಅವಿತಕ್ಕೋ ಅವಿಚಾರೋ। ಇದಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ?

ಪಞ್ಞಾ ಹಿ ಸೇಟ್ಠಾ ಲೋಕಸ್ಮಿನ್ತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ।

ತಿಸ್ಸೋ ಇಮಾ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಪಞ್ಞಾ - ಸುತಮಯೀ, ಚಿನ್ತಾಮಯೀ, ಭಾವನಾಮಯೀ, ಇದಂ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಸುತ್ತಂ, ಇಮಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ।

೩೯. ತತ್ಥ ಕತಮಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ?

ಅವೀತರಾಗೋ [ಅ॰ ನಿ॰ ೬.೫೪] ಕಾಮೇಸು, ಯಸ್ಸ ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಮುದೂ।
ಸದ್ಧಾ ಸತಿ ಚ ವೀರಿಯಂ, ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ।
ತಾದಿಸಂ ಭಿಕ್ಖುಮಾಸಜ್ಜ, ಪುಬ್ಬೇವ ಉಪಹಞ್ಞತಿ॥

ಪಞ್ಚಿಮಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ। ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಾದಿಇನ್ದ್ರಿಯಂ ದಟ್ಠಬ್ಬಂ। ತೀಸು ಅವೇಚ್ಚಪ್ಪಸಾದೇ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಸುತ್ತಂ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಇಮಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾಧಿಟ್ಠಾನಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ। ಯಂ ಯಸ್ಸ ಸಮ್ಬನ್ಧಂ ಕುಸಲಸ್ಸ ವಾ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ವಾ ತೇನ ತೇನ ಅಧಿಟ್ಠಾನೇನ ತಂ ಸುತ್ತಂ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ, ನತ್ಥಞ್ಞೋ ಧಮ್ಮೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ತತ್ಥ ಸಾಧಾರಣಂ ಕುಸಲಂ ನಾಪಿ ಕುಸಲಂ ಅಕುಸಲಂ ಯಥಾ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಉಪ್ಪನ್ನಂ ಕಾಮವಿತಕ್ಕಂ ಪಜಹತಿ…ಪೇ॰… ಚತ್ತಾರೋ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಾ ಕುಸಲಂ ಅಕುಸಲಞ್ಚ।

ತತ್ಥಿಮಾ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ವಿತಕ್ಕೋ ಹಿ ಮಮತ್ಥಿಕೋ [ಪಮತ್ಥಿಕೋ (ಪೀ॰)], ದದಂ ಪಿಯೋ ನರೋ ಇತಿ।
ಯೋ ಪಾಣಮತಿಪಾತೇತಿ, ತೀಣಿ ತಸ್ಸ ಬಾಲಲಕ್ಖಣಂ॥

ಸತಞ್ಚೇವ ಸಹಸ್ಸಾನಂ, ಯೇ ಚ ಸಮಣಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ।
ಛನ್ದಾ ದೋಸಾ ಭಯಾ ಮೋಹಾ, ಚತೂಹಿ ಅಗತೀಹಿ ಚ॥

ಅಸುಭಾನುಪಸ್ಸಿಂ ವಿಹರನ್ತಂ, ನಿಮಿತ್ತೇಸು ಅಸುಭಾ ಚ।
ಏಕಮ್ಹಿ ಚೇ ಪಿಯಂ ಪಾಣಂ, ಮಿತ್ತಾ ಸಚೇ ಸುಭಾಸಿತಾ॥

ಪಞ್ಞಾ ಹಿ ಸೇಟ್ಠಾ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ಅನುಞ್ಞಾ ತೀಣಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ।
ಕುಸಲಾಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚ, ತುಲಮತುಲಞ್ಚ ಸಮ್ಭವಂ॥

ಕಾಯೇನ ಕುಸಲಂ ಕರೇ, ತೀಣಿ ಸುಚರಿತಾನಿ ಚ।
ಸುಭಾಸಿತಂ ಉತ್ತಮಮಾಹು, ಸನ್ತೋ ವಚೀಸುಚರಿತಾನಿ ಚ॥

ಕಾಯೇನ ಚ ಕುಸಲಂ ಕಯಿರಾ, ಮನೋದುಚ್ಚರಿತಾನಿ ಚ।
ಕಾಯಾನುರಕ್ಖೀ ಚ ಸದಾ, ತಿಸ್ಸೋ ಚ ಪಾರಿಸುದ್ಧಿಯೋ॥

ಯಸ್ಸ ಸದ್ಧಾ ತಥಾಗತೇ, ಸಮುಪ್ಪಾದೇ ಚ ದೇಸಿತೋ।
ಆರಮ್ಭಥ ನಿಕ್ಕಮಥ, ಯಾ ಚ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನತಾ॥

ಸತೀಮತೋ ಸದಾ ಭದ್ದಂ, ಸತಿಪಟ್ಠಾನಭಾವನಾ।
ಆಕಙ್ಖತೋ ಚ ಅನಞ್ಞಾಣಂ, ಯೇ ಚ ತೀಣಿ ಸಮಾಧಯೋ॥

ಪಞ್ಞಾ ಹಿ ಸೇಟ್ಠಾ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ತಿಸ್ಸೋ ಪಞ್ಞಾ ಪಕಾಸಿತಾ।
ಅವೀತರಾಗೋ ಕಾಮೇಸು, ತಥೇವ ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾ॥

ಇತಿ ಥೇರಸ್ಸ ಮಹಾಕಚ್ಚಾಯನಸ್ಸ

ಜಮ್ಬುವನವಾಸಿನೋ ಪೇಟಕೋಪದೇಸೇ

ತತಿಯಭೂಮಿ ಸುತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ನಾಮ।

೪. ಸುತ್ತವಿಚಯಚತುತ್ಥಭೂಮಿ

೪೦. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸುತ್ತವಿಚಯೋ?

ತತ್ಥ ಕುಸಲೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಅಕುಸಲೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಪುಬ್ಬಾಪರಸೋ ಸಾಧುಕಂ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿಯತಿ। ಕಿಂನು ಖೋ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಆರಭಿ…ಪೇ॰… ತೇಹಿ ಸುತ್ತೇಹಿ ಸಹ ಅಧಿಸನ್ನಟ್ಠೇಹಿ ಯುಜ್ಜತಿ ಉದಾಹು ನ ಯುಜ್ಜತೀತಿ?

ಯಥಾ ಭಗವಾ ಕಿಲೇಸೇ ಆದಿಮ್ಹಿ ತತ್ಥ ದೇಸೇತಿ। ಕಿಂ ದೇಸಿತಂ? ತೇಸಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಂ ಉದಾಹು ನೋ ದೇಸಿತನ್ತಿ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಂ। ಯದಿ ನ ದೇಸಿತಂ ಭಗವತಿ ತೇಸಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಂ ಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ ಯತ್ಥ ತೇ ಅಕುಸಲಾ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಸಚೇ ಸಮನ್ನೇಹಮಾನೋ ನ ಲಭತಿ। ತತ್ಥ ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಅಪಕಡ್ಢಿತಬ್ಬಾ ವೀಮಂಸಿತಬ್ಬಾ, ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಸುತ್ತಂ, ಯದಿ ಕಿಲೇಸಾ ಅಪಕಡ್ಢಿಯನ್ತಾ। ಯೇ ವಾ ನ ದೇನ್ತಿ ತತ್ಥ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಾ ಅರಿಯಮಗ್ಗಧಮ್ಮಾ ತಾಸು ಭೂಮೀಸು ಕಿಲೇಸಾ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ಉದಾಹು ನ ಗಚ್ಛನ್ತೀತಿ। ಯತ್ತಕಾ ಪನ ಕಿಲೇಸಾ ದೇಸಿತಾ। ನ ತತ್ತಕಾ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾ। ಯತ್ಥ ಕಿಲೇಸಾ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ತತ್ಥ ಯೇ ಕಿಲೇಸಾ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾನಂ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ನ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ, ತೇ ಅಪಕಡ್ಢಿತಬ್ಬಾ, ಸಚೇ ಅಪಕಡ್ಢಿಯನ್ತಾ ಯೋಜನಂ ದೇತಿ। ತತ್ಥ ಏವಂ ವೀಮಂಸಿತಬ್ಬಂ। ದ್ವೇ ತೀಣಿ ವಾ ತದುತ್ತರಿ ವಾ ಕಿಲೇಸಾ ಏಕೇನ ಅರಿಯಮಗ್ಗೇನ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತೀತಿ। ಸಚೇ ಏವಂ ವೀಮಂಸಿಯನ್ತಾ ಯೋಜನಂ ದೇತಿ, ತತ್ಥ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಂ। ಪರಮ್ಪರಾಯ ವಾ ಪಿಟಕಸಮ್ಪದಾನೇನ ವಾ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅತ್ಥೋ ಚ ನತ್ಥೋ ಚ। ಯಂ ವಾ ನ ಸಕ್ಕಾ ಸುತ್ತಂ ನಿದ್ದಿಸಿತುಂ ನೇವ ಸುತ್ತಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಿತಬ್ಬಂ। ಏವಂ ಯಥಾ ಆದಿಮ್ಹಿ ಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಹೋನ್ತಿ। ಯೇ ಕಿಲೇಸಾ ತೇ ಪಹೀನೇಯ್ಯಾತಿ। ತೇ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಾ। ಪುರೋ ವಾ ಕುಸಲೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ವಾ ಪುರೋ ದೇಸನಾ, ಅನೂನಾ ಅನಧಿಕಾ ಉಗ್ಗಹೇತಬ್ಬಾ। ಯಥಾ ಪರಮೋ ಉತ್ತಿಲೋ ಯೇಸಮಿದಾನಿ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಯೇ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾ ಇಮೇ ಕಿಲೇಸಾ ಇಮೇಹಿ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಹಿ ಪಹೀಯನ್ತಿ, ಉದಾಹು ನಪ್ಪಹೀಯನ್ತೀತಿ ವಿಚಿನಿತಬ್ಬಾ। ಯದಿ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿಯಮಾನಾ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ, ಗಹೇತಬ್ಬಾ। ಅಥ ನ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ, ಯೇ ಕಿಲೇಸಾ ಅಪಟಿಪಕ್ಖಾ ಹೋನ್ತಿ, ತೇ ಕಿಲೇಸಾ ಅಪರಿಪಕ್ಖಿತಬ್ಬಾ। ಯೇ ಚ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ಪಟಿಪಕ್ಖಾ ಹೋನ್ತಿ, ತೇ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ಅಪಕಡ್ಢಿತಬ್ಬಾ । ನ ಹಿ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ಅನಾಗಾಮಿಕಿಲೇಸಪ್ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ನಾಪಿ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ಸಬ್ಬಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತನ್ತಿ। ಯಥಾ ಕುಸಲಾ ಮೇತ್ತಾ ಅಕುಸಲೋ ರಾಗೋ ನ ತು ಕುಸಲಾ ಮೇತ್ತಾತಿ ಕಾರೇತ್ವಾ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ರಾಗಸ್ಸ ಪಹಾನಾಯ ಸಮ್ಭವತಿ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಮೇತ್ತಾಯ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛತಿ। ತಸ್ಮಾ ಉಭೋ ಕಿಲೇಸಾ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಾ। ಯೋ ಯೋ ಚ ಧಮ್ಮೋ ಉಪದಿಸಿಯತಿ ಕುಸಲೋ ವಾ ಅಕುಸಲೋ ವಾ ಸೋ ಅಪಕಡ್ಢಿತಬ್ಬೋ। ಸಚೇ ತೇ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ ಅಪಕಡ್ಢಿಯಮಾನೋ ನತ್ಥಿ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಂ। ದ್ವೇ ವಾ ಕಿಲೇಸಾ ಏಕೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇನ ಪಹೀನೇಯ್ಯಾತಿ ದ್ವೀಹಿ ವಾ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಹಿ ಏಕೋ ವಾ ಕಿಲೇಸೋ ಪಹೀಯತೀತಿ।

ಅಥ ವಾ ಏವಮ್ಪಿ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿಯಮಾನಂ ಯುಜ್ಜತಿ, ತತ್ಥ ವೀಮಂಸಿತಬ್ಬಂ ವಾ ಯಥಾ ಯುಜ್ಜತಿ ತತ್ಥ ವೀಮಂಸಿತಬ್ಬಂ ವಾ, ಯಥಾ ನನು ಸಕ್ಕಾ ಸುತ್ತಂ ನಿದ್ದಿಸಿತುಂ, ನ ಹಿ ಸುತ್ತೇ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಿತಬ್ಬಂ। ಕಿಲೇಸೋ ಮಂ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಸು ದೇಸಿತೇಸು ಉಭಯತೋ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಂ। ಕಿರ ಯೇ ವಾ ಇಮೇ ಕಿಲೇಸಾ ದೇಸಿತಾ ಯೇ ಚ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾ ಗಾಥಾಯ ವಾ ಬ್ಯಾಕರಣೇನ ವಾ, ಕಿಂ ನು ಖೋ ಇಮೇ ಕಿಲೇಸಾ ಇಮೇಹಿ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಹಿ ಪಹೀಯನ್ತಿ, ಉದಾಹು ನಪ್ಪಹೀಯನ್ತಿ? ಇಮೇ ವಾ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ಇಮೇಸಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತನ್ತೀತಿ। ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ಕುಸಲೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ನ ತು ಸಬ್ಬೇಹಿ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಹಿ ಸಬ್ಬಾಕುಸಲಾ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಯಥಾ ಮೇತ್ತಾ ಕುಸಲೋ ಅಕುಸಲೋ ಚ ರಾಗೋ ನ ತು ಕುಸಲಾ ಮೇತ್ತಾ ಅಕುಸಲೋ ರಾಗೋತಿ ಕಾರೇತ್ವಾ ಮೇತ್ತಾಯ ರಾಗೋ ಪಹಾನಂ, ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಮೇತ್ತಾಯ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಏವಂ ಕಿಲೇಸೋತಿ ಕಾರೇತ್ವಾ ಸುತ್ತೇನ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛತಿ। ನ ಸುತ್ತೋ ಧಮ್ಮೋತಿ ಕಾರೇತ್ವಾ ಸಬ್ಬಂ ಕಿಲೇಸಸ್ಸ ಪಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತತಿ। ಯಂ ತು ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅರಿಯಧಮ್ಮೋ ಸಂಕಿಲೇಸಪಟಿಪಕ್ಖೋ, ಸೋ ತೇನ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛತೀತಿ।

೪೧. ತತ್ಥ ಕುಸಲೇ ದೇಸಿತೇ ಸುತ್ತೇ ಬ್ಯಾಕರಣೇ ವಾ ಸಂಕಿಲೇಸಾ ನ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ವಾ, ತೇ ಮಹಾಪದೇಸೇ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾವಯವೇನ ಅಪಕಡ್ಢಿತಬ್ಬಾ । ತತ್ಥ ಕಿಲೇಸೇಹಿ ಚ ದೇಸಿತೇಹಿ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಸು ಚ ಯದಿಪಿ ತೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇನ ತೇ ಕಿಲೇಸಾ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತತ್ಥಪಿ ಉತ್ತರಿ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಂ। ಕೇನ ಕಾರಣೇನ ಏತೇ ಕಿಲೇಸಾ ಪಜಹಿತಬ್ಬಾ, ಕೇನ ಕಾರಣೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾತಿ? ಯೇನ ಯೇನ ವಾ ಆಕಾರೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾ, ತೇನ ತೇನ ಪಕಾರೇನ ಅಯಂ ಕಿಲೇಸೋ ಠಿತೋ। ಅತ್ಥಿ ಹಿ ಏಕೋ ಕಿಲೇಸೋ, ತೇನ ವಾ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾ ನ ಅಞ್ಞಥಾ ಅಞ್ಞಥಾ ಪಹಾತಬ್ಬೋ, ಯಥಾ ದಿಟ್ಠಿ ರಾಗೋ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ದಸ್ಸನೇನ ಪಹಾತಬ್ಬಾ। ಸಾ ಚೇ ಏವಞ್ಚ ಅವಿಜ್ಜಾ ಭಾವನಾಯ ಭೂಮಿ ವಾ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವನಾಯ ಪಹಾತಬ್ಬಾ। ಸಾಯೇವ ಉದ್ಧಂಭಾಗಿಯಂ ಅಸಜ್ಝತದಸ್ಸನಾಯ ವಿಮುತ್ತಿಯಾ ಅನಿಮಿತ್ತೇನ ಚೇತೋಸಮಾಧಿನಾ ಅಮನಸಿಕಾರೇನ ಪಹೀಯತಿ। ಏವಂ ಸಾತ್ಥಂ ಸಬ್ಯಞ್ಜನಂ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬಂ। ಯೇ ದಸ್ಸನೇನ ಪಹಾತಬ್ಬಾ ಕಿಲೇಸಾ ದಸ್ಸನಾಕಾರೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮೋ ದೇಸಿತೋ, ಭಾವನಾಯ ಪಹಾತಬ್ಬಾ ಭಾವನಾಕಾರೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮೋ ದೇಸಿತೋ, ಪತಿಸೇವನಾ ಪಹಾತಬ್ಬಾ ಪತಿಸೇವನಾಕಾರೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮೋ ದೇಸಿತೋ, ಏವಂ ವಿನೋದನಪಹಾತಬ್ಬಾ ಯಾವ ಸತ್ತ ಆಸವಾ ಕಾತಬ್ಬಾ, ಯಾವಞ್ಞಥಾ। ಅಞ್ಞಥಾ ಹೇಸ ಧಮ್ಮೋ ಪಹಾತಬ್ಬೋ ಅಞ್ಞೇನಾಕಾರೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮೋ ದೇಸಿತೋ, ಸೋ ಅರಿಯಧಮ್ಮೋ ಅಞ್ಞಥಾ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ। ಯದಿ ಅಯಂ ಧಮ್ಮೋ ಪರಿಯೇಸತೋ ಯೋ ಚ ದೇಸೇತಿ ಯೇನ ಯೇನಾಕಾರೇನ, ಸೋ ಅರಿಯಧಮ್ಮೋ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ, ತೇನಾಕಾರೇನ ಕಿಲೇಸೋ ಪಹೀಯತಿ। ಸೋ ತತ್ಥ ಉಪಪರಿಕ್ಖಿತಬ್ಬೋ। ಅಥ ನ ಯುಜ್ಜತಿ ಯದಿ ಹಿ ತೇನ ಸುತ್ತೇನ ವಿಹಿತಂ ಸುತ್ತಂ ವೀಮಂಸಿತಬ್ಬಂ। ಯಥಾ ಯುಜ್ಜತಿ, ತಥಾ ಗಹೇತಬ್ಬಂ। ಯಥಾ ನ ಯುಜ್ಜತಿ, ತಥಾ ನ ಗಹೇತಬ್ಬಂ, ಅದ್ಧಾ ಏತಂ ಭಗವತಾ ನ ಭಾಸಿತಂ, ಆಯಸ್ಮತಾ ವಾ ದುಗ್ಗಹಿತಂ, ಯಥಾ ಮಹಾಪದೇಸೇ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ, ಭಗವತಾ ಯಥಾಭೂತಂ ದೇಸಿತಂ, ಯೋ ಚ ಧಮ್ಮೋ ದೇಸಿತೋ ಕುಸಲೋ ಚ ಅಕುಸಲೋ ಚ ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ। ನ ಹಿ ಪಚ್ಚಯಾ ವಿನಾ ಧಮ್ಮೋ ಅಪ್ಪಚ್ಚಯೋ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ। ತತ್ಥ ಕೋ ಆಕಾರೋ ಪರಿಯೇಸನಾಯ?

ತತ್ಥ ತಥಾರೂಪಂ ಸಹೇತು ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಂ ಸೋಯಂ ಧಮ್ಮೋ ವುತ್ತೋತಿ ಇದಂ ವೀಮಂಸಿತಬ್ಬಂ। ಸೋ ಚ ಪಚ್ಚಯೋ ತಿವಿಧೋ - ಮುದು ಮಜ್ಝೋ ಅಧಿಮತ್ತೋ। ತತ್ಥ ಮುದುಮ್ಹಿ ಪಚ್ಚಯೇ ಮುದುಧಮ್ಮೋ ಗಹೇತಬ್ಬೋ, ಏವಂ ಸತ್ಯೇಸ ಪಚ್ಚಯೋ ದುವಿಧೋ ಪರಂಪರಾಪಚ್ಚಯೋ ಚ ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯೋ ಚ। ಸೋ ಪಚ್ಚಯೋ ಮುದುತೇನ ಬ್ಯಾಧಿಮತ್ತಂ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಂ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ಅಞ್ಞತರೋಪಿ ಪಚ್ಚಯೋ ಅಞ್ಞೇಹಿ ಪಚ್ಚಯೇಹಿ ಪರಿಯತ್ತಿಂ ವಾ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ವಾ ಗಚ್ಛತಿ । ತತ್ಥ ಯೋ ಧಮ್ಮೋ ದೇಸಿತೋ, ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಏತೇನ ವಾ ಕಾರಣೇನ ವಾ ಹೇತು ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ। ಯಥಾ ಪಚ್ಚಯೋ ಹೇತುನಾ ಪಚ್ಚಯೇನ ಚ, ಸೋ ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ। ಯಥಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೇ ಪಧಾನಂ ಪರಿಯೇಸತಿ, ಸೋ ಪಚ್ಚಯೋ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ। ನ ಹಿ ಮುದುಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಅಧಿಮತ್ತೋ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ ಅಧಿಮತ್ತಸ್ಸ ವಾ ನಿಸ್ಸನ್ದಸ್ಸ ಮುದುಧಮ್ಮೋ, ಅಥ ಮುದುಸ್ಸ ಮುದು ಮಜ್ಝಾಯ ಮಜ್ಝೋ ಅಧಿಮತ್ತಸ್ಸ ಅಧಿಮತ್ತೋ ಯುಜ್ಜತಿ, ತಂ ಗಹೇತಬ್ಬಂ, ಅಥ ನ ಯುಜ್ಜತಿ ನ ಗಹೇತಬ್ಬಂ। ಯಞ್ಚ ಭಗವಾ ಆರಭತಿ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತುಂ, ತಂಯೇವ ಧಮ್ಮಂ ಮಜ್ಝನ್ತಪರಿಯೋಸಾನಂ ದೇಸೇತಿ, ಯಥಾ ಸುತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನೇ ಧಮ್ಮಾ ಆದಿಮ್ಹಿ ನಿದ್ದಿಸತಿ, ತಂಯೇವ ಬಹು ತಸ್ಸ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಪರಿಯೋಸಾನಂ। ತಸ್ಸ ಹಿ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ವಸೇನ ತಂ ಸುತ್ತಂ ಹೋತಿ ಗಾಥಾ ವಾ ಬ್ಯಾಕರಣಂ ಖುದ್ದಕಂ ಮಹನ್ತಂ ವಾ, ಯಥಾ ಪನ ದುವಿಧಾ ಅನುರೂಪನ್ತಿ ವಾ ಠಪನಾ ಚ ದೇಸನಾಠಪನಾ। ರೂಪನ್ತಿಪಿ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ। ಯಥಾ ಚ ಭಗವತಾ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ಸಂವರಣಂ ದೇಸಿತಂ ತಣ್ಹಾಯ ನಿಗ್ಗಹಣತ್ಥಂ ಇಚ್ಚಾವ ಹೋತಿ। ದೇಸೇತಿ ಯಥಾ ಗೋಪಾಲಕೋಪಮೇ ಸುತ್ತೇ ಅಞ್ಞೇಹಿಪಿ ಸುತ್ತೇಹಿ ಭಗವಾ ಭಾಸತಿ ಇಚ್ಚಾವ ಹೋತಿ ಮಜ್ಝಿಮನಿಕಾಯೇ ವಿತಕ್ಕೋ ಅಯಂ ಭಗವತೋ ದೇಸನಾನುರೂಪನ್ತಿ ಇತಿ ಸೋ ಧಮ್ಮೋ ಅಞ್ಞೇಸುಪಿ ವೇಯ್ಯಾಕರಣೇಸು ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ। ನ ಹಿ ಏಕಂ ಹಿ ಸುತ್ತೇ ದಟ್ಠಬ್ಬೋ। ಯುಜ್ಜನಂ ತಂ ಗಹೇತಬ್ಬಂ।

೪೨. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅನುಞ್ಞಾತಂ? ಯಂ ಕಿಞ್ಚಿ ಸುತ್ತಂ ಭಗವತಾ ನ ಭಾಸಿತಂ ತಞ್ಚ ಸುತ್ತೇಸುಯೇವ ನ್ದಿಸ್ಸತಿ, ಏವಮೇತಂ ಧಾರೇತಬ್ಬಂ। ಯಥಾ ಅಸುಕೇನ ಭಾಸಿತನ್ತಿ, ತಂ ಸುತ್ತಂ ವೀಮಂಸಿತಬ್ಬಂ। ಕಿಂ ನು ಖೋ ಇಮಂ ಸುತ್ತಂ ಅನುಞ್ಞಾತಂ ಖಮಂ

ಭಗವತೋ ಉದಾಹು ನಾನುಞ್ಞಾತಂ ಖಮಂ, ಕಿಞ್ಚಿ ರೂಪಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ ಭಗವತೋ ಅನುಞ್ಞಾತಂ ಖಮಂ ಕಿಞ್ಚಿ ರೂಪಞ್ಚ ನಾನುಞ್ಞಾತಂ ಖಮಂ? ಯಂ ಸಬ್ಬಸೋ ಅನೋತಾರೇತ್ವಾ ದಸಬಲೋ ಗೋಚರಂ ದೇಸೇತಿ, ತಂ ಸಬ್ಬಂ ಸುತ್ತಂ ಭಗವತೋ ನಾನುಞ್ಞಾತಂ ಖಮಂ। ಅತ್ಥಿಪಿ ಸೋ ಸಾವಕೋ ದಸಬಲಾನಂ ಗೋಚರಂ ಜಾನಾತಿ ಓಧಿಸೋ ಅನೋಧಿಸೋ, ತಂ ಪನ ಬಲಂ ಸಬ್ಬಸೋ ನ ಜಾನಾತಿ ಅಞ್ಞಥಾ ನಾಮ ಸವನೇನ, ಯಥಾ ಆಯಸ್ಮತಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೇನ ಯೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಓವದಿತೋ, ತಸ್ಸ ಆಯಸ್ಮತೋ ನತ್ಥಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಬಲವೇಮತ್ತಞಾಣಂ, ತೇನ ಪುಗ್ಗಲಪರೋ [ಪುಗ್ಗಲೋ ಪರೋಪರಞ್ಞ (ಪೀ॰)] ಪರಞ್ಞ ತಂ ಅಜಾನನ್ತೋ ಸತಿ ಉತ್ತರಿಕರಣೀಯೇ ಉಪ್ಪಾದಿತೋ, ಸೋ ಭಗವತಾ ಅಪಸಾದಿತೋ। ಯಥಾವ ಆಯಸ್ಮಾ ಮಹಾಕಸ್ಸಪೋ ಭಾಗಿನೇಯ್ಯಂ ಓವದತಿ ಅನನ್ತರಿಯಸಮನ್ನಾಗತೋ ಇದ್ಧಿಪಾಟಿಹೀರೇನ ಅಙ್ಗುಲಿಯೋ ಅದೀಪೇತ್ವಾ ಯಂ ಸಬ್ಬೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಕಮ್ಮಸಮಾದಾನಾನಂ ಹೇತುಸೋ ಠಾನಸೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಞಾಣಂ, ತಸ್ಸ ಆಯಸ್ಮತೋ ಸಂವಿಜ್ಜತೇ, ತೇನ ನಂ ಓವದತಿ, ತಂ ಭಗವಾ ಕರೋತಿ।

> “ಸಚೇಪಿ ದಸ ಪಜ್ಜೋತೇ, ಧಾರಯಿಸ್ಸಸಿ ಕಸ್ಸಪ।
> ನೇವ ದಕ್ಖತಿ ರೂಪಾನಿ, ಚಕ್ಖು ತಸ್ಸ ನ ವಿಜ್ಜತೀ”ತಿ॥

ಅಪಿ ಚ ಖೋ ಯಥಾ ದೂತೋ ರಾಜವಚನೇನ ಸತ್ತಮನುಸಾಸತಿ, ಏವಂ ಸೇಸಾನುಗೋ ಅಞ್ಞಾತಕಂ ಘೋಸಂ ಪರೇಸಂ ದೇಸೇತಿ। ಅನುಞ್ಞಾತಖಮಸುತ್ತಂ ಗಹೇತಬ್ಬಂ। ಅನನುಞ್ಞಾತಖಮಂ ನ ಗಹೇತಬ್ಬಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸುತ್ತಸಙ್ಕರೋ? ಪಞ್ಚವಿಧಂ ಸುತ್ತಂ, ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಂ ದಸ್ಸನಭಾಗಿಯಂ ಭಾವನಾಭಾಗಿಯಂ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ। ಅಞ್ಞಂ ಆರಾಧೇಯ್ಯ ಅಞ್ಞಂ ದೇಸೇತಿ ಅಞ್ಞಸ್ಸ ಚ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅತ್ಥಂ ಅಞ್ಞಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಸುತ್ತಸ್ಸ ವಾ ಹಿ ಅನೇಕಾಕಾರಂ ಅತ್ಥಂ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಅರಿಯಧಮ್ಮಸಾಧನೇ ಅತ್ಥಂ ವಿವರತಿ। ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಸ್ಸ ಅತ್ಥಂ ದಸ್ಸನಭಾಗಿಯೇಸು ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಓರಮ್ಭಾಗಿಯಾನಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಅತ್ಥಂ ಉದ್ಧಂಭಾಗಿಯೇಸು ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಮುದುಮಜ್ಝಾನಂ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ಅಧಿಮತ್ತೇಸು ಸುತ್ತೇಸು ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಇತಿ ಅಯಂ ಸುತ್ತಂ ಸಮ್ಭೇದಂ ಹೇತುನಾ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದೇನ ಚ ಫಲೇನ ಚ ನಿದ್ದೇಸೇನ ಚ ಮುದುಮಜ್ಝಾಧಿಮತ್ತತಾಯಪಿ ಚ ಅತ್ಥೇನ ಚ ಬ್ಯಞ್ಜನೇನ ಚ ಯೋ ಸಮ್ಭೇದೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸುತ್ತಸಙ್ಕರೋ। ಯೋ ಅಸಮ್ಭೇದೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸುತ್ತವಿಚಯೋ।

ತತ್ಥಾಯಂ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

> ಪುರಿಮಾನಂ ಅಕ್ಖಣ್ಡಂ, ಯಥಾಭೂತಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ।
> ನಿಸ್ಸನ್ದೋ ವಾಸನಾಸದ್ಧಿ, ಅನುಞ್ಞಾ ಸುತ್ತಸಙ್ಕರೋ॥

ಥೇರಸ್ಸ ಮಹಾಕಚ್ಚಾಯನಸ್ಸ

ಸುತ್ತವಿಚಯೋ ನಾಮ ಚತುತ್ಥಭೂಮಿ।

೫. ಪಞ್ಚಮಭೂಮಿ

೪೩. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಹಾರವಿಭಙ್ಗೋ? ಯತ್ಥ ಸೋಳಸ ಹಾರಾ ಅಕ್ಖರಸೋ ಭೇದಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಆದಿಮ್ಹಿ ದೇಸನಾಹಾರೋ। ತತ್ಥ ಅಯಂ ಗಾಥಾ ಕುಸಲಾ ವಾ ಅಕುಸಲಾ ವಾ ಸಚ್ಚಾನಿ ವಾ ಸಚ್ಚೇಕದೇಸೋ ವಾ। ಕಿಂ ದೇಸಿತನ್ತಿ? ಸುತ್ತೇ ವೀಮಂಸಾ ದೇಸನಾಹಾರೋ। ಯಥಾ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ನಿಕ್ಖೇಪೋ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ। ಯಾನಿ ಚ ಅಟ್ಠಾರಸ ಪದಾನಿ ದುಕ್ಖತೋ ಸತ್ತ ಪದಾನಿ ಸಙ್ಖೇಪೇನ ಕಾಯಿಕೇನ ಚೇತಸಿಕೇನ ದುಕ್ಖೇನ, ಅಪ್ಪಿಯಸಮ್ಪಯೋಗೇನ ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗೇನ ಚ ತೀಹಿ ಚ ಸಙ್ಖತಾಹಿ। ತತ್ಥ ತೀಣಿ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಾನಿ ತಿಸ್ಸೋ ದುಕ್ಖತಾ ಉಪ್ಪಾದೋ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ಸಙ್ಖಾರದುಕ್ಖತಾಯ ದುಕ್ಖತಾ ಚ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ವಿಪರಿಣಾಮದುಕ್ಖತಾಯ ದುಕ್ಖತಾತಿ ಅಞ್ಞಥತ್ತಂ ಚ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ದುಕ್ಖದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ದುಕ್ಖತಾ, ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಾನಂ ತೀಸು ವೇದನಾಭೂಮೀಸು ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾ ವೇದನಾ ಉಪ್ಪಾದೋ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ಸಙ್ಖಾರದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ದುಕ್ಖತಾ ತಯೋ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ಸುಖಾ ವೇದನಾಯ ಚ ವಿಪರಿಣಾಮದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ದುಕ್ಖತಾತಿ ಅಞ್ಞಥತ್ತಂ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ದುಕ್ಖಾವೇದನಾ ದುಕ್ಖದುಕ್ಖತಾ ಚ ದುಕ್ಖತಾ ಇಮಮ್ಹಿ ಇಮೇಸು ನವಪದೇಸು ಪಠಮಕೇಸು ಸತ್ತಸು ಪದೇಸು ಸೋಳಸಸು ಪದೇಸು ದುಕ್ಖಾ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ, ಏಕಾದಸ ದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ಲಕ್ಖಣಂ ನಿದ್ದೇಸೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ। ಪಾತುಭಾವಲಕ್ಖಣಾ ಜಾತಿಯಾ ಚ ಪಾತುಭಾವಚುತಿಲಕ್ಖಣೋ ಚುತೋತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಪನ್ನರಸಪದಾನಿ ಕತ್ತಬ್ಬಾನಿ, ಏವಂ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ ಸತ್ತಸು ದಸಸು ಪದೇಸು ಸಞ್ಞಾಸ ತಿವಿಧೇ ಚ ಸಾಸನಪಟ್ಠಾನೇ ಅಟ್ಠಾರಸವಿಧೇಸು ಚ ಸುತ್ತಾಧಿಟ್ಠಾನೇಸು ದಸವಿಧೇಸು ಚ ಸುತ್ತವಿಧೇಯ್ಯೇಸು ಸೋಳಸವಿಧೇಸು ಚ ಹಾರೇಸು ಏಕವೀಸತಿವಿಧಾಯ ಚ ಪವಿಚಯವೀಮಂಸಾಯಾತಿ ಇದಂ ದೇಸಿತಂ। ಯಥಾಭೂತಞ್ಚ ದೇಸಿತನ್ತಿ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ದೇಸನಾಹಾರೋ।

೪೪. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ ಹಾರೋ?

> ಪದಂ ಪಞ್ಹಾ ಚ ಪುಚ್ಛಾ ಚ, ಕಿಂ ಪುಬ್ಬಂ ಕಿಞ್ಚ ಪಚ್ಛಿಮಂ।
> ಅನುಗೀತಿ ಸಾ ಚ ವಿಚಯೋ, ಹಾರೋ ವಿಚಯೋತಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ॥

ಪದನ್ತಿ ಪಠಮಂ ಪದಂ। ತಸ್ಸ ಕೋ ಅತ್ಥೋ? ಯಂ ಭಗವಾ ಪುಟ್ಠೋ ಆಯಸ್ಮತಾ ಅಜಿತೇನ ತಂ ಗಹೇತಬ್ಬಂ, ಕತಿಪದಾನಿ ಪುಟ್ಠಾನಿ ಯಥಾಕಿಂ ಕೇನಸ್ಸು ನಿವುತೋ ಲೋಕೋತಿ ಗಾಥಾ, ಇಮಾನಿ ಕತಿಪದಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಇತಿ ವಿಸಜ್ಜನಾಯ ಪುಚ್ಛಾ। ಯತ್ತಕೇಹಿ ಪದೇಹಿ ಭಗವತಾ ವಿಸಜ್ಜಿತಾನಿ ಪದಾನಿ ಇತಿ ಪುಚ್ಛಾಯ ಚ ಯಾ ಪದಾನಂ ಸಙ್ಖ್ಯಾಸನಾ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪದನ್ತಿ।

ಪಞ್ಹಾತಿ ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ। ಕತಿ ಪಞ್ಹಾ? ಏಕೋ ವಾ ದ್ವೇ ವಾ ತದುತ್ತರಿ ವಾ ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಏಕೋ ಪಞ್ಹೋ, ಅತ್ಥಾನುಪರಿವತ್ತಿ ಬ್ಯಞ್ಜನಂ ಹೋತಿ, ಸಮ್ಬಹುಲಾನಿಪಿ ಪದಾನಿ ಏಕಮೇವತ್ಥಂ ಪುಚ್ಛತಿ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಅನುಪರಿವತ್ತೀನಿ ತಂ ಬ್ಯಞ್ಜನೇನ ಏಕೋ ಪಞ್ಹೋವ ಹೋತಿ। ಕೇನಸ್ಸು ನಿವುತೋ ಲೋಕೋತಿ ಲೋಕಂ ಸನ್ಧಾಯ ಪುಚ್ಛತಿ, ಕೇನಸ್ಸು ನಪ್ಪಕಾಸತಿ ಕಿಸ್ಸಾಭಿಲೇಪನಂ ಬ್ರೂಸೀತಿ ತಂಯೇವ ಪುಚ್ಛತಿ। ಕಿಂಸು ತಸ್ಸ ಮಹಬ್ಭಯನ್ತಿ ತಂಯೇವ ಪುಚ್ಛತಿ। ಏವಂ ಅತ್ಥಾನುಪರಿವತ್ತಿ ಬ್ಯಞ್ಜನಂ ಏಕೋ ಪಞ್ಹೋ ಹೋತಿ, ಸೋ ಪಞ್ಹೋ ಚತುಬ್ಬಿಧೋ ಏಕಂಸಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ ಪಟಿಪುಚ್ಛಾಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ ಠಪನಿಯೋತಿ। ತತ್ಥ ಚಕ್ಖು ಅನಿಚ್ಚನ್ತಿ ಏಕಂಸಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ, ಯಂ ಅನಿಚ್ಚಂ ತಂ ದುಕ್ಖನ್ತಿ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ, ಸಿಯಾ ಅನಿಚ್ಚಂ ನ ಚಕ್ಖು, ಯಾನಿಪಿ ಆಯತನಾನಿ ಚ ನ ಚಕ್ಖು, ತಾನಿಪಿ ಅನಿಚ್ಚನ್ತಿ ನ ಚಕ್ಖುಯೇವ, ಅಯಂ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ, ಯಂ ಚಕ್ಖು ತಂ ಚಕ್ಖುನ್ದ್ರಿಯಂ ನೇತಿ ಪಟಿಪುಚ್ಛಾಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ, ತಂ ಚಕ್ಖು ತಥಾಗತೋತಿ ಠಪನಿಯೋ। ಅಞ್ಞತ್ರ ಚಕ್ಖುನಾತಿ ಠಪನಿಯೋ ಪಞ್ಹೋ। ಇದಂ ಪಞ್ಹಂ ಭಗವಾ ಕಿಂ ಪುಚ್ಛಿತೋ, ಲೋಕಸ್ಸ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ಪುಚ್ಛಿತೋ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ತಿವಿಧೋ ಹಿ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ತಣ್ಹಾಸಂಕಿಲೇಸೋ ಚ ದಿಟ್ಠಿಸಂಕಿಲೇಸೋ ಚ ದುಚ್ಚರಿತಸಂಕಿಲೇಸೋ ಚ। ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿವುತೋತಿ ಅವಿಜ್ಜಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ಜಪ್ಪಾತಿ ತಣ್ಹಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ಮಹಬ್ಭಯನ್ತಿ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಿಪಾಕಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ಸೋತಂ ನಾಮ

ಸುಖವೇದನೀಯಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ದುಕ್ಖವೇದನೀಯೋ ವಿಪಾಕೋ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತೀತಿ ಭಗವಾ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ, ಚತೂಹಿ ಯೋ ಪದೇಹಿ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿವುತೋ ಲೋಕೋತಿ...ಪೇ॰... ಏವಂ ವುಚ್ಚತಿ।

೪೫. ತದುತ್ತರಿ ಪಟಿಪುಚ್ಛತಿ, ಸವನ್ತಿ ಸಬ್ಬಧಿ ಸೋತಾತಿ ಗಾಥಾ, ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಪುಚ್ಛತಿ ತಂ ಭಗವಾ ದ್ವೀಹಿ ಪದೇಹಿ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ।

ಯಾನಿ ಸೋತಾನಿ ಲೋಕಸ್ಮಿಂ, ಸತಿ ತೇಸಂ ನಿವಾರಣಂ।
ಸೋತಾನಂ ಸಂವರಂ ಬ್ರೂಮಿ, ಪಞ್ಞಾಯೇತೇ ಪಿಧೀಯರೇ॥

ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ದ್ವೀಹಿ ಪದೇಹಿ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ। ಇದಂ ಪದನ್ತಿ ಪುಚ್ಛಿತೋ, ತಸ್ಸ ಸಂಕಿಲಿಟ್ಠಸ್ಸ ಲೋಕಸ್ಸ ವೋದಾನಂ ಪುಚ್ಛಿತೋ, ಸೋತಾನಿ ಛ ತಣ್ಹಾಕಾಯಾ ಬಹುಲಾಧಿವಚನೇನ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಭವನ್ತಿ ಸಬ್ಬೇಹಿ ಆಯತನೇಹಿ। ತಾನಿ ಸೋತಾನಿ ಕೇನ ನಿವಾರಿಯನ್ತೀತಿ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಪಹಾನಂ ಪುಚ್ಛತಿ, ಕೇನ ಸೋತಾ ಪಿಧೀಯರೇತಿ ಅನುಸಯಸಮುಗ್ಘಾತಂ ಪುಚ್ಛತಿ। ತತ್ಥ ಭಗವಾ ಛಸು ದ್ವಾರೇಸು ಸತಿಯಾ ದೇಸೇತಿ, ಯೋ ಹಿ ಸಮ್ಪಜಾನೋ ವಿಹರತಿ ಸತಿದೋವಾರಿಕೇ ಚ ತಸ್ಸ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಗುತ್ತಾನಿ ಸಮ್ಭವನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಗುತ್ತೇಸು ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಯಾ ಯಾ ವಿಪಸ್ಸನಾ, ಸಾ ಸಾ ತೇಸಂ ತೇಸಂ ಸೋತಾನಂ ತಸ್ಸಾ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಯೋ ಲೋಕೋ ನಿವುತೋ ಅಚ್ಚನ್ತಪಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತತಿ। ಏವಂ ಸೋತಾನಿ ಪಿಹಿತಾನಿಪಿ ಭವನ್ತಿ ತತೋ ಉತ್ತರಿ ಪುಚ್ಛತಿ।

ಪಞ್ಞಾ ಚ ಸತಿ ಚ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಖೋ ತಸ್ಸ ಭಗವನ್ತಂ ಪುಟ್ಠುಮಾಗಮ್ಮ ಕತ್ಥೇತಂ ಉಪಸಮ್ಮತಿ ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಭಗವಾ ಏಕೇನ ಪದೇನ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ।

ಯಮೇತಂ ಪಞ್ಹಂ ಅಪುಚ್ಛಿ [ಪುಚ್ಛಸೇ ಪಞ್ಹಂ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಸು॰ ನಿ॰ ೧೦೪೩], ಅಜಿತ ತಂ ವದಾಮಿ ತೇ...ಪೇ॰...।
ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ನಿರೋಧೇನ, ಏತ್ಥೇತಂ ಉಪಸಮ್ಮತಿ॥

ಇಮಿನಾ ಪಞ್ಹೇನ ಕಿಂ ಪುಚ್ಛತಿ? ಅನುಪಾದಿಸೇಸನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಂ ಪುಚ್ಛತಿ, ತಂ ಭಗವಾ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾಯ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಯಾ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ। ತತ್ಥ ಪಠಮೇನ ಪಞ್ಹೇನ ಸಂಕಿಲೇಸಂ ಪುಚ್ಛತಿ। ದುತಿಯೇನ ಪಞ್ಹೇನ ವೋದಾನಂ ಪುಚ್ಛತಿ। ತತಿಯೇನ ಪಞ್ಹೇನ ಸೋಪಾದಿಸೇಸನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಂ ಪುಚ್ಛತಿ। ಚತುತ್ಥೇನ ಪಞ್ಹೇನ ಅನುಪಾದಿಸೇಸನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಂ ಪಟಿಪುಚ್ಛತಿ ತತೋ ಉತ್ತರಿ ಪಟಿಪುಚ್ಛತಿ।

ಯೇ ಚ ಸಙ್ಖಾತಧಮ್ಮಾಸೇ, ಯೇ ಚ ಸೇಖಾ [ಸೇಕ್ಖಾ (ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಸು॰ ನಿ॰ ೧೦೪೪] ಪುಥೂ ಇಧ।
ತೇಸಂ ಮೇ ನಿಪಕೋ ಇರಿಯಂ, ಪುಟ್ಠೋ ಪಬ್ರೂಹಿ ಮಾರಿಸ॥

ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಪುಚ್ಛತಿ। ಕತಿ ಚ ಪನ ತೇ ಪಞ್ಹೇ ಸಙ್ಖಾತಧಮ್ಮಾ ಚ ಅರಹನ್ತಾ ಸೇಕ್ಖಾ ಚ? ಕಿಂ ಪುಬ್ಬಂ ಕಿಞ್ಚ ಪಚ್ಛಿಮನ್ತಿ ಅಯಮತ್ಥೋ। ತತ್ಥ ಕತರಂ ಪಠಮಂ ಪುಚ್ಛತಿ, ಕತರಂ ಪಚ್ಛಾ? ಅರಹನ್ತಂ ಪಠಮಂ ಪುಚ್ಛತಿ। ಸೇಕ್ಖಧಮ್ಮೇ ತತ್ಥ ಕೇನ ಪದೇನ ಸಙ್ಖಾತಧಮ್ಮಾತಿ ಅರಹನ್ತೋ ಗಹಿತಾ, ಪುಥೂತಿ ಸೇಕ್ಖಾ ಗಹಿತಾ। ತೇಸಂ ಮೇ ನಿಪಕೋತಿ ಸಾಧಾರಣಂ ಪದಂ ಭಗವನ್ತಂ ಪುಚ್ಛತಿ। ತಸ್ಸ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ ಅಸಾಧಾರಣಾನಿ ಚ ಪಞ್ಹೇಸು ಪುಚ್ಛಿತಬ್ಬಾನಿ। ತಂ ಭಗವಾ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ। ನ ತಥಾ ಪುಟ್ಠಂ, ಪಠಮಂ ಪುಟ್ಠಂ, ತಂ ಪಚ್ಛಾ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ। ಯಂ ಪಚ್ಛಾ ಪುಚ್ಛಿತಂ ಪಠಮಂ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ। ಕಿಞ್ಚ ಇದಂ ಪುಚ್ಛಿತಂ ವಿಸುದ್ಧಾನಂ ವಿಸುಜ್ಝನ್ತಾನಞ್ಚ ಕಾ ಇರಿಯಾತಿ ಇದಂ ಪುಚ್ಛಿ, ತಂ ಕಾಮೇಸು ನಾಭಿಗಿಜ್ಝೇಯ್ಯ। ಮನಸಾನಾವಿಲೋ ಸಿಯಾತಿ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಾನಿ ವಿತಕ್ಕೇನ ಚ ಭಗವಾ ನಿವಾರೇತಿ, ದ್ವೇ ಪನ ವಿತಕ್ಕಅನಾವಿಲತಾಯ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ, ಯಥಾ ನೀವರಣೇಸು ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ। ಕುಸಲಾ ಸಬ್ಬಧಮ್ಮೇಸೂತಿ ಅರಹನ್ತಂ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ।

ಕೇನಸ್ಸು ತರತಿ ಓಘನ್ತಿ ಗಾಥಾ, ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ। ಚತ್ತಾರೋಯೇವ ಪಞ್ಹಾ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ, ನ ಹಿ ಏತ್ಥ ಅತ್ಥಾನುಪರಿವತ್ತಿ ಬ್ಯಞ್ಜನಂ [ಯಥಾನುಪರಿವತ್ಥಿವಜ್ಜಂ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಯಥಾ ಪಠಮಂ ಅಜಿತಪಞ್ಹೇಸು, ತಸ್ಸ ನ ಏಕಂಸೇನ ಬಹೂನಿ ವಿಸಜ್ಜನಾನಿ, ಬಹುಕಾ ಪಞ್ಹಾ, ಏಕೋವ ನ ಚಾಪಿ, ಸಬ್ಬೇ ಪುಚ್ಛತಿ, ಪುಬ್ಬೇ ವಿಸಜ್ಜಿತೋ, ಯಥಾ ಚತುತ್ಥೋ ಅಜಿತೋಪಞ್ಹೇ, ಯಂ ಏತ್ಥ ಯಥಾಭೂತಂ ಪರಿಯೇಸನಾಪದಬನ್ಧೇನ ವಿಸಜ್ಜನಾಯೋ ಏವಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಪರಿಯೇಸತಿ। ಯೋ ಪುನ ಏತ್ಥ ಯಂ ಏವಂ ಪುಚ್ಛತಿ ತತ್ಥ ಅಯಮಾಕಾರೋ ಪುಚ್ಛನಾಯಂ ಅನ್ತೋಜಟಾ ಬಹಿಜಟಾತಿ ಗಾಥಾ [ಸಂ॰ ನಿ॰ ೧.೨೬] ಪುಚ್ಛಿತವಿಸಜ್ಜನಾಯ ಮಗ್ಗಿತಬ್ಬಾ। ಕಥಂ ವಿಸಜ್ಜಿತಾತಿ ಭಗವಾತಿ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ? ಸೀಲೇ ಪತಿಟ್ಠಾಯ ನರೋ ಸಪಞ್ಞೋತಿ ಗಾಥಾ। ತತ್ಥ ಚಿತ್ತಭಾವನಾಯ ಸಮಥಾ, ಪಞ್ಞಾಭಾವನಾಯ ವಿಪಸ್ಸನಾ। ತತ್ಥ ಏವಂ ಅನುಮೀಯತಿ, ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಮಥೇನ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾಯ ಚ ಪಹೀಯನ್ತಿ, ತೇ ಇಮೇ ಅನ್ತೋಜಟಾ ಬಹಿಜಟಾ। ತತ್ಥ ವಿಸಜ್ಜನಂ ಸಮಥೇನ ರಾಗೋ ಪಹೀಯತಿ, ವಿಪಸ್ಸನಾಯ ಅವಿಜ್ಜಾ। ಅಜ್ಝತ್ತವತ್ಥುಕೋ ರಾಗೋ ಅನ್ತೋಜಟಾ, ಬಾಹಿರವತ್ಥುಕೋ ರಾಗೋ ಬಹಿಜಟಾ। ಅಜ್ಝತ್ತವತ್ಥುಕಾ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ, ಅಯಂ ಅನ್ತೋಜಟಾ। ಏಕಸಟ್ಠಿ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ಚ ಬಾಹಿರವತ್ಥುಕಾನಿ ಬಹಿಜಟಾ, ಯಾ ಹಿ ಅಜ್ಝತ್ತವತ್ಥುಕಾ ಯಾ ದಿಟ್ಠಿಭಾಗಿಯೇನ ಭವಿಸ್ಸತಿ, ಅಯಂ ಜಟಾ। ತಥಾ ಸಂಖಿತ್ತೇನ ಯಾ ಕಾಚಿ ಅಜ್ಝತ್ತವತ್ಥುಕಾ ತಣ್ಹಾ ಚ ದಿಟ್ಠಿ ಚ, ಅಯಂ ಅನ್ತೋಜಟಾ। ಯಾ ಕಾಚಿ ಬಾಹಿರವತ್ಥುಕಾ ತಣ್ಹಾ ಚ ದಿಟ್ಠಿ ಚ, ಅಯಂ ಬಹಿಜಟಾ।

ಯಥಾ ದೇವತಾ ಭಗವನ್ತಂ ಪುಚ್ಛತಿ "ಚತುಚಕ್ಕಂ ನವದ್ವಾರ"ನ್ತಿ ಗಾಥಾ [ಸಂಯುತ್ತನಿಕಾಯೇ]। ತತ್ಥ ಭಗವಾ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ "ಛೇತ್ವಾ ನದ್ಧಿಂ ವರತ್ತಂ ಚಾ"ತಿ ಗಾಥಾ, ಇದಂ ಭಗವಾ ದುಕ್ಖನಿರೋಧಗಾಮಿನಿಂ ಪಟಿಪದಂ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ। ಇಮಾಯ ವಿಸಜ್ಜನಾಯ ಭಗವಾ ಅನುಮೀಯತಿ ಕಿಲೇಸೇ ಏತ್ಥ ಪುರಿಮಾಯ ಗಾಥಾಯ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೇನ। ತಂ ಹಿ ಚತುಚಕ್ಕನ್ತಿ ಚತ್ತಾರೋ ವಾ ಹತ್ಥಪಾದಾ। ನವದ್ವಾರನ್ತಿ ನವ ವಣಮುಖಾನಿ। ಯಥಾ ಚತುಚಕ್ಕನ್ತಿ ಚತ್ತಾರೋ ಉಪಾದಾನಾ, ಉಪಾದಾನಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಭವೋ, ಉಪಾದಾನನಿರೋಧಾ ಭವನಿರೋಧೋ। ನವದ್ವಾರನ್ತಿ ನವ ಮಾನವಿಧಾ, ಮಾನಜಾತಿಕಾಯ ಹಿ ದುಕ್ಖಂ ಸೇಯ್ಯೋಹಮಸ್ಮಿ ಪರಸೋ ತೀಣಿ ತಿಕಾನಿ ಪುಣ್ಣಂ। ತಿಕೇನ ಸಂಯುತ್ತಂ ಹಿ ಪಞ್ಚಕಾಮಗುಣಿಕೋ ರಾಗೋ। ತತ್ಥ ನದ್ಧೀತಿ ತಣ್ಹಾ ವಿಸಜ್ಜೀಯತಿ। ವರತ್ತನ್ತಿ ಮಾನಂ ವಿಸಜ್ಜೇತಿ, ಇಚ್ಛಾ ಲೋಭೋ ಚ ಪಾಪಕೋತಿ ಪಞ್ಚಕಾಮಗುಣಿಕೋ ರಾಗೋ। ತತ್ಥ ವಿಸಮಲೋಭೋ ಪಾಪಕೋತಿ ನಿದ್ದಿಸಿಯತಿ ಸಮೂಲತಣ್ಹನ್ತಿ। ಅಞ್ಞಾಣಮೂಲಕಾ ತಣ್ಹಾತಿ ಅಞ್ಞಾಣಮೂಲಕಾ ತಣ್ಹಾ, ತಣ್ಹಾಯ ಚ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚ ಪಹಾನಂ। ಯೇ ಚ ಪುನ ಅಞ್ಞೇಪಿ ಕೇಚಿ ಚತುಚಕ್ಕಯೋಗೇನ ತೇನೇವ ಕಾರಣೇನ ಚ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ, ಸಂಸಾರಗಾಮಿನೋ ಧಮ್ಮಾ ಸಬ್ಬೇ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ತತ್ಥಾಯಂ ಗಾಥಾ ವಿಸಜ್ಜನಾ ಪುಚ್ಛಾಯ ಚ ವಿಸಜ್ಜನಾಯ ಸಮೇತಿ [ಸಮನ್ತಿ (ಪೀ॰)]। ಯಂ ಯದಿ ಸನ್ದೇನ ಅಥ ಸಹ ಬ್ಯಾಕರಣೇನ ಅನುಗೀತಿಯಂ ಚ ಸೋ ವಿಚಯೋತಿ ಭಗವಾ ಯತ್ತಕಾನಿ ಪದಾನಿ ನಿಕ್ಖಿಪತಿ, ತತ್ತಕೇಹಿ ಅನುಗಾಯತಿ।

೪೭. ಅಟ್ಠಹಿ , ಭಿಕ್ಖವೇ, ಅಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಭಿಕ್ಖು ದೂತೇಯ್ಯಂ ಗನ್ತುಮರಹತಿ [ಕಾತುಮರಹತಿ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೮.೧೬]। ಇಮಾನಿ ಅಟ್ಠ ಪದಾನಿ ನಿಕ್ಖಿತ್ತಾನಿ। ಛಹಿ ಪದೇಹಿ ಭಗವಾ ಅನುಗಾಯತಿ।

"ಯೋ ವೇ ನ ಬ್ಯಥತಿ [ಬ್ಯಾಥತಿ (ಕ॰)] ಪತ್ವಾ, ಪರಿಸಂ ಉಗ್ಗವಾದಿನಿಂ।
ನ ಚ ಹಾಪೇತಿ ವಚನಂ, ನ ಚ ಛಾದೇತಿ ಸಾಸನಂ॥

"ಅಸನ್ದಿದ್ಧಿಂ ಚ ಭಣತಿ, ಪುಚ್ಛಿತೋ ನ ಚ ಕುಪ್ಪತಿ।
ಸ ವೇ ತಾದಿಸಕೋ ಭಿಕ್ಖು, ದೂತೇಯ್ಯಂ ಗನ್ತುಮರಹತೀ"ತಿ॥

ತತ್ಥ ಪನ ಭಗವಾ ಯತ್ತಕಾನಿ ಪದಾನಿ ನಿಕ್ಖಿಪತಿ, ತತ್ತಕೇಹಿ ಅನುಗಾಯತಿ। ಸತ್ತಹಿ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಅಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತೋ ಪಿಯೋ ಗರುಭಾವನೀಯೋತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ, ಇದಂ ಭಗವಾ ಸತ್ತಹಿ ಪದೇಹಿ ಅನುಗಾಯತಿ। ಇತಿ ಬಹುಸ್ಸುತವಾ

ಅನುಗಾಯತಿ, ಅಪ್ಪತರಕಥಂ ಪದಂ ವಾ ನಿಕ್ಖೇಪೋ, ಬಹುಸ್ಸುತವಾ ನವ ಪದಾನಿ ನಿಕ್ಖೇಪೋ, ಅಪ್ಪತರಿಕಾ ಅನುಗೀತಿಯಾ ಬಹುತರಿಕಾ ಅನುಗಾಯತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ತೇ ಅನುಗೀತಿ ಚ ವಿಚಯೋ, ಅಯಂ ವಿಚಯೋ ನಾಮ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಯುತ್ತಿಹಾರೋ?

ಸಬ್ಬೇಸಂ ಹಾರಾನಂ, ಯಾ ಭೂಮೀ ಯೋ ಚ ಗೋಚರೋ ತೇಸಂ।
ಯುತ್ತಾಯುತ್ತಿ ಪರಿಕ್ಖಾ, ಹಾರೋ ಯುತ್ತೀತಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ॥

ಹಾರಾನಂ ಸೋಳಸನ್ನಂ ಯಥಾ ದೇಸನಾ ಯಥಾ ವಿಚಯೋ ಯೋ ಚ ನಿದ್ದಿಸಿಯತಿ, ಅಯಂ ನಿದ್ದೇಸೋ। ಅಯಂ ಪುಚ್ಛಾ ಸುತ್ತೇಸು ನ ಯುಜ್ಜತೀತಿ ಯಾ ತತ್ಥ ವೀಮಂಸಾ, ಅಯಂ ಯುತ್ತಿ।

ಯಥಾ ಹಿ ಸಹೇತೂ ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಸತ್ತಾ ಸಂಕಿಲಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಅತ್ಥಿ ಹೇತು ಅತ್ಥಿ ಪಚ್ಚಯೋ ಸತ್ತಾನಂ ಸಂಕಿಲೇಸಾಯ, ಸಹೇತೂ ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಸತ್ತಾ ವಿಸುಜ್ಝನ್ತಿ, ಅತ್ಥಿ ಹೇತು ಅತ್ಥಿ ಪಚ್ಚಯೋ ಸತ್ತಾನಂ ವಿಸುದ್ಧಿಯಾ। ಸೀಲವತಾ, ಆನನ್ದ, ಪುಗ್ಗಲೇನ ನ ವೇಯ್ಯಾಕರಣಿಯಾ ಕಿನ್ತಿ ಮೇ ವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಉಪ್ಪಾದೇಯ್ಯ...ಪೇ॰... ಅಬ್ಯಾಕರಣಂ ಕತ್ತಬ್ಬಂ, ಅಯಂ ವಿಸುದ್ಧಿಯಾ ಮಗ್ಗೋ। ತಸ್ಸ ಹೇತು ಕೋ ಪಚ್ಚಯೋ, ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಚತ್ತಾರಿ ಚತ್ತಾರಿ ಹೇತು ಚ ಪಚ್ಚಯೋ ಚ। ಸಪ್ಪುರಿಸಸಂಸೇವೋ ಯೋ ಚ ಪತಿರೂಪದೇಸವಾಸೋ ಚ, ಅಯಂ ಉಪಾದಾಪಚ್ಚಯತಾ ಸಪ್ಪಚ್ಚಯೋ। ಯಂ ಪೋರಾಣಕಮ್ಮಂ ಅಸ್ಸ ವಿಪಾಕೋ ಪಚ್ಚಯೋ, ತಾಯ ಪಚ್ಚಯಾಯ ಅತ್ತಸಮ್ಮಾಪಣಿಧಿ, ಅಯಂ ಹೇತು। ಇತಿ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ ಸಹೇತು ಸಪ್ಪಚ್ಚಯೋತಿ ಇದಂ ಲೋಕಿಕಂ ಸೀಲಂ।

ಯಂ ಪನ ಲೋಕುತ್ತರಂ ಸೀಲಂ, ತಸ್ಸ ತೀಣಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಪಚ್ಚಯೋ - ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ - ಅಯಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಹೇತು। ಪಞ್ಞಾಯ ನಿಬ್ಬೇಧಗಾಮಿನಿಯಾ, ಯಂ ಸೀಲಂ ಜಾಯತಿ। ಸೋತಾಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಸೀಲಂ ತೇನಾಯಂ ಹೇತು ಅಯಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ಯಂ ಪುನ ಸಮಾಧಿನೋ ಪಸ್ಸದ್ಧಿ ಚ ಪೀತಿ ಚ ಪಾಮೋಜ್ಜಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ಯಂ ಸುಖಂ ಹೇತು ತೇನ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ ಸಹೇತು ಸಪ್ಪಚ್ಚಯೋ। ಯಂ ಸಮಾಹಿತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞಾ। ತಸ್ಸ ಪರತೋಘೋಸೋ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಚ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತು ಚ ಪಚ್ಚಯೋ ಚ, ಇತಿ ಇಮೇ ತಯೋ ಖನ್ಧಾ ಸಹೇತೂ ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಏವಂ ಸತ್ತ ಪಞ್ಞಾ। ಸತ್ತಬ್ಯಾಕರಣೇಸು ಚ ಸುತ್ತೇಸು ನ ಯುಜ್ಜತಿ। ಅಯಂ ಯುತ್ತಿಹಾರೋ। ಸೋ ಚತೂಸು ಮಹಾಪದೇಸೇಸು ದಟ್ಠಬ್ಬೋ।

೪೭. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ?

ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತಿ ಜಿನೋ, ತಸ್ಸ ಚ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಯಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ।
ಇತಿ ಯಾವ ಸಬ್ಬಧಮ್ಮಾ, ಏಸೋ ಹಾರೋ ಪದಟ್ಠಾನೋ॥

ತತ್ಥ ಪಞ್ಚಕಾಮಗುಣಾ ಕಾಮರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯೇಸಂ ಕೇಸಞ್ಚಿ ಕಾಮರಾಗೋ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಉಪ್ಪನ್ನೋ ವಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜಿಸ್ಸತಿ ವಾ, ಏತೇಸು ಯೇಪಿ ಪಞ್ಚಸು ರೂಪೇಸು ಆಯತನೇಸು ನಾಞ್ಞತ್ರ ಏತೇಹಿ ಕಾಮರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನನ್ತಿ। ವುಚ್ಚತೇ, ತೇನ ಪಞ್ಚ ಕಾಮಗುಣಾ ಕಾಮರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ರೂಪರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಭವರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಏಕಸಟ್ಠಿ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ದಿಟ್ಠಿರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಾಮಧಾತು ಕಾಮರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅರೂಪಧಾತು ಅರೂಪರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸುಖಸಞ್ಞಾ ಕಾಮರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಬ್ಯಾಪಾದಸಞ್ಞಾ ಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞತಾ ಸಮ್ಮೋಹಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ನವ ಆಘಾತವತ್ಥೂನಿ ಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ನವವಿಧಂ ಮಾನಂ [ನವಮಾನಂ ವಿಧಮಾನಸ್ಸ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಮಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸುಖಾ ವೇದನಾ ರಾಗಾನುಸಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ದುಕ್ಖಾ ವೇದನಾ

ಪಟಿಘಾನುಸಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾ ವೇದನಾ ಅವಿಜ್ಜಾನುಸಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅತ್ತವಾದುಪಾದಾನಞ್ಚ ಮುಸಾವಾದೋ ಚ ಲೋಭಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಾಣಾತಿಪಾತೋ ಚ ಪಿಸುಣವಾಚಾ ಚ ಫರುಸವಾಚಾ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಮಿಚ್ಛತ್ತಞ್ಚ ಸಮ್ಫಪ್ಪಲಾಪೋ ಚ ಮೋಹಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಭವಂ ಭೋಗಞ್ಚ ವೋಕಾರೋ ಅಹಂಕಾರಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಬಾಹಿರಾನಂ ಪರಿಗ್ಗಹೋ ಮಮಂಕಾರಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಾಯಸ್ಸ ಸಙ್ಗಂ [ಕಾಯವಙ್ಕಂ (ಪೀ॰)] ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಾಯಿಕದೋಸೋ ದೋಸಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಾಯಿಕಕಾಸಾವೋ ಲೋಭಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯೋ ಯೋ ವಾ ಪನ ಧಮ್ಮೋ ಯೇನ ಯೇನ ಆರಮ್ಮಣೇನ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಸಚ್ಛಾಧಿಟ್ಠಾನೇನ ವಾ ಧಮ್ಮಾಧಿಟ್ಠಾನೇನ ವಾ ಅನುಸಯನೇನ ವಾ, ಸೋ ಧಮ್ಮೋ ತಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತೇನ ಸಾರಮ್ಮಣೇನ ಸೋ ಧಮ್ಮೋ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ।

ಯಥಾ ಮನುಸ್ಸೋ ಪುರಿಮಸ್ಸ ಪದಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಅಲಭನ್ತೋ ದುತಿಯಂ ಪದಂ ಉದ್ಧರತಿ, ಸೋ ಪಚ್ಛಾನುಪದಂ ಸಂಹರತಿ। ಯದಿ ಪನ ಯೋ ನ ದುತಿಯಪದಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಲಭತಿ, ಅಪರಂ ಪದಂ ಉದ್ಧರತಿ। ತಸ್ಸ ಯೋ ಚೇಸೋ ಪಚ್ಚಯೋ ಭವತಿ। ಏವಂ ಧಮ್ಮೋ ಕುಸಲೋ ವಾ ಅಕುಸಲೋ ವಾ ಅಬ್ಯಾಕತೋ ವಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಅಲಭನ್ತೋ ನ ಪವತ್ತತಿ। ಯಥಾ ಪಯುತ್ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಯೋನಿಲಾಭೋ [ಯೋನಿಸೋ ಲಾಭೋ (ಪೀ॰)], ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪದಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ।

೪೮. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ?

ವುತ್ತಮ್ಹಿ ಏಕಧಮ್ಮೇ, ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಏಕಲಕ್ಖಣಾ ತೇನ।
ಸಬ್ಬೇ ಭವನ್ತಿ ವುತ್ತಾ, ಸೋ ಹಾರೋ ಲಕ್ಖಣೋ ನಾಮ॥

ಯೇಸಞ್ಚ ಸುಸಮಾರದ್ಧಾ, ನಿಚ್ಚಂ ಕಾಯಗತಾಸತೀತಿ ಗಾಥಾಯ ವುತ್ತಾಯ ಕಾಯಗತಾಸತಿಯಾ ವುತ್ತಾ ವೇದನಾಗತಾ ಚಿತ್ತಗತಾ ಧಮ್ಮಗತಾ ಚ ಸತಿ ಚತುನ್ನಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾನಂ ಏಕೇನ ಸತಿಪಟ್ಠಾನೇನ। ನ ಹಿ ಚಿತ್ತಂ ಏಕಸ್ಮಿಂ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿಯಾ ಪವತ್ತತಿ, ನಾನಾಸು ಗತೀಸು ಪವತ್ತತಿ, ಕಾಯಗತಾಸತಿಯಾ ವುತ್ತಾಯ ವುತ್ತಾ ವೇದನಾಗತಾ ಚಿತ್ತಧಮ್ಮಗತಾ ಚ। ನ ಹಿ ಕಾಯಗತಾಸತಿಯಾ ಭಾವಿತಾಯ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ ಚತ್ತಾರೋ ಭಾವನಾಪಾರಿಪೂರಿಂ ನ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಏವಂ ತಸ್ಸದಿಸೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ವುತ್ತೇಸು ಸಬ್ಬಧಮ್ಮಾ ವುತ್ತಾ ಚ ಭವನ್ತಿ।

ಸಚಿತ್ತಪರಿಯೋದಾಪನಂ, ಏತಂ ಬುದ್ಧಾನ ಸಾಸನನ್ತಿ ಗಾಥಾ ಚೇತಸಿಕಾ ಧಮ್ಮಾ ವುತ್ತಾ, ಚಿತ್ತೇ ರೂಪಂ ವುತ್ತಂ। ಇದಂ ನಾಮರೂಪಂ ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ। ತತೋ ಸಚಿತ್ತಪರಿಯೋದಾಪನಾ ಯಂ ಯಂ ಓದಪೇತಿ, ತಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯೇನ ಓದಪೇತಿ, ಸೋ ಮಗ್ಗೋ। ಯತೋ ಓದಪನಾ, ಸೋ ನಿರೋಧೋ। ಚಕ್ಖುಂ ಚ ಪಟಿಚ್ಚ ರೂಪೇ ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಚಕ್ಖುವಿಞ್ಞಾಣಂ, ತತ್ಥ ಸಹಜಾತಾ ವೇದನಾ ಸಞ್ಞಾ ಚೇತನಾ ಫಸ್ಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಏತೇ ತೇ ಧಮ್ಮಾ ಏಕಲಕ್ಖಣಾ ಉಪ್ಪಾದಲಕ್ಖಣೇನ। ಯೋ ಚ ರೂಪೇ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ, ವೇದನಾಯ ಸೋ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ, ಸಞ್ಞಾಸಙ್ಖಾರವಿಞ್ಞಾಣೇಸುಪಿ ಸೋ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ। ಇತಿ ಯೇ ಏಕಲಕ್ಖಣಾ ಧಮ್ಮಾ, ತೇಸಂ ಏಕಮ್ಹಿ ಧಮ್ಮೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೇ ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಹೋನ್ತಿ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ?

ನಿರುತ್ತಿ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ ಚ, ಬ್ಯಞ್ಜನಾ ದೇಸನಾಯ ಚ।
ಸುತ್ತತ್ಥೋ ಪುಬ್ಬಾಪರಸನ್ಧಿ, ಏಸೋ ಹಾರೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ॥

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ನಿರುತ್ತಿ, ಸಾ ಕಥಂ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ [ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬಾ (ಪೀ॰ ಕ॰)]? ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ ಏಕಾದಸಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಭಿಕ್ಖು ಖಿಪ್ಪಂ ಧಮ್ಮೇಸು ಮಹತ್ತಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಅತ್ಥಕುಸಲೋ ಚ ಹೋತಿ, ಧಮ್ಮಕುಸಲೋ ಚ ಹೋತಿ,

ನಿರುತ್ತಿಕುಸಲೋ ಚ ಹೋತಿ, ಇತ್ಥಾಧಿವಚನಕುಸಲೋ ಚ ಹೋತಿ, ಪುರಿಸಾಧಿವಚನಕುಸಲೋ ಚ, ವಿಪುರಿಸಾಧಿವಚನಕುಸಲೋ ಚ, ಅತೀತಾಧಿವಚನಕುಸಲೋ ಚ, ಅನಾಗತಾಧಿವಚನಕುಸಲೋ ಚ, ಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಾಧಿವಚನಕುಸಲೋ ಚ। ಏಕಾಧಿಪ್ಪಾಯೇನ ಕುಸಲೋ ನಾನಾಧಿಪ್ಪಾಯೇನ ಕುಸಲೋ। ಕಿಮ್ಹಿ ದೇಸಿತಂ, ಅತೀತಾನಾಗತಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಂ। ಇತ್ಥಾಧಿವಚನೇನ ಪುರಿಸಾಧಿವಚನೇನ ವಿಪುರಿಸಾಧಿವಚನೇನ ಸಬ್ಬಂ ಯಥಾಸುತ್ತಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ। ತಂ ಬ್ಯಞ್ಜನತೋ ನಿರುತ್ತಿಕೋಸಲ್ಲತೋ ಯೋ ಯಂ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಸುನಿರುತ್ತಿದುನ್ನಿರುತ್ತಿತಂ ಅವೇಕ್ಖತಿ, ಇದಂ ಏವಂ ನಿರೋಪಯಿತಬ್ಬಂ। ಇದಮ್ಪಿ ನ ನಿರೋಪಯಿತಬ್ಬಂ। ಇದಂ ವುಚ್ಚತೇ ನಿರುತ್ತಿಕೋಸಲ್ಲಂ।

೪೯. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯಕೋಸಲ್ಲಂ? ಯಥಾದೇಸಿತಸ್ಸ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಸಬ್ಬಸ್ಸ ವಾರಂ ಗಚ್ಛತಿ ಇಮೇನ ಭಗವತಾ ದೇಸಿತಬ್ಬನ್ತಿ। ಯಥಾ ಕಿಂ ಅಪ್ಪಮಾದೋ ಅಮತಂ ಪದಂ, ಪಮಾದೋ ಮಚ್ಚುನೋ ಪದನ್ತಿ ಗಾಥಾ। ಏತ್ಥ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಅಸೀತಿಮೇವ ಆಕಙ್ಖನ್ತಿ ತೇ ಅಪ್ಪಮತ್ತಾ ವಿಹರಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

ಯೋಗಸ್ಸ ಕಾಲಂ ನ ನಿವತ್ತತಿ ಯಾ ಚ, ಸೋ ನ ತತ್ಥ ಪಾಪಿನ್ತವೇ ಭವನ್ತಿ।
ವೇದನಾಮಗ್ಗಇಸಿನಾ [ವೇದನಾಮಗ್ಗಂ ಇಸಿನಾ (ಪೀ॰)] ಪವೇದಿತಂ, ಧುತರಜಾಸವಾ ದುಕ್ಖಾ ಪಮೋಕ್ಖಾತಾ॥

ಏತ್ಥ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ದುಕ್ಖೇ ನಾಸ್ಸಾದಕಾ [ದುಕ್ಖೇನ ಸಾಧಕಾ (ಪೀ॰)], ತೇ ವೀರಿಯಮಾರಭಿಸ್ಸನ್ತಿ ದುಕ್ಖಕ್ಖಯಾಯಾತಿ। ಅಯಂ ತತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಇತಿ ಗಾಥಾಯ ವಾ ಬ್ಯಾಕರಣೇನ ವಾ ದೇಸಿತೇ ಇಮಿನಾ ಸುತ್ತೇನ ಸಾಧಕಾ, ಯೋ ಏವಂ ಧಮ್ಮಾನುಧಮ್ಮಂ ಪಟಿಪಜ್ಜತೀತಿ ಸೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ದೇಸನಾಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪುಬ್ಬಾಪರಸನ್ಧಿ? ಯಂ ಗಾಥಾಯಂ ವಾ ಸುತ್ತೇಸು ವಾ ಪದಾನಿ ಅಸೀತಿ ತಾನಿ ಭವನ್ತಿ ಏವಂ ವಾ ಏವಮೇತಿ ತಸ್ಸಾ ಗಾಥಾಯ ಸುತ್ತಸ್ಸ ವಾ ಯಾನಿ ಪುರಿಮಾನಿ ಪದಾನಿ ಯಾನಿ ಚ ಪಚ್ಛಿಮಕಾನಿ , ತಾನಿ ಸಮೋಸಾರೇತಬ್ಬಾನಿ। ಏವಂ ಸೋ ಪುಬ್ಬಾಪರೇನ ಸನ್ಧಿ ಞಾಯತಿ। ಯಾ ಏಕಾ ಸಮಾರದ್ಧಾ ಗಾಥಾ ದ್ವೇ ತೀಣಿ ವಾ ತಸ್ಸ ಮೇಕದೇಸೇ ಭಾಸಿತಾನಂ ಅಭಾಸಿತಾಹಿ ಗಾಥಾಹಿ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಅತ್ಥೋ ಭವತಿ ತದುಪಧಾರಿತಬ್ಬಂ। ಯಂವ ಸಬ್ಬಾ [ಯಂ ವತ್ತಬ್ಬಂ (ಪೀ॰)] ಇತಿಸ್ಸ ಪರಿಯೇಸಮಾನಸ್ಸ ಪರಿಯೇಸನಾ ಕಙ್ಖಾ, ತಸ್ಸ ವಾ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಪಞ್ಞತ್ತೀನಂ ಅಪರೇ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಂ। ಇದಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪುಬ್ಬಾಪರೇನ ಸನ್ಧಿ। ಕೋಸಲ್ಲನ್ತಿ ವತ್ಥುತೋ ನಿದಾನಕೋಸಲ್ಲಂ। ಬ್ಯಞ್ಜನತೋ ನಿರುತ್ತಿಕೋಸಲ್ಲಂ। ದೇಸನಾಧಿಪ್ಪಾಯಕೋಸಲ್ಲಂ। ಪುಬ್ಬಾಪರೇನ ಸನ್ಧಿಕೋಸಲ್ಲಂ। ತತ್ಥ ತಸ್ಸ ಗಾಥಾ ಪರಿಯೇಸಿತಾ ನಿದಾನಂ ವಾ। ಉಪಲಬ್ಭಿತುಂ ನ ಅತ್ಥೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ ವತ್ಥುತೋ ನಿದಾನಕೋಸಲ್ಲಂ ಅತ್ಥಕೋಸಲ್ಲಂ ಇಮೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಪದೇಹಿ ಅತ್ಥೋ ಪರಿಯೇಸಿಯನ್ತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪರಿಯಿಟ್ಠೋ ಹೋತಿ। ಅಥ ಚ ಸಬ್ಬೋ ವತ್ಥುತೋ ವಾ ನಿದಾನೇನ ವಾ ಯೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ ಬ್ಯಞ್ಜನೋ ನಿರುತ್ತಿ ಸನ್ಧಿ ಚ ಅನುತ್ತರೋ ಏಸೋ ಪುಬ್ಬಾಪರೇನ ಏವಂ ಸುತ್ತತ್ಥೇನ ದೇಸಿತಬ್ಬಂ। ಅಯಂ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ।

೫೦. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ?

ಏಕಮ್ಹಿ ಪದಟ್ಠಾನೇ, ಪರಿಯೇಸತಿ ಸೇಸಕಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ।
ಆವಟ್ಟತಿ ಪಟಿಪಕ್ಖೇ, ಆವಟ್ಟೋ ನಾಮ ಸೋ ಹಾರೋ॥

ಯಥಾ ಕಿಂ ಉನ್ನಳಾನಂ ಪಮತ್ತಾನನ್ತಿ ಗಾಥಾಯೋ। ಯಂ ಪಮಾದೋ, ಇದಂ ಕಿಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ? ಕುಸಲಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಓಸಗ್ಗಸ್ಸ। ಕುಸಲಧಮ್ಮೋಸಗ್ಗೋ ಪನ ಕಿಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ ? ಅಕುಸಲಧಮ್ಮಪಟಿಸೇವನಾಯ। ಕಿಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ಕುಸಲಧಮ್ಮಪಟಿಸೇವನಾಯ? ಕಿಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ಕಿಲೇಸವತ್ಥುಪಟಿಸೇವನಾಯ? ಇತಿ ಪಮಾದೇನ ಮೋಹಪಕ್ಖಿಯಾ ದಿಟ್ಠಿ ಅವಿಜ್ಜಾ ಛನ್ದರಾಗಪಕ್ಖಿಯಾ। ತತ್ಥ ತಣ್ಹಾ ಚ ದಿಟ್ಠಿ ಚತ್ತಾರೋ ಆಸವಾ ತಣ್ಹಾ ಕಾಮಾಸವೋ ಚ ಭವಾಸವೋ ಚ ದಿಟ್ಠಾಸವೋ ಚ

ಅವಿಜ್ಜಾಸವೋ ಚ। ತತ್ಥ ಚಿತ್ತೇ ಅತ್ಥೀತಿ ದಿಟ್ಠಿ ಚೇತಸಿಕೇಸು ನಿಚ್ಚನ್ತಿ ಪಞ್ಚಸು ಕಾಮಗುಣೇಸು ಅಜ್ಝಾವಹನೇನ ಕಾಮಾಸವೋ, ಉಪಪತ್ತೀಸು ಆಸತ್ತಿ ಭವಾಸವೋ। ತತ್ಥ ರೂಪಕಾಯೋ ಕಾಮಾಸವಸ್ಸ ಭವಾಸವಸ್ಸ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ನಾಮಕಾಯೋ ದಿಟ್ಠಾಸವಸ್ಸ ಅವಿಜ್ಜಾಸವಸ್ಸ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಅಲ್ಲಿಯನಾಯ ಅಜ್ಝತ್ತವಾಹನಂ ಕಾಮಾಸವಸ್ಸ ಲಕ್ಖಣಂ। ಪತ್ಥನಗನ್ಧನಅಭಿಸಙ್ಖಾರಕಾಯಸಙ್ಖಾರಣಂ ಭವಾಸವಸ್ಸ ಲಕ್ಖಣಂ, ಅಭಿನಿವೇಸೋ ಚ ಪರಾಮಾಸೋ ಚ ದಿಟ್ಠಾಸವಸ್ಸ ಲಕ್ಖಣಂ। ಅಪ್ಪಟಿವೇಧೋ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಾ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾಸವಸ್ಸ ಲಕ್ಖಣಂ। ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಆಸವಾ ಚತ್ತಾರಿ ಉಪಾದಾನಾನಿ। ಕಾಮಾಸವೋ ಕಾಮುಪಾದಾನಂ, ಭವಾಸವೋ ಭವುಪಾದಾನಂ, ದಿಟ್ಠಾಸವೋ ದಿಟ್ಠುಪಾದಾನಂ, ಅವಿಜ್ಜಾಸವೋ ಅತ್ತವಾದುಪಾದಾನಂ, ಇಮೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಉಪಾದಾನೇಹಿ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ। ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾಸವೋ ಚಿತ್ತೇ ಪಹಾತಬ್ಬೋ, ಸೋ ಚಿತ್ತೇ ಚಿತ್ತಾನುಪಸ್ಸಿಸ್ಸ ಪಹೀಯತಿ। ದಿಟ್ಠಾಸವೋ ಧಮ್ಮೇಸು ಪಹಾತಬ್ಬೋ, ಸೋ ಧಮ್ಮೇಸು ಧಮ್ಮಾನುಪಸ್ಸಿಸ್ಸ ಪಹೀಯತಿ। ಭವಾಸವೋ ಆಸತ್ತಿಯಾ ಪಹಾತಬ್ಬೋ, ಸೋ ವೇದನಾಸು ವೇದನಾನುಪಸ್ಸಿಸ್ಸ ಪಹೀಯತಿ। ಕಾಮಾಸವೋ ಪಞ್ಚಸು ಕಾಮಗುಣೇಸು ಪಹಾತಬ್ಬೋ, ಸೋ ಕಾಯೇ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸಿಸ್ಸ ಪಹೀಯತಿ। ತತ್ಥ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸನಾ ದುಕ್ಖಮರಿಯಸಚ್ಚಂ ಭಜತಿ। ವೇದನಾನುಪಸ್ಸನಾ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ದುಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಉಪೇಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ, ಸತ್ತಕಿಲೇಸೋಪಚಾರೋ ತೇನ ಸಮುದಯಂ ಭಜತಿ। ಚಿತ್ತೇ ಚಿತ್ತಾನುಪಸ್ಸನಾ ನಿರೋಧಂ ಭಜತಿ। ಧಮ್ಮೇಸು ಧಮ್ಮಾನುಪಸ್ಸನಾ ಮಗ್ಗಂ ಭಜತಿ। ತೇನಸ್ಸ ಚತೂಸು ಚ ದಸ್ಸನೇನ ತಸ್ಸೇವ ಸಬ್ಬೇ ಪಹೀಯನ್ತಿ, ಯೇನ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಪಠಮಂ ಉನ್ನಳಾನಂ ಪಮತ್ತಾನಂ ತೇಸಂ ವಡ್ಢನ್ತಿ ಆಸವಾ। ಜಾನತೋ ಹಿ ಪಸ್ಸತೋ ಆಸವಾನಂ ಖಯೋ ದುಕ್ಖಂ ಸಮುದಯೋ ನಿರೋಧೋ ಮಗ್ಗೋ ಹಿ ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ। ಏವಂ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ। ಯಾವ ತಸ್ಸ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಗತಿ ತತೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಅಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಪರಿಯೇಸತಿ ತೇಸಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಹಾರೇನ ಆವಟ್ಟತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ। ಏವಂ ಸುಕ್ಕಾಪಿ ಧಮ್ಮಾ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ। ಅಕುಸಲಧಮ್ಮೇ ಆಗಮಿಸ್ಸ।

ತತ್ಥ ಆವಟ್ಟಸ್ಸ ಹಾರಸ್ಸ ಅಯಂ ಭೂಮಿ ಸತಿ ಉಪಟ್ಠಾನಾ ಚ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಚ ಚತ್ತಾರಿ ಞಾಣಾನಿ ಸಕ್ಕಾಯಸಮುಪ್ಪಾದಾಯಗಾಮಿನೀ ಚ ಪಟಿಪದಾ ಸಕ್ಕಾಯನಿರೋಧಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ।

೫೧. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಭತ್ತಿ ಹಾರೋ? ಯಂ ಕಿಞ್ಚಿ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ವಿಭತ್ತಿ ಹಾರೋ। ಯಥಾ ಕಿಂ ಆಗನ್ತ್ವಾ ಚ ಪುನ ಪುಗ್ಗಲೋ ಹೋತಿ, ನೋ ವಾಗತಂ ನ ಪರಿಭಾಸತಿ [ನೋ ವಾ ನ ಪರಿಭಾಸತಿ (ಪೀ॰), ನ ತಾವಾಯಂ ಪರಿಭಾಸಿ (ಕ॰)] ಪರಿಪುಚ್ಛತಾಯ ಪಞ್ಞಾಯ ಅತಿಯನಂ ಏಕಸ್ಸ ಕಿಞ್ಚಿ - ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ವಿಭತ್ತಿ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ। ಯಂ ಕಿಞ್ಚಿ ಪಟಿಪಕ್ಖನಿದ್ದೇಸೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ। ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಕಸ್ಸ ಪುರಿಸಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿ ನಿಜ್ಜಿಣ್ಣಾ ಹೋತೀತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಸಬ್ಬಾನಿ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ ಹಾರೋ?

ವೇವಚನೇಹಿ ಅನೇಕೇಹಿ, ಏಕಂ ಧಮ್ಮಂ ಪಕಾಸಿತಂ।
ಸುತ್ತೇ ಯೋ ಜಾನಾತಿ ಸುತ್ತವಿದೂ, ವೇವಚನೋ ನಾಮ ಸೋ ಹಾರೋ॥

ಯಥಾ ಆಯಸ್ಮಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಏಕಮ್ಹಿ ವತ್ಥುಮ್ಹಿ ವೇವಚನೇನ ನಾನಾವುತ್ತೇನ ಭಗವತಾ ಪಸಂಸಿತೋ "ಮಹಾಪಞ್ಞೋ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಹಾಸಪಞ್ಞೋ ಜವನಪಞ್ಞೋ"ತಿ ಇದಂ ಪಞ್ಞಾಯ ವೇವಚನಂ। ಯಥಾ ಚ ಮಗ್ಗವಿಭಙ್ಗೇ ನಿಯ್ಯಾನತ್ಥೋ ಏಕಮೇಕಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಂ ವೇವಚನೇಹಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ। ಏವಂ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ವೇವಚನಾ। ಏಕಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ತದೇವ ಸನ್ತಂ ತೇಸು ತೇಸು

ಜನಪದೇಸು ತೇನ ತೇನ ಪಜಾನನ್ತಿ। ನ ಹಿ ಅನೇನ ತದೇವಪಿ ಆಲಪಿಯನ್ತಿ ಅಞ್ಞಂ ಭಜತಿ। ಸಬ್ಬಕಾಮಜಹಸ್ಸ ಭಿಕ್ಖುನೋತಿ ಕಾಮಾ ಆಲಪಿತಾ। ಯಸ್ಸ ನಿತ್ಥಿಣ್ಣೋ ಸಙ್ಕೋತಿ ತೇಯೇವ ಕಾಮೇ ಸಙ್ಖಾತಿ ಆಲಪತಿ। ಸುಣಮಾನಸ್ಸ ಪುರೇತರಂ ರಜ್ಜನ್ತಿ ತೇಯೇವ ಕಾಮೇ ರಜ್ಜನ್ತಿ ಆಲಪತಿ। ಏವಂ ಸುತ್ತಮ್ಹಿ ಯೋ ಧಮ್ಮೋ ದೇಸಿಯತಿ ತಸ್ಸ ಪರಿಯೇಟ್ಠಿ "ಕತಮಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಇದಂ ನಾಮಂ ಕತಮಸ್ಸ ಇದಂ ವೇವಚನ"ನ್ತಿ। ಸಬ್ಬಞ್ಞೂ ಹಿ ಯೇಸಂ ಯೇಸಂ ಯಾ ನಿರುತ್ತಿ ಹೋತಿ, ಯಥಾಗಾಮಿ ತೇನ ತೇನ ದೇಸೇತೀತಿ ತಸ್ಸ ವೇವಚನಂ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಂ। ಅಯಂ ವೇವಚನೋ ಹಾರೋ।

೫೧. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪಞ್ಞತ್ತಿ ಹಾರೋ? ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನೀತಿ ಸುತ್ತಂ ನಿದ್ದಿಸತಿ, ನಿಕ್ಖೇಪಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಯಾ ಸಮುದಯಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಕಬಳೀಕಾರೇ ಆಹಾರೇ ಅತ್ಥಿ ಛನ್ದೋ ಅತ್ಥಿ ರಾಗೋ ಯಾವ ಪತಿಟ್ಠಿತಂ। ತತ್ಥ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಪಭವಪಞ್ಞತ್ತಿಂ ಪಞ್ಞಪೇತಿ। ಕಬಳೀಕಾರೇ ಆಹಾರೇ ನತ್ಥಿ ಛನ್ದೋ...ಪೇ॰... ಸಮುಗ್ಘಾತಿ ಪಞ್ಞತ್ತಿ।

ತಸ್ಸ ಕಾಮಾಸವಾಪಿ ಚಿತ್ತಂ ವಿಮುಚ್ಚತಿ, ಭವಾಸವಾಪಿ ಚಿತ್ತಂ ವಿಮುಚ್ಚತಿ, ಅವಿಜ್ಜಾಸವಾಪಿ ಚಿತ್ತಂ ವಿಮುಚ್ಚತೀತಿ ಪಹಾನಪಞ್ಞತ್ತಿಂ ಪಞ್ಞಪೇತಿ। ತಣ್ಹಾ ಯಸ್ಸ ಪುರಕ್ಖತಾ ಪಞ್ಞಾ ಪರಿವತ್ತತಿ ಗಾಥಾ ಮನಾಪಪಞ್ಞತ್ತಿಂ ಪಞ್ಞಪೇತಿ। ಏವಂ ಪನ ಮನಾಪಪಞ್ಞತ್ತೀತಿ ಏಕಧಮ್ಮಂ ಭಗವಾ ಪಞ್ಞಪೇತಿ। ನ ಹಿ ತಣ್ಹಾ ದುಕ್ಖಸಮುದಯೋತಿ ಕಾರೇತ್ವಾ ಸಬ್ಬತ್ಥ ತಣ್ಹಾಸಮುದಯೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ಯಥಾ ಉಪ್ಪನ್ನಂ ಕಾಮವಿತಕ್ಕಂ ನಾಧಿವಾಸೇತಿ ವಿನೋದೇತಿ ಪಜಹತೀತಿ ಪಟಿಕ್ಖೇಪಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಏವಂ ಸಬ್ಬೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಕುಸಲಾನಞ್ಚ ಅಕುಸಲಾನಞ್ಚ ಯಞ್ಚಸ್ಸ ಧಮ್ಮಕ್ಖೇತ್ತಂ ಭವತಿ, ಸೋ ಚೇವ ಧಮ್ಮೋ ತತ್ಥ ಪವತ್ತತಿ। ತದವಸಿಟ್ಠಾ ಧಮ್ಮಾ ತಸ್ಸಾನುವತ್ತಕಾ ಹೋನ್ತಿ। ಸಾ ದುವಿಧಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ - ಪರಾಧೀನಪಞ್ಞತ್ತಿ ಚ ಸಾಧೀನಪಞ್ಞತ್ತಿ ಚ। ಕತಮಾ ಸಾಧೀನಪಞ್ಞತ್ತಿ? ಸಮಾಧಿಂ, ಭಿಕ್ಖವೇ [ಪಸ್ಸ ಸಂ॰ ನಿ॰ ೩.೫], ಭಾವೇಥ, ಸಮಾಹಿತೋ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಭಿಕ್ಖು ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ। "ರೂಪಂ ಅನಿಚ್ಚ"ನ್ತಿ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಯಂ ಸಾಧೀನಪಞ್ಞತ್ತಿ ಪರಾಧೀನಪಞ್ಞತ್ತಿ ಚ, ಸಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ ಪಞ್ಞಾಯ ಚ ಸೀಲಸ್ಸ ಚ, ಯಥಾ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಭಾವೇಥ। ತಸ್ಸ ಅತ್ಥಿ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಮುದೂನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ತಾನಿ ಚತುಪರಾಧೀನಾನಿ, ತೀಣಿ ಅವೇಚ್ಚಪ್ಪಸಾದೇತಿ ಪರಾಧೀನಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚತ್ತಾರಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಪರಾಧೀನಾತಿ ಚತೂಸು ಅರಿಯಸಚ್ಚೇಸು ಅಪರಾಧೀನಂ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನೇಸು ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನೇಸು ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ಇತಿ ಸಕೇ ಪದಟ್ಠಾನೇ ಸಕೇ ಖೇತ್ತಸಾಧೀನೋ ಸೋ ಧಮ್ಮೋ, ಸೋ ಚ ತತ್ಥ ಪಞ್ಞಾಪೇತಬ್ಬೋ। ತಸ್ಸ ಪಟಿಪಕ್ಖಾ ನಿಘಾತೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ಏತ್ಥಾಯಂ ಅನೇಕಾಕಾರಪಞ್ಞತ್ತಿ ಕೇನ ಕಾರಣೇನ ಅಯಂ ಧಮ್ಮೋ ಪಞ್ಞತ್ತೋತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪಞ್ಞತ್ತಿ।

೫೨. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ ಹಾರೋ? ಛಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಓತಾರೇತಬ್ಬಂ। ಕತಮೇಸು ಛಸು? ಖನ್ಧೇಸು ಧಾತೂಸು ಆಯತನೇಸು ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಸಚ್ಚೇಸು ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೇಸು। ನತ್ಥಿ ತಂ ಸುತ್ತಂ ವಾ ಗಾಥಾ ವಾ ಬ್ಯಾಕರಣಂ ವಾ। ಇಮೇಸು ಛನ್ನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಅಞ್ಞತರಸ್ಮಿಂ ನ ಸನ್ದಿಸ್ಸತಿ। ಏತ್ತಾವತಾ ಏಸ ಸಬ್ಬಾ ದೇಸನಾ ಯಾ ತಾ ಖನ್ಧಾ ವಾ ಧಾತುಯೋ ವಾ ಆಯತನಾನಿ ವಾ ಸಚ್ಚಾನಿ ವಾ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ವಾ, ತತ್ಥ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಖನ್ಧಾನಂ ವೇದನಾಕ್ಖನ್ಧೋ ರಾಗದೋಸಮೋಹಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತತ್ಥ ತಿಸ್ಸೋ ವೇದನಾಯೋ ತಸ್ಸ ಸುಖಾಯ ವೇದನಾಯ ಸೋಮನಸ್ಸೋ ಸವಿಚಾರೋ, ದುಕ್ಖಾಯ ವೇದನಾಯ ದೋಮನಸ್ಸೋ ಸವಿಚಾರೋ, ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾಯ ವೇದನಾಯ ಉಪೇಕ್ಖೋ ಸವಿಚಾರೋ। ಯಂ ಪುನ ತತ್ಥ ವೇದಯಿತಂ ಇದಂ ದುಕ್ಖಸಚ್ಚಂ, ಖನ್ಧೇಸು ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧೋ ತತ್ಥ ಕಾಯೋ ಪಮತ್ತಂ ಸಉಪವತ್ತತಿ, ತಞ್ಚ ಸಙ್ಖಾರಗತೋ ದ್ವಿಧಾ ಚ ಭವಞ್ಞೋತರಣಂ ಕಮ್ಮಂ ತೀಣಿ ಚ ಸಙ್ಖಾರಾನಿ ಪುಞ್ಞಾಭಿಸಙ್ಖಾರಾ ವಾ ಅಪುಞ್ಞಾ ವಾ ಆನೇಞ್ಜಾ ವಾ ಹೇತು ಸಬ್ಬಸರಾಗಸ್ಸ ನೋ ವೀತರಾಗಸ್ಸ, ದೋಸಸ್ಸ ಅಭಿಸಙ್ಖಾರಾನಿ ಚ ಅವೀತರಾಗೋ ಚೇತೇತಿ ಚ ಪಕಪ್ಪೇತಿ ಚ, ವೀತರಾಗೋ ಪನ ಚೇತೇತಿ ಚ ನೋ ಅಭಿಸಙ್ಖರೋತಿ, ಯಂ ಉಣ್ಹಂ ವಜಿರಂ ಕಟ್ಠೇ ವಾ ರುಕ್ಖೇ ವಾ ಅಞ್ಞತ್ಥ ವಾ ಪತನ್ತಂ ಭಿನ್ದತಿ ಚ ಡಹತಿ ಚ, ಏವಂ ಸರಾಗಚೇತನಾ ಚೇತೇತಿ ಚ ಅಭಿಸಙ್ಖರೋತಿ ಚ। ಯಥಾ ಸತಂ ವಜಿರಂ ನ ಭಿನ್ದತಿ ನ ಚ ಡಹತಿ, ಏವಂ ವೀತರಾಗಚೇತನಾ ಚೇತೇತಿ ನ ಚ ಅಭಿಸಙ್ಖರೋತಿ। ತತ್ಥ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಖನ್ಧಾನಂ ಏಕೋ ಖನ್ಧೋ ಅನಿನ್ದ್ರಿಯಸರೀರಂ ಸಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ।

ತತ್ಥ ಧಾತೂನಂ ಅಟ್ಠಾರಸ ಧಾತುಯೋ। ತತ್ಥ ಯಾ ರೂಪೀ ದಸ ಧಾತುಯೋ, ತಾಸು ದೇಸಿಯಮಾನಾಸು ರೂಪಕ್ಖನ್ಧೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ, ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ। ಯೇಪಿ ಚ ಛ ವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯಾ ಮನೋಧಾತುಸತ್ತಮಾ, ತತ್ಥ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ, ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ। ಧಮ್ಮಧಾತು ಪನ ಧಮ್ಮಸಮೋಸರಣಾ, ಸೋ ಧಮ್ಮೋ ಹೇತುನಾ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದೇನ ಚ ಫಲೇನ ಚ ಕಿಚ್ಚೇನ ಚ ವೇವಚನೇನ ಚ ಯೇನ ಯೇನ ಉಪಲಬ್ಭತಿ, ತೇನ ತೇನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ಯದಿ ವಾ ಕುಸಲಾ ಯದಿ ವಾ ಅಕುಸಲಾ ಯದಿ ವಾ ಅಬ್ಯಾಕತಾ ಯದಿ ವಾ ಅಸಙ್ಖತಾ। ದ್ವಾದಸನ್ನಂ ಆಯತನಾನಂ ದಸ ಆಯತನಾನಿ ರೂಪಾನಿ ತಂ ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ। ರೂಪಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ಮನಾಯತನಞ್ಚ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧೇನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಂ, ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ। ಧಮ್ಮಾಯತನಂ ನಾನಾಧಮ್ಮಸಮೋಸರಣಂ। ತತ್ಥ ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ, ಯೇ ಅನಿನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ಅನಿನ್ದ್ರಿಯೇಸು ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ಪರಿಯಾಯತೋ ಚ ಓತಾರೇತಬ್ಬಾ। ಯಥಾ ಸಾ ಧಮ್ಮಧಾತು ತಥಾ ಧಮ್ಮಾಯತನಂ ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಂ। ಯಾಯೇವ ಹಿ ಧಮ್ಮಧಾತು ತದೇವ ಧಮ್ಮಾಯತನಂ ಅನೂನಂ ಅನಧಿಕಂ।

ತತ್ಥ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ಅತ್ಥಿ ತಿವಿಧೋ, ಅತ್ಥಿ ಚತುಬ್ಬಿಧೋ, ಅತ್ಥಿ ದುವಿಧೋ। ತತ್ಥ ತಿವಿಧೋ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ಹೇತುಫಲನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ತಣ್ಹಾ ಉಪಾದಾನಂ ಚ ಅಯಂ ಹೇತು, ವಿಞ್ಞಾಣಂ ನಾಮರೂಪಂ ಸಳಾಯತನಂ ಫಸ್ಸೋ ವೇದನಾ ಚ ಅಯಂ ಪಚ್ಚಯೋ, ಯೋ ಭವೋ ಅಯಂ ವಿಪಾಕೋ, ಯಾ ಜಾತಿ ಮರಣಂ ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ।

ಕಥಂ ಚತುಬ್ಬಿಧೋ ಹೇತು ಪಚ್ಚಯೋ ವಿಪಾಕೋ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ ಚ? ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ತಣ್ಹಾಸಙ್ಖಾರಾ ಚ ಉಪಾದಾನಂ ಚ - ಅಯಂ ಹೇತು। ವಿಞ್ಞಾಣಂ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ। ನಾಮರೂಪಂ ಉಪಪಜ್ಜತಿ, ತಥಾ ಉಪಪನ್ನಸ್ಸ ಸಳಾಯತನಂ ಫಸ್ಸೋ ವೇದನಾ ಚ - ಅಯಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ಯೋ ಭವೋ ಅಯಂ ವಿಪಾಕೋ। ಯಾ ಜಾತಿ ಯಾ ಚ ಜರಾಮರಣಂ - ಅಯಂ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ।

ಕಥಂ ದುವಿಧೋ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ? ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ತಣ್ಹಾ ಉಪಾದಾನಂ - ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ವಿಞ್ಞಾಣಂ ನಾಮರೂಪಂ ಸಳಾಯತನಂ ಫಸ್ಸೋ ವೇದನಾ ಭವೋ ಜಾತಿ ಮರಣಞ್ಚ - ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಂ ಪನ ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧಾ ಸಙ್ಖಾರನಿರೋಧೋ ಇಮಾನಿ ತಪ್ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ। ತಸ್ಮಾ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ಯೇನ ಆಕಾರೇನ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ, ತೇನ ತೇನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ।

ತಥಾ ಬಾವೀಸತಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ। ದ್ವಾದಸ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಚಕ್ಖುನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಚಕ್ಖುನ್ದ್ರಿಯಂ ಯೇನ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಪುರಿಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚ ತಣ್ಹಾಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯತೋ ಪುರಿಸೋ ಪುರಿಸಕಾನಂ ತಂ ಏವಂ ಕಾತಬ್ಬತಾ। ಅಥ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಸಾರಜ್ಜತಿ। ಅಯಂ ಅಹಂಕಾರೋ ತಂ ಯಸಾ ಸಾರತ್ತೋ ಬಹಿದ್ಧಾ ಪರಿಯೇಸತಿ, ಅಯಂ ಮಮಂಕಾರೋ ಏವಂ ಇತ್ಥೀ, ತತ್ಥ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ಪುರಿಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸಾನುವತ್ತಕಾ ಹೋನ್ತಿ। ತಸ್ಸ ಅಧಿಪ್ಪಾಯಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಲೋಭಧಮ್ಮಾ ಕುಸಲಮೂಲೇ ಪವಡ್ಢೇನ್ತಿ। ತಸ್ಸ ಚೇ ಅಯಮಧಿಪ್ಪಾಯೋ ನ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ತಸ್ಸ ದುಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ವತ್ತತಿ। ದೋಸೋ ಚ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಪವಡ್ಢತಿ। ಸಚೇ ಪನ ಉಪೇಕ್ಖಾ ಭಾವೇತಿ ಉಪೇಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಅನುವತ್ತಕಾಮಾ ಭವತಿ। ಅಮೋಹೋ ಚ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಪವಡ್ಢತಿ। ಇತಿ ಸತ್ತ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಕಿಲೇಸವತ್ಥುಮುಪಾದಾಯ ಅನನ್ವೇಮಾನಿ ಅವಮಾನಿ ಸಬ್ಬಸ್ಸ ವೇದನಾ ಇತ್ಥಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪುರಿಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ತತ್ಥ ಅಟ್ಠ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಯಾವ ಅಞ್ಞಾತಾವಿನೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಂ, ಅಯಂ ದುಕ್ಖನಿರೋಧಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ। ದಸನ್ನಂ ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ಕಾಮರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಭವರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ರೂಪರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಇತ್ಥಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ಪುರಿಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ಸತ್ತ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತತ್ಥ ಯೇನ ಯೇನ ಇನ್ದ್ರಿಯೇನ ಯುತ್ತಂ ವಾ ಗಾಥಾಯ ಓತಾರೇತುಂ ಸಕ್ಕೋತಿ, ತೇನ ತೇನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ಏವಂ ಖನ್ಧೇಸು ಧಾತೂಸು ಆಯತನೇಸು ಸಚ್ಚೇಸು ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೇಸು ಅಯಂ ಓತರಣೋ ಹಾರೋ।

೫೪. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಯೋ ಗಾಥಾ ಏಕೇನ ಆರಮ್ಭೋ ಭಾಸಿಸ್ಸನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಏಕಿಸ್ಸಾ ಭಾಸಿತಾಯ ಅವಸಿಟ್ಠಾಸು ಭಾಸಿತಾಸು ಸೋ ಅತ್ಥೋ ನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ನ ಹಿ ತಾವ ಸೋ ಅತ್ಥೋ ಭಾಸಿತೋ, ಸೋ ಅಭಾಸಿತೋ ನ ಸಕ್ಕಾ ನಿದ್ದಿಸಿತುಂ। ಯಥಾ ಕಿಂ ಅಪ್ಪಮಾದೋ ಅಮತಂ ಪದನ್ತಿ ಗಾಥಾ ಅಯಮೇಕಾ ಗಾಥಾ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ, ಅತ್ಥಿಕ್ಖಾತಾವ ಇಮಸ್ಸ ಆರಮ್ಭಸ್ಸ ಅನಭಾಸಿತಂ?

ಏವಂ [ಏತಂ (ಪೀ॰) ಪಸ್ಸ ಧ॰ ಪ॰ ೨೨] ವಿಸೇಸತೋ ಞತ್ವಾ, ಅಪ್ಪಮಾದಮ್ಹಿ ಪಣ್ಡಿತಾ।
ಅಪ್ಪಮಾದೇ ಪಮೋದನ್ತಿ, ಅರಿಯಾನಂ ಗೋಚರೇ ರತಾತಿ॥

ಇದಂ ಅಭಾಸಿತಂ। ಇಮಿಸ್ಸಾಪಿ ಗಾಥಾಯ ಭಾಸಿತಾಯ ಅತ್ಥೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ, ಅತ್ಥಿ ತತ್ಥ ಅವಸಿಟ್ಠಂ? ತೇ ಝಾಯಿನೋ [ಧ॰ ಪ॰ ೨೩] ಸಾತತಿಕಾ, ನಿಚ್ಚಂ ದಳ್ಹಪರಕ್ಕಮಾತಿ ಗಾಥಾ, ಏವಂ ಇಮಾ ಗಾಥಾಯೋ ಉಪಧಾರಿತಾ ಯದಾ ಭವನ್ತಿ, ತದಾ ಅತ್ಥೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ। ಏವಂ ಅಸ್ಸುತಪುಬ್ಬೇಸು ಸುತ್ತೇಸು ಬ್ಯಾಕರಣೇಸು ವಾ ಏಕುದ್ದೇಸೋ ಭಾಸಿತೋ। ಯಾ ವೀಮಂಸಾ ತುಲನಾ ಇದಂ ಅತ್ಥಿ ಕಿಚ್ಚಂ, ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಭಾಸಿತಂ ತಸ್ಸ ವೇವಚನಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ವಾ ನ ವಾತಿ। ತತ್ಥ ಯಾ ವೀಮಂಸಾ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ।

೫೫. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ? ಏಕತ್ತತಾ ಚ ವೇಮತ್ತತಾ ಚ। ತತ್ಥ ಕಿತಪಞ್ಞತ್ತಿ ಚ ಕಿಚ್ಚಪಞ್ಞತ್ತಿ ಚ। ಸಾ ಏಕತ್ತತಾ ಚ ವೇಮತ್ತತಾ ಚ ಯಥಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ ಏಕವೇವಚನೇನ ವೇಮತ್ತತಾ ಪಜಾನಾತೀತಿ ಪಞ್ಞಾ, ಸಾ ಚ ಆಧಿಪತೇಯ್ಯಟ್ಠೇನ ಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಯಂ ಅನೋಮತ್ತಿಯಟ್ಠೇನ ಪಞ್ಞತ್ತನ್ತಿ। ತಂ ಅನೋಮತ್ತಿಯಟ್ಠೇನ ಪಞ್ಞಾಬಲಂ। ತನುಭೂತಾ ಗೋಚರತ್ತವಸಾ ಸೇವಸತಿ ತೀಸು ರತನೇಸು ಅನುಸ್ಸತಿ ಬುದ್ಧಾನುಸ್ಸತಿ ಧಮ್ಮಾನುಸ್ಸತಿ ಸಙ್ಘಾನುಸ್ಸತಿ ಅವಿಪರೀತಾನುಸ್ಸರಣತಾಯ। ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ ಧಮ್ಮಾನಂ ಪವಿಚಯೇನ ಧಮ್ಮವಿಚಯಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ ಅಭಿನೀಹಾರತೋ ಅಭಿಞ್ಞಾತಿ। ಸಙ್ಖೇಪೇನ ಮಗ್ಗಾ ಕಾ ವತ್ಥು ಅವಿಕೋಪನತಾಯ ಏಕತ್ತಾ, ಯಥಾ ಉಣ್ಹೇನ ಸಂಸಟ್ಠಂ ಉಣ್ಹೋದಕಂ, ಸೀತೇನ ಸಂಸಟ್ಠಂ ಸೀತೋದಕಂ ಖಾರೋದಕಂ ಗುಳೋದಕನ್ತಿ, ಇದಂ ಏಕತ್ತತಾ ವೇಮತ್ತತಾ ಚ।

ಅತ್ಥಿ ಪುನ ಧಮ್ಮೋ ನಾನಾಧಮ್ಮಸಙ್ಖತೋ ಏಕತೋ ಯಥಾರೂಪಂ ಚತ್ತಾರೋ ವಾರೇತಬ್ಬಾ, ತಞ್ಚ ರೂಪನ್ತಿ ಏಕತ್ತತಾ। ಪಥವೀಧಾತು ಆಪೋ ತೇಜೋ ವಾಯೋಧಾತೂತಿ ವೇಮತ್ತತಾ। ಏವಂ ಸಬ್ಬಾ ಚತಸ್ಸೋ ಧಾತುಯೋ ರೂಪನ್ತಿ ಏಕತ್ತತಾ, ಪಥವೀಧಾತು ಆಪೋ ತೇಜೋ ವಾಯೋಧಾತೂತಿ ವೇಮತ್ತತಾ। ಪಥವೀಧಾತೂತಿ ಲಕ್ಖಣತೋ ಏಕತ್ತತಾ, ಸಂಕಿಣ್ಣವತ್ಥುತೋ ವೇಮತ್ತತಾ। ಯಂ ಕಿಞ್ಚಿ ಕಕ್ಖಳಲಕ್ಖಣಂ, ಸಬ್ಬಂ ತಂ ಪಥವೀಧಾತೂತಿ ಏಕತ್ತತಾ। ಕೇಸಾ ಲೋಮಾ ನಖಾ ದನ್ತಾ ಛವಿ ಚಮ್ಮನ್ತಿ ವೇಮತ್ತತಾ। ಏವಂ ಸಬ್ಬಂ ಚತಸ್ಸೋ ಧಾತುಯೋ ರೂಪನ್ತಿ ಏಕತ್ತಂ। ಸದ್ದಾ ಗನ್ಧಾ ರಸಾ ಫೋಟ್ಠಬ್ಬಾತಿ ವೇಮತ್ತತಾ।

ಅತ್ಥಿ ಪುನ ಧಮ್ಮೋ ವೇಮತ್ತತಾ ಅಞ್ಞೋ ನಾಮಂ ಲಭತಿ। ಯಥಾ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸನಾಯ ನವಸಞ್ಞಾ ವಿನೀಲಕಸಞ್ಞಾ ಉದ್ಧುಮಾತಕಸಞ್ಞಾ, ಅಯಂ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ, ಯಾ ಏಕತ್ತತಾ ಆರಮ್ಮಣತೋ ವೇಮತ್ತತೋ, ಸಾ ಏವಂ ಸಞ್ಞಾವೇದನಾಸು ಆದೀನವಂ ಸಮನುಪಸ್ಸತೋ ತಥಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ಸಾಯೇವ ಧಮ್ಮೇಸು ತತ್ಥ ಸಞ್ಞಾಭಾವನಾ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಧಮ್ಮಾನುಪಸ್ಸನಾ ಚಿತ್ತೇ ಅತ್ತಸಞ್ಞಂ ಪಜಹತೋ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚ ಚಿತ್ತೇ ಚಿತ್ತಾನುಪಸ್ಸನಾ। (ಇತಿ) [( ) ನತ್ಥಿ ಪೀ॰ ಪೋತ್ಥಕೇ] ಯೋ ಕೋಚಿ ಞಾಣಪಚಾರೋ ಸಬ್ಬಸೋ ಪಞ್ಞಾಯ ಗೋಚರೋ ಪಞ್ಞಾ, ಅಯಂ ವೇಮತ್ತತಾ, ಯಥಾ ಕಾಮರಾಗೋ ಭವರಾಗೋ ದಿಟ್ಠಿರಾಗೋತಿ ವೇಮತ್ತತಾ ತಣ್ಹಾಯ। ಇತಿ ಯಂ ಏಕತ್ತತಾಯ ಚ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಚ ಞಾಣಂ ವೀಮಂಸನಾ ತುಲನಾ। ಅಯಂ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ।

೫೬. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ ಹಾರೋ? ಸಹೇತು ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಂ ವೋದಾನಞ್ಚ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ಚ, ಯಂ ತದುಭಯಂ ಪರಿಯೇಟ್ಠಿ, ಸ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ ಹಾರೋ। ಇತಿ ಧಮ್ಮಾನಂ ಸಹೇತುಕಾನಂ ಹೇತು ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ, ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ

ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬೋ।

ತತ್ಥ ಕಿಂ ನಾನಾಕರಣಂ, ಹೇತುಸ್ಸ ಚ ಪಚ್ಚಯಸ್ಸ ಚ? ಸಭಾವೋ ಹೇತು, ಪರಭಾವೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಪರಭಾವಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ ಹೇತುಪಿ, ಸಭಾವಸ್ಸ ಹೇತುಯಾ ಪರಭಾವಸ್ಸ ಕಸ್ಸಚಿ ಪಚ್ಚಯೋ ಅವುತ್ತೋ ಹೇತು, ವುತ್ತೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಅಜ್ಝತ್ತಿಕೋ ಹೇತು, ಬಾಹಿರೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಸಭಾವೋ ಹೇತು, ಪರಭಾವೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ನಿಬ್ಬತ್ತಕೋ ಹೇತು, ಪಟಿಗ್ಗಾಹಕೋ [ಪರಿಗ್ಗಾಹಕೋ (ಕ॰)] ಪಚ್ಚಯೋ। ನೇವಾಸಿಕೋ ಹೇತು, ಆಗನ್ತುಕೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಅಸಾಧಾರಣೋ ಹೇತು, ಸಾಧಾರಣೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಏಕೋಯೇವ ಹೇತು, ಅಪರಾಪರೋ ಪಚ್ಚಯೋ।

ಹೇತುಸ್ಸ ಉಪಕರಣಂ ಸಮುದಾನೇತಬ್ಬೋ। ಸಮುದಾನಂ ಹೇತು, ತತ್ಥ ದುವಿಧೋ ಹೇತು। ದುವಿಧೋ ಪಚ್ಚಯೋ - ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯೋ ಚ ಪರಮ್ಪರಪಚ್ಚಯೋ ಚ। ಹೇತುಪಿ ದುವಿಧೋ - ಸಮನನ್ತರಹೇತು ಚ ಪರಮ್ಪರಹೇತು ಚ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಮ್ಪರಪಚ್ಚಯೋ? ಅವಿಜ್ಜಾ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಪರಮ್ಪರಪಚ್ಚಯೋ, ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ಯದಿ ಆದಿಮ್ಹಿ ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧೋ ಭವತಿ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ನಿರೋಧೋಪಿ। ತತ್ಥ ಸಮನನ್ತರಂ ಕಿಂ ಕಾರಣಂ ಪರಮ್ಪರಪಚ್ಚಯೋ ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯೋ ಸಮುದ್ದಾನಿತೋ, ಅಯಂ ಪಚ್ಚಯತೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಮ್ಪರಹೇತು? ವಿಜಾನನ್ತಸ್ಸ ಪರಮ್ಪರಹೇತುತಾಯ ಹೇತು, ಅಞ್ಞಾಕಾರೋ ಸಮನನ್ತರಹೇತುತಾಯ ಹೇತು। ಯಸ್ಸ ಹಿ ಯಂ ಸಮನನ್ತರಂ ನಿಬ್ಬತ್ತತಿ, ಸೋ ತಸ್ಸ ಹೇತುಪಿ ಜಾತಿನಿರೋಧಾ ಬಹಿ ಆಕಾರನಿರೋಧೋ, ಆಕಾರನಿರೋಧಾ ದಣ್ಡನಿರೋಧೋ, ದಣ್ಡನಿರೋಧಾ ಖಣ್ಡನಿರೋಧೋ। ಏವಂ ಹೇತುಪಿ ದ್ವಿಧಾ ಸೋ ತಾಹಿ ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬೋ।

ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ಯಥಾ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯೋ ತಸ್ಸ ಪುನ ಕಿಂಪಚ್ಚಯೋ, ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ। ಸೋ ಕಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ, ಇತಿ ಪಚ್ಚಯೋ ಚ ಸಮುಪ್ಪನ್ನಂ ಚ ತಸ್ಸ ಕೋ ಹೇತು ಅವಿಜ್ಜಾಯೇವ । ತಥಾ ಹಿ ಪುರಿಮಾ ಕೋಟಿ ನ ಪಞ್ಞಾಯತಿ। ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾನುಸಯೋ ಅವಿಜ್ಜಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಹೇತು ಪುರಿಮಾ ಹೇತು ಪಚ್ಛಾ ಪಚ್ಚಯೋ, ಸಾಪಿ ಅವಿಜ್ಜಾಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ ಚತೂಹಿ ಕಾರಣೇಹಿ ಸಹಜಾತಪಚ್ಚಯತಾಯ ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯತಾಯ ಅಭಿಸನ್ದನಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪತಿಟ್ಠಾನಪಚ್ಚಯತಾಯ।

೫೭. ಕಥಂ ಸಹಜಾತಪಚ್ಚಯತಾಯ ಅವಿಜ್ಜಾಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ? ಯಂ ಚಿತ್ತಂ ರಾಗಪರಿಯುಟ್ಠಂ, ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನೇನ ಸಬ್ಬಂ ಪಞ್ಞಾಯ ಗೋಚರಂ ಹನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಸಙ್ಖಾರಾ ತಿಪಚ್ಚಯಟ್ಠಿಕಾ ಅದ್ಧಾಭೂಮಿಕಾರಮಹತ್ತಸ್ಸ [ಲದ್ಧಾ ಭೂಮಿಕರಮಹತ್ತಸ್ಸ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾಸಹಸಮುಪ್ಪನ್ನಂ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಮಾಪಜ್ಜನ್ತೀ ಚತೂಹಿ ಕಾರಣೇಹಿ ಪಞ್ಞಾ ಪಹೀಯತಿ। ಕತಮೇಹಿ ಚತೂಹಿ? ಅನುಸಯೋ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಸಂಯೋಜನಂ ಉಪಾದಾನಂ। ತತ್ಥ ಅನುಸಯೋ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಜಾತಿ ಪರಿಯುಟ್ಠಿತಾ ಸಂಯುಜ್ಜತಿ ಸಂಯುತ್ತಾ ಉಪಾದಿಯತಿ ಉಪಾದಾನಪಚ್ಚಯಾ ಭವೋ। ಏವಂ ತೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ತಿವಿಧಾ ಉಪ್ಪನ್ನಾ ಭೂಮಿಗತಾ ನಾಸಞ್ಞತ್ಥ ಅಯಂ ಮಗ್ಗೇನ ವಿನೀತತ್ತಾಯಾತಿ [ವಿನಿಭತ್ತಾಯ (ಪೀ॰), ವಿನಿಭತ್ತತಾಯ (ಕ॰)] ತೇ ಥಾಮಗತಾ ಅಪತಿವಿನೀತಾತಿಪಿ ತೇ ಸಙ್ಖಾರಾತಿ ವುಚ್ಚತಿ, ಏವಂ ಸಹೇತುಸಮುಪ್ಪನ್ನಟ್ಠೇನ ಅತ್ಥಿ ಮೇವ ಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಅಪನೇತ್ವಾ ಕುಸಲಂ ಅಕುಸಲಂ ಕುಸಲೋ ಚ ಅಕುಸಲೋ ಚ ಪಕ್ಖಿಪಿತಬ್ಬೋ, ವಿಪಾಕಧಮ್ಮಾ ಅಪನೇತ್ವಾ ವಚನೀಯಂ ಅವಚನೀಯಂ ವಚನೀಯಞ್ಚ ಅವಚನೀಯಞ್ಚ ಪಕ್ಖಿಪಿತಬ್ಬಂ, ಭವಅಪೇವಿರಿತ್ವಾ, ಸಬ್ಬಸುತ್ತಂ ಪರಿಕ್ಖಿಪಿತಬ್ಬಂ।

ದಸ ತಥಾಗತಬಲಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ವೇಸಾರಜ್ಜಾನಿ ಪುಞ್ಞಾನಿ ಅನಞ್ಞಾಕತಂ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯತಾಯ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ ಯೇನ ಚಿತ್ತೇನ ಸಹ ಸಮುಪ್ಪನ್ನಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ತಸ್ಸ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಸಮನನ್ತರಚಿತ್ತಂ ಸಮುಪ್ಪನ್ನನ್ತಿ, ತಸ್ಸ ಯಂ ಸಮನನ್ತರಚಿತ್ತಂ ಸಮುಪ್ಪನ್ನನ್ತಿ, ತಸ್ಸ ಪಚ್ಛಿಮಸ್ಸ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಪುರಿಮಚಿತ್ತಂ ಹೇತುಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ, ತೇನ ಅವಿಜ್ಜಾ ಹೇತು ತೇನ ಚಿತ್ತೇನ ಉಪಾದಾನಂ ಅನೋಕಾಸಕತಾ ಞಾಣಂ ನ ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ। ಯಾ ತಸ್ಸ ಅಪ್ಪಮಾದಾ ಧಾತು ಅಭಿಜ್ಝಾಭಿಸನ್ದಿತಾ ತಹಿಂ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ

ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ "ಅಸುಭೇ ಸುಭ"ನ್ತಿ "ದುಕ್ಖೇ ಸುಖ"ನ್ತಿ, ತತ್ಥ ಸಙ್ಖಾರಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ ರತ್ತಾ ದುಟ್ಠಾ ಮೂಳ್ಹಸ್ಸ ಚೇತನಾ ರಾಗಪರಿಯುಟ್ಠಾನೇನ ಬ್ಯಾಪಾದಪರಿಯುಟ್ಠಾನೇನ ಅವಿಜ್ಜಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನೇನ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ವತ್ಥುನಿದ್ದೇಸೇ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ , ಯಂ ವಿಪರೀತಚಿತ್ತೋ ವಿಜಾನಾತಿ ಅಯಂ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ, ಯಾ ವಿಪರೀತಸಞ್ಞಾ ಉಪಗ್ಗಣ್ಹಾತಿ ಅಯಂ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಯಂ ವಿಪರೀತದಿಟ್ಠಿ ಅಭಿನಿವಿಸತಿ ಅಯಂ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಅಟ್ಠ ಮಿಚ್ಛತ್ತಾನಿ ವಡ್ಢನ್ತಿ, ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಾನಿ ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೇ ಉಪ್ಪನ್ನಂ ವಿಞ್ಞಾಣಞ್ಚ ವಿಜ್ಜಞ್ಚ ಕರೋನ್ತಿ। ಇತಿ ಪುಬ್ಬಾಪರನ್ತೇ ಅಕುಸಲಾನಾತರಿತರೋ ಸಙ್ಖಾರಾ ವುದ್ಧಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತೇ ಚ ಮಹತಾ ಚ ಅಪ್ಪಟಿವಿದಿತಾ ಪೋನೋಭವಿಕಾ [ಪೋನೋಬ್ಭವಿಕಾ (ಕ॰)] ಸಙ್ಖಾರಾ ಭವನ್ತಿ। ಇತಿ ಏವಂ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಹಜಾತಪಚ್ಚಯತಾಯ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯತಾಯ ಚ।

೩೮. ಕಥಂ ಅಭಿಸನ್ದನಾಕಾರೇನ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ? ಸಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ತೇ ಸಙ್ಖಾರೇ ಅಭಿಸನ್ನೇತಿ ಪರಿಪ್ಫರತಿ। ಸೇಯ್ಯಥಾಪಿ ನಾಮ ಉಪ್ಪಲಂ ವಾ ಪದುಮಂ ವಾ ತಂ ಉದಕೇ ವಡ್ಢಂ ಅಸ್ಸ, ಸೀತೇನ ವಾರಿನಾ ಅಭಿಸನ್ನಂ ಪರಿಸನ್ದನಂ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಂ ಆಪಜ್ಜತಿ। ಏವಂ ಅಭಿಸನ್ದನಟ್ಠೇನ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ।

ಕಥಂ ಪತಿಟ್ಠಹನಟ್ಠೇನ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ? ತೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ಅವಿಜ್ಜಾಯಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಂ ಆಪಜ್ಜನ್ತಿ। ಸೇಯ್ಯಥಾಪಿ ನಾಮ ಉಪ್ಪಲಂ ವಾ ಪದುಮಂ ವಾ ಪಥವಿಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ಪಥವಿಂ ಪತಿಟ್ಠಾಯ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಂ ಆಪಜ್ಜತಿ। ಏತೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ಅವಿಜ್ಜಾಯಂ ಪತಿಟ್ಠಿತಾ ಅವಿಜ್ಜಾಯಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಏವಂ ಪತಿಟ್ಠಹನಟ್ಠೇನ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ।

ಪುನ ರಾಗಸಹಗತಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಿಪಾಕೇನ ಪಟಿಸನ್ಧಿಮ್ಹಿ ಭವೋ ನಿಬ್ಬತ್ತತಿ, ತಂ ಕಮ್ಮಸ್ಸ [ಕಾಮಸ್ಸ (ಪೀ॰)] ಸಬ್ಬಂ ಅಭಿನಿವಿಟ್ಠಂ ಅಞ್ಞಾಣವಸೇನ ಪೋನೋಭವಿಕಾ ಸಙ್ಖಾರಾತಿ ವುಚ್ಚನ್ತಿ, ಏವಮ್ಪಿ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ಅತ್ಥಿ। ಪುನ ಪಞ್ಚಸು ಯೇ ಚ ಸೇಕ್ಖಾ ಪುಗ್ಗಲಾ, ಯೇ ಚ ಅಸಞ್ಞಿಸಮಾಪತ್ತಿಂ ಸಮಾಪನ್ನಾ, ಯೇ ಚ ಭವಗತಾ, ಯೇ ಚ ಅನ್ತೋಗತಾಯೇವ ಸಂಸೇದಜಾ, ಯೇ ಚ ವಾ ಪನ ಅಞ್ಞೋ ಹಿ ಕೋಚಿ ಅನಾಗಾಮಿಭೂತಾ ನ ಚೇತೇನ್ತಿ ನ ಚ ಪತ್ಥೇನ್ತಿ, ತೇಸಂ ಕಿಂ ಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ। ಪುನ ರಾಗಾ ಅತ್ಥಿ ತೇಸಂ ಸಙ್ಖಾರಾನಿ ಉಪಾದಾನಾನಿ ಚಿತ್ತಮನುಸ್ಸರನ್ತಿಯೇವ ಅವಿಪಕ್ಕವಿಪಾಕಸಮೂಹತಾ ಅಸಮುಚ್ಛಿನ್ನಪಚ್ಚಯಾ ತೇಸಂ ಪುನ ಚ ಗತೋ ಭವತಿ। ಏವಮ್ಪಿ ಹಿ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ। ಪುನ ಸಾ ತೇ ನ ಉಪಾದಾನಾ ನಪಿ ಸಙ್ಖಾರಾ ಅತ್ಥಿ, ಪುನ ತೇಸಂ ಸತ್ತ ಅನುಸಯಾ ಅಸಮೂಹತಾ ಅಸಮುಚ್ಛಿನ್ನಾ ತದಾರಮ್ಮಣಂ ಭವತಿ। ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಪತಿಟ್ಠಾಯ ವಿಞ್ಞಾಣಪಚ್ಚಯಾ ನಾಮರೂಪಂ। ಏವಮ್ಪಿ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ। ಪುನ ಸಾ ಯಂ ಕಿಞ್ಚಿ ಕಮ್ಮಂ ಆಚಯಗಾಮಿ ಸಬ್ಬಂ ತಂ ಅವಿಜ್ಜಾವಸೇನ ಅಭಿಸಙ್ಖರಿಯತಿ ತಣ್ಹಾವಸೇನ ಚ ಅಲ್ಲೀಯತಿ ಅಞ್ಞಾಣವಸೇನ ಚ ತತ್ಥ ಆದೀನವಮ್ಪಿ ನ ಜಾನಾತಿ। ತದೇವ ವಿಞ್ಞಾಣಬೀಜಂ ಭವತಿ, ಸಾಯೇವ ತಣ್ಹಾಸಿನೇಹೋ ಭವತಿ। ಸಾಯೇವ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಮ್ಮೋಹೋತಿ। ಏವಮ್ಪಿ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ವತ್ತಬ್ಬಾ। ಇತಿ ಇಮೇಹಿ ಆಕಾರೇಹಿ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಹೇತು ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಪಚ್ಚಯೋ ಹೋತಿ। ತತ್ಥ ಅಭಿಚ್ಛೇದೋ ಅಯಂ ತತ್ಥ ತತಿಯಂ ಬಲಂ [ಫಲಂ (ಪೀ॰)] ನಿವತ್ತಿ, ಅಯಂ ಪಟಿಸನ್ಧಿ। ತತ್ಥ ಪುನಬ್ಭವೋ ಯೋ ಅವೇಚ್ಛೇದೋ ಅಸಮುಗ್ಘಾತನಟ್ಠೇನ ಅಯಂ ಅನುಸಯೋ। ಯಥಾ ಪಟಾಕಂ ವಾ ಸಾಟಕಂ ವಾ ದ್ವೇ ಜನಾ ಪೀಳೇಸು ಚ ಏಕಾ ವಾ ಬಲಂ ವಾ ಅಸ್ಸ ನಿವಾಟಸ್ಸೇಸು, ನ ಪನ ಪೀಳೇಸು ಸೋಸೇಯ್ಯ। ತತ್ಥ ಯಂ ಸಿನೇಹಾ ಆಪೋಧಾತು ಅನುಪುಲ್ಲನಾ ಸೋಸೇತಬ್ಬಾ। ಉಣ್ಹಧಾತುಮಾಗಮ್ಮ ಸಚೇ ಪುನ ತಂ ಆಕಾಸೇ ನಿಕ್ಖಿಪೇಯ್ಯ ತಂ ಉಸ್ಸಾವೇನ ಯೇಭುಯ್ಯತರಂ ಸಿನೇಹಮಾಪಜ್ಜೇಯ್ಯ, ನ ಹಿ ಅನಾಗಮ್ಮ ತೇಜೋಧಾತುಂ ಪರಿಸೇಸಂ ಗಚ್ಛೇಯ್ಯ। ಏವಮೇವ ಭವಗ್ಗಪರಮಾಪಿ ಸಮಾಪತ್ತಿ ನ ಅನುರೂಪಸ್ಸ ಸಮುಗ್ಘಾತಾಯ ಸಂವತ್ತತಿ। ತೇ ಹಿ ಆಲಯನ್ತಿ ಸಮ್ಮಸನ್ತಿ, ನ ಚ ತಣ್ಹಾಯ ತಣ್ಹಾಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಸೋ ಅಸಮುಗ್ಘಾತೋ। ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಅನುಸಯೋ ಚ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಸಮ್ಪಲಿಬೋಧೋ, ಇದಂ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ। ಯಥಾಭೂತಂ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಅಪ್ಪಟಿವೇಧೋ ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾಆಸವೋ ಅವಿಜ್ಜಾವಿಞ್ಞಾಣಬೀಜಂ ಭವತಿ। ಯಂ

ಬೀಜಂ ಸೋ ಹೇತು ನ ಸಮುಚ್ಛಿಜ್ಜತಿ, ಅಸಮುಚ್ಛಿಜ್ಜನ್ತೋ ಪಟಿಸನ್ದೇಹತಿ। ಪಟಿಸನ್ದಹನ್ತೋ ನ ಸಮುಗ್ಘಾತಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಅಸಮುಗ್ಘಾತಂ ಚಿತ್ತಂ ಪರಿಯೋನಹತಿ, ಪರಿಯೋನದ್ಧಚಿತ್ತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ನಪ್ಪಜಾನಾತಿ, ಇತಿ ಸಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಸಾಸವತ್ಥೋ, ಅವಿಜ್ಜತ್ಥೋ, ಹೇತುಅತ್ಥೋ, ಅವಚ್ಛೇದತ್ಥೋ, ಅನಿವತ್ತಿಅತ್ಥೋ, ಫಲತ್ಥೋ ಪಟಿಸನ್ಧಿಅತ್ಥೋ, ಪುನಬ್ಭವತ್ಥೋ, ಅಸಮುಗ್ಘಾತತ್ಥೋ, ಅನುಸಯತ್ಥೋ, ಪರಿಯುಟ್ಠಾನತ್ಥೋ, ಅಪಟಿವೇಧನತ್ಥೋ। ಏತ್ತಾವತಾ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಖೇತ್ತಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಭವತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ ನಾಮ ಹಾರೋ।

೫೯. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ? ಉಗ್ಘಟಿತಮ್ಹಿ ತಮ್ಹಿ ಸನ್ತಞ್ಞೇವ ಚ ನಂ ವಿತ್ಥಾರಂ ಪನ ವತ್ತಬ್ಬಂ। ವಿತ್ಥಾರವಿಧಂ ಚಿತ್ತಞ್ಞಾ ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ। ತತ್ಥ ನಾಮನಿದ್ದೇಸೋ ಉಪಘಟಕಾ [ಉಗ್ಘಟಕಾ (ಪೀ॰)] ವತ್ಥುನಿದ್ದೇಸೋ ವೇವಚನಂ ವತ್ಥುಭೂತೋ ವಿತ್ಥಾರೋ। ಯಥಾ ಕಿಂ, ಯಾ ಭಿಕ್ಖೂನಂ ವತ್ತತೋ [ನಿವತ್ತತೋ (ಪೀ॰)] ಪಹಾತಬ್ಬೋ, ಅಯಂ ಉಪಘಟನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ? ಕಿಞ್ಚಿ ನ ವತ್ತಬ್ಬಂ, ರೂಪರಾಗಂ ವಾ ನಾಮವನ್ತಪಹಾತಬ್ಬಂ [ನಾಮಮನ್ತಪಹಾತಬ್ಬಂ (ಕ॰)]। ಯಾವ ವಿಞ್ಞಾಣನ್ತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾನಿ। ಅವಿಜ್ಜಾ ತಾ ಓಪಮ್ಮೇನ ಪಞ್ಞಾಪೇತಬ್ಬಾ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ। ನಿಸ್ಸಿತಚಿತ್ತಸ್ಸ ಚ ಮತ್ತಿಕೋ ಚ ನಿಸ್ಸಯೋ ತಣ್ಹಾ ಚ ದಿಟ್ಠಿ ಚ। ತತ್ಥ ದಿಟ್ಠಿ ಅವಿಜ್ಜಾ ತಣ್ಹಾ ಸಙ್ಖಾರಾ। ತತ್ಥ ದಿಟ್ಠಿಪಚ್ಚಯಾ ತಣ್ಹಾ ಇಮೇ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ। ತತ್ಥ ನಿಸ್ಸಿತಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಇದಂ ಸಙ್ಖಾರಪಚ್ಚಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಯಾವ ಜರಾಮರಣಂ, ಇದಂ ಸಂಖಿತ್ತೇನ ಭಾಸಿತೇ ಅವಸಿಟ್ಠಂ ಪರೋಪಯತಿ।

ಅನಿಸ್ಸಿತಸ್ಸ [ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೭೪] ಚಲಿತಂ ನತ್ಥೀತಿ ತಸ್ಸ ಏವಂ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ತಣ್ಹಾಯ ಚ ಪಹಾನಂ ತತ್ಥ ದಿಟ್ಠಿಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧಾಯ ಭೂತಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಸರಾಗಟ್ಠಾನಿಯೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ತಂ ತಂ ಧಮ್ಮಂ ಉಪೇಚ್ಚ ಅಞ್ಞಂ ಧಮ್ಮಂ ಧಾವತಿ ಮಕ್ಕಟೋಪಮತಾಯ, ಅಥ ಖ್ವಸ್ಸ ಪರಿತ್ತೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಸರಾಗಟ್ಠಾನಿಯೇಸು ಛನ್ದರಾಗೋ ನತ್ಥಿ ಕುತೋ ತತೋ ಚಲನಾ, ಅಧಿಮತ್ತೇಸು ಸತ್ತೇಸು ಚಿತ್ತಂ ನಿವೇಸ್ಸಯತಿ ತಂ ಅಪತಿಟ್ಠಿತಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಅನಾಹಾರಂ ನಿರುಜ್ಝತಿ ವಿಞ್ಞಾಣನಿರೋಧಾ ನಾಮರೂಪನಿರೋಧೋ ಯಾವ ಜರಾಮರಣನಿರೋಧೋ। ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ।

ತತ್ಥ ರಾಗವಸೇನ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಚಲಿತಂ ಸಪರಿಗ್ಗಹೋ, ತಸ್ಮಿಂ ಚಲಿತೇ ಅಸತಿ ಯೋ ಪರಿಕಿಲೇಸೋಪಚಾರೋ ತಿವಿಧೋ ಅಗ್ಗಿ ಪಟಿಪ್ಪಸ್ಸದ್ಧೋ ಭವತಿ। ತೇನಾಹ ಚಲಿತೇ ಅಸನ್ತೇ ಪಸ್ಸದ್ಧಿ ಹೋತಿ। ತತ್ಥ ಯಂ ಸಮಾರೋಪನಾ ಪಸ್ಸದ್ಧಕಾಯೋ ಸುಖಂ ವೇದೇತಿ, ಸುಖಿನೋ ಚಿತ್ತಂ ಸಮಾಧಿಯತಿ। ಯಾವ ವಿಮುತ್ತಿತಮಿತಿ ಞಾಣದಸ್ಸನಂ ಭವತಿ। ಸೋ ಆಸವಾನಂ ಖಯಾ ಚ ವಿಮುತ್ತಿ ನೋ ಉಪಪಜ್ಜತಿ। ತಸ್ಸ ಉಪಪತ್ತಿಸ್ಸ ಆಗತಿಗತಿಯಾ ಅಸನ್ತಿಯಾ ನೇವಿಧ ನ ಹುರಂ ನ ಉಭಯಮನ್ತರೇನ। ಏಸೇವನ್ತೋ ದುಕ್ಖಸ್ಸಾತಿ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು। ಇದಮಸ್ಸ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಮಜ್ಝೇ ಸಮಾರೋಪಿತಂ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೇ ಚ ವಿಮುತ್ತಿಯಂ ಚ ಯೋಗೋ ನ ಚ ಏತಂ ತಸ್ಸ ಸಂಖಿತ್ತೇನ ಭಾಸಿತಸ್ಸ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಅತ್ಥಂ ವಿಭಜ್ಜನ್ತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ। ನ ಚ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯೇನ ಸುತ್ತೇನ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯೋ ಯೇ ಚ ಧಮ್ಮಾ ಸಮಾರೋಪಯಿತಬ್ಬಾ ನಾಞ್ಞೇ। ಏವಂ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯೇ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯೇ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ। ಇಮೇ ಸೋಳಸ ಹಾರಾ।

ಸುವೀರಸ್ಸ ಮಹಾಕಚ್ಚಾಯನಸ್ಸ ಜಮ್ಬುವನವಾಸಿನೋ ಪೇಟಕೋಪದೇಸೇ

ಪಞ್ಚಮಾ ಭೂಮಿ।

೬. ಸುತ್ತತ್ಥಸಮುಚ್ಚಯಭೂಮಿ

೭೦. ಬುದ್ಧಾನಂ ಭಗವನ್ತಾನಂ ಸಾಸನಂ ತಿವಿಧೇನ ಸಙ್ಗಹಂ ಗಚ್ಛತಿ, ಖನ್ಧೇಸು ಧಾತೂಸು ಆಯತನೇಸು ಚ। ತತ್ಥ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ರೂಪಕ್ಖನ್ಧೋ ಯಾವ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧೋ। ದಸ ರೂಪಆಯತನಾನಿ ಚಕ್ಖು ರೂಪಾ ಚ ಯಾವ ಕಾಯೋ ಫೋಟ್ಠಬ್ಬಾ ಚ, ಅಯಂ ರೂಪಕ್ಖನ್ಧೋ। ತತ್ಥ ಛ ವೇದನಾಕಾಯಾ ವೇದನಾಕ್ಖನ್ಧೋ ಚಕ್ಖುಸಮ್ಫಸ್ಸಜಾ ವೇದನಾ ಯಾವ ಮನೋಸಮ್ಫಸ್ಸಜಾ ವೇದನಾ, ಅಯಂ ವೇದನಾಕ್ಖನ್ಧೋ। ತತ್ಥ ಛ ಸಞ್ಞಾಕಾಯಾ ಸಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ, ರೂಪಸಞ್ಞಾ ಯಾವ ಧಮ್ಮಸಞ್ಞಾ ಇಮೇ ಛ ಸಞ್ಞಾಕಾಯಾ, ಅಯಂ ಸಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ। ತತ್ಥ ಛ ಚೇತನಾಕಾಯಾ ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧೋ, ರೂಪಸಞ್ಚೇತನಾ ಯಾವ ಧಮ್ಮಸಞ್ಚೇತನಾ ಇಮೇ ಛ ಚೇತನಾಕಾಯಾ, ಅಯಂ ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧೋ। ತತ್ಥ ಛ ವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧೋ, ಚಕ್ಖುವಿಞ್ಞಾಣಂ ಯಾವ ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಂ ಇಮೇ ಛ ವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯಾ, ಅಯಂ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧೋ। ಇಮೇ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ।

ತೇಸಂ ಕಾ ಪರಿಞ್ಞಾ? ಅನಿಚ್ಚಂ ದುಕ್ಖಂ ಸಞ್ಞಾ ಅನತ್ತಾತಿ ಏಸಾ ಏತೇಸಂ ಪರಿಞ್ಞಾ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಖನ್ಧತ್ಥೋ? ಸಮೂಹತ್ಥೋ ಖನ್ಧತ್ಥೋ, ಪುಞ್ಜತ್ಥೋ ಖನ್ಧತ್ಥೋ, ರಾಸತ್ಥೋ ಖನ್ಧತ್ಥೋ। ತಂ ಯಥಾ ದಬ್ಬಕ್ಖನ್ಧೋ ವನಕ್ಖನ್ಧೋ ದಾರುಕ್ಖನ್ಧೋ ಅಗ್ಗಿಕ್ಖನ್ಧೋ ಉದಕಕ್ಖನ್ಧೋ ವಾಯುಕ್ಖನ್ಧೋ ಇತಿ ಏವಂ ಖನ್ಧೇಸು ಸಬ್ಬಸಙ್ಗಹೋವ ಏವಂ ಖನ್ಧತ್ಥೋ।

ತತ್ಥ ಅಟ್ಠಾರಸ ಧಾತುಯೋ ಚಕ್ಖುಧಾತು ರೂಪಧಾತು ಚಕ್ಖುವಿಞ್ಞಾಣಧಾತು…ಪೇ॰… ಮನೋಧಾತು ಧಮ್ಮಧಾತು ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಧಾತು। ಏತಾಯೋ ಅಟ್ಠಾರಸ ಧಾತುಯೋ। ತಾಸಂ ಪರಿಞ್ಞಾ ಅನಿಚ್ಚಂ ದುಕ್ಖಂ ಸಞ್ಞಾ ಅನತ್ತಾತಿ ಏಸಾ ಏತಾಸಂ ಪರಿಞ್ಞಾ। ತತ್ಥ ಕೋ ಧಾತುಅತ್ಥೋ? ವುಚ್ಚತೇ ಅವಯವತ್ಥೋ ಧಾತುಅತ್ಥೋ। ಅವಯವೋತಿ ಚಕ್ಖು ನೋ ಪಸಾದೋ ಚಕ್ಖುಧಾತು। ಏವಂ ಪಞ್ಚಸು ಧಾತೂಸು ಪುನ ರಾಗವವಚ್ಛೇದತ್ಥೋ ಧಾತುಅತ್ಥೋ। ವವಚ್ಛಿನ್ನಾ ಹಿ ಚಕ್ಖುಧಾತು। ಏವಂ ಪಞ್ಚಸು ಪುನರಾಹ ಏಕನ್ತಿಪಕತ್ಯತ್ಥೇನ ಧಾತುಅತ್ಥೋತಿ ವುಚ್ಚತೇ। ತಂ ಯಥಾ, ಪಕತಿಯಾ ಅಯಂ ಪುರಿಸೋ ಪಿತ್ತಿಕೋ ಸೇಮ್ಹಿಕೋ ವಾತಿಕೋ ಸನ್ನಿಪಾತಿಕೋತಿ ಏವಂ ಪಕತಿಚಕ್ಖುಧಾತು ದಸನ್ನಂ ಪಿಯಾ ಚ ಸಬ್ಬೇಸು ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು…ಪೇ॰… ವಿಸಭಾಗತ್ಥೋ ಧಾತುಅತ್ಥೋ।

ತತ್ಥ ದ್ವಾದಸಾಯತನಾನಿ ಕತಮಾನಿ? ಛ ಅಜ್ಝತ್ತಿಕಾನಿ ಛ ಬಾಹಿರಾನಿ। ಚಕ್ಖಾಯತನಂ ಯಾವ ಮನಾಯತನನ್ತಿ ಅಜ್ಝತ್ತಿಕಂ, ರೂಪಾಯತನಂ ಯಾವ ಧಮ್ಮಾಯತನನ್ತಿ ಬಾಹಿರಂ। ಏತಾನಿ ದ್ವಾದಸ ಆಯತನಾನಿ। ಏತೇಸಂ ಕಾ ಪರಿಞ್ಞಾ? ಅನಿಚ್ಚಂ ದುಕ್ಖಂ ಸಞ್ಞಾ ಅನತ್ತಾತಿ, ಏಸಾ ಏತೇಸಂ ಪರಿಞ್ಞಾ। ಅಪಿ ಚ ದ್ವಿಧಾ ಪರಿಞ್ಞಾ ಞಾತಪರಿಞ್ಞಾ ಚ ಪಹಾನಪರಿಞ್ಞಾ ಚ। ತತ್ಥ ಞಾತಪರಿಞ್ಞಾ ನಾಮ ಅನಿಚ್ಚಂ ದುಕ್ಖಂ ಸಞ್ಞಾ ಅನತ್ತಾತಿ, ಏಸಾ ಞಾತಪರಿಞ್ಞಾ। ಪಹಾನಪರಿಞ್ಞಾ ಪನ ಛನ್ದರಾಗಪ್ಪಹಾನಾ, ಏಸಾ ಪಹಾನಪರಿಞ್ಞಾ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆಯತನತ್ಥೋ? ವುಚ್ಚತೇ ಆಕಾರತ್ಥೋ ಆಯತನತ್ಥೋ। ಯಥಾ ಸುವಣ್ಣಾಕರೋ ದುಬ್ಬಣ್ಣಾಕರೋ, ಯಥಾ ದ್ವೀಹಿ ತೇಹಿ ಆಕಾರೇಹಿ ತೇ ತೇ ಗಾವಾ ಉತ್ತಿಟ್ಠನ್ತಿ। ಏವಂ ಏತೇಹಿ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಾ ಗಾವಾ ಉತ್ತಿಟ್ಠನ್ತಿ ಕಮ್ಮಕಿಲೇಸಾ ದುಕ್ಖಧಮ್ಮಾ ಚ। ಪುನರಾಹ ಆಯದಾನತ್ಥೋ ಆಯತನತ್ಥೋ। ಯಥಾ ರಞ್ಞೋ ಆಯದಾನೇಹಿ ಆಯೋ ಭವತಿ, ಏವಂ ಆಯದಾನತ್ಥೋ ಆಯತನತ್ಥೋ।

೭೧. ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ದುಕ್ಖಂ ಸಮುದಯೋ ನಿರೋಧೋ ಮಗ್ಗೋ ಚ। ದುಕ್ಖಂ ಯಥಾ ಸಮಾಸೇನ ಧಮ್ಮಾಚರಿಯಂ ಮಾನಸಞ್ಚ, ಸಮುದಯೋ ಸಮಾಸೇನ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ತಣ್ಹಾ ಚ, ನಿರೋಧೋ ಸಮಾಸೇನ ವಿಜ್ಜಾ ಚ ವಿಮುತ್ತಿ ಚ, ಮಗ್ಗೋ ಸಮಾಸೇನ ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ।

ತತ್ಥ ಸತ್ತತಿಂಸ ಬೋಧಿಪಕ್ಖಿಕಾ ಧಮ್ಮಾ ಕತಮೇ? ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ ಯಾವ ಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ, ಏವಮೇತೇ ಸತ್ತತಿಂಸ ಬೋಧಿಪಕ್ಖಿಕಾ ಧಮ್ಮಾ। ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಅತೀತಾನಾಗತಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಾನಂ ಬುದ್ಧಾನಂ ಭಗವನ್ತಾನಂ ಪಚ್ಚೇಕಬುದ್ಧಾನಂ ಸಾವಕಾನಂ ಚ ನಿಬ್ಬಾನಾಯ ಸಂವತ್ತನ್ತೀತಿ, ಸೋ ಮಗ್ಗೋ ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ। ಕತಮೇ ಚತ್ತಾರೋ?

ಇಧ ಭಿಕ್ಖು ಕಾಯೇ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸೀ ವಿಹರತಿ, ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ...ಪೇ॰... ಇದ್ಧಿಪಾದಂ...ಪೇ॰... ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ...ಪೇ॰... ಬಲಾನಿ...ಪೇ॰... ತತ್ಥ ಕೋ ಇನ್ದ್ರಿಯತ್ಥೋ? ಇನ್ದತ್ಥೋ ಇನ್ದ್ರಿಯತ್ಥೋ, ಆಧಿಪತೇಯ್ಯತ್ಥೋ ಇನ್ದ್ರಿಯತ್ಥೋ, ಪಸಾದತ್ಥೋ ಇನ್ದ್ರಿಯತ್ಥೋ, ಅಸಾಧಾರಣಂ ಕಸ್ಸ ಕಿರಿಯತ್ಥೋ ಇನ್ದ್ರಿಯತ್ಥೋ ಅನವಪರಿಯತ್ಥೋ ಬಲತ್ಥೋ, ಥಾಮತ್ಥೋ ಬಲತ್ಥೋ, ಉಪಾದಾಯತ್ಥೋ ಬಲತ್ಥೋ, ಉಪತ್ಥಮ್ಭನತ್ಥೋ ಬಲತ್ಥೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೇ ಸತ್ತ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ? ಸತಿಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ ಯಾವ ಉಪೇಕ್ಖಾಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ? ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ ಯಾವ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ। ತತ್ಥ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋತಿ ಖನ್ಧೋ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ। ತತ್ಥ ಯಾ ಚ ಸಮ್ಮಾವಾಚಾ ಯೋ ಚ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮನ್ತೋ ಯೋ ಚ ಸಮ್ಮಾಆಜೀವೋ, ಅಯಂ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ। ಯಾ ಚ ಸಮ್ಮಾಸತಿ ಯೋ ಚ ಸಮ್ಮಾವಾಯಾಮೋ ಯೋ ಚ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ, ಅಯಂ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ। ಯೋ ಚ ಸಮ್ಮಾಸಙ್ಕಪ್ಪೋ ಯಾ ಚ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ। ಏವಂ ತಾಯೋ ತಿಸ್ಸೋ ಸಿಕ್ಖಾ। ಏವಂ ತೀಹಾಕಾರೇಹಿ ದಸ ಪದಾನಿ...ಪೇ॰...।

ತತ್ಥ ಯೋಗಾವಚರೋ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೇ ಠಿತೋ ದೋಸಂ ಅಕುಸಲಂ ನ ಉಪಾದಿಯತಿ, ದೋಸಾನುಸಯಂ ಸಮೂಹನತಿ, ದೋಸಸಲ್ಲಂ ಉದ್ಧರತಿ, ದುಕ್ಖವೇದನಂ ಪರಿಜಾನಾತಿ, ಕಾಮಧಾತುಂ ಸಮತಿಕ್ಕಮತಿ। ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೇ ಠಿತೋ ಲೋಭಂ ಅಕುಸಲಂ ನ ಉಪಾದಿಯತಿ, ರಾಗಾನುಸಯಂ ಸಮೂಹನತಿ, ಲೋಭಸಲ್ಲಂ ಉದ್ಧರತಿ, ಸುಖವೇದನಂ ಪರಿಜಾನಾತಿ, ರೂಪಧಾತುಂ ಸಮತಿಕ್ಕಮತಿ। ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೇ ಠಿತೋ ಮೋಹಂ ಅಕುಸಲಂ ನ ಉಪಾದಿಯತಿ, ಅವಿಜ್ಜಾನುಸಯಂ ಸಮೂಹನತಿ, ಮೋಹಸಲ್ಲಂ ದಿಟ್ಠಿಸಲ್ಲಞ್ಚ ಉದ್ಧರತಿ, ಅದುಕ್ಖಮಸುಖವೇದನಂ ಪರಿಜಾನಾತಿ, ಅರೂಪಧಾತುಂ ಸಮತಿಕ್ಕಮತಿ। ಇತಿ ತೀಹಿ ಖನ್ಧೇಹಿ ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ನ ಉಪಾದಿಯತಿ, ಚತ್ತಾರಿ ಸಲ್ಲಾನಿ ಉದ್ಧರತಿ, ತಿಸ್ಸೋ ವೇದನಾ ಪರಿಜಾನಾತಿ, ತೇಧಾತುಕಂ ಸಮತಿಕ್ಕಮತಿ।

೬೨. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಅವಿಜ್ಜಾ? ಯಂ ಚತೂಸು ಅರಿಯಸಚ್ಚೇಸು ಅಞ್ಞಾಣನ್ತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಯಥಾ ಸೋ ಪಾಣಸಚ್ಚೇಸು ಕಥಂಕಥಾ ಕಾತಬ್ಬಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ? ಛ ವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯಾ ವೇದನಾ ಸಞ್ಞಾ ಚೇತನಾ ಫಸ್ಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ, ಇದಂ ನಾಮಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ರೂಪಂ? ಚಾತುಮಹಾಭೂತಿಕಂ ಚತುನ್ನಂ ಮಹಾಭೂತಾನಂ ಉಪಾದಾಯರೂಪಸ್ಸ ಪಞ್ಞತ್ತಿಂ। ಇತಿ ಪುರಿಮಕಞ್ಚ ನಾಮಂ ಇದಞ್ಚ ರೂಪಂ ತದುಭಯಂ ನಾಮರೂಪನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ತತ್ಥ ಛಳಾಯತನನ್ತಿ ಛ ಅಜ್ಝತ್ತಿಕಾನಿ ಆಯತನಾನಿ, ಚಕ್ಖು ಅಜ್ಝತ್ತಿಕಂ ಆಯತನಂ ಯಾವ ಮನೋ ಅಜ್ಝತ್ತಿಕಂ ಆಯತನಂ। ಫಸ್ಸೋತಿ ಛ ಫಸ್ಸಕಾಯಾ ಚಕ್ಖುಸಮ್ಫಸ್ಸೋ ಯಾವ ಮನೋಸಮ್ಫಸ್ಸೋತಿ ಫಸ್ಸೋ। ಛ ವೇದನಾಕಾಯಾ ವೇದನಾ। ತಣ್ಹಾತಿ ಛ ತಣ್ಹಾಕಾಯಾ ತಣ್ಹಾ। ಉಪಾದಾನನ್ತಿ ಚತ್ತಾರಿ ಉಪಾದಾನಾನಿ ಕಾಮುಪಾದಾನಂ ದಿಟ್ಠುಪಾದಾನಂ ಸೀಲಬ್ಬತುಪಾದಾನಂ ಅತ್ತವಾದುಪಾದಾನನ್ತಿ ಉಪಾದಾನಂ। ಭವೋತಿ ತಯೋ ಭವಾ ಕಾಮಭವೋ ರೂಪಭವೋ ಅರೂಪಭವೋ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಜಾತಿ? ಯಾ ಪಠಮಂ ಖನ್ಧಾನಂ ಪಠಮಂ ಧಾತೂನಂ ಪಠಮಂ ಆಯತನಾನಂ ಉಪ್ಪತ್ತಿ ಜಾತಿ ಸಞ್ಜಾತಿ ಓಕ್ಕನ್ತಿ ಅಭಿನಿಬ್ಬತ್ತಿ ಖನ್ಧಾನಂ ಪಾತುಭಾವೋ, ಅಯಂ ಜಾತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಜರಾ? ಜರಾ ನಾಮ ಯಂ ತಂ ಖಣ್ಡಿಚ್ಚಂ ಪಾಲಿಚ್ಚಂ ವಲಿತ್ತಚತಾ ಪವಿವಿತ್ತಂ ಚತುನ್ನಂ ಮಹಾಭೂತಾನಂ ವಿವಣ್ಣತಂ ಭಗ್ಗೋ ತಂ ಜರಾ ಹೀಯನಾ ಪಹೀಯನಾ ಆಯುನೋ ಹಾನಿ ಸಂಹಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ಪರಿಭೇದೋ ಉಪನಾಹೋ ಪರಿಪಾಕೋ, ಅಯಂ ಜರಾ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಮರಣಂ? ಮರಣಂ ನಾಮ ಯಂ ತಸ್ಮಿಂ ತಸ್ಮಿಂ ಸತ್ತನಿಕಾಯೇ ತೇಸಂ ತೇಸಂ ಸತ್ತಾನಂ ಚುತಿ ಚವನತಾ ಮರಣಂ ಕಾಲಙ್ಕಿರಿಯಾ ಉದ್ಧುಮಾತಕಾನಂ ಭೇದೋ ಕಾಯಸ್ಸ ಜೀವಿತಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಉಪಚ್ಛೇದೋ, ಇದಂ ಮರಣಂ। ಇತಿ ಪುರಿಮಿಕಾ ಚ ಜರಾ ಇದಞ್ಚ ಮರಣಂ ತದುಭಯಂ ಜರಾಮರಣಂ।

ತತ್ಥ ಅನ್ಧಕಾರತಿಮಿಸಾ ಯಥಾಭೂತಂ ಅಪ್ಪಜಾನನಲಕ್ಖಣಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಹ। ಅಭಿಸಙ್ಖರಣಲಕ್ಖಣಾ ಸಙ್ಖಾರಾ, ಉಪಚಯಪುನಬ್ಭವಾಭಿರೋಪನಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಾನಾ। ತೇ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವತ್ಥು ಸವಿಞ್ಞತ್ತಿಲಕ್ಖಣಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ, ತಂ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅನೇಕಸನ್ನಿಸ್ಸಯಲಕ್ಖಣಂ ನಾಮರೂಪಂ, ತಂ ಸಳಾಯತನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಇನ್ದ್ರಿಯವವತ್ಥಾಪನಲಕ್ಖಣಂ ಸಳಾಯತನಂ, ತಂ ಫಸ್ಸಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ । ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಖಣೋ ಫಸ್ಸೋ, ಸೋ ವೇದನಾಯ

ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅನುಭವನಲಕ್ಖಣಾ ವೇದನಾ, ಸಾ ತಣ್ಹಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಜ್ಝೋಸಾನಲಕ್ಖಣಾ ತಣ್ಹಾ, ಸಾ ಉಪಾದಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಆದಾನಪರಿಹನನಲಕ್ಖಣಂ ಉಪಾದಾನಂ, ತಂ ಭವಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ । ನಾನಾಗತಿವಿಕ್ಖೇಪಲಕ್ಖಣೋ ಭವೋ, ಸೋ ಜಾತಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಖನ್ಧಾನಂ ಪಾತುಭಾವಲಕ್ಖಣಾ ಜಾತಿ, ಸಾ ಜರಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಉಪನಯಪರಿಪಾಕಲಕ್ಖಣಾ ಜರಾ, ಸಾ ಮರಣಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಆಯುಕ್ಖಯಜೀವಿತಉಪರೋಧಲಕ್ಖಣಂ ಮರಣಂ, ತಂ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಾಯಸಮ್ಪೀಳನಲಕ್ಖಣಂ ದುಕ್ಖಂ, ತಂ ದೋಮನಸ್ಸಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಚಿತ್ತಸಮ್ಪೀಳನಲಕ್ಖಣಂ ದೋಮನಸ್ಸಂ, ತಂ ಸೋಕಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸೋಚನಲಕ್ಖಣೋ ಸೋಕೋ, ಸೋ ಪರಿದೇವಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವಚೀನಿಚ್ಛಾರಣಲಕ್ಖಣೋ ಪರಿದೇವೋ, ಸೋ ಉಪಾಯಾಸಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯೇ ಆಯಾಸಾ ತೇ ಉಪಾಯಾಸಾ।

ನವ ಪದಾನಿ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬೋ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೋ ಸಙ್ಗಹಂ ಸಮೋಸರಣಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಕತಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ? ದ್ವೇ ಮೂಲಕಿಲೇಸಾ, ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ, ಚತ್ತಾರೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ। ತತ್ಥ ದ್ವೇ ಮೂಲಕಿಲೇಸಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ಭವತಣ್ಹಾ ಚ, ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಲೋಭೋ ದೋಸೋ ಮೋಹೋ ಚ। ಚತ್ತಾರೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ [ಅ॰ ನಿ॰ ೪.೪೯] - "ಅನಿಚ್ಚೇ ನಿಚ್ಚ"ನ್ತಿ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ, "ದುಕ್ಖೇ ಸುಖ"ನ್ತಿ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ, "ಅನತ್ತನಿ ಅತ್ತಾ"ತಿ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ, "ಅಸುಭೇ ಸುಭ"ನ್ತಿ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ।

೬೩. ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾ ನಾಮ ಚತೂಸು ಅರಿಯಸಚ್ಚೇಸು ಯಥಾಭೂತಂ ಅಞ್ಞಾಣಂ, ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾ। ಭವತಣ್ಹಾ ನಾಮ ಯೋ ಭವೇಸು ರಾಗೋ ಸಾರಾಗೋ ಇಚ್ಛಾ ಮುಚ್ಛಾ ಪತ್ಥನಾ ನನ್ದೀ ಅಜ್ಝೋಸಾನಂ ಅಪರಿಚ್ಚಾಗೋ, ಅಯಂ ಭವತಣ್ಹಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ?

ಲೋಭೋ ನಾಮ ಸೋ ತೇಸು ತೇಸು ಪರವತ್ಥೂಸು ಪರದಬ್ಬೇಸು ಪರಟ್ಠಾನೇಸು ಪರಸಾಪತೇಯ್ಯೇಸು ಪರಪರಿಗ್ಗಹಿತೇಸು ಲೋಭೋ ಲುಬ್ಭನಾ ಇಚ್ಛಾ ಮುಚ್ಛಾ ಪತ್ಥನಾ ನನ್ದೀ ಅಜ್ಝೋಸಾನಂ ಅಪರಿಚ್ಚಾಗೋ, ಅಯಂ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ। ಕಸ್ಸೇತಂ ಮೂಲಂ? ಲೋಭೋ ಲೋಭಜಸ್ಸ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಕಾಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಚೀಕಮ್ಮಸ್ಸ ಮನೋಕಮ್ಮಸ್ಸ ಚ, ತಥಾ ಯಥಾ ತಂಸಮ್ಪಯುತ್ತಾನಂ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಮೂಲಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದೋಸೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ?

ಸೋ ಸತ್ತೇಸು ಆಘಾತೋ ಅಕ್ಖನ್ತಿ ಅಪ್ಪಚ್ಚಯೋ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಪದೋಸೋ ಅನತ್ಥಕಾಮತಾ ಚೇತಸೋ ಪಟಿಘಾತೋ, ಅಯಂ ದೋಸೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ।

ಕಸ್ಸೇತಂ ಮೂಲಂ?

ದೋಸಜಸ್ಸ ಕಾಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಚೀಕಮ್ಮಸ್ಸ ಮನೋಕಮ್ಮಸ್ಸ ಸಮ್ಪಯುತ್ತಾನಞ್ಚ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಮೂಲಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಮೋಹೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ?

ಯಂ ಚತೂಸು ಅರಿಯಸಚ್ಚೇಸು ಅನಭಿಸಮಯೋ ಅಸಮ್ಪಜ್ಜಗ್ಗಾಹೋ ಅಪ್ಪಟಿವೇಧೋ ಮೋಹೋ ಮುಯ್ಹನಾ ಸಮ್ಮೋಹೋ ಸಮ್ಮುಯ್ಹನಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ತಮೋ ಅನ್ಧಕಾರೋ ಆವರಣಂ ನೀವರಣಂ ಛದನಂ ಅಚ್ಛದನಂ [ಅವೇಚ್ಛದನಂ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಅಪಸಚ್ಛಾಗಮನಂ ಕುಸಲಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ, ಅಯಂ ಮೋಹೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ।

ಕಸ್ಸೇತಂ ಮೂಲಂ?

ಮೋಹಜಸ್ಸ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಕಾಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಚೀಕಮ್ಮಸ್ಸ ಮನೋಕಮ್ಮಸ್ಸ ಚ ತಂಸಮ್ಪಯುತ್ತಕಾನಞ್ಚ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಮೂಲಂ।

ತತ್ಥ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಜಾನಿತಬ್ಬಾ, ವಿಪಲ್ಲಾಸಾನಂ ವತ್ಥು ಜಾನಿತಬ್ಬಂ। ಯಂ ವಿಪಲ್ಲಾಸಂ ಸಿಯಾ, ತಂ ಜಾನಿತಬ್ಬಂ। ತತ್ಥ ಏಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ತೀಣಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸವತ್ಥೂನಿ। ಕತಮೋ ಏಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಚ, ಯೇನ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ವಿಪಲ್ಲಾಸಿತಂ ಗಣ್ಹಾತಿ?

“ಅನಿಚ್ಚೇ ನಿಚ್ಚ”ನ್ತಿ, “ದುಕ್ಖೇ ಸುಖ”ನ್ತಿ, “ಅನತ್ತನಿ ಅತ್ತಾ”ತಿ, “ಅಸುಭೇ ಸುಭ”ನ್ತಿ, ಅಯಂ ಏಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ।

ಕತಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸವತ್ಥೂನಿ?

ಕಾಯೋ ವೇದನಾ ಚಿತ್ತಂ ಧಮ್ಮಾ ಚ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸವತ್ಥೂನಿ।

ಕತಮಾನಿ ತೀಣಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾನಿ?

ಸಞ್ಞಾ ಚಿತ್ತಂ ದಿಟ್ಠಿ ಚ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾನಿ।

ತತ್ಥ ಮನಾಪಿಕೇ ವತ್ಥುಮ್ಹಿ ಇನ್ದ್ರಿಯವತ್ಥೇ ವಣ್ಣಾಯತನೇ ವಾ ಯೋ ನಿಮಿತ್ತಸ್ಸ ಉಗ್ಗಾಹೋ, ಅಯಂ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ತತ್ಥ ವಿಪರೀತಚಿತ್ತಸ್ಸ ವತ್ಥುಮ್ಹಿ ಸತಿ ವಿಞ್ಞತ್ತಿ, ಅಯಂ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ತತ್ಥ ವಿಪರೀತಚಿತ್ತಸ್ಸ ತಮ್ಹಿ ರೂಪೇ “ಅಸುಭೇ ಸುಭ”ನ್ತಿ ಯಾ ಖನ್ತಿ ರುಚಿ ಉಪೇಕ್ಖನಾ ನಿಚ್ಛಯೋ ದಿಟ್ಠಿ ನಿದಸ್ಸನಂ ಸನ್ತೀರಣಾ, ಅಯಂ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ತತ್ಥ ವತ್ಥುಭೇದೇನ ಕಾಯೇಸು ದ್ವಾದಸ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಭವನ್ತಿ। ತಯೋ ಕಾಯೇ ತಯೋ ವೇದನಾಯ ತಯೋ ಚಿತ್ತೇ ತಯೋ ಧಮ್ಮೇ, ಚತ್ತಾರೋ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಚತ್ತಾರೋ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಚತ್ತಾರೋ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸಾ, ಆಯತನೂಪಚಯತೋ ಚಕ್ಖುವಿಞ್ಞಾಣಸಞ್ಞಾಸಮಙ್ಗಿಸ್ಸ ರೂಪೇಸು ದ್ವಾದಸ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಯಾವ ಮನೋ ಸಞ್ಞಾಸಮಙ್ಗಿಸ್ಸ, ಧಮ್ಮೇಸು ದ್ವಾದಸ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಛ ದ್ವಾದಸಕಾ ಚತ್ತಾರಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಭವನ್ತಿ। ಆರಮ್ಮಣನಾನತ್ತತೋ ಹಿ ಅಪರಿಮಿತಸಙ್ಖೇಯ್ಯಾನಂ ಸತ್ತಾನಂ [ಅತ್ತಾನಂ (ಕ॰)] ಅಪರಿಮಿತಮಸಙ್ಖೇಯ್ಯಾ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಭವನ್ತಿ ಹೀನುಕ್ಕಟ್ಠಮಜ್ಝಿಮತಾಯ।

೭೪. ತತ್ಥ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಚತ್ತಾರಿ ಅತ್ತಭಾವವತ್ಥೂನಿ ಭವನ್ತಿ। ಯೋ ರೂಪಕ್ಖನ್ಧೋ, ಸೋ ಕಾಯೋ ಅತ್ತಭಾವವತ್ಥು। ಯೋ ವೇದನಾಕ್ಖನ್ಧೋ, ಸೋ ವೇದನಾ ಅತ್ತಭಾವವತ್ಥು। ಯೋ ಸಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ, ತೇ ಧಮ್ಮಾ ಅತ್ತಭಾವವತ್ಥು। ಯೋ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧೋ, ಸೋ ಚಿತ್ತಂ ಅತ್ತಭಾವವತ್ಥು। ಇತಿ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಚತ್ತಾರಿ ಅತ್ತಭಾವವತ್ಥೂನಿ। ತತ್ಥ ಕಾಯೇ “ಅಸುಭೇ ಸುಭ”ನ್ತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಭವತಿ। ಏವಂ ವೇದನಾಸು…ಪೇ॰… ಚಿತ್ತೇ…ಪೇ॰… ಧಮ್ಮೇಸು ಚ ಅತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಭವತಿ। ತತ್ಥ ಚತುನ್ನಂ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾನಂ ಸಮುಗ್ಘಾತನತ್ಥಂ ಭಗವಾ ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನೇ ದೇಸೇತಿ ಪಞ್ಞಪೇತಿ ಕಾಯೇ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸೀ ವಿಹರತೋ “ಅಸುಭೇ ಸುಭ”ನ್ತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ಏವಂ ವೇದನಾಸು, ಚಿತ್ತೇ, ಧಮ್ಮೇಸು ಚ ಕಾತಬ್ಬಂ।

ತತ್ಥ ಅನ್ಧಕಾರತಿಮಿಸಾ ಅಪ್ಪಟಿವೇಧಲಕ್ಖಣಾ ಅವಿಜ್ಜಾ, ತಸ್ಸಾ ವಿಪಲ್ಲಾಸಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಜ್ಝೋಸಾನಲಕ್ಖಣಾ ತಣ್ಹಾ, ತಸ್ಸಾ ಪಿಯರೂಪಸಾತರೂಪಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅತ್ತಾಸಯವಞ್ಚನಾಲಕ್ಖಣೋ ಲೋಭೋ, ತಸ್ಸ ಅದಿನ್ನಾದಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಇಧ ವಿವಾದಲಕ್ಖಣೋ ದೋಸೋ, ತಸ್ಸ ಪಾಣಾತಿಪಾತೋ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವತ್ಥುವಿಪ್ಪಟಿಪತ್ತಿಲಕ್ಖಣೋ ಮೋಹೋ, ತಸ್ಸ ಮಿಚ್ಛಾಪಟಿಪತ್ತಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಙ್ಖತಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಅವಿನಾಸಗ್ಗಹಣಲಕ್ಖಣಾ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ, ತಸ್ಸಾ ಸಬ್ಬಸಙ್ಖಾರಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ಸಾಸವಫಸ್ಸೋಪಗಮನಲಕ್ಖಣಾ ಸುಖಸಞ್ಞಾ, ತಸ್ಸಾ ಮಮಙ್ಕಾರೋ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಧಮ್ಮೇಸು ಉಪಗಮನಲಕ್ಖಣಾ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ , ತಸ್ಸಾ ಅಹಙ್ಕಾರೋ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವಣ್ಣಸಙ್ಗಹಣಲಕ್ಖಣಾ ಸುಭಸಞ್ಞಾ, ತಸ್ಸಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಅಸಂವರೋ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಏತೇಹಿ ನವಹಿ ಪದೇಹಿ ಉದ್ದಿಟ್ಠೇಹಿ ಸಬ್ಬೋ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಭವತಿ, ಸೋ ಚ ಖೋ ಬಹುಸ್ಸುತೇನ ಸಕ್ಕಾ ಜಾನಿತುಂ ನೋ ಅಪ್ಪಸ್ಸುತೇನ, ಪಞ್ಞವತಾ ನೋ ದುಪ್ಪಞ್ಞೇನ, ಯುತ್ತೇನ ನೋ ಅಯುತ್ತೇನ।

ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಯತ್ಥ ಸಬ್ಬೋ ಕುಸಲಪಕ್ಖೋ ಸಙ್ಗಹೋ ಸಮೋಸರಣಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಕತಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ? ಸಮಥೋ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಅಲೋಭೋ ಅದೋಸೋ ಅಮೋಹೋ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಥೋ? ಯಾ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಠಿತಿ ಸಣ್ಠಿತಿ ಅವಟ್ಠಿತಿ ಠಾನಂ ಪಟ್ಠಾನಂ ಉಪಟ್ಠಾನಂ ಸಮಾಧಿ ಸಮಾಧಾನಂ ಅವಿಕ್ಖೇಪೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ವೂಪಸಮೋ ಮಾನಸೋ ಏಕಗ್ಗಂ ಚಿತ್ತಸ್ಸ, ಅಯಂ ಸಮಥೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ವಿಪಸ್ಸನಾ? ಖನ್ಧೇಸು ವಾ ಧಾತೂಸು ವಾ ಆಯತನೇಸು ವಾ ನಾಮರೂಪೇಸು ವಾ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೇಸು ವಾ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪನ್ನೇಸು ವಾ ಧಮ್ಮೇಸು ದುಕ್ಖೇಸು ವಾ ಸಮುದಯೇಸು ವಾ ನಿರೋಧೇ ವಾ ಮಗ್ಗೇ ವಾ ಕುಸಲಾಕುಸಲೇಸು ವಾ ಧಮ್ಮೇಸು ಸಾವಜ್ಜಅನವಜ್ಜೇಸು ವಾ ಕಣ್ಹಸುಕ್ಕೇಸು ವಾ ಸೇವಿತಬ್ಬಅಸೇವಿತಬ್ಬೇಸು ವಾ ಸೋ ಯಥಾಭೂತಂ ವಿಚಯೋ ಪವಿಚಯೋ ವೀಮಂಸಾ ಪರವೀಮಂಸಾ ಗಾಹನಾ ಅಗ್ಗಾಹನಾ ಪರಿಗ್ಗಾಹನಾ ಚಿತ್ತೇನ ಪರಿಚಿತನಾ ತುಲನಾ ಉಪಪರಿಕ್ಖಾ ಞಾಣಂ ವಿಜ್ಜಾ ವಾ ಚಕ್ಖು ಬುದ್ಧಿ ಮೇಧಾ ಪಞ್ಞಾ ಓಭಾಸೋ ಆಲೋಕೋ ಆಭಾ ಪಭಾ ಖಗ್ಗೋ ನಾರಾಚೋ [ನಾರಜ್ಜೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಧಮ್ಮವಿಚಯಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ ಮಗ್ಗಙ್ಗಂ, ಅಯಂ ವಿಪಸ್ಸನಾ। ತೇನೇಸಾ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಇತಿ ವುಚ್ಚತಿ ವಿವಿಧಾ ವಾ ಏಸಾ ವಿಪಸ್ಸನಾತಿ, ತಸ್ಮಾ ಏಸಾ ವಿಪಸ್ಸನಾತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ದ್ವಿಧಾ ಚೇಸಾ ಹಿ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಧಮ್ಮವಿಪಸ್ಸನಾತಿ ವುಚ್ಚತಿ, ದ್ವಿಧಾ ಇಮಾಯ ಪಸ್ಸತಿ ಸುಭಞ್ಚ ಅಸುಭಞ್ಚ ಕಣ್ಹಞ್ಚ ಸುಕ್ಕಞ್ಚ ಸೇವಿತಬ್ಬಞ್ಚ ಅಸೇವಿತಬ್ಬಞ್ಚ ಕಮ್ಮಞ್ಚ ವಿಪಾಕಞ್ಚ ಬನ್ಧಞ್ಚ ವಿಮೋಕ್ಖಞ್ಚ ಆಚಯಞ್ಚ ಅಪಚಯಞ್ಚ ಪವತ್ತಿಞ್ಚ ನಿವತ್ತಿಞ್ಚ ಸಂಕಿಲೇಸಞ್ಚ ವೋದಾನಞ್ಚ, ಏವಂ ವಿಪಸ್ಸನಾತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಅಥ ವಾ ವಿಇತಿ ಉಪಸಗ್ಗೋ ಪಸ್ಸನಾತಿ ಅತ್ಥೋ ತಸ್ಮಾ ವಿಪಸ್ಸನಾತಿ ವುಚ್ಚತೇ, ಅಯಂ ವಿಪಸ್ಸನಾ।

೬೫. ತತ್ಥ ದ್ವೇ ರೋಗಾ ಸತ್ತಾನಂ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ಭವತಣ್ಹಾ ಚ, ಏತೇಸಂ ದ್ವಿನ್ನಂ ರೋಗಾನಂ ನಿಘಾತಾಯ ಭಗವತಾ ದ್ವೇ ಭೇಸಜ್ಜಾನಿ ವುತ್ತಾನಿ ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಭೇಸಜ್ಜಾನಿ ಪಟಿಸೇವೇನ್ತೋ ದ್ವೇ ಅರೋಗೇ ಸಚ್ಛಿಕರೋತಿ ರಾಗವಿರಾಗಂ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಂ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಞ್ಚ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿಂ। ತತ್ಥ ತಣ್ಹಾರೋಗಸ್ಸ ಸಮಥೋ ಭೇಸಜ್ಜಂ, ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ ಅರೋಗಂ। ಅವಿಜ್ಜಾರೋಗಸ್ಸ ವಿಪಸ್ಸನಾಭೇಸಜ್ಜಂ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ ಅರೋಗಂ। ಏವಞ್ಹಿ ಭಗವಾ ಚಾಹ, “ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಪರಿಞ್ಞೇಯ್ಯಾ [ಪಸ್ಸ ದೀ॰ ನಿ॰ ೩.೩೫೨] ನಾಮಞ್ಚ ರೂಪಞ್ಚ, ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಪಹಾತಬ್ಬಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ಭವತಣ್ಹಾ ಚ, ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವೇತಬ್ಬಾ ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ, ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಚ್ಛಿಕಾತಬ್ಬಾ ವಿಜ್ಜಾ ಚ ವಿಮುತ್ತಿ ಚಾ”ತಿ। ತತ್ಥ ಸಮಥಂ ಭಾವೇನ್ತೋ ರೂಪಂ ಪರಿಜಾನಾತಿ, ರೂಪಂ ಪರಿಜಾನನ್ತೋ ತಣ್ಹಂ ಪಜಹತಿ, ತಣ್ಹಂ ಪಜಹನ್ತೋ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಂ ಸಚ್ಛಿಕರೋತಿ, ವಿಪಸ್ಸನಂ ಭಾವೇನ್ತೋ ನಾಮಂ ಪರಿಜಾನಾತಿ, ನಾಮಂ ಪರಿಜಾನನ್ತೋ ಅವಿಜ್ಜಂ ಪಜಹತಿ, ಅವಿಜ್ಜಂ ಪಜಹನ್ತೋ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿಂ ಸಚ್ಛಿಕರೋತಿ। ಯದಾ ಭಿಕ್ಖುನೋ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಪರಿಞ್ಞಾತಾ ಭವನ್ತಿ ನಾಮಞ್ಚ ರೂಪಞ್ಚ, ತಥಾಸ್ಸ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಪಹೀನಾ ಭವನ್ತಿ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ಭವತಣ್ಹಾ ಚ। ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವಿತಾ ಭವನ್ತಿ ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ, ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಚ್ಛಿಕಾತಬ್ಬಾ ಭವನ್ತಿ ವಿಜ್ಜಾ ಚ ವಿಮುತ್ತಿ ಚ। ಏತ್ತಾವತಾ ಭಿಕ್ಖು ಕತಕಿಚ್ಚೋ ಭವತಿ। ಏಸಾ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು। ತಸ್ಸ ಆಯುಪರಿಯಾದಾನಾ ಜೀವಿತಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಉಪರೋಧಾ ಇದಞ್ಚ ದುಕ್ಖಂ ನಿರುಜ್ಝತಿ, ಅಞ್ಞಞ್ಚ ದುಕ್ಖಂ ನ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ಇಮೇಸಂ ಖನ್ಧಾನಂ ಧಾತುಆಯತನಾನಂ ನಿರೋಧೋ ವೂಪಸಮೋ ಅಞ್ಞೇಸಞ್ಚ ಖನ್ಧಧಾತುಆಯತನಾನಂ ಅಪ್ಪಟಿಸನ್ಧಿ ಅಪಾತುಭಾವೋ, ಅಯಂ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಲೋಭೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ? ಯಂಧಾತುಕೋ ಅಲೋಭೋ ಅಲುಬ್ಭನಾ ಅಲುಬ್ಭಿತತ್ತಂ ಅನಿಚ್ಛಾ ಅಪತ್ಥನಾ ಅಕನ್ತಾ ಅನಜ್ಝೋಸಾನಂ। ಅಯಂ ಅಲೋಭೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ। ಕಸ್ಸೇತಂ ಮೂಲಂ? ಅಲೋಭಜಸ್ಸ ಕುಸಲಸ್ಸ ಕಾಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಚೀಕಮ್ಮಸ್ಸ ಮನೋಕಮ್ಮಸ್ಸ ತಂಸಮ್ಪಯುತ್ತಾನಞ್ಚ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಮೂಲಂ। ಅಥ ವಾ ಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ ಕುಸಲನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ, ಸೋ ತಿಣ್ಣಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಮೂಲಂ। ಕತಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ, ಸಮ್ಮಾಸಙ್ಕಪ್ಪಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾವಾಯಾಮಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿಸ್ಸ ಚ ಇಮೇಸಂ ಮೂಲನ್ತಿ, ತಸ್ಮಾ ಕುಸಲಮೂಲನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅದೋಸೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ? ಯಾ ಸತ್ತೇಸು ವಾ ಸಙ್ಖಾರೇಸು ವಾ ಅನಘಾತೋ ಅಪ್ಪಟಿಘಾತೋ ಅಬ್ಯಾಪತ್ತಿ ಅಬ್ಯಾಪಾದೋ ಅದೋಸೋ ಮೇತ್ತಾ ಮೇತ್ತಾಯನಾ ಅತ್ಥಕಾಮತಾ ಹಿತಕಾಮತಾ ಚೇತಸೋ ಪಸಾದೋ, ಅಯಂ ಅದೋಸೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ। ಕಸ್ಸೇತಂ ಮೂಲಂ? ಅದೋಸಜಸ್ಸ ಕುಸಲಸ್ಸ ಕಾಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಚೀಕಮ್ಮಸ್ಸ ಮನೋಕಮ್ಮಸ್ಸ ತಂಸಮ್ಪಯುತ್ತಾನಞ್ಚ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಮೂಲಂ। ಅಥ ವಾ ತಿಣ್ಣಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಮೂಲಂ। ಕತಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ? ಸಮ್ಮಾವಾಚಾಯ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮನ್ತಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾಆಜೀವಸ್ಸ ಚ ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಮೂಲಂ, ತಸ್ಮಾ ಕುಸಲಮೂಲನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಮೋಹೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ? ಯಂ ಚತೂಸು ಅರಿಯಸಚ್ಚೇಸು ಯಥಾಭೂತಂ ಞಾಣದಸ್ಸನಂ ಅಭಿಸಮಯೋ ಸಮ್ಮಾ ಚ ಪಚ್ಚಾಗಮೋ ಪಟಿವೇಧೋ ಅಮೋಹೋ ಅಸಮ್ಮುಯ್ಹನಾ ಅಸಮ್ಮೋಹೋ ವಿಜ್ಜಾಪಕಾಸೋ ಆಲೋಕೋ ಅನಾವರಣಂ ಸೇಕ್ಖಾನಂ ಕುಸಲಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ, ಅಯಂ ಅಮೋಹೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ। ಕಸ್ಸೇತಂ ಮೂಲಂ? ಅಮೋಹಜಸ್ಸ ಕುಸಲಸ್ಸ ಕಾಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಚೀಕಮ್ಮಸ್ಸ ಮನೋಕಮ್ಮಸ್ಸ ತಂಸಮ್ಪಯುತ್ತಾನಞ್ಚ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಮೂಲಂ। ಅಥ ವಾ ದ್ವಿನ್ನಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಏತಂ ಮೂಲಂ। ಕತಮೇಸಂ ದ್ವಿನ್ನಂ? ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚ ಸಮ್ಮಾಸತಿಯಾ ಚ ಇಮೇಸಂ ದ್ವಿನ್ನಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಮೂಲಂ, ತಸ್ಮಾ ಕುಸಲಮೂಲನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಏವಂ ಇಮೇಸಂ ತೀಹಿ ಕುಸಲಮೂಲೇಹಿ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ ಯೋಜೇತಬ್ಬೋ।

೬೬. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ? "ಸಬ್ಬೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ಉಪ್ಪಾದವಯಧಮ್ಮಿನೋ"ತಿ ಚ ಯಾ ಸಞ್ಞಾ ಸಞ್ಜಾನನಾ ವವತ್ಥಪನಾ ಉಗ್ಗಾಹೋ, ಅಯಂ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ। ತಸ್ಸಾ ಕೋ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ? ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾಯ ಭಾವಿತಾಯ ಬಹುಲೀಕತಾಯ ಅಟ್ಠಸು ಲೋಕಧಮ್ಮೇಸು ಚಿತ್ತಂ ನಾನುಸನ್ಧತಿ ನ ಸನ್ಧತಿ ನ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಉಪೇಕ್ಖಾ ವಾ ಪಟಿಕ್ಕೂಲತಾ ವಾ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಅಯಮಸ್ಸಾ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ? "ಸಬ್ಬೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ದುಕ್ಖಾ"ತಿ ಯಾ ಸಞ್ಞಾ ಸಞ್ಜಾನನಾ ವವತ್ಥಪನಾ ಉಗ್ಗಾಹೋ, ಅಯಂ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ। ತಸ್ಸಾ ಕೋ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ? ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾಯ ಭಾವಿತಾಯ ಬಹುಲೀಕತಾಯ ಆಲಸ್ಸೇ ಸಂಪಮಾದೇ ವಿಮ್ಹಯೇ ಚ ಚಿತ್ತಂ ನಾನುಸನ್ಧತಿ ನ ಸನ್ಧತಿ ನ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಉಪೇಕ್ಖಾ ವಾ ಪಟಿಕ್ಕೂಲತಾ ವಾ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಅಯಮಸ್ಸಾ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ? "ಸಬ್ಬೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಅನತ್ತಾ"ತಿ ಯಾ ಸಞ್ಞಾ ಸಞ್ಜಾನನಾ ವವತ್ಥಪನಾ ಉಗ್ಗಾಹೋ, ಅಯಂ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ। ತಸ್ಸಾ ಕೋ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ, ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾಯ ಭಾವಿತಾಯ ಬಹುಲೀಕತಾಯ ಅಹಙ್ಕಾರೋ ಚಿತ್ತಂ ನಾನುಸನ್ಧತಿ ನ ಸನ್ಧತಿ, ಮಮಙ್ಕಾರೋ ನ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಉಪೇಕ್ಖಾ ವಾ ಪಟಿಕ್ಕೂಲತಾ ವಾ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಅಯಮಸ್ಸಾ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ? "ಸತ್ತ ಸಙ್ಖಾರಾ ಅಸುಭಾ"ತಿ ಯಾ ಸಞ್ಞಾ ಸಞ್ಜಾನನಾ ವವತ್ಥಪನಾ ಉಗ್ಗಾಹೋ, ಅಯಂ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ। ತಸ್ಸಾ ಕೋ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ? ಅಸುಭಸಞ್ಞಾಯ ಭಾವಿತಾಯ ಬಹುಲೀಕತಾಯ ಸುಭನಿಮಿತ್ತೇ ಚಿತ್ತಂ ನಾನುಸನ್ಧತಿ ನ ಸನ್ಧತಿ ನ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಉಪೇಕ್ಖಾ ವಾ ಪಟಿಕ್ಕೂಲತಾ ವಾ ಸಣ್ಠಹತಿ, ಅಯಮಸ್ಸಾ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ।

ತತ್ಥ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಖನ್ಧಾನಂ ಪರಿಞ್ಞಾ ಭಗವತಾ ದೇಸಿತಾ, ಯೋ ತತ್ಥ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ರೂಪಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪರಿಞ್ಞತ್ತಂ, ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ ವೇದನಾಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪರಿಞ್ಞತ್ತಂ, ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ ಸಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪರಿಞ್ಞತ್ತಂ, ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪರಿಞ್ಞತ್ತಂ। ತತ್ಥ

ಸಮಥೇನ ತಣ್ಹಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ವಿಪಸ್ಸನಾ ಅವಿಜ್ಜಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ಅದೋಸೇನ ದೋಸಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ಅಮೋಹೇನ ಮೋಹಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾಯ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾಯ ಸುಖಸಞ್ಞಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾಯ ಅತ್ತಸಞ್ಞಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ, ಅಸುಭಸಞ್ಞಾಯ ಸುಭಸಞ್ಞಂ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ।

ಚಿತ್ತವಿಕ್ಖೇಪಪಟಿಸಂಹರಣಲಕ್ಖಣೋ ಸಮಥೋ, ತಸ್ಸ ಝಾನಾನಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಬ್ಬಧಮ್ಮಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಟಿವೇಧಲಕ್ಖಣಾ ವಿಪಸ್ಸನಾ, ತಸ್ಸಾ ಸಬ್ಬನೇಯ್ಯಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಇಚ್ಛಾಪಟಿಸಂಹರಣಲಕ್ಖಣೋ ಅಲೋಭೋ, ತಸ್ಸ ಅದಿನ್ನಾದಾನಾ ವೇರಮಣೀ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಬ್ಯಾಪಾದಲಕ್ಖಣೋ ಅದೋಸೋ, ತಸ್ಸ ಪಾಣಾತಿಪಾತಾ ವೇರಮಣೀ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವತ್ಥುಅಪ್ಪಟಿಹತಲಕ್ಖಣೋ ಅಮೋಹೋ, ತಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾಪಟಿಪತ್ತಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಙ್ಖತಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ವಿನಾಸಗ್ಗಹಣಲಕ್ಖಣಾ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ, ತಸ್ಸಾ ಉದಯಬ್ಬಯೋ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಾಸವಫಸ್ಸಸಞ್ಜಾನನಲಕ್ಖಣಾ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ, ತಸ್ಸಾ ವೇದನಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಬ್ಬಧಮ್ಮಅನುಪಗಮನಲಕ್ಖಣಾ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ, ತಸ್ಸಾ ಧಮ್ಮಸಞ್ಞಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವಿನೀಲಕವಿಪುಬ್ಬಕಉದ್ಧುಮಾತಕಸಮುಗ್ಗಹಣಲಕ್ಖಣಾ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ, ತಸ್ಸಾ ನಿಬ್ಬಿದಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಇಮೇಸು ನವಸು ಪದೇಸು ಉಪದಿಟ್ಠೇಸು ಸಬ್ಬೋ ಕುಸಲಪಕ್ಖೋ ಉಪದಿಟ್ಠೋ ಭವತಿ, ಸೋ ಚ ಬಹುಸ್ಸುತೇನ ಸಕ್ಕಾ ಜಾನಿತುಂ ನೋ ಅಪ್ಪಸ್ಸುತೇನ, ಪಞ್ಞವತಾ ನೋ ದುಪ್ಪಞ್ಞೇನ, ಯುತ್ತೇನ ನೋ ಅಯುತ್ತೇನಾತಿ।

೬೭. ತತ್ಥ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾಧಿಮುತ್ತಸ್ಸ ಅಪರಾಪರಂ ಚಿತ್ತಂ ಪಣಾಮೇನ್ತೋ ಸತಿಮಪಚ್ಚವೇಕ್ಖತೋ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ನ ಉಪಟ್ಠಾತಿ, ಪಞ್ಚಸು ಕಾಮಗುಣೇಸು ಸುಖಸ್ಸಾದಾಧಿಮುತ್ತಸ್ಸ ಇರಿಯಾಪಥಸ್ಸ ಅಗತಿಮಪಚ್ಚವೇಕ್ಖತೋ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ ನ ಉಪಟ್ಠಾತಿ, ಖನ್ಧಧಾತುಆಯತನೇಸು ಅತ್ತಾಧಿಮುತ್ತಸ್ಸ ನಾನಾಧಾತುಅನೇಕಧಾತುವಿನಿಬ್ಭೋಗಮಪಚ್ಚವೇಕ್ಖತೋ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ ನ ಉಪಟ್ಠಾತಿ, ವಣ್ಣಸಣ್ಠಾನಾಭಿರತಸ್ಸ ಕಾಯೇ ಸುಭಾಧಿಮುತ್ತಸ್ಸ ಚ ವಿಪ್ಪಟಿಚ್ಛನ್ನಾ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ನ ಉಪಟ್ಠಾತಿ।

ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಲಕ್ಖಣಾ ಸದ್ಧಾ, ಸದ್ದಹನಾ ಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಾನಂ। ತಸ್ಸ ಚತ್ತಾರಿ ಸೋತಾಪತ್ತಿಯಙ್ಗಾನಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಏವಞ್ಚ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ [ಪಸ್ಸ ಸಂಯುತ್ತನಿಕಾಯೇ] ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಭಿಕ್ಖವೇ, ಕುಹಿಂ ದಟ್ಠಬ್ಬಂ, ಚತೂಸು ಸೋತಾಪತ್ತಿಯಙ್ಗೇಸು ಕುಸಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು।

ಸೂರಾಅಪಟಿಕ್ಖೇಪನಲಕ್ಖಣಂ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಾರಮ್ಭೋ ಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಾನಂ। ತಸ್ಸ ಅತೀತಾ ಚತ್ತಾರೋ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ [ಪಸ್ಸ ಸಂಯುತ್ತನಿಕಾಯೇ] ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಕುಹಿಂ ದಟ್ಠಬ್ಬಂ, ಚತೂಸು ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನೇಸು।

ಸತಿ ಸರಣಲಕ್ಖಣಾ, ಅಸಮ್ಮೋಹಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಾನಾ। ತಸ್ಸ ಅತೀತಾ ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಭಿಕ್ಖವೇ, ಕುಹಿಂ ದಟ್ಠಬ್ಬಂ, ಚತೂಸು ಸತಿಪಟ್ಠಾನೇಸು।

ಏಕಗ್ಗಲಕ್ಖಣೋ ಸಮಾಧಿ, ಅವಿಕ್ಖೇಪಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಾನೋ, ತಸ್ಸ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಕುಹಿಂ ದಟ್ಠಬ್ಬಂ, ಚತೂಸು ಝಾನೇಸು।

ಪಜಾನನಲಕ್ಖಣಾ ಪಞ್ಞಾ, ಭೂತತ್ಥಸನ್ತೀರಣಾ ಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಾನಾ, ತಸ್ಸ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ [ಪಸ್ಸ ಸಂಯುತ್ತನಿಕಾಯೇ] ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಕುಹಿಂ ದಟ್ಠಬ್ಬಂ, ಚತೂಸು ಅರಿಯಸಚ್ಚೇಸು।

ಚತ್ತಾರಿ ಚಕ್ಕಾನಿ [ಪಸ್ಸ ಅಂ॰ ನಿ॰ ೪.೩೧] ಪತಿರೂಪದೇಸವಾಸೋ ಚಕ್ಕಂ, ಸಪ್ಪುರಿಸೂಪನಿಸ್ಸಯೋ ಚಕ್ಕಂ, ಅತ್ತಸಮ್ಮಾಪಣಿಧಾನಂ ಚಕ್ಕಂ, ಪುಬ್ಬೇ ಕತಪುಞ್ಞತಾ ಚಕ್ಕಂ। ತತ್ಥ ಅರಿಯಸನ್ನಿಸ್ಸಯಲಕ್ಖಣೋ ಪತಿರೂಪದೇಸವಾಸೋ, ಸೋ

ಸಪ್ಪುರಿಸೂಪನಿಸ್ಸಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅರಿಯಸನ್ನಿಸ್ಸಯಲಕ್ಖಣೋ ಸಪ್ಪುರಿಸೂಪನಿಸ್ಸಯೋ, ಸೋ ಅತ್ತಸಮ್ಮಾಪಣಿಧಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಮ್ಮಾಪಟಿಪತ್ತಿಲಕ್ಖಣಂ ಅತ್ತಸಮ್ಮಾಪಣಿಧಾನಂ, ತಂ ಪುಞ್ಞಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕುಸಲಧಮ್ಮೋಪಚಯಲಕ್ಖಣಂ ಪುಞ್ಞಂ, ತಂ ಸಬ್ಬಸಮ್ಪತ್ತೀನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ಏಕಾದಸಸೀಲಮೂಲಕಾ ಧಮ್ಮಾ ಸೀಲವತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಭವತಿ…ಪೇ॰… ಸೋ ವಿಮುತ್ತಿಞಾಣದಸ್ಸನಂ "ನಾಪರಂ ಇತ್ಥತ್ತಾಯಾ"ತಿ ಪಜಾನನಾ। ತತ್ಥ ವೇರಮಣಿಲಕ್ಖಣಂ ಸೀಲಂ, ತಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ನ ಅತ್ತಾನುವಾದಲಕ್ಖಣೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ, ಸೋ ಪಾಮೋಜ್ಜಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಭಿಪ್ಪಮೋದನಲಕ್ಖಣಂ ಪಾಮೋಜ್ಜಂ, ತಂ ಪೀತಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅತ್ತಮನಲಕ್ಖಣಾ ಪೀತಿ , ಸಾ ಪಸ್ಸದ್ಧಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಮ್ಮನಿಯಲಕ್ಖಣಾ ಪಸ್ಸದ್ಧಿ, ಸಾ ಸುಖಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಬ್ಯಾಪಾದಲಕ್ಖಣಂ ಸುಖಂ, ತಂ ಸಮಾಧಿನೋ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅವಿಕ್ಖೇಪನಲಕ್ಖಣೋ ಸಮಾಧಿ, ಸೋ ಯಥಾಭೂತಞಾಣದಸ್ಸನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅವಿಪರೀತಸನ್ತೀರಣಲಕ್ಖಣಾ ಪಞ್ಞಾ, ಸಾ ನಿಬ್ಬಿದಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಅನಾಲಯನಲಕ್ಖಣಾ ನಿಬ್ಬಿದಾ, ಸಾ ವಿರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಸಂಕಿಲೇಸಲಕ್ಖಣೋ ವಿರಾಗೋ, ಸೋ ವಿಮುತ್ತಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಕುಸಲಧಮ್ಮವಿವೇಕಲಕ್ಖಣಾ ವಿಮುತ್ತಿ, ಸಾ ವಿಮುತ್ತಿನೋ ವೋದಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

೬೮. ಚತಸ್ಸೋ ಅರಿಯಭೂಮಿಯೋ ಚತ್ತಾರಿ ಸಾಮಞ್ಞಫಲಾನಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಏಸಾ ದಸ್ಸನಭೂಮಿ। ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಞ್ಚ ಸೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಿತ್ವಾ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ, ಇದಂ ತನುಕಾಮರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಬ್ಯಾಪಾದಾನಂ। ಸಕದಾಗಾಮಿಫಲಞ್ಚ ಸಣ್ಹಂ ವಿರಜ್ಜತಿ, ಅಯಂ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ। ಅನಾಗಾಮಿಫಲಞ್ಚ ಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ವಿಮುಚ್ಚತಿ, ಅಯಂ ಕತಾಭೂಮಿ। ಅರಹತ್ತಞ್ಚ ಸಾಮಞ್ಞಫಲಾನೀತಿ ಕೋ ವಚನತ್ಥೋ, ಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ ಸಾಮಞ್ಞಂ, ತಸ್ಸೇತಾನಿ ಫಲಾನಿ ಸಾಮಞ್ಞಫಲಾನೀತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಕಿಸ್ಸ ಬ್ರಹ್ಮಞ್ಞಫಲಾನೀತಿ ವುಚ್ಚನ್ತೇ? ಬ್ರಹ್ಮಞ್ಞಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ, ತಸ್ಸ ತಾನಿ ಫಲಾನೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮಞ್ಞಫಲಾನೀತಿ ವುಚ್ಚನ್ತೇ।

ತತ್ಥ ಸೋತಾಪನ್ನೋ ಕಥಂ ಹೋತಿ? ಸಹ ಸಚ್ಚಾಭಿಸಮಯಾ ಅರಿಯಸಾವಕಸ್ಸ ತೀಣಿ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಪಹೀಯನ್ತಿ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ ಚ, ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಪಹಾನಾ ಪರಿಕ್ಖಯಾ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಹೋತಿ ಸೋತಾಪನ್ನೋ ಅವಿನಿಪಾತಧಮ್ಮೋ ಯಾವ ದುಕ್ಖಸ್ಸನ್ತಂ ಕರೋತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ? ಅಸ್ಸುತವಾ ಬಾಲೋ ಪುಥುಜ್ಜನೋ ಯಾವ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇ ಅಕೋವಿದೋ, ಸೋ ರೂಪಂ ಅತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ ಯಾವ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಮಿಂ ಅತ್ತಾನಂ, ಸೋ ಇಮೇಸು ಪಞ್ಚಸು ಖನ್ಧೇಸು ಅತ್ತಗ್ಗಾಹೋ ವಾ ಅತ್ತನಿಯಗ್ಗಾಹೋ ವಾ ಏಸೋಹಮಸ್ಮಿ ಏಕಸ್ಮಿಂ ವಸವತ್ತಿಕೋ [ಅವತ್ತಿತೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಪಕ್ಖಿತ್ತೋ ಅನುಗ್ಗಹೋ ಅನುಸಯನ್ತೋ ಅಜ್ಝಮಜ್ಝನ್ತಿ ಪರತಿ। ಯಾ ತಥಾಭೂತಸ್ಸ ಖನ್ತಿ ರುಚಿ ಪೇಕ್ಖನಾ ಆಕಾರಪರಿವಿತಕ್ಕೋ ದಿಟ್ಠಿನಿಜ್ಝಾಯನಾ ಅಭಿಪ್ಪಸನ್ನಾ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠೀತಿ।

ತತ್ಥ ಪಞ್ಚ ದಿಟ್ಠಿಯೋ ಉಚ್ಛೇದಂ ಭಜನ್ತಿ। ಕತಮಾಯೋ ಪಞ್ಚ? ರೂಪಂ ಅತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ, ಯಾವ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಅತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ, ಇಮಾಯೋ ಪಞ್ಚ ಉಚ್ಛೇದಂ ಭಜನ್ತಿ, ಅವಸೇಸಾಯೋ ಪನ್ನರಸ ಸಸ್ಸತಂ ಭಜನ್ತಿ। ಇತಿ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಪಹಾನಾ ದ್ವಾಸಟ್ಠಿದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ಪಹೀಯನ್ತಿ। ಪಹಾನಾ ಉಚ್ಛೇದಂ ಸಸ್ಸತಞ್ಚ ನ ಭಜತಿ। ಇತಿ ಉಚ್ಛೇದಸಸ್ಸತಪ್ಪಹಾನಾ ಅರಿಯಸಾವಕಸ್ಸ ನ ಕಿಞ್ಚಿ ದಿಟ್ಠಿಗತಂ ಭವತಿ, ಅಞ್ಞಾ ವಾ ಲೋಕುತ್ತರಾಯ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ। ಕಥಂ ಪನ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ನ ಭವತಿ? ಇಧ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಸುತವಾ ಹೋತಿ, ಸಬ್ಬೋ ಸುಕ್ಕಪಕ್ಖೋ ಕಾತಬ್ಬೋ, ಯಾವ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಸು ಕೋವಿದೋ ರೂಪಂ ಅನತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ, ಯಾವ ವಿಞ್ಞಾಣಂ…ಪೇ॰… ಏವಮಸ್ಸ ಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತಸ್ಸ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ನ ಭವತಿ।

ಕಥಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ನ ಭವತಿ? ಇಧ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಬುದ್ಧೇ ನ ಕಙ್ಖತಿ, ನ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛತಿ ಅಭಿಪ್ಪಸೀದತಿ, ಇತಿಪಿ ಸೋ ಭಗವಾತಿ ಸಬ್ಬಂ। ಧಮ್ಮೇ ನ ಕಙ್ಖತಿ ನ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛತಿ ಸಬ್ಬಂ। ಯಾವ ತಣ್ಹಕ್ಖಯೋ ವಿರಾಗೋ ನಿರೋಧೋ ನಿಬ್ಬಾನನ್ತಿ, ಇಮಿನಾ ದುತಿಯೇನ

ಆಕಙ್ಖಿಯೇನ ಧಮ್ಮೇನ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಹೋತಿ। ಸಙ್ಘೇ ನ ಕಙ್ಖತಿ…ಪೇ॰… ಯಾವ ಪೂಜಾ ದೇವಾನಞ್ಚ ಮನುಸ್ಸಾನಞ್ಚಾತಿ, ಇಮಿನಾ ತತಿಯೇನ ಆಕಙ್ಖಿಯೇನ ಧಮ್ಮೇನ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಹೋತಿ।

ಸಬ್ಬೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ದುಕ್ಖಾತಿ ನ ಕಙ್ಖತಿ ನ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛತಿ ಅಧಿಮುಚ್ಚತಿ ಅಭಿಪ್ಪಸೀದತಿ। ತಣ್ಹಾ ದುಕ್ಖಸಮುದಯೋತಿ ನ ಕಙ್ಖತಿ ನ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛತಿ। ತಣ್ಹಾನಿರೋಧಾ ದುಕ್ಖನಿರೋಧೋತಿ ನ ಕಙ್ಖತಿ ನ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛತಿ। ಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ ದುಕ್ಖನಿರೋಧಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾತಿ ನ ಕಙ್ಖತಿ ನ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛತಿ ಅಧಿಮುಚ್ಚತಿ ಅಭಿಪ್ಪಸೀದತಿ। ಯಾವ ಬುದ್ಧೇ ವಾ ಧಮ್ಮೇ ವಾ ಸಙ್ಘೇ ವಾ ದುಕ್ಖೇ ವಾ ಸಮುದಯೇ ವಾ ನಿರೋಧೇ ವಾ ಮಗ್ಗೇ ವಾ ಕಙ್ಖಾಯನಾ ವಿಮತಿ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ದ್ವೇಧಾಪಥಾ ಆಸಪ್ಪನಾ [ಅಪ್ಪನಾ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಧ॰ ಸ॰ ೧೦೦೮ ನಿಕ್ಖೇಪಕಣ್ಡೇ ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬಂ] ಪರಿಸಪ್ಪನಾ ಅನವಟ್ಠಾನಂ ಅಧಿಟ್ಠಾಗಮನಂ [ಅನಿಟ್ಠಾಗಮನಂ (ಕ॰)] ಅನೇಕಂಸೋ ಅನೇಕಂಸಿಕತಾ, ತೇ ತಸ್ಸ ಪಹೀನಾ ಭವನ್ತಿ ಪಟುನ್ನಾ ಉಚ್ಛಿನ್ನಮೂಲಾ ತಾಲಾವತ್ಥುಕತಾ ಅನಭಾವಂಕತಾ ಆಯತಿಂ ಅನುಪ್ಪಾದಧಮ್ಮಾ।

೬೯. ತತ್ಥ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ ದ್ವಿಧಾ - ಸೀಲಸ್ಸ ವಾ ಸುದ್ಧಸ್ಸ ವಾ। ತತ್ಥ ಸೀಲಸ್ಸ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ ಇಮಿನಾಹಂ ಸೀಲೇನ ವಾ ವತೇನ ವಾ ತಪೇನ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯೇನ ವಾ ದೇವೋ ವಾ ಭವಿಸ್ಸಾಮಿ ದೇವಞ್ಞತರೋ ವಾ ತತ್ಥ ಕಪೋತಪಾದಾಹಿ ಅಚ್ಛರಾಹಿ ಸದ್ಧಿಂ ಕೀಳಿಸ್ಸಾಮಿ ರಮಿಸ್ಸಾಮಿ ಪರಿಚರಿಸ್ಸಾಮೀತಿ। ಯಥಾಭೂತದಸ್ಸನನ್ತಿ ರುಚಿವಿಮುತ್ತಿ ರಾಗೋ ರಾಗಪರಿವತ್ತಕಾ ದಿಟ್ಠಿರೂಪನಾ ಪಸ್ಸನಾ ಅಸನ್ತುಸ್ಸಿತಸ್ಸ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸುದ್ಧಸ್ಸ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ? ಇಧೇಕಚ್ಚೋ ಸೀಲಂ ಪರಾಮಸತಿ, ಸೀಲೇನ ಸುಜ್ಝತಿ, ಸೀಲೇನ ನೀಯತಿ, ಸೀಲೇನ ಮುಚ್ಚತಿ, ಸುಖಂ ವೀತಿಕ್ಕಮತಿ, ದುಕ್ಖಂ ವೀತಿಕ್ಕಮತಿ, ಸುಖದುಕ್ಖಂ ವೀತಿಕ್ಕಮತಿ ಅನುಪಾಪುಣಾತಿ ಉಪರಿಮೇನ। ತದುಭಯಂ ಸೀಲವತಂ ಪರಾಮಸತಿ ತದುಭಯೇನ ಸೀಲವತೇನ ಸುಜ್ಝನ್ತಿ ಮುಚ್ಚನ್ತಿ ನೀಯನ್ತಿ, ಸುಖಂ ವೀತಿಕ್ಕಮನ್ತಿ, ದುಕ್ಖಂ ವೀತಿಕ್ಕಮನ್ತಿ, ಸುಖದುಕ್ಖಂ ವೀತಿಕ್ಕಮನ್ತಿ, ಅನುಪಾಪುಣನ್ತೀತಿ ಅವಿಸುಚಿಕರಂ ಧಮ್ಮಂ ಅವಿಮುತ್ತಿಕರಂ ಧಮ್ಮಂ ವಿಸುಚಿತೋ ವಿಮುತ್ತಿತೋ ಪಚ್ಚಾಗಚ್ಛನ್ತಸ್ಸ ಯಾ ತಥಾಭೂತಸ್ಸ ಖನ್ತಿ ರುಚಿ ಮುತ್ತಿ ಪೇಕ್ಖನಾ ಆಕಾರಪರಿವಿತಕ್ಕೋ ದಿಟ್ಠಿನಿಜ್ಝಾಯನಾ ಪಸ್ಸನಾ, ಅಯಂ ಸುದ್ಧಸ್ಸ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ। ಏತೇ ಉಭೋ ಪರಾಮಾಸಾ ಅರಿಯಸಾವಕಸ್ಸ ಪಹೀನಾ ಭವನ್ತಿ ಯಾವ ಆಯತಿಂ ಅನುಪ್ಪಾದಧಮ್ಮಾ, ಸೋ ಸೀಲವಾ ಭವತಿ ಅರಿಯಕನ್ತೇಹಿ ಸೀಲೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಅಕ್ಖಣ್ಡೇಹಿ ಯಾವ ಉಪಸಮಸಂವತ್ತನಿಕೇಹಿ। ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಪಹಾನಾ ಸುತವಾ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಭವತಿ ಸೋತಾಪನ್ನೋ ಅವಿನಿಪಾತಧಮ್ಮೋ, ಸಬ್ಬಂ।

ಸಹಸಚ್ಚಾಭಿಸಮಯಾ, ಇತಿ ಕೋ ವಚನತ್ಥೋ? ಚತ್ತಾರೋ ಅಭಿಸಮಯಾ, ಪರಿಞ್ಞಾಭಿಸಮಯೋ ಪಹಾನಾಭಿಸಮಯೋ ಸಚ್ಛಿಕಿರಿಯಾಭಿಸಮಯೋ ಭಾವನಾಭಿಸಮಯೋ।

ತತ್ಥ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ದುಕ್ಖಂ ಪರಿಞ್ಞಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ, ಸಮುದಯಂ ಪಹಾನಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ, ನಿರೋಧಂ ಸಚ್ಛಿಕಿರಿಯಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ, ಮಗ್ಗಂ ಭಾವನಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಪರಿಞ್ಞಾಭಿಸಮಯೋ, ಸಮುದಯಸ್ಸ ಪಹಾನಾಭಿಸಮಯೋ, ನಿರೋಧಸ್ಸ ಸಚ್ಛಿಕಿರಿಯಾಭಿಸಮಯೋ, ಮಗ್ಗಸ್ಸ ಭಾವನಾಭಿಸಮಯೋ। ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಾಯ ಕಥಂ ಅಭಿಸಮೇತಿ? ಆರಮ್ಮಣೇ ಚಿತ್ತಂ ಉಪನಿಬನ್ಧೇತ್ವಾ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧೇ ದುಕ್ಖತೋ ಪಸ್ಸತಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ಉಪನಿಬನ್ಧೋ, ಅಯಂ ಸಮಥೋ। ಯಾ ಪರಿಯೋಗಾಹನಾ, ಅಯಂ ವಿಪಸ್ಸನಾ। ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧೇ ದುಕ್ಖಾತಿ ಪಸ್ಸತೋ ಯೋ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧೇಸು ಆಲಯೋ ನಿಕನ್ತಿ ಉಪಗಮನಂ ಅಜ್ಝೋಸಾನಾ ಇಚ್ಛಾ ಮುಚ್ಛಾ ಪಣಿಧಿ ಪತ್ಥನಾ ಪಹೀಯತಿ। ತತ್ಥ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ದುಕ್ಖಂ। ಯೋ ತತ್ಥ ಆಲಯೋ ನಿಕನ್ತಿ ಉಪಗಮನಂ ಅಜ್ಝೋಸಾನಂ ಇಚ್ಛಾ ಮುಚ್ಛಾ ಪಣಿಧಿ ಪತ್ಥನಾ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯಂ ತಸ್ಸ ಪಹಾನಂ, ಸೋ ನಿರೋಧೋ ಸಮಥೋ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ ಮಗ್ಗೋ, ಏವಂ ತೇಸಂ ಚತುನ್ನಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಂ ಏಕಕಾಲೇ ಏಕಕ್ಖಣೇ ಏಕಚಿತ್ತೇ ಅಪುಬ್ಬಂ ಅಚರಿಮಂ ಅಭಿಸಮಯೋ ಭವತಿ। ತೇನಾಹ ಭಗವಾ "ಸಹಸಚ್ಚಾಭಿಸಮಯಾ ಅರಿಯಸಾವಕಸ್ಸ ತೀಣಿ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಪಹೀಯನ್ತೀ"ತಿ।

೭೦. ತತ್ಥ ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಾ ಯುಗನದ್ಧಾ ವತ್ತಮಾನಾ ಏಕಕಾಲೇ ಏಕಕ್ಖಣೇ ಏಕಚಿತ್ತೇ ಚತ್ತಾರಿ ಕಿಚ್ಚಾನಿ ಕರೋತಿ, ದುಕ್ಖಂ ಪರಿಞ್ಞಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ, ಯಾವ ಮಗ್ಗಂ ಭಾವನಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ। ಕಿಂ ಕಾರಣಾ? ದುಕ್ಖಂ ಪರಿಞ್ಞಾಭಿಸಮಯೋ, ಯಾವ ಮಗ್ಗಂ ಭಾವನಾಭಿಸಮಯೋ। ಏವಂ ದಿಟ್ಠನ್ತೋ ಯಥಾ ನಾವಾ ಜಲಂ ಗಚ್ಛನ್ತೀ ಚತ್ತಾರಿ ಕಿಚ್ಚಾನಿ ಕರೋತಿ, ಪಾರಿಮಂ ತೀರಂ ಪಾಪೇತಿ, ಓರಿಮಂ ತೀರಂ ಜಹತಿ, ಭಾರಂ ವಹತಿ, ಸೋತಂ ಛಿನ್ದತಿ; ಏವಮೇವ ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಾ ಯುಗನದ್ಧಾ ವತ್ತಮಾನಾ ಏಕಕಾಲೇ ಏಕಕ್ಖಣೇ ಏಕಚಿತ್ತೇ ಚತ್ತಾರಿ ಕಿಚ್ಚಾನಿ ಕರೋತಿ , ದುಕ್ಖಂ ಪರಿಞ್ಞಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ, ಯಾವ ಮಗ್ಗಂ ಭಾವನಾಭಿಸಮಯೇನ ಅಭಿಸಮೇತಿ। ಯಥಾ ವಾ ಸೂರಿಯೋ ಉದಯನ್ತೋ ಏಕಕಾಲೇ ಅಪುಬ್ಬಂ ಅಚರಿಮಂ ಚತ್ತಾರಿ ಕಿಚ್ಚಾನಿ ಕರೋತಿ, ಅನ್ಧಕಾರಂ ವಿಧಮತಿ, ಆಲೋಕಂ ಪಾತುಕರೋತಿ, ರೂಪಂ ನಿದಸ್ಸೀಯತಿ, ಸೀತಂ ಪರಿಯಾದಿಯತಿ; ಏವಮೇವ ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಾ ಯುಗನದ್ಧಾ ವತ್ತಮಾನಾ ಏಕಕಾಲೇ…ಪೇ॰… ಯಥಾ ಪದೀಪೋ ಜಲನ್ತೋ ಏಕಕಾಲೇ ಅಪುಬ್ಬಂ ಅಚರಿಮಂ ಚತ್ತಾರಿ ಕಿಚ್ಚಾನಿ ಕರೋತಿ, ಅನ್ಧಕಾರಂ ವಿಧಮತಿ, ಆಲೋಕಂ ಪಾತುಕರೋತಿ, ರೂಪಂ ನಿದಸ್ಸೀಯತಿ, ಉಪಾದಾನಂ ಪರಿಯಾದಿಯತಿ; ಏವಮೇವ ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಾ ಯುಗನದ್ಧಾ ವತ್ತಮಾನಾ ಏಕಕಾಲೇ…ಪೇ॰…।

ಯದಾ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಸೋತಾಪನ್ನೋ ಭವತಿ ಅವಿನಿಪಾತಧಮ್ಮೋ ನಿಯತೋ ಯಾವ ದುಕ್ಖಸ್ಸನ್ತಂ ಕರೋತಿ, ಅಯಂ ದಸ್ಸನಭೂಮಿ। ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಞ್ಚ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲೇ ಠಿತೋ ಉತ್ತರಿ ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಂ ಭಾವೇನ್ತೋ ಯುಗನದ್ಧಾ ವತ್ತಮಾನಾ ಕಾಮರಾಗಬ್ಯಾಪಾದಾನಂ ಯೇಭುಯ್ಯೇನ ಪಹಾನಾ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಹೋತಿ। ಸಕದಾಗಾಮಿ ಪರಿನಿಟ್ಠಿತತ್ತಾ ಸಕಿದೇವ ಇಮಂ ಲೋಕಂ ಆಗನ್ತ್ವಾ ದುಕ್ಖಸ್ಸನ್ತಂ ಕರೋತಿ, ಅಯಂ ತನುಭೂಮಿ।

ಸಕದಾಗಾಮಿಫಲಞ್ಚ ಯೋ ಸಕದಾಗಾಮಿಫಲೇ ಠಿತೋ ವಿಪಸ್ಸನಂ ಭಾವೇನ್ತೋ ಕಾಮರಾಗಬ್ಯಾಪಾದೇ ಸಾನುಸಯೇ ಅನವಸೇಸಂ ಪಜಹತಿ, ಕಾಮರಾಗಬ್ಯಾಪಾದೇಸು ಅನವಸೇಸಂ ಪಹೀನೇಸು ಪಞ್ಚೋರಮ್ಭಾಗಿಯಾನಿ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಪಹೀನಾನಿ ಭವನ್ತಿ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಚ, ಇಮೇಸಂ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಓರಮ್ಭಾಗಿಯಾನಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಪಹಾನಾ [ಪಹಾನಾಯ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಹೋತಿ ಅನಾಗಾಮೀ ತತ್ಥ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ ಅನಾವತ್ತಿಧಮ್ಮೋ ತಸ್ಮಾ ಲೋಕಾ, ಅಯಂ ವೀತರಾಗಭೂಮಿ।

ಅನಾಗಾಮಿಫಲಞ್ಚ ಅನಾಗಾಮಿಫಲೇ ಠಿತೋ ಉತ್ತರಿ ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಂ ಭಾವೇನ್ತೋ ಪಞ್ಚ ಉದ್ಧಮ್ಭಾಗಿಯಾನಿ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಪಜಹತಿ ರೂಪರಾಗಅರೂಪರಾಗಮಾನಉದ್ಧಚ್ಚಅವಿಜ್ಜಞ್ಚ। ಇಮೇಸಂ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಉದ್ಧಮ್ಭಾಗಿಯಾನಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಪಹಾನಾ ಅರಿಯಸಾವಕೋ ಅರಹಾ ಭವತಿ, ಖೀಣಾಸವೋ ವುಸಿತವಾ ಸಮ್ಮದಞ್ಞಾ [ಸಮ್ಮಜಞ್ಞೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ವಿಮುತ್ತೋ ಪರಿಕ್ಖೀಣಭವಸಂಯೋಜನೋ ಅನುಪ್ಪತ್ತಸದತ್ಥೋ, ಅಯಂ ಕತಾಭೂಮಿ।

ಅರಹನ್ತೋವ ಅಯಂ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು। ತಸ್ಸ ಆಯುಕ್ಖಯಾ ಜೀವಿತಿನ್ದ್ರಿಯಾಪರೋಧಾ ಇದಞ್ಚ ದುಕ್ಖಂ ನಿರುಜ್ಝತಿ, ಅಞ್ಞಞ್ಚ ದುಕ್ಖಂ ನ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ। ಯೋ ಇಮಸ್ಸ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ನಿರೋಧೋ ವೂಪಸಮೋ, ಅಞ್ಞಸ್ಸ ಚ ಅಪಾತುಭಾವೋ, ಅಯಂ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು। ಇಮಾ ದ್ವೇ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಯೋ। ಇತಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ವುತ್ತಾನಿ। ಸಚ್ಚಾಭಿಸಮಯೋ ವುತ್ತೋ, ಕಿಲೇಸವವತ್ಥಾನಂ ವುತ್ತಂ, ಪಹಾನಂ ವುತ್ತಂ, ಭೂಮಿಯೋ ವುತ್ತಾ, ಫಲಾನಿ ವುತ್ತಾನಿ, ನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಯೋ ವುತ್ತಾ। ಏವಮಿಮೇಸು ವುತ್ತೇಸು ಸಬ್ಬಬೋಧಿ ವುತ್ತಾ ಭವತಿ। ಏತ್ಥ ಯೋಗೋ ಕರಣೀಯೋ।

೭೧. ತತ್ಥ ಕತಮಾಯೋ ನವ ಅನುಪುಬ್ಬಸಮಾಪತ್ತಿಯೋ? ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಚತಸ್ಸೋ ಚ ಅರೂಪಸಮಾಪತ್ತಿಯೋ ನಿರೋಧಸಮಾಪತ್ತಿ ಚ। ತತ್ಥ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಕತಮಾನಿ? ಇಧ, ಭಿಕ್ಖವೇ, [ಪಸ್ಸ ದೀಘನಿಕಾಯೇ] ಭಿಕ್ಖು ವಿವಿಚ್ಚೇವ ಕಾಮೇಹೀತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾನಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಚತ್ತಾರೋ ಅರೂಪಸಮಾಪತ್ತಿಯೋ? ವಿರಾಗಿನೋ ವತ ವತ್ತಬ್ಬೋ, ಯಾವ ನಿರೋಧಸಮಾಪತ್ತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾ। ಇಮಾಯೋ ನವ ಅನುಪುಬ್ಬಸಮಾಪತ್ತಿಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ? ಪಞ್ಚಙ್ಗವಿಪ್ಪಯುತ್ತಂ ಪಞ್ಚಙ್ಗಸಮನ್ನಾಗತಂ। ಕತಮೇಹಿ ಪಞ್ಚಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ವಿಪ್ಪಯುತ್ತಂ? ಪಞ್ಚಹಿ ನೀವರಣೇಹಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಾನಿ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾನಿ? ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋತಿ ವಿತ್ಥಾರೇತಬ್ಬೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ? ಯೋ ಪಞ್ಚಸು ಕಾಮಗುಣೇಸು ಛನ್ದರಾಗೋ ಪೇಮಂ ನಿಕನ್ತಿ ಅಜ್ಝೋಸಾನಂ ಇಚ್ಛಾ ಮುಚ್ಛಾ ಪತ್ಥನಾ ಅಪರಿಚ್ಚಾಗೋ ಅನುಸಯೋ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ, ಅಯಂ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದನೀವರಣಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಬ್ಯಾಪಾದನೀವರಣಂ? ಯೋ ಸತ್ತೇಸು ಸಙ್ಖಾರೇಸು ಚ ಆಘಾತೋ... ಪೇ॰... ಯಥಾ ದೋಸೇ ತಥಾ ನಿಟ್ಠಾನಾ, ಅಯಂ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ನೀವರಣಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಮಿದ್ಧಂ? ಯಾ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಜಳತಾ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಗರುತ್ತಂ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಅಕಮ್ಮನೀಯತಾ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ನಿಕ್ಖೇಪೋ ನಿದ್ದಾಯನಾ ಪಚಲಿಕತಾ ಪಚಲಾಯನಾ ಪಚಲಾಯನಂ, ಇದಂ ಮಿದ್ಧಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಥಿನಂ [ಥೀನಂ (ಪೀ॰)]? ಯಾ ಕಾಯಸ್ಸ ಥಿನತಾ ಜಳತಾ ಕಾಯಸ್ಸ ಗರುತ್ತಾ ಕಾಯಸ್ಸ ಅಪ್ಪಸ್ಸದ್ಧಿ, ಇದಂ ಥಿನಂ। ಇತಿ ಇದಞ್ಚ ಥಿನಂ ಪುರಿಮಕಞ್ಚ ಮಿದ್ಧಂ ತದುಭಯಂ ಥಿನಮಿದ್ಧನೀವರಣನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಉದ್ಧಚ್ಚಂ? ಯೋ ಅವೂಪಸಮೋ ಚಿತ್ತಸ್ಸ, ಇದಂ ಉದ್ಧಚ್ಚಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ? ಯೋ ಚೇತಸೋ ವಿಲೇಖೋ ಅಲಞ್ಚನಾ ವಿಲಞ್ಚನಾ ಹದಯಲೇಖೋ ವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ, ಇದಂ ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ। ಇತಿ ಇದಞ್ಚ ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ ಪುರಿಮಕಞ್ಚ ಉದ್ಧಚ್ಚಂ ತದುಭಯಂ ಉದ್ಧಚ್ಚಕುಕ್ಕುಚ್ಚನೀವರಣನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾನೀವರಣಂ? ಯೋ ಬುದ್ಧೇ ವಾ ಧಮ್ಮೇ ವಾ ಸಙ್ಘೇ ವಾ...ಪೇ॰... ಅಯಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ। ಅಪಿ ಚ ಖೋ ಪನ ಪಞ್ಚ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾಯೋ ಸಮನನ್ತರಾಯಿಕಾ ದೇಸನ್ತರಾಯಿಕಾ ಸಮಾಪತ್ತನ್ತರಾಯಿಕಾ ಮಗ್ಗನ್ತರಾಯಿಕಾ ಸಗ್ಗನ್ತರಾಯಿಕಾ, ಇಮಾಯೋ ಪಞ್ಚ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾಯೋ । ಇಧ ಪನ ಸಮಾಪತ್ತನ್ತರಾಯಿಕಾ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಅಧಿಪ್ಪೇತಾ। ಇಮೇ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾ।

ತತ್ಥ ನೀವರಣಾನೀತಿ ಕೋ ವಚನತ್ಥೋ, ಕುತೋ ನಿವಾರಯನ್ತೀತಿ? ಸಬ್ಬತೋ ಕುಸಲಪಕ್ಖಿಕಾ ನಿವಾರಯನ್ತಿ। ಕಥಂ [ಕಿಂ ಕಂ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ನಿವಾರಯನ್ತಿ? ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಅಸುಭತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಮೇತ್ತಾಯ [ಮೇತ್ತತೋ (ಪೀ॰)] ನಿವಾರಯತಿ, ಥಿನಂ ಪಸ್ಸದ್ಧಿತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ಮಿದ್ಧಂ ವೀರಿಯಾರಮ್ಭತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ಉದ್ಧಚ್ಚಂ ಸಮಥತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಪಞ್ಞಾತೋ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದತೋ ನಿವಾರಯತಿ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಅಲೋಭತೋ ಕುಸಲಮೂಲತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಅದೋಸತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ಥಿನಮಿದ್ಧಂ ಸಮಾಧಿತೋ ನಿವಾರಯತಿ, ಉದ್ಧಚ್ಚಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನೇಹಿ ನಿವಾರಯತಿ, ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಅಮೋಹತೋ ಕುಸಲಮೂಲತೋ ನಿವಾರಯತಿ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ತಯೋ ವಿಹಾರಾ ದಿಬ್ಬವಿಹಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿಹಾರೋ ಅರಿಯವಿಹಾರೋ। ದಿಬ್ಬವಿಹಾರೋ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ, ಬ್ರಹ್ಮವಿಹಾರೋ ಚತ್ತಾರಿ ಅಪ್ಪಮಾಣಾನಿ, ಅರಿಯವಿಹಾರೋ ಸತ್ತತಿಂಸ ಬೋಧಿಪಕ್ಖಿಯಾ ಧಮ್ಮಾ। ತತ್ಥ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಉದ್ಧಚ್ಚಂ ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಞ್ಚ ದಿಬ್ಬವಿಹಾರಂ ನಿವಾರಯತಿ, ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿಹಾರಂ ನಿವಾರಯತಿ, ಥಿನಮಿದ್ಧಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಚ ಅರಿಯವಿಹಾರಂ ನಿವಾರಯತಿ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಉದ್ಧಚ್ಚಕುಕ್ಕುಚ್ಚಞ್ಚ ಸಮಥಂ ನಿವಾರಯನ್ತಿ, ಥಿನಮಿದ್ಧಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಂ ನಿವಾರಯನ್ತಿ, ಅತೋ ನೀವರಣನ್ತಿ ವುಚ್ಚನ್ತೇ। ಇಮೇಹಿ ಪಞ್ಚಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ವಿಪ್ಪಯುತ್ತಂ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ।

ಕತಮೇಹಿ ಪಞ್ಚಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ಸಮ್ಪಯುತ್ತಂ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ? ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರೇಹಿ ಪೀತಿಯಾ ಸುಖೇನ ಚ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾಯ ಚ। ಇಮೇಸಂ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಅಙ್ಗಾನಂ ಉಪ್ಪಾದಪಟಿಲಾಭಸಮನ್ನಾಗಮೋ ಸಚ್ಛಿಕಿರಿಯಂ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಪಟಿಲದ್ಧನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಇಮಾನಿ ಪಞ್ಚ ಅಙ್ಗಾನಿ ಉಪ್ಪಾದೇತ್ವಾ ವಿಹರತೀತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚತೇ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತೀತಿ ದಿಬ್ಬೇನ ವಿಹಾರೇನ।

ತತ್ಥ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ಚತುರಙ್ಗಸಮನ್ನಾಗತಂ ಪೀತಿಸುಖೇನ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾಯ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಸಮ್ಪಸಾದನೇನ ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಅಙ್ಗಾನಿ ಉಪ್ಪಾದೇತ್ವಾ ಸಮ್ಪಾದೇತ್ವಾ ವಿಹರತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತೀತಿ।

ತತ್ಥ ಪಞ್ಚಙ್ಗಸಮನ್ನಾಗತಂ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ ಸತಿಯಾ ಸಮ್ಪಜಞ್ಞೇ ಸುಖೇನ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾಯ ಉಪೇಕ್ಖಾಯ ಇಮಾನಿ ಪಞ್ಚಙ್ಗಾನಿ ಉಪ್ಪಾದೇತ್ವಾ ಸಮ್ಪಾದೇತ್ವಾ ವಿಹರತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತೀತಿ।

ತತ್ಥ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ ಚತುರಙ್ಗಸಮನ್ನಾಗತಂ ಉಪೇಕ್ಖಾಯ ಸತಿಪಾರಿಸುದ್ಧಿಯಾ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾಯ ವೇದನಾಯ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾ ಚ, ಇಮೇಹಿ ಚತೂಹಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತಂ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ। ಇತಿ ಇಮೇಸಂ ಚತುನ್ನಂ ಅಙ್ಗಾನಂ ಉಪ್ಪಾದೋ ಪಟಿಲಾಭೋ ಸಮನ್ನಾಗಮೋ ಸಚ್ಛಿಕಿರಿಯಾ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ ಪಟಿಲದ್ಧನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಉಪ್ಪಾದೇತ್ವಾ ಸಮ್ಪಾದೇತ್ವಾ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ ದಿಬ್ಬೇನ ವಿಹಾರೇನ ವಿಹರತೀತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅನಿಚ್ಚಟ್ಠೋ? ಪೀಳನಟ್ಠೋ ಅನಿಚ್ಚಟ್ಠೋ ಪಭಙ್ಗಟ್ಠೋ ಸಮ್ಪಾಪನಟ್ಠೋ ವಿವೇಕಟ್ಠೋ ಅನಿಚ್ಚಟ್ಠೋ, ಅಯಂ ಅನಿಚ್ಚಟ್ಠೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದುಕ್ಖಟ್ಠೋ? ಪೀಳನಟ್ಠೋ ದುಕ್ಖಟ್ಠೋ ಸಮ್ಪೀಳನಟ್ಠೋ ಸಂವೇಗಟ್ಠೋ ಬ್ಯಾಧಿನಟ್ಠೋ, ಅಯಂ ದುಕ್ಖಟ್ಠೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸುಞ್ಞಟ್ಠೋ? ಅನುಪಲಿತ್ತೋ ಸುಞ್ಞಟ್ಠೋ, ಅಸಮ್ಬಾಧನಟ್ಠೋ ಗತಪಟ್ಠೋ [ಅಪ್ಪಟ್ಠೋ (ಪೀ॰)] ವಿವಟ್ಟಟ್ಠೋ, ಅಯಂ ಸುಞ್ಞಟ್ಠೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅನತ್ತಟ್ಠೋ? ಅನಿಸ್ಸರಿಯಟ್ಠೋ ಅನತ್ತಟ್ಠೋ, ಅವಸವತ್ತನಟ್ಠೋ, ಅಕಾಮಕಾರಿಟ್ಠೋ ಪರಿವಿದಟ್ಠೋ, ಅಯಂ ಅನತ್ತಟ್ಠೋತಿ।

ಸುತ್ತತ್ಥಸಮುಚ್ಚಯೋ ನಾಮ ಸಂವತ್ತಿಸನ್ತಿಕಾ ಪೇಟಕಭೂಮಿ ಸಮತ್ತಾ।

೭. ಹಾರಸಮ್ಪಾತಭೂಮಿ

೭೨. ಝಾನಂ ವಿರಾಗೋ। ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾನಿ। ತಾನಿ ದುವಿಧಾನಿ; ಬೋಜ್ಝಙ್ಗವಿಪ್ಪಯುತ್ತಾನಿ ಚ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಸಮ್ಪಯುತ್ತಾನಿ ಚ। ತತ್ಥ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗವಿಪ್ಪಯುತ್ತಾನಿ ಬಾಹಿರಕಾನಿ, ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಸಮ್ಪಯುತ್ತಾನಿ ಅರಿಯಪುಗ್ಗಲಾನಿ। ತತ್ಥ ಯೇನ ಛ ಪುಗ್ಗಲಮೂಲಾನಿ ತೇಸಂ ನಿಕ್ಖಿಪೇತ್ವಾ ರಾಗಚರಿತೋ, ದೋಸಚರಿತೋ, ಮೋಹಚರಿತೋ, ರಾಗದೋಸಚರಿತೋ, ರಾಗಮೋಹಚರಿತೋ, ದೋಸಮೋಹಚರಿತೋ, ಸಮಭಾಗಚರಿತೋ, ಇತಿ ಇಮೇಸಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಝಾನಂ ಸಮಾಪಜ್ಜಿತಾನಂ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾನಿ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ತೇಸಂ ಪಟಿಘಾತಾಯ ಯಥಾ ಅಸಮತ್ಥೋ ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ನಿಗ್ಗಣ್ಹಾತಿ। ಲೋಭೇನ ಅಕುಸಲಮೂಲೇನ ಅಭಿಜ್ಝಾ ಚ ಉದ್ಧಚ್ಚಞ್ಚ ಉಪ್ಪಿಲವತಂ ಅಲೋಭೇನ ಕುಸಲಮೂಲೇನ ನಿಗ್ಗಣ್ಹಾತಿ, ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಞ್ಚ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಚ ಮೋಹಪಕ್ಖೋ, ತಂ ಅಮೋಹೇನ ನಿಗ್ಗಣ್ಹಾತಿ। ದೋಸೋ ಚ ಥಿನಮಿದ್ಧಞ್ಚ ದೋಸಪಕ್ಖೋ, ತಂ ಅದೋಸೇನ ನಿಗ್ಗಣ್ಹಾತಿ।

ತತ್ಥ ಅಲೋಭಸ್ಸ ಪಾರಿಪೂರಿಯಾ ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕಂ ವಿತಕ್ಕೇತಿ। ತತ್ಥ ಅದೋಸಸ್ಸ ಪಾರಿಪೂರಿಯಾ ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕಂ ವಿತಕ್ಕೇತಿ। ತತ್ಥ ಅಮೋಹಸ್ಸ ಪಾರಿಪೂರಿಯಾ ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕಂ ವಿತಕ್ಕೇತಿ। ತತ್ಥ ಅಲೋಭಸ್ಸ ಪಾರಿಪೂರಿಯಾ ವಿವಿತ್ತೋ ಹೋತಿ ಕಾಮೇಹಿ। ತತ್ಥ ಅದೋಸಸ್ಸ ಪಾರಿಪೂರಿಯಾ ಅಮೋಹಸ್ಸ ಪಾರಿಪೂರಿಯಾ ಚ ವಿವಿತ್ತೋ ಹೋತಿ ಪಾಪಕೇಹಿ ಅಕುಸಲೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ, ಸವಿತಕ್ಕಂ ಸವಿಚಾರಂ ವಿವೇಕಜಂ ಪೀತಿಸುಖಂ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತಿ।

ವಿತಕ್ಕಾತಿ ತಯೋ ವಿತಕ್ಕಾ - ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕೋ ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ। ತತ್ಥ ಪಠಮಾಭಿನಿಪಾತೋ ವಿತಕ್ಕೋ, ಪಟಿಲದ್ಧಸ್ಸ ವಿಚರಣಂ ವಿಚಾರೋ। ಯಥಾ ಪುರಿಸೋ ದೂರತೋ ಪುರಿಸಂ ಪಸ್ಸತಿ ಆಗಚ್ಛನ್ತಂ, ನ ಚ ತಾವ ಜಾನಾತಿ ಏಸೋ ಇತ್ಥೀತಿ ವಾ ಪುರಿಸೋತಿ ವಾ ಯದಾ ತು ಪಟಿಲಭತಿ ಇತ್ಥೀತಿ ವಾ ಪುರಿಸೋತಿ ವಾ ಏವಂ ವಣ್ಣೋತಿ ವಾ ಏವಂ ಸಣ್ಠಾನೋತಿ ವಾ ಇಮೇ ವಿತಕ್ಕಯನ್ತೋ ಉತ್ತರಿ ಉಪಪರಿಕ್ಖನ್ತಿ ಕಿಂ ನು ಖೋ ಅಯಂ ಸೀಲವಾ ಉದಾಹು ದುಸ್ಸೀಲೋ ಅಡ್ಢೋ ವಾ ದುಗ್ಗತೋತಿ ವಾ। ಏವಂ ವಿಚಾರೋ ವಿತಕ್ಕೇ ಅಪ್ಪೇತಿ, ವಿಚಾರೋ ಚರಿಯತಿ ಚ ಅನುವತ್ತತಿ ಚ। ಯಥಾ ಪಕ್ಖೀ ಪುಬ್ಬಂ ಆಯೂಹತಿ ಪಚ್ಛಾ ನಾಯೂಹತಿ ಯಥಾ ಆಯೂಹನಾ ಏವಂ ವಿತಕ್ಕೋ, ಯಥಾ ಪಕ್ಖಾನಂ ಪಸಾರಣಂ ಏವಂ ವಿಚಾರೋ ಅನುಪಾಲತಿ ವಿತಕ್ಕೇತಿ ವಿಚರತಿ ವಿಚಾರೇತಿ। ವಿತಕ್ಕಯತಿ ವಿತಕ್ಕೇತಿ, ಅನುವಿಚರತಿ ವಿಚಾರೇತಿ। ಕಾಮಸಞ್ಞಾಯ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ವಿತಕ್ಕೋ, ಬ್ಯಾಪಾದಸಞ್ಞಾಯ ವಿಹಿಂಸಸಞ್ಞಾಯ ಚ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ವಿಚಾರೋ। ವಿತಕ್ಕಾನಂ ಕಮ್ಮಂ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಅಮನಸಿಕಾರೋ, ವಿಚಾರಾನಂ ಕಮ್ಮಂ ಜೇಟ್ಠಾನಂ ಸಂವಾರಣಾ। ಯಥಾ ಪಲಿಕೋ ತುಣ್ಹಿಕೋ ಸಜ್ಝಾಯಂ ಕರೋತಿ ಏವಂ ವಿತಕ್ಕೋ, ಯಥಾ ತಂಯೇವ ಅನುಪಸ್ಸತಿ ಏವಂ ವಿಚಾರೋ। ಯಥಾ ಅಪರಿಞ್ಞಾ ಏವಂ ವಿತಕ್ಕೋ। ಯಥಾ ಪರಿಞ್ಞಾ ಏವಂ ವಿಚಾರೋ। ನಿರುತ್ತಿಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾಯಞ್ಚ ಪಟಿಭಾನಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾಯಞ್ಚ ವಿತಕ್ಕೋ, ಧಮ್ಮಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾಯಞ್ಚ ಅತ್ಥಪಟಿಸಮ್ಭಿದಾಯಞ್ಚ ವಿಚಾರೋ। ಕಲ್ಲಿತಾ ಕೋಸಲ್ಲತ್ತಂ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ವಿತಕ್ಕೋ, ಅಭಿನೀಹಾರಕೋಸಲ್ಲಂ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ವಿಚಾರೋ । ಇದಂ ಕುಸಲಂ ಇದಂ ಅಕುಸಲಂ ಇದಂ ಭಾವೇತಬ್ಬಂ ಇದಂ ಪಹಾತಬ್ಬಂ ಇದಂ ಸಚ್ಛಿಕಾತಬ್ಬನ್ತಿ ವಿತಕ್ಕೋ, ಯಥಾ ಪಹಾನಞ್ಚ ಭಾವನಾ ಚ ಸಚ್ಛಿಕಿರಿಯಾ ಚ ಏವಂ ವಿಚಾರೋ। ಇಮೇಸು ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರೇಸು ಠಿತಸ್ಸ ದುವಿಧಂ ದುಕ್ಖಂ ನ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಕಾಯಿಕಞ್ಚ ಚೇತಸಿಕಞ್ಚ; ದುವಿಧಂ ಸುಖಂ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಕಾಯಿಕಞ್ಚ ಚೇತಸಿಕಞ್ಚ। ಇತಿ ವಿತಕ್ಕಜನಿತಂ ಚೇತಸಿಕಂ ಸುಖಂ ಪೀತಿ ಕಾಯಿಕಂ ಸುಖಂ ಕಾಯಿಕೋಯೇವ। ಯಾ ತತ್ಥ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಏಕಗ್ಗತಾ, ಅಯಂ ಸಮಾಧಿ। ಇತಿ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಪಞ್ಚಙ್ಗವಿಪ್ಪಹೀನಂ ಪಞ್ಚಙ್ಗಸಮನ್ನಾಗತಂ।

ತೇಸಂಯೇವ ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಾನಂ ಅಭಿಕ್ಖಣಂ ಆಸೇವನಾಯ ತಸ್ಸ ತಪ್ಪೋಣಮಾನಸಂ ಹೋತಿ। ತಸ್ಸ ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಾ ಓಳಾರಿಕಾ ಖಾಯನ್ತಿ। ಯಞ್ಚ ಪೀತಿಸುಖಞ್ಚ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಞ್ಚ ಓಳಾರಿಕಂ ಭವತಿ। ಅಪಿ ಚ ಸಮಾಧಿಜಾ ಪೀತಿ ರತಿ ಚ ಜಾಯತಿ। ತಸ್ಸ ವಿಚಾರಾರಮ್ಮಣಂ। ತೇಸಂ ವೂಪಸಮಾ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಚೇತೋ ಸಮ್ಪಸೀದತಿ। ಯೇ ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಾ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾನುಸ್ಸರಿತಬ್ಬಾ। ಪಚ್ಚುಪ್ಪನ್ನಾ ದರಣಿತಬ್ಬಂ। ತೇಸಂ ವೂಪಸಮಾ ಏಕೋದಿಭಾವಂ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಂ ಹೋತಿ। ತಸ್ಸ ಏಕೋದಿಭಾವೇನ ಪೀತಿ

ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಯಾ ಪೀತಿ, ತಂ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಯಂ ಸುಖಂ, ತಂ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ಯಾ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾ, ಅಯಂ ಸಮಾಧಿ। ತಂ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ಚತುರಙ್ಗಸಮನ್ನಾಗತಂ। ಸೋ ಪೀತಿಯಾ ವಿರಾಗಾ ಯಾತಿ ಓಜಹಿ ಜಲ್ಲಸಹಗತಂ।

೭೩. ತತ್ಥ ಸೋಮನಸ್ಸಚಿತ್ತಮುಪಾದಾನನ್ತಿ ಚ ಸೋ ತಂ ವಿಚಿನನ್ತೋ ಉಪೇಕ್ಖಮೇವ ಮನಸಿಕರೋತಿ। ಸೋ ಪೀತಿಯಾ ವಿರಾಗಾ ಉಪೇಕ್ಖಕೋ ವಿಹರತಿ। ಯಥಾ ಚ ಪೀತಿಯಾ ಸುಖಮಾನಿತಂ, ತಂ ಕಾಯೇನ ಪಟಿಸಂವೇದೇತಿ ಸಮ್ಪಜಾನೋ ವಿಹರತಿ। ಯೇನ ಸತಿಸಮ್ಪಜಞ್ಞೇನ ಉಪೇಕ್ಖಾಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಇದಂ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ ಚತುರಙ್ಗಸಮನ್ನಾಗತಂ।

ತಥಾ ಕಾಯಿಕಸ್ಸ ಸುಖಸ್ಸ ಪಹಾನಾಯ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ ನಿರುಜ್ಝತಿ। ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ದುಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ ನಿರುಜ್ಝತಿ। ಸೋ ಸುಖಸ್ಸ ಚ ಪಹಾನಾ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಚ ಪಹಾನಾ ಪುಬ್ಬೇವ ಸೋಮನಸ್ಸದೋಮನಸ್ಸಾನಂ ಅತ್ಥಙ್ಗಮಾ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಂ ಉಪೇಕ್ಖಾಸತಿಪಾರಿಸುದ್ಧಿಂ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತಿ । ತತ್ಥ ಚತೂಹಿ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ಉಪೇಕ್ಖಾ ಪಸಾದಾ ಹೋತಿ, ದುಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಚ। ತೇಸಂ ನಿರೋಧಾ ಉಪೇಕ್ಖಾಸಮ್ಪಜಞ್ಞಂ ಹೋತಿ, ತತ್ಥ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಚ ಅಸತಿ ಹೋತಿ, ತೇಸಂ ನಿರೋಧಾ ಸತಿಮಾ ಹೋತಿ, ದುಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಚ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಂ, ತೇಸಂ ನಿರೋಧಾ ಸಮ್ಪಜಞ್ಞಂ ಹೋತಿ, ಇತಿ ಉಪೇಕ್ಖಾಯ ಚ ಸಞ್ಞಾ, ಸತೋ ಸಮ್ಪಜಾನೋ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾ ಚ ಇದಂ ವುಚ್ಚತೇ ಚ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ।

ತತ್ಥ ಯೋ ರಾಗಚರಿತೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಸ್ಸ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ; ಯೋ ದೋಸಚರಿತೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಸ್ಸ ದುಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ; ಯೋ ಮೋಹಚರಿತೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಸ್ಸ ಅಸತಿ ಚ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ರಾಗಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ತತಿಯೇ ಝಾನೇ ಚತುತ್ಥೇ ಚ ಅನುನಯೋ ನಿರುಜ್ಝತಿ, ದೋಸಚರಿತಸ್ಸ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ದುತಿಯೇ ಚ ಪಟಿಘಂ ನಿರುಜ್ಝತಿ, ಮೋಹಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ದುತಿಯೇ ಚ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಂ ನಿರುಜ್ಝತಿ। ತತಿಯೇ ಝಾನೇ ಚತುತ್ಥೇ ಚ ಅಸತಿ ನಿರುಜ್ಝತಿ, ಏವಮೇವ ತೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ವೋದಾನಂ ಗಮಿಸ್ಸನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ರಾಗದೋಸಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಞ್ಚ ಅನುನಯೋ ಚ ಪಟಿಘಞ್ಚ, ತೇನ ಹಾನಭಾಗಿಯಂ [ಪಹಾನಭಾಗಿಯಂ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಝಾನಂ ಹೋತಿ। ತತ್ಥ ರಾಗಮೋಹಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಅನುನಯತ್ತಂ ಚ ಆದೀನವಂ ದಸ್ಸಿತಾ, ತಂ ತಸ್ಸ ಹಾನಭಾಗಿಯಂ ಝಾನಂ ಹೋತಿ। ತತ್ಥ ದೋಸಮೋಹಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ಪಟಿಘೋ ಚ ಅಸತಿ ಚ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಞ್ಚ ಆದೀನವಂ ದಸ್ಸಿತಾ ತೇನ ತಸ್ಸ ಹಾನಭಾಗಿಯಂ ಝಾನಂ ಹೋತಿ।

ತತ್ಥ ರಾಗದೋಸಮೋಹಸಮಭಾಗಚರಿತಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ವಿಸೇಸಭಾಗಿಯಂ ಝಾನಂ ಹೋತಿ, ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಸತ್ತಸು ಪುಗ್ಗಲೇಸು ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ। ಚತೂಸು ಚ ಸಮಾಧೀಸು ಛನ್ದಸಮಾಧಿನಾ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ, ವೀರಿಯಸಮಾಧಿನಾ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ, ಚಿತ್ತಸಮಾಧಿನಾ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ, ವೀಮಂಸಾಸಮಾಧಿನಾ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ। ಅಪ್ಪಣಿಹಿತೇನ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ, ಸುಞ್ಞತಾಯ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ, ಅನಿಮಿತ್ತೇನ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ, ಆನಾಪಾನಸ್ಸತಿಯಾ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ। ಕಾಮವಿತಕ್ಕಬ್ಯಾಪಾದಾನಞ್ಚ ತಂ ತಂ ವೂಪಸಮೇನ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಹೋತಿ, ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಾನಂ ವೂಪಸಮೇನ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ, ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಾನಂ ವೂಪಸಮೇನ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ, ಕಾಯಸಙ್ಖಾರಾನಂ ವೂಪಸಮೇನ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಞ್ಚ। ಚಾಗಾಧಿಟ್ಠಾನೇನ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ, ಸಚ್ಚಾಧಿಟ್ಠಾನೇನ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ, ಪಞ್ಞಾಧಿಟ್ಠಾನೇನ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ, ಉಪಸಮಾಧಿಟ್ಠಾನೇನ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಸಙ್ಖೇಪನಿದ್ದೇಸೇನ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ, ತತ್ಥ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಅನುವತ್ತನಕಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ, ತತ್ಥ ಯೋ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ಆಸವಕ್ಖಯಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಸೋ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಪಟಿಪಕ್ಖೇನ। ಯೋ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ಆಸವಾನಂ ಖಯಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಸೋ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ ದುಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಪಟಿಪಕ್ಖೇನ। ಯೋ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ ನಿಸ್ಸಾಯ

ಆಸವಾನಂ ಖಯಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಸೋ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಪಟಿಪಕ್ಖೇನ। ಯೋ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ಆಸವಾನಂ ಖಯಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಸೋ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಗತೋ।

ಪಕಿಣ್ಣಕನಿದ್ದೇಸೋ।

೭೪. ಯಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ, ತೇಸಂ ಝಾನಾನಂ ಇಮಾನಿ ಅಙ್ಗಾನಿ, ತೇಸಂ ಅಙ್ಗಾನಂ ಸಮೂಹೋ [ಸಮ್ಮೋಹೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಅಸ್ಸ ಅಙ್ಗಾ, ಅಯಂ ಝಾನಭೂಮಿ ಕೋ ವಿಸೇಸೋತಿ ಅಸ್ಸ ವಿಸೇಸೋ। ಇಮೇ ಸಮ್ಭಾರಾ ತೇಹಿ ಅಯಂ ಸಮುದಾಗಮೋ, ತಸ್ಸ ಸಮುದಾಗಮಸ್ಸ ಅಯಂ ಉಪನಿಸಾ, ತಾಯ ಉಪನಿಸಾಯ ಅಯಂ ಭಾವನಾ। ತಸ್ಸಾ ಭಾವನಾಯ ಅಯಂ ಆದೀನವೋ। ತೇನ ಅಯಂ ಪರಿಹಾನಿ। ಕಸ್ಸ ಪರಿಹಾನೀತಿ ತದುಪಗಜ್ಝಾಯಿನೋ [ತದುಪಕಜ್ಝಾಯಿನೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)]। ತಂ ಯಥಾ ಭಣಿತಂ ಪಚ್ಚವೇಕ್ಖನ್ತೋ ಅಯಂ ವಿಸೇಸೋ। ತೇನ ವಿಸೇಸೇನ ಅಯಂ ಅಸ್ಸಾದೋ, ಸೋ ಕಸ್ಸ ಅಸ್ಸಾದೋ ಅಝಾನಿಯಾ ಝಾಯಿನೋ, ತಸ್ಸಾ ಅಝಾನಿಯಾ ಝಾಯಿನೋ, ಇದಂ ಕಲ್ಲಿತಾ ಕೋಸಲ್ಲೇ ಠಿತಜ್ಝಾನಂ ಅನೋಮದ್ದಿಯತಂ ಗಚ್ಛತಿ ಝಾನಬಲಂ, ಝಾನಬಲೇ ಠಿತಸ್ಸ ಅಯಂ ಪಾರಮಿಪ್ಪತ್ತಸ್ಸ ಇಮಾನಿ ಝಾನಙ್ಗಾನಿ ಅನಾವಿಲಸಙ್ಕಪ್ಪೋ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಾನಿ ಭಾವೀ। ಸೋ ಪೀತಿ ತದನುಸಾರಿತ್ತಾವ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ ತಸ್ಸಙ್ಗುನೋ ಚ ಧಮ್ಮಾ, ತದಭಿಸನ್ನಿತಾಯ ಚ। ಪೀತಿ ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಧಮ್ಮತಾ ಖೋ ಪನ ತಥಾ ಪವತ್ತಸ್ಸ ಸಹಗತಂ ಝಾನಙ್ಗಧಮ್ಮಂ ಸಸುಖತಾಯ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಸಮ್ಪಸಾದೋ ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ ಮನೋಸಮ್ಪಸಾದನತಾಯ ತದಭಿಸನ್ನಿತಾಯ ಚ। ಪೀತಿ ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಸಮ್ಪಸಾದನಂ ಸಮಾಧಿತಾ [ಸಮಾಧಿಕಾ (ಪೀ॰)] ಪೀತಿ ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ, ಚೇತಸೋ ಏಕೋದಿಭಾವೋ ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ, ಉಪೇಕ್ಖಾ ಫಸ್ಸತಾ ತತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ, ಸುಖಂ ತಸ್ಸ ಅಙ್ಗನ್ತಿ ಚ। ಚೇತಸೋ ಏಕೋದಿಭಾವೋ ಚತುತ್ಥೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ, ಉಪೇಕ್ಖಾ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾ ಚತುತ್ಥೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ, ಅಭಿನಿಸಾಭೂಮಿ ಉಪೇಕ್ಖಾಸತಿಪಾರಿಸುದ್ಧಿ ಚತುತ್ಥೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ। ಸತಿಪಾರಿಸುದ್ಧಿ ಚ ಅನೇಕಜ್ಝಾಭೂಮೀಸು ಝಾನಙ್ಗಸಮಾಯುತ್ತಾ ಪೀತಿ ಚೇತಸೋ ಏಕೋದಿಭಾವೋ ಚತುತ್ಥೇ ಝಾನೇ ಝಾನಙ್ಗಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಝಾನಭೂಮಿ? ಸವಿತಕ್ಕೇ ಸವಿಚಾರೇ ವಿವೇಕಾ ಅನುಗತಾ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಝಾನಭೂಮಿ। ಅವಿತಕ್ಕೇ ಅವಿಚಾರೇ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಸಮ್ಪಸಾದನಂ ಜನಿತಂ ಪೀತಿಮನುಗತಾ ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಭೂಮಿ। ಸುಖಸಾತಸಮೋಹಿತಾ ಸಪ್ಪೀತಿಕಾ ತತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಭೂಮಿ। ತಸ್ಸ ಸುಖದುಕ್ಖಸಹಗತಾ ಅಭಿನೀಹಾರಸಹಗತಾ ಚತುತ್ಥೇ ಝಾನೇ ಝಾನಭೂಮಿ। ಅಪ್ಪಮಾಣಸಹಗತಾ ಸತ್ತಾರಮ್ಮಣಾ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಝಾನಭೂಮಿ। ಅಭಿಭೂಮಿಆಯತನಸಹಗತಾ ರೂಪಸಞ್ಞೀಸು ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಭೂಮಿ। ವಿಮೋಕ್ಖಸಹಗತಾನಂ ವಿಮೋಕ್ಖೇಸು ತತಿಯೇ ಝಾನೇ ಝಾನಭೂಮಿ। ಅನುಪಸ್ಸನಾಸಹಗತಾ ಕಾಯಸಙ್ಖಾರಾ ಸಮ್ಮಾ ಚತುತ್ಥಸ್ಸ ಝಾನಸ್ಸ ಭೂಮಿ।

೭೫. ತತ್ಥ ಕತಮೇ ಝಾನವಿಸೇಸಾ? ವಿವಿಚ್ಚೇವ ಕಾಮೇಹಿ ವಿವಿಚ್ಚ ಪಾಪಕೇಹಿ ಅಕುಸಲೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಚಿತ್ತಚೇತಸಿಕಸಹಗತಾ ಕಾಮಧಾತುಸಮತಿಕ್ಕಮನತಾಪಿ, ಅಯಂ ಝಾನವಿಸೇಸೋ। ಅವಿತಕ್ಕಾ ಚೇವ ಅವಿಚಾರಾ ಚ ಸಪ್ಪೀತಿಕಾಯ ಸತಿಸಹಗತಾಯ ಪೀತಿಸಹಗತಾ ಸಞ್ಞಾಮನಸಿಕಾರಾ ಸಮುದಾಚರನ್ತಿ। ಅಯಂ ಝಾನವಿಸೇಸೋ। ಅವಿತಕ್ಕಾಯ ಭೂಮಿಯಾ ಅವಿಚಾರೇಯೇವ ಸತಿ ಅನುಗತಾ ಉಪೇಕ್ಖಾಸಹಗತಾ ಮನಸಿಕಾರಾ ಸಮುದಾಚರನ್ತಿ। ತದನುಧಮ್ಮತಾಯ ಚ ಸತಿ ಸಣ್ಠಹತಿ [ಸನ್ಧಹತಿ (ಪೀ॰)]। ತಞ್ಚ ಭೂಮಿಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತಿ, ಅಯಂ ಝಾನವಿಸೇಸೋ। ಸತಿಪಾರಿಸುದ್ಧಿಸಹಗತಾ ಸಞ್ಞಾಮನಸಿಕಾರಾ ಸಮುದಾಚರನ್ತಿ, ತಞ್ಚ ಭೂಮಿಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತಿ, ಅಯಂ ಝಾನವಿಸೇಸೋ। ವಿಞ್ಞಾಣಞ್ಚಾಯತನಸಹಗತಾಯ ಭೂಮಿಯಂ ಆಕಿಞ್ಚಞ್ಞಾಯತನಸಹಗತಾ ಸಞ್ಞಾಮನಸಿಕಾರಾ ಸಮುದಾಚರನ್ತಿ, ತಞ್ಚ ಭೂಮಿಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರತಿ, ಅಯಂ ಝಾನವಿಸೇಸೋ।

ಝಾನಸಮ್ಭಾರಾ ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕೋ ಸಮ್ಭಾರೋ ಕಾಮವಿತಕ್ಕವಿನೋದನಾಧಿಪ್ಪಾಯತಾ। ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ ಸಮ್ಭಾರೋ ಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕಪಟಿವಿನೋದನಾಧಿಪ್ಪಾಯತಾ। ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ ಸಮ್ಭಾರೋ ವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕಪಟಿವಿನೋದನಾಧಿಪ್ಪಾಯತಾ। ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಗುತ್ತದ್ವಾರತಾ ಅಪ್ಪಿಚ್ಛತಾ ಸಮ್ಭಾರೋ ಪರಿಸುದ್ಧಾಜೀವೋ ಚತುನ್ನಂ ಸಮಾಪತ್ತೀನಂ ಸಮ್ಭಾರೋ ಅಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಿಹಾರಿತಾ। ಮಗ್ಗಸಮ್ಭಾರೋ ಸಮಾಪತ್ತಿಪಜ್ಜನತಾ। ಫಲಸಮ್ಭಾರೋ ಝಾನನಿಬ್ಬತ್ತಿತಾಯ ಝಾನಸಮುದಾಗಮೋ। ಕುಸಲಹೇತು ಯಂ ಝಾನಂ ಸಮುದಯಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ ಕೋ ಚ [ಕೋಚಿ (ಕ॰)] ನ ಕುತೋಚಿ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಪ್ಪತ್ತಾ ಸಮುದಾಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಆಲಮ್ಬನಿರೋಧಸಮಾಧಿ ಸನ್ತೋ ಸಮುದಾಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಅವೀತಿಕ್ಕನ್ತಾ ಸಮುದಾಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪಹಾನಾಯ ತೇ ಚ ಅಬ್ಯಾಪಜ್ಜತಾಯ ಸಮುದಾಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತಂ ಪನ ಸನ್ಧಾಯ ಸಮುದಾಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಅಪರಿದಾಹನಾಯ ಸಮುದಾಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಅಯಂ ಞಾಣಸಮುದಾಗಮೋ।

೭೬. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಉಪನಿಸಾ? ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತತಾ ಝಾನಸ್ಸ ಉಪನಿಸಾ। ಕಲ್ಯಾಣಸಮ್ಪವಙ್ಕತಾ ಝಾನಸ್ಸ ಉಪನಿಸಾ। ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಗುತ್ತದ್ವಾರತಾ ಝಾನಸ್ಸ ಉಪನಿಸಾ। ಅಸನ್ತುಟ್ಠಿತಾ ಕುಸಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಝಾನಸ್ಸ ಉಪನಿಸಾ। ಸದ್ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಂ ಝಾನಸ್ಸ ಉಪನಿಸಾ। ಸಂವೇಜನಿಯೇ ಠಾನೇ ಸಂವಿಗ್ಗಸ್ಸ ಯೋನಿಸೋ ಪಧಾನಂ। ಅಯಂ ಝಾನೋಪನಿಸಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಭಾವನಾ? ಮೇತ್ತಾಸೇವನಾ ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕಭಾವನಾ। ಕರುಣಾಸೇವನಾ ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕಭಾವನಾ। ಮುದಿತಾಭಾವನಾ ಪೀತಿಸುಖಸಮ್ಪಜಞ್ಞಾ ಕಾರಿತಾ। ಉಪೇಕ್ಖಾಭಾವನಾ ಪಸ್ಸವತಾ ಉಪೇಕ್ಖಾಭಾವನಾ ಅಪಸ್ಸವತಾ ಉಪೇಕ್ಖಾ ಚ ಅಜ್ಝುಪೇಕ್ಖಾ ಚ, ಅಸುಭಸಞ್ಞಾಭಾವನಾ ದುಕ್ಖಾಪಟಿಪದಾ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾ ಭವಸನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾ ಭವಸನ್ಧಾನಂ, ಸಾ ಛಬ್ಬಿಧಾ ಭಾವನಾ ಭಾವಿತಾ ಬಹುಲೀಕತಾ ಅನುಟ್ಠಿತಾ ವತ್ಥುಕತಾ ಯಾನೀಕತಾ ಪರಿಚಿತಾ ಸುಸಮಾರದ್ಧಾ। ಅಯಂ ಭಾವನಾ।

ಏವಂ ಭಾವಯನ್ತಸ್ಸ ಅಯಂ ಆದೀನವೋ। ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಸಙ್ಖಾರಸಮನ್ನಾಗತೋ ಏಸೋ ಧಮ್ಮೋ ಅಸ್ಸುತೋ ಸಾಸವೋ। ಸಚೇ ಏಸ ಧಮ್ಮೋ ಅಯಂ ಸೀಲೋ ಆಸನ್ನಪಟಿಪಕ್ಖೋ ಚ ಏಸ ಧಮ್ಮೋ ಕಾಮೋ ಪತಿಚಾರೋ ಪತಿವಿಚಾರೋ ಸಮಾಪತ್ತೀನಂ ಚ ಸಬ್ಬೋಳಾರಿಕೋ ಏಸ ಧಮ್ಮೋ ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರೋ ಚ। ತತ್ಥ ಚಿತ್ತಂ ಖೋಭೇನ್ತಿ, ಕಾಯೋ ಚೇತ್ಥ ಕಿಲಮತಿ, ಕಾಯಮ್ಹಿ ಚೇತ್ಥ ಕಿಲನ್ತೇ ಚಿತ್ತಂ ವಿಹಞ್ಞತಿ। ಅನಭಿನೀಹಾರಕ್ಖಮೋವ ಅಭಿಞ್ಞಾನಂ ಇಮೇ ಆದೀನವಾ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ।

ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ ಇಮೇ ಆದೀನವಾ ಪೀತಿಫರಣಸಹಗತೋ ಚ ಏಸೋ ಧಮ್ಮೋ, ನ ಸಮುದಾಚಾರಸ್ಸೇತಿ ಚಿತ್ತಂ। ಅಸೋಧಯಂ ಉಪಗಮೋ ಚೇಸ ಧಮ್ಮೋ ಉಪಗಮಿಪರಿಸ್ಸಯೋ [ಉಪಗಮಿಪರಿಚಯೋ (ಪೀ॰)] ದೋಮನಸ್ಸಪಚ್ಚತ್ಥಿಕೋ ಚೇಸ ಧಮ್ಮೋ। ತತ್ಥ ತತ್ಥ ಯುತ್ತೀನಂ ಪೀತಿ ಪರಜ್ಜತೋ ಚೇಸ ಧಮ್ಮೋ ದುಕ್ಕರಂ ಹೋತಿ, ಅವತ್ತಸನ್ತಾಸಭೂಮಿಪರಿವಜ್ಜಯನ್ತೋ ಚತೂಸು ದುಕ್ಖತಾಸು ಏಸ ಧಮ್ಮೋ ಅನುವಿದ್ಧಾಪನಸದ್ಧಾಯ [ಅನುವಿದ್ಧಾ ಪಸ್ಸತಿಯಾ (ಪೀ॰)] ದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ನ ಪಲಿಬೋಧದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ಅಭಿಞ್ಞಾದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ರೋಗದುಕ್ಖತಾಯ ಚ, ಇಮೇ ಆದೀನವಾ ದುತಿಯೇ ಝಾನೇ।

ತತ್ಥ ಕತಮೇ ಆದೀನವಾ ತತಿಯೇ ಝಾನೇ? ಉಪೇಕ್ಖಾಸುಖಸಹಗತಾಯ ತತ್ಥ ಸಾತಾವೀನಂ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಉಪೇಕ್ಖಾಸುಖಂ ಪರಿವತ್ತಿತೋ ಏಸ ಧಮ್ಮೋ ತೇನ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಿತಾನಞ್ಚ ಯಂ ಹೋತಿ। ದುಕ್ಖೋಪನಿಯಂ ಸುಖಂ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಸಙ್ಖೋಭತಂ ಉಪಾದಾಯ ಸುಖದುಕ್ಖಾಯ ಗತೋ ಸವತಿ। ಸುಖದುಕ್ಖಾನುಕತಞ್ಚ ಉಪಾದಾಯ ಅನಭಿಹಾರಕ್ಖಮಂ ಚಿತ್ತಂ ಹೋತಿ। ಅಭಿಞ್ಞಾಯ ಸಚ್ಛಿಕಿರಿಯಾಸು ಸಬ್ಬೇಪಿ ಚೇತೇ ಧಮ್ಮಾ ತೀಸು ಝಾನಸಮಾಪತ್ತೀಸು ಚತೂಹಿ ಚ ದುಕ್ಖತಾಹಿ ಅನುವಿದ್ಧಾನಂ ಸಾ ಭಯಾ ದುಕ್ಖತಾಯ ಪಲಿಬೋಧದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ಅಭಿಞ್ಞಾಯ ದುಕ್ಖತಾಯ ಚ ಇಮೇ ಆದೀನವಾ ತತಿಯೇ ಝಾನೇ।

ತತ್ಥ ಕತಮೇ ಆದೀನವಾ ಚತುತ್ಥೇ ಝಾನೇ? ಆಕಿಞ್ಚಞ್ಞಾಸಮಾಪತ್ತಿಕಾ ತೇ ಧಮ್ಮಾನುಸಮಾಪತ್ತಿಕಾ ಏತಿಸ್ಸಾ ಚ ಭೂಮಿಯಂ ಸಾತಾನಂ ಬಾಲಪುಥುಜ್ಜನಾನಂ ಅನೇಕವಿಧಾನಿ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ। ಓಳಾರಿಕಾ ಸುಖುಮೇಹಿ ಚ ರೂಪಸಞ್ಞಾಹಿ ಅನುವಿಧಾನಿ ಏತಾನಿ ಝಾನಾನಿ ಸದಾ ಅನುದಯಮೇತ್ತಾಝಾನಕಲಾನುದನುಕಲಾಯ ಸಾಧಾರಣಾ, ದುಕ್ಕರಾ ಚ ಸಬ್ಬೇ

ಚತ್ತಾರೋ ಮಹಾಸಮ್ಭಾರಾ ಸಮುದಾಗತಾನಿ ಚ ಏತಾನಿ ಝಾನಾನಿ ಅಞ್ಞಮಞ್ಞಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ಸಮುದಾಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಏತ್ಥ ಸಮುದಾಗತಾ ಚ ಏತೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಸಮತ್ತಾ ಹೋನ್ತಿ। ಅಸಮುಗ್ಗಹಿತನಿಮಿತ್ತಾ ಚ ಏತೇ ಧಮ್ಮಾ ಪರಿಹಾಯನ್ತಿ। ನಿರುಜ್ಝನ್ತಿ ಚ ಏತೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಉಪಾದಿಯನ್ತಿ ನಿರುಜ್ಝಙ್ಗಾನಿ ಚ, ಏತೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಝಾನಾನಿ ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ನ ಝಾನನಿಮಿತ್ತಸಞ್ಞಾ ವೋಕಿರತಿ। ಅಪ್ಪಟಿಲದ್ಧಪುಬ್ಬಾ ಚ ಝಾಯೀವಸೇನ ಚ ಭವತಿ [ಝಾಯೀ ಚ ವಸೇನ ಚ ಭವತಿ (ಪೀ॰ ಕ॰)]। ಇಮೇಹಿ ಆದೀನವೇಹಿ ಅಯಂ ಝಾನಪರಿಹಾನಿ।

೬೭. ನಿರೋಧಸಮಾಪತ್ತಿಯಾ ಅಪಟಿಸಙ್ಖಾಯ ಅವಸೇಸಸಞ್ಞಿನೋ ಆಕಿಞ್ಚಞ್ಞಾಯತನಸಹಗತಾ ಸಞ್ಞಾಮನಸಿಕಾರಾ ಸಮುದಾಚರನ್ತಿ, ಸೋ ನಿರೋಧಸಮಾಪತ್ತಿತೋ ಪರಿಹಾಯತಿ। ಆನೇಞ್ಜಸಞ್ಞಿನೋ ಅಸಞ್ಞಾಯತನಂ ಸಮಾಪನ್ನಸ್ಸ ಆಕಿಞ್ಚಞ್ಞಾಯತನಸಹಗತಾ ಮನಸಿಕಾರಾ ಸಮುದಾಚರನ್ತಿ, ತಞ್ಚ ಭೂಮಿಂ ನ ಪಜಾನಾತಿ, ಸೋ ತತೋ ಪರಿಹಾಯತಿ। ಆಕಿಞ್ಚಞ್ಞಾಯತನಂ ಸಮಾಪನ್ನಸ್ಸ ವಿಞ್ಞಾಣಞ್ಚಾಯತನಸಞ್ಞಾ ಮನಸಿಕಾರಾ ಸಮುದಾಚರನ್ತಿ, ತಞ್ಚ ಭೂಮಿಂ ನ ಪಜಾನಾತಿ, ಸೋ ತತೋ ಪರಿಹಾಯತಿ। ವಿಞ್ಞಾಣಞ್ಚಾಯತನಂ ಸಮಾಪನ್ನಸ್ಸ ರೂಪಸಞ್ಞಾಸಹಗತಾ। ವಿತ್ಥಾರೇನ...ಪೇ॰... ಯಾವ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಕಾಮಸಞ್ಞಾಸಹಗತಾ ಕಾತಬ್ಬಾ। ಸಕಸ್ಸ [ಸಾ ತಸ್ಸ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಪರಿಹಾಯತಿ, ಕಲಙ್ಕಜ್ಝಾನೇ ಕಲಙ್ಕಂ ಝಾಯತಿ, ಪರಿಸಮನ್ತತೋ ಝಾಯತಿ, ಭಿನ್ದನ್ತೋ ಝಾಯತಿ, ನ ಸಜ್ಝಾಯತಿ, ಆಯೂಹನ್ತೋ ಝಾಯತಿ, ಕಿಞ್ಚಿ ಚ ನಿಪರಿಚಿತೋ ಝಾಯತಿ। ಅತಿವಿಧಾವನ್ತೋ ಝಾಯತಿ, ಅತಿಮಞ್ಞನ್ತೋ ಝಾಯತಿ, ಕಾಯಸಙ್ಖಾರೇ ಅಪ್ಪಟಿಸಮ್ಭಾರೇ ಝಾಯತಿ, ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ನಿಸ್ಸರಣಂ ಅಜಾನನ್ತೋ ಝಾಯತಿ, ನೀವರಣಾಭಿಭೂತೋ ಝಾಯತಿ, ಅಸ್ಸಾಪತ್ತಿಮನಸಿಕರೋನ್ತೋ ಝಾನಸ್ಸ ಅಸ್ಸಾದೋ ಕಾಮರಾಗಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಪಹಾನಂ ಝಾನಸ್ಸ ಅಸ್ಸಾದೋ ಕಾಮರಾಗಹೇತೂನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಉದಯನ್ತಿ, ನಿರುಜ್ಝಙ್ಗಾನಿ ಏತೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಝಾನಾನಿ ಉಪರಿಮಾ ಸುಖುಪೇಕ್ಖಾ ಕಾಮಕಮ್ಮಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಂ ಅಸ್ಸಾದೋ, ಏವಂ ಖೋ ಪುನ ಝಾನಸ್ಸ ಅಸ್ಸಾದೋ ಮಹಾಸಂವಾಸಮಪ್ಪೀಳಿತೇ ಲೋಕಸಂನಿವಾಸೇ ಅಸಮ್ಬೋಧೋಕಾಸಾ ವಿಗಮೇಸ್ಸಮಿದಂ ಝಾನಪ್ಪಹಾನಾ। ಅಯಂ ಪಲಿರೋಧಮಪ್ಪಲಿರೋಧಲೋಕಸನ್ನಿವಾಸೇ ಏಸನಿಧಮಿದಂ ಝಾನಂ ಅನಮತಗ್ಗಸಂಸಾರಸಮಾಪನ್ನಾನಂ ಸತ್ತಾನಂ ಸಂಸಾರಪ್ಪಹಾನನಾ ಆನಿಸಂಸೋ, ಯಮಿದಂ ಝಾನಸ್ಸ ಅಸ್ಸಾದೋ ಕಾಯಸ್ಸ ಅಝಾನಿಯಝಾಯಿನೋ ಭವತಿ। ಅಝಾನಿಯಝಾನಿಯಝಾಯೀಹಿ ಅಪರಾಮಸನ್ತೋ ಅಝಾನಿಯಝಾಯಿತಂ ಝಾಯತಿ, ಯಾನಿ ಕಲಙ್ಕಜ್ಝಾಯಿನೋ ಪದಾನಿ, ತಾನಿ ಅನುಧಿತಾನಿ ಪಟಿಪಕ್ಖೇ।

೬೮. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ? ಸಮಾಪತ್ತಿಕೋಸಲ್ಲಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ, ಝಾನವಿಸೇಸಕೋಸಲ್ಲಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ, ಝಾನನ್ತರಿಕಕೋಸಲ್ಲಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ, ಸಮಾಪತ್ತಿವುಟ್ಠಾನಕೋಸಲ್ಲಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ, ಝಾನೇ ಸಭಾವಕೋಸಲ್ಲಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ, ಝಾನೇ ಆದೀನವಕೋಸಲ್ಲಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ, ಝಾನೇ ನಿಸ್ಸರಣಕೋಸಲ್ಲಂ ಝಾನಕೋಸಲ್ಲಂ, ಝಾನಫಲೇನ ಉಪಾದಾಯ ಕೋಸಲ್ಲಂ, ಝಾನಫಲೇನ ಪಟಿಸಙ್ಖಾನಫಲೇ ಅಪರಿಹಾನಧಮ್ಮತಾ ನಿಬ್ಬತ್ತಿಝಾನೇ ಚ ಕೀಳಿತಾಪಿ ವಿಸೇಸಭಾಗಿಯಂ ಝಾನಂ ಪಟಿಲಬ್ಭತಿ। ಇದಂ ಪನಸ್ಸಾತಿ ಭವಹಾರಿತಾ ಚ ಆರಮ್ಮಣಾನಿಮಿತ್ತಗ್ಗಾಹೋ ಅನಭಿನೀಹಾರಬಲಂ, ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾ ನಿಮಿತ್ತಾಸು ಗತಿಸಹಿತಾ ಸಮಥಬಲೇನ ಅಸಂಸೀದನಞ್ಚ ಝಾನೇ ಮಗ್ಗಫಲಂ ಸಮಥಂ ಪವತ್ತೇ ಸಮಾಧಿನೋ ಉಪೇಕ್ಖಾಪಲಿಪುಬ್ಬಾಪರನಿಮಿತ್ತಾಸಯೋ ಪಗ್ಗಾಹಿನೋ [ಮಗ್ಗಾಹಿನೋ (ಪೀ॰)] ಸತಿಬಲಂ ತಂ ಪವತ್ತಿತಾನಞ್ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾನಂ ಸಮಞ್ಞಾಬಲೇ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಝಾನಪಾರಮಿತಾ? ಸುಪಾರಮಿತಾ ಮೇತ್ತಾ ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾ ಕಾಮಸಙ್ಗಸತ್ತಾತಿ [ಉದಾ॰ ೬೩ ಉದಾನೇ ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬಂ] ಯಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ದೇಸನಾಯ ವೋಹಾರೇನ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ, ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ, ವಿಚಯೇನ ಹಾರೇನ ಯೇ ಸಂಯೋಜನೀಯೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ವಜ್ಜಂ ನ ಪಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇ ಓಘಂ ತರಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ ವಿಜ್ಜತಿ। ನ ತರಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ ಚ ವಿಚಯೋ ಚ ಇದಂ ನು ಕಿಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾತಿ ಪಞ್ಚ ಕಾಮಗುಣಾ, ತಂ ಕಾಮತಣ್ಹಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಂಯೋಜನೇ ವಜ್ಜಮಪಸ್ಸಮಾನಾತಿ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ನ ಹಿ ಜಾತು ಸಂಯೋಜನಸಙ್ಗಸತ್ತಾ ಓಘಂ

ತರೇಯ್ಯುಂ ವಿಪುಲಂ ಮಹನ್ತನ್ತಿ ಉಪಾದಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾತಿ ಕಾಮಾ ದ್ವಿಧಾ - ವತ್ಥುಕಾಮಾ ಚ ಕಿಲೇಸಕಾಮಾ ಚ, ತತ್ಥ ಕಿಲೇಸಕಾಮಾ ಕಾಮತಣ್ಹಾ ಕಾಮತಣ್ಹಾಯ ಯುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ ರೂಪತಣ್ಹಾ ಭವತಣ್ಹಾ ಲಕ್ಖಣೇನ ಹಾರೇನ, ಸಂಯೋಜನೇ ವಜ್ಜಮಪಸ್ಸಮಾನಾತಿ ಸಂಯೋಜನಸ್ಸ। ಯೋ ತತ್ಥ ಛನ್ದರಾಗೋ ತಸ್ಸ ಕಿಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ? ಸುಖಾ ವೇದನಾ ದ್ವೇ ಚ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ - ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ। ಇತಿ ಸುಖಾಯ ವೇದನಾಯ ಗಹಿತಾಯ ತಯೋಪಿ ವೇದನಾ ಗಹಿತಾ ಹೋನ್ತಿ। ವೇದನಾಕ್ಖನ್ಧೇ ಗಹಿತೇ ಸಬ್ಬೇ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಗಹಿತಾ ಹೋನ್ತಿ। ರೂಪಸದ್ದಗನ್ಧರಸಫೋಟ್ಠಬ್ಬಾ ಗಹಿತಾ, ವತ್ಥುಕಾಮೇಸು ಗಹಿತೇಸು ಸಬ್ಬಾನಿ ಛ ಬಾಹಿರಾನಿ ಆಯತನಾನಿ ಗಹಿತಾನಿ ಹೋನ್ತಿ। ಅಜ್ಝತ್ತಿಕಬಾಹಿರೇಸು ಆಯತನೇಸು ಯೋ ಸತೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ, ತತ್ಥ ಯೋ ಓಳಾರಿಕಮ್ಹಿ ಕಿಲೇಸೇ ಅಜ್ಝಾವಸಿತೋ ಸಬ್ಬಕಿಲೇಸೇಸು ಯೋ ನ ತತೋ ಸುಖುಮತರೇಸು ನ ವೀತರಾಗೋ ಭವತಿ। ತತ್ಥ ಬಾಹಿರಸಂಯೋಜನಂ ಮಮನ್ತಿ ಅಜ್ಝತ್ತಸಂಯೋಜನಂ ಅಹನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಓಘಂ ತರಿತುಕಾಮಾ ತೇ ಸಂಯೋಜನೀಯೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಆದೀನವಾನುಪಸ್ಸಿನೋ ವಿಹರಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ ಅಯಮೇತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾತಿ ಯೇಸು ಚ ಸತ್ತಾ ಯೇನ ಚ ಸತ್ತಾ ಯೇಸಞ್ಚ ಸತ್ತಾ ಅಯಂ ಚತುಬ್ಬಿಧೋ ಆಕಾರೋ ಸಬ್ಬೇಸಂ ಹಾರಭಾಗಿಯೋ।

೭೯. ತತ್ಥ ಕತಮಾನಿ ತೀಣಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾನಿ ಪದಟ್ಠಾನಾನಿ ಚ? ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸಸ್ಸ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸಸ್ಸ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸಸ್ಸ ತಯೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಹೀನಪ್ಪಣೀತಕಾರಿಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಚತುನ್ನಞ್ಚ ಉಪಾದಾನಾನಂ ದೋಸೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ದಿಸ್ಸತಿ। ಹೀನಪ್ಪಣೀತಕಾರಿಯಕಮ್ಮಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಥಾ ಮಾತುಯಾ ವಾ ಪಿತುನೋ ವಾ ಅಞ್ಞತರಸ್ಸ ವಾ ಪುನ ಉಳಾರಸ್ಸ ಭಿಕ್ಖುನೋ ಅಭಯಂ ದೇತಿ। ತತ್ಥ ಅಞ್ಞೋ ಮಿಚ್ಛಾ ಪಟಿಪಜ್ಜೇಯ್ಯ ಕಾಯೇನ ವಾ ವಾಚಾಯ ವಾ। ತತ್ಥ ಸೋ ಬ್ಯಾಪಾದಮುಪಾದಾಯ ತೇಸಂ ಉಳಾರಾನಂ ರಕ್ಖಾವರಣಗುತ್ತಿಯಾ ಅನುಪಾಲಯನ್ತೋ ಯೋ ಉಳಾರಾನಂ ಅಭಯಂ ದೇತಿ। ತೇಸಂ ಅಭಯೇ ದಿನ್ನೇ ಯೋ ತತ್ಥ ಮಿಚ್ಛಾ ಪಟಿಪಜ್ಜೇಯ್ಯ। ತತ್ಥ ಸೋ ಬ್ಯಾಪಾದಂ ಉಪಾದಾಯನ್ತೋ ದೋಸಜಂ ಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ। ಯೋ ತತ್ಥ ಅಸಾಧು ಇನ್ದ್ರಿಯಾ ನೀವರಣಂ ಯಂ ತೇಸಂ ಅಭಯಂ ದಕ್ಖಿಣತೋ ಸಞ್ಞಂ ಇದಂ ಪಣೀತಂ ಕಾರಣಂ ಮಯಾ ಪುನ ತತ್ಥ ಮಿಚ್ಛಾಪಟಿಪತ್ತಿ ಅಯಂ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಹೀನಗಮಿವಕಮ್ಮಂ ಲೋಭೋ ಮೋಹೋ ಚ ಇಮಾನಿ ನೀವರಣಾನಿ ವಚನಾನಿ ತಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಉಪಾದಾನಾನಿ ತೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಉಪಾದಾನೇಹಿ ಯೋ ಸೋ ಉಪಾದಾನೋ ಇತ್ಥೀ ವಾ ಪುರಿಸೋ ವಾ ತೇಸಂ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾನಂ ತೇಯೇವ ಉಪಾದಾನೋ ಸಮುದಯೋ ಇದಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ ಸೋಯೇವ ದೇಸನಾಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕಾಮೇಸು ಯೇ ನ ಪಜ್ಜನ್ತಿ, ತೇ ಆದೀನವಾನುಪಸ್ಸನಾಯ ಪಜ್ಜನ್ತಿ। ಇತಿಸ್ಸಾ ಕಾಮಧಾತುಯಾ ನಿಕ್ಖಮಿತುಕಾಮತಾ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಚ್ಛನ್ದೋ। ಯೋ ತತ್ಥ ಅನಭಿಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಕಿಞ್ಚಿ ವಿಸೋಧೇತಿ ತಸ್ಸ ಧಾವರಾ ವಾ, ಅಯಂ ಅಬ್ಯಾಪಾದಚ್ಛನ್ದೋ। ಕಿಞ್ಚಿ ವಿಹಿಂಸತಿ, ಅಯಂ ವಿಹಿಂಸಾಛನ್ದೋ। ಇತಿ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಾಭಿನೀಹತಾ ತಯೋ ಛನ್ದಾ - ನೇಕ್ಖಮ್ಮಚ್ಛನ್ದೋ ಅಬ್ಯಾಪಾದಚ್ಛನ್ದೋ ಅವಿಹಿಂಸಾಛನ್ದೋ। ತತ್ಥ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಚ್ಛನ್ದೋ ಅಲೋಭೋ; ಅಬ್ಯಾಪಾದಚ್ಛನ್ದೋ ಅದೋಸೋ; ಅವಿಹಿಂಸಾಛನ್ದೋ ಅಮೋಹೋ। ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಅಟ್ಠಸು ಸಮ್ಮತ್ತೇಸು ಪರಹಿತಾನಿ, ತೇಸಂಯೇವ ಚತುನ್ನಂ ಉಪಾದಾನಾನಂ ನಿರೋಧಾಯ ಸಂವತ್ತನ್ತಿ। ಸಚೇ ವಾ ಪುನ ಕಮ್ಮಂ ಕರೇಯ್ಯ ಕಣ್ಹಂ ವಾ ಸುಕ್ಕಂ ವಾ ತಸ್ಸ ವಿಪಾಕಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತನ್ತಿ। ಇದಂ ಕಮ್ಮಂ ಅಕಣ್ಹಂ ಅಸುಕ್ಕಂ ಕಮ್ಮಕ್ಖಯಾಯ ಸಂವತ್ತತಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ತಿಣ್ಣಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಂ ನಿರೋಧೋ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಸೋಯೇವ ಮಗ್ಗೋ ತತ್ಥ ಪಟಿಪದಾನಿ ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ।

ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾತಿ ಯೇ ಸೇಕ್ಖಾ, ತೇ ಏಕೇನೇವಾಕಾರೇನ ಸತ್ತಾ। ಯೇ ಪುಥುಜ್ಜನಾ, ತೇ ದ್ವೀಹಾಕಾರೇಹಿ ಸತ್ತಾ, ತಸ್ಸಾಯಂ ಪಞ್ಹೋ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ ವತ್ತಬ್ಬೋ। ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ಸೋತಾಪನ್ನೋ ಪಟಿಸೇವನಾಯ, ನೋ ಚ ಖೋ ಅಭಿನಿವೇಸೇ ಸತ್ತೋ ಯೋ ಹಿ ಅಪಚಯಾಯ ಪದಹತಿ, ನ ಉಪಚಯಾಯ। ಸೇಕ್ಖೋ ಹಿ ಕಿಲೇಸವಸೇನ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ। ಪುಥುಜ್ಜನೋ ಪನ

ಕಿಲೇಸಸಮುಟ್ಠಾನಾಯ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ। ತತ್ಥ ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾನಂ ಚತುಓಘಂ ತರಿಸ್ಸತೀತಿ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ, ಅಯಂ ವಿಭತ್ತಿ।

೮೦. ಪರಿವತ್ತನೋತಿ ಕಾಮೇ ಯೇ ನೇವ ಸಜ್ಜನ್ತಿ ನ ಚ ಸಂಯೋಜನೇಹಿ ಸಂಯುತ್ತಾ, ತೇ ಓಘಂ ತರಿಸ್ಸನ್ತಿ ವಿಪುಲಂ ಮಹನ್ತನ್ತಿ। ಅಯಂ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ।

ವೇವಚನನ್ತಿ ಯೋ ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತೋ ಯೋ ಚ ತತ್ಥ ಕಾಮಾನಂ ಗುಣೋ, ತತ್ಥ ವಿಸೋ ಸತ್ತೋ। ಯೇಪಿ ಕಾಮಾನಂ ಆಹಾರಾ ಧಮ್ಮಾ, ತತ್ಥ ವಿಸೋ ಸತ್ತೋ। ತತ್ಥಿಮಂ ಕಾಮಾನಂ ವೇವಚನಂ ಪಾಕೋ ರಜೋ ಸಲ್ಲಂ ಗಣ್ಡೋ ಈತಿ ಉಪದ್ದವೋತಿ। ಯಾನಿ ವಾ ಪನ ಅಞ್ಞಾನಿ ವೇವಚನಾನಿ ತತ್ಥ ವಿಸೋ ಸತ್ತೋತಿ ವೇವಚನಂ। ಸತ್ತೋ ಬನ್ಧೋ ಮುಚ್ಛಿತೋ ಗಧಿತೋ ಅಜ್ಝೋಸಿತೋ ಕಾಮೇ ಅಜ್ಝಾಪನ್ನಾ ಪರಿಮುತ್ತೋ ತಬ್ಬಹುಲವಿಹಾರೀತಿ। ಯಾನಿ ವಾ ಪನ ಅಞ್ಞಾನಿ ವೇವಚನಾನಿ, ಅಯಂ ವೇವಚನೋ ನಾಮ। ಕಾಮಪ್ಪಚಾರಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಕಿಲೇಸಗೋಚರಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ ಚಿತ್ತನ್ತಿ ವೇವಚನಂ। ಸತ್ತೋ ತಬ್ಬಹುಲವಿಹಾರೀತಿ ಯಾನಿ ವಾ ಪನ ಅಞ್ಞಾನಿ। ಇಮೇ ಕಾಮಪ್ಪಚಾರಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಕಿಲೇಸಗೋಚರ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ಬೀಜಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ಸಙ್ಖಾರಾ ಸಂಯೋಜನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ಉಪಾದಾನಂ ಹೇತುಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ, ಪುಗ್ಗಲೋ ಪುಥುಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತೋ।

ಓತರಣೋತಿ ಇಮಾಯ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ। ಯೇ ಕಿಲೇಸಾ ಯೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಚ ಪಞ್ಚಸು ಖನ್ಧೇಸು ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧೋ ಧಮ್ಮಾಯತನೇಸು ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾಯತನಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ, ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ, ಅಯಂ ಇನ್ದ್ರಿಯೋತರಣೋ।

ಸೋಧನೋತಿ ಏತ್ತಕೋ। ಏಸೇವ ಆರಮ್ಭೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ ಸುತ್ತತ್ಥೋ।

ಅಧಿಟ್ಠಾನೋತಿ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅತ್ಥಿ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ ಅತ್ಥಿ ವೇಮತ್ತತಾಯ। ಯೇ ಸಞ್ಞಾ ಬಾಹಿರೋ ಕಾಮೇ, ತೇ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಪಞ್ಚಸು ಕಾಮಗುಣೇಸು ಸತ್ತಾತಿ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ ಓಘಂ ತರೇಯ್ಯುಂ। ವಿಪುಲಂ ಮಹನ್ತನ್ತಿ ಅವಿಜ್ಜಾ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ಪರಿಕ್ಖಾರೋತಿ ತಸ್ಸ ಕೋ ಹೇತು ಕೋ ಪಚ್ಚಯೋ? ಆರಮ್ಮಣಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ಅಯೋನಿಸೋ ಚ ಮನಸಿಕಾರೋ ಸನ್ನಿಸ್ಸಯಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ಅವಿಜ್ಜಾ ಸಮನನ್ತರಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ರಾಗಾನುಸಯೋ ಹೇತುಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ಅಯಂ ಹೇತು, ಅಯಂ ಪಚ್ಚಯೋ।

ಸಮಾರೋಪನೋ ಪಚ್ಚಯೋತಿ ಯೇ ಕಾಮೇಸು ಸತ್ತಾ ಸುಗತಾ ಸುರೂಪಾತಿ ಅಯಂ ಕಾಮಧಾತುಯಾ ಛನ್ದೋ ರಾಗೋ ತೇ ಅಪುಞ್ಞಮಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ। ತೇ ಕಿಂ ಪಚ್ಚಯಾ? ಅವಿಜ್ಜಾ ಪಚ್ಚಯಾ। ತೇ ಕಿಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯಾ? ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯಾ। ಇತಿ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ। ಸಙ್ಖಾರಪಚ್ಚಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಯಾವ ಜರಾಮರಣಂ ಏವಮೇತಸ್ಸ ಕೇವಲಸ್ಸ ಮಹತೋ ದುಕ್ಖಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಸಮುದಯೋ ಹೋತಿ ಏಕಂ ಸುತ್ತಂ ಗತಂ। ಪಞ್ಚನೀವರಣಿಕಂ ಸುತ್ತಂ ಕಾತಬ್ಬಂ।

೮೧. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದೇಸನಾಹಾರೋ ನಾಮ? ಯಾ ಚ ಅಭಿಜ್ಝಾ ಯೋ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಯಞ್ಚ ಉದ್ಧಚ್ಚಂ, ಅಯಂ ತಣ್ಹಾ। ಯಞ್ಚ ಥಿನಮಿದ್ಧಂ, ಯಞ್ಚ ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ ಯಾ ಚ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ, ಅಯಂ ದಿಟ್ಠಿ। ಯಾ ಪನ ಕಾಯಸ್ಸ ಅಕಮ್ಮನಿಯತಾ ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ತಂ ಮಿದ್ಧಂ ನೋ ತು ಸಭಾವಕಿಲೇಸತಾಯ ಕಿಲೇಸೋ, ಇತಿ ಯಾ ಚ ಚಿತ್ತಸಲ್ಲೀಯನಾ ಯಾ ಚ ಕಾಯಾಕಮ್ಮನಿಯತಾ, ಅಯಂ ಪಕ್ಖೋಪಕಿಲೇಸೋ ನ ತು ಸಭಾವಕಿಲೇಸೋ। ತತ್ಥ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾನುಪಚಿತ್ತಂ ಕಿಲಮಥೋ ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಾನುಪಚಿತ್ತಂ ಥಿನಂ ಯಾ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಲೀಯನಾ, ಇತಿ ಇಮೇ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾ ಚತ್ತಾರಿ ನೀವರಣಾನಿ ಸಭಾವಕಿಲೇಸಾ ಥಿನಮಿದ್ಧಂ ನೀವರಣಪಕ್ಖೋಪಕಿಲೇಸೋ। ಯಥಾ

ಚತ್ತಾರೋ ಆಸವಾ ಸಭಾವಆಸವತಾಯ ಆಸವಾ ನೋ ತು ಚಿತ್ತಸಾಸವತಾಯ ಆಸವಾ। ಸಭಾವತಾಯ ಆಸವಾ। ಪಕ್ಖೇ ಆಸವತಾಯ ಆಸವಾ। ಅಥ ಪನಾಹ ಸುತ್ತನ್ತಂ ಯೇನ ತೇ ಸಮ್ಪಯುತ್ತಾ ವಾ ವಿಪ್ಪಯುತ್ತಾ ವಾ ಆಸವಾ, ತೇಯೇವ ಏತೇ ವತ್ತಬ್ಬಾ ಸಾಸವಾ ವಾ ಅನಾಸವಾ ವಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ। ಅಭಿಜ್ಝಾ ಕಾಮತಣ್ಹಾ ರೂಪತಣ್ಹಾ ಭವತಣ್ಹಾ। ಯಂ ವಾ ಪನ ಕಿಞ್ಚಿ ಅಜ್ಝೋಸಾನಗತಂ ಸಾಸವಾ ಅಭಿಜ್ಝಿತಸ್ಸ ಮೇತ್ತಾನುಪಸ್ಸಿಯ ಯೋ ಅನತ್ಥಂ ಚರತಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ಬ್ಯಾಪಾದಂ ಉಪ್ಪಾದೇತಿ, ಅಚರಿ ಚರಿಸ್ಸತೀತಿ। ಏವಂ ನವ ಆಘಾತವತ್ಥೂನಿ ಕತ್ತಬ್ಬಾನಿ, ತಸ್ಸೇವಂ ಬ್ಯಾಪಾದಾನುಪಸ್ಸಿಸ್ಸ ಕಿಲೇಸೋ ಯೋ ಪರಿದಾಹೋ ಕಾಯಕಿಲಮಥೋ ಅಕಮ್ಮನಿಯತಾ ಮಿದ್ಧಂ। ಚಿತ್ತಾನುಪಸ್ಸಿಸ್ಸ ಪಟಿಘಾತೇನ ಖಿಯನಾ, ಇದಂ ಥಿನಮಿದ್ಧಂ। ತತ್ಥ ಅಧಿಕರಣಅವೂಪಸಮೋ, ಇದಂ ಉದ್ಧಚ್ಚಂ। ಯಂ ಕಿಂ ಕಸಥಮೀತಿ [ಕರಥಮೀತಿ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಇದಂ ಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ। ಯಂ ಯಥಾ ಇದಂ ಸನ್ತೀರಣಂ, ಅಯಂ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ। ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ತಣ್ಹಾ ಚ ಅತ್ಥಿ, ಇದಂ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ। ಆವರಣಂ ನೀವರಣಂ ಛದನಂ ಉಪಕ್ಕಿಲೇಸೋ ಚ ಅತ್ಥಿ, ಇದಂ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಕಾಮರಾಗಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಬ್ಯಾಪಾದಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಥಿನಮಿದ್ಧಂ ಥಿನಮಿದ್ಧಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಉದ್ಧಚ್ಚಕುಕ್ಕುಚ್ಚಂ ಅವಿಜ್ಜಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಕಾಮರಾಗಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಅನುಸಯಸಂಯೋಜನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಬ್ಯಾಪಾದಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಪಟಿಘಸಂಯೋಜನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಥಿನಮಿದ್ಧಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಮಾನಸಂಯೋಜನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅವಿಜ್ಜಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನಞ್ಚ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನಞ್ಚ ದಿಟ್ಠಿಸಂಯೋಜನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ? ಕಾಮರಾಗಪರಿಯುಟ್ಠಾನೇ ವುತ್ತೇ ಸಬ್ಬಾನಿ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಾನಿ ವುತ್ತಾನಿ ಹೋನ್ತೀತಿ। ಸಂಯೋಜನೇಸು ವುತ್ತೇಸು ಸಬ್ಬಸಂಯೋಜನಾನಿ ವುತ್ತಾನಿ ಹೋನ್ತಿ। ಅಯಂ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

೮೧. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಯೇ ಇಮೇ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾ ಝಾನಪಟಿಪಕ್ಖೋ ಸೋ ದುಕ್ಖಸಮುದಯೋ। ಯಂ ಫಲಂ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ತತ್ಥ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದಸ್ಸ ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ; ಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸ ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ; ತಿಣ್ಣಂ ನೀವರಣಾನಂ ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ। ಇತಿ ಇಮೇ ತಯೋ ವಿತಕ್ಕಾ। ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕೋ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧಂ ಭಜತಿ। ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧಂ ಭಜತಿ। ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧಂ ಭಜತಿ। ಇಮೇ ತಯೋ ಖನ್ಧಾ। ಅರಿಯೋ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ ನೀವರಣಪ್ಪಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತತಿ। ಯಂ ನೀವರಣಪ್ಪಹಾನಂ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಅಯಂ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ? ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾನಿ ದಸ ಭವನ್ತಿ। ಯದಪಿ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಸಾರಜ್ಜತಿ , ತದಪಿ ನೀವರಣಂ। ಯದಪಿ ಬಹಿದ್ಧಾ ಸಾರಜ್ಜತಿ, ತದಪಿ ನೀವರಣಂ, ಏವಂ ಯಾವ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಇಮೇ ದಸ ನೀವರಣಾ। ಅಜ್ಝತ್ತಬಹಿದ್ಧಾ ಕಿಲೇಸಾ ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಅಜ್ಝತ್ತಸಂಯೋಜನಞ್ಚ ಬಹಿದ್ಧಾಸಂಯೋಜನಞ್ಚ। ತತ್ಥ ಅಹನ್ತಿ ಅಜ್ಝತ್ತಂ, ಮಮನ್ತಿ ಬಹಿದ್ಧಾ। ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ಅಜ್ಝತ್ತಂ, ಏಕಸಟ್ಠಿ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ಬಹಿದ್ಧಾ। ಯೋ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಛನ್ದರಾಗೋ ರೂಪೇಸು ಅವೀತರಾಗೋ ಭವತಿ ಅವೀತಚ್ಛನ್ದೋ। ಏವಂ ಯಾವ ವಿಞ್ಞಾಣೇ, ಅಯಂ ಅಜ್ಝತ್ತಾ ತಣ್ಹಾ। ಯಂ ಛಸು ಬಾಹಿರೇಸು ಆಯತನೇಸು ತೀಸು ಚ ಭವೇಸು ಅಜ್ಝೋಸಾನಂ, ಅಯಂ ಬಹಿದ್ಧಾ ತಣ್ಹಾ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಸಂಯೋಜನೀಯಾ ಚ ಧಮ್ಮಾ। ತತ್ಥ ಸಂಯೋಜನೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಯಾ ನಿಬ್ಬಿದಾನುಪಸ್ಸನಾ ಚ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ಯಂ ಸಂಯೋಜನಪ್ಪಹಾನಂ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಅಯಂ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಭತ್ತಿಹಾರೋ? ಸಂಯೋಜನನ್ತಿ ನ ಏತಂ ಏಕಂಸೇನ। ಮಾನಸಂಯೋಜನಂ ದಿಟ್ಠಿಭಾಗಿಯನ್ತಿ ನ ತಂ ಏಕಂಸೇನ ಅದಿಟ್ಠಮಾನಂ ನಿಸ್ಸಾಯಮಾನಂ ನ ಪಜಹತಿ। ಯೋ ಪಞ್ಚ ಉದ್ಧಮ್ಭಾಗಿಯೋ ಮಾನೋ ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ಸೋ ದಿಟ್ಠಿಪಕ್ಖೇ ಸಿಯಾ। ನ ತು ಓರಮ್ಭಾಗಿಯಂ ಸಂಯೋಜನಂ ತಸ್ಸ ಪಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತತೀತಿ। ಯೋ ಚ ಅಹಂಕಾರೋ ನ ಪವಿದ್ಧೋಯಂ

ಪನಸ್ಸ ಏವಂ ಹೋತಿ। ಕದಾಸು ನಾಮಾಹಂ ತಂ ಸನ್ತಂ ಆಯತನಂ ಸಚ್ಛಿಕತ್ವಾ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರಿಸ್ಸಾಮಿ, ಯಂ ಅರಿಯಾ ಸನ್ತಂ ಆಯತನಂ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹರಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ, ಅಯಂ ಅಭಿಜ್ಝಾ ನ ಚ ತಂ ನೀವರಣಂ। ಅತ್ಥಿ ಪನ ಅರಹತೋ ಕಾಯಕಿಲೇಸಮಿದ್ಧಞ್ಚ ಓಕ್ಕಮತಿ ನ ಚ ತಂ ನೀವರಣಂ ತಸ್ಸ ಥಿನಮಿದ್ಧಂ ನೀವರಣನ್ತಿ। ನ ಏಕಂಸೇನ। ಅಯಂ ವಿಭತ್ತಿಹಾರೋ।

ಪರಿವತ್ತನೋತಿ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾ ಪಞ್ಚಙ್ಗಿಕೇನ ಝಾನೇನ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಅಯಂ ತೇಸಂ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ನೀವರಣೋ ಅಸುಕಸ್ಸ ಪಹೀನಾತಿ ನ ಅಞ್ಞಾನುಮಿನಿತಬ್ಬಂ, ಪರಮತ್ಥಮಜ್ಝತ್ತಂ, ಅಯಂ ಪರಿವತ್ತನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ? ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಛನ್ದರಾಗೋ ಪೇಮಂ ನಿಕನ್ತೀತಿ ವೇವಚನಂ। ನೀವರಣಂ ಛದನಂ ಉಪಕ್ಕಿಲೇಸೋ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನನ್ತಿ ವೇವಚನಂ।

ಪಞ್ಞತ್ತೀತಿ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಕಿಚ್ಚಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ [ಪಚ್ಚಾಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ (ಕ॰)] ಪಞ್ಞತ್ತಿ, ಬ್ಯಾಪಾದೋ ವಿಕ್ಖೇಪಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ, ಥಿನಮಿದ್ಧಂ ಅಸಮುಗ್ಘಾತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಏವಂ ಸಬ್ಬೇಪಿ ಏತೇ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾ ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ವಿಕ್ಖೇಪಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಇಮೇ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ತಣ್ಹಾ ಚ ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾಮೂಲಾ ನೀವರಣಾ। ಯಾ ತಣ್ಹಾ ಇಮೇ ಸಙ್ಖಾರಾ, ತೇ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಇಮೇ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಪಞ್ಚಸು ಖನ್ಧೇಸು ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧಪರಿಯಾಪನ್ನಾ, ಆಯತನೇಸು ಧಮ್ಮಾಯತನಂ, ಧಾತೂಸು ಧಮ್ಮಧಾತು, ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಇಮೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ ಇತ್ಥಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ ಪುರಿಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಯಥಾ ಆರಬ್ಭ ನಿಕ್ಖಿತ್ತಂ ಸೋ ಅತ್ಥೋ ಭಾಸಿತೋ ಇಮೇಹಿ ಪಞ್ಚಹಿ ಪದೇಹಿ।

ತತ್ಥ ಕಾಮಚ್ಛನ್ದೋ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದೋ ಚ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಚ ನ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ಕಾಮಾತಿ ನ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ಅಥ ಖಲು ವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಅಯಂ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ಕಾಮಚ್ಛನ್ದಸ್ಸ ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಸುಭಾರಮ್ಮಣಪಚ್ಚಯೋ; ಸುಭನಿಮಿತ್ತಞ್ಚ ಹೇತು। ಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸ ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಆಘಾತವತ್ಥೂನಿ ಚ ಪಚ್ಚಯೋ; ಪಟಿಘಾನುಸಯೋ ಹೇತು। ಥಿನಮಿದ್ಧಸ್ಸ ಪಟಿಸಂಹಾರೋ ಪಚ್ಚಯೋ; ಪವತ್ತಿಯಾ ಕಿಲಮಥಾ ಚಲನಾ ತಞ್ಚ ಹೇತು। ಉದ್ಧಚ್ಚಕುಕ್ಕುಚ್ಚಸ್ಸ ರಜನೀಯಂ ಆರಮ್ಮಣಿಯಂ ಅಸ್ಸಾದಿಯಾಕಿನ್ದ್ರಿಯಂ ತಾವ ಅಪರಿಪುಣ್ಣಞ್ಚ ಞಾಣಂ ಪಚ್ಚಯೋ; ಕಾಮಸಞ್ಞಾ ಚ ದಿಟ್ಠಿಅನುಸಯೋ ಚ ಹೇತು। ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾಯ ನವ ಮಾನವಿಧಾ ಆರಮ್ಮಣಂ ಮಾನಾನುಸಯೋ, ಸೋವ ಪಚ್ಚಯೋ; ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾನುಸಯೋ ಹೇತು। ಏತೇ ಪಞ್ಚ ಧಮ್ಮಾ ಸಹೇತು ಸಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ? ಇಮೇ ಪಞ್ಚ ನೀವರಣಾ ಚತ್ತಾರೋಪಿ ಏತೇ ಆಸವಾ ಗಣ್ಡಾಪಿ [ತಣ್ಹಾಪಿ (ಪೀ॰)] ಏತೇ ಸಲ್ಲಾಪಿ ಏತೇ ಉಪಾದಾನಾನಿ ಏತೇ। ತೇಸು ಏವ ಬಾಹಿರೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತನ್ತಿ ಪಞ್ಞತ್ತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ।

ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಸಂಕಿಲೇಸಿಕಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ।

೮೩. ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಗಾಥಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದೇಸನಾ ಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಕೋ ಅತ್ಥೋ ಖನ್ಧವವತ್ಥಾನೇನ ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧಂ ದೇಸೇತಿ, ಧಾತುವವತ್ಥಾನೇನ ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಧಾತುಂ, ಆಯತನವವತ್ಥಾನೇನ ಮನಾಯತನಂ, ಇನ್ದ್ರಿಯವವತ್ಥಾನೇನ ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ತಸ್ಸ ಕಿಂ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾ? ಸಂಖಿತ್ತೇನ ಛ ಧಮ್ಮಾ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚ ಅನಿಮಿತ್ತಂ ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಕುಸಲಮೂಲಂ ದೇಸಿತಂ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾ? ಮನೋ ತೇಸಂ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಂ, ಯಥಾಪಿ ಬಲಸ್ಸ ರಾಜಾ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮೋ, ಏವಮೇವ ಧಮ್ಮಾನಂ ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ। ತತ್ಥ ತಿವಿಧಾನಂ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾನಂ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಚ್ಛನ್ದೇನ ಅಬ್ಯಾಪಾದಚ್ಛನ್ದೇನ ಅವಿಹಿಂಸಾಛನ್ದೇನ। ಅಲೋಭಸ್ಸ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಚ್ಛನ್ದೇನ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ। ಅದೋಸಸ್ಸ ಅಬ್ಯಾಪಾದಚ್ಛನ್ದೇನ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ। ಅಮೋಹಸ್ಸ ಅವಿಹಿಂಸಾಛನ್ದೇನ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ। ತತ್ಥ **ಮನೋಸೇಟ್ಠಾ**ತಿ ಮನಸಾ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಉಸ್ಸಟಾ ಮನೇನ ವಾ ನಿಮ್ಮಿತಾ। ಮನೋವ ಇಮೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಸೇಟ್ಠೋತಿ ಮನೋವ ಇಮೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಸೇಟ್ಠಜೇಟ್ಠೋತಿ ಮನೋವ ಇಮೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಆಧಿಪಚ್ಚಂ ಕರೋತೀತಿ ಮನೋಸೇಟ್ಠಾ। **ಮನೋಜವಾ**ತಿ ಯತ್ಥ ಮನೋ ಗಚ್ಛತಿ। ತತ್ಥ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಗಚ್ಛನ್ತೀತಿ ಮನೋಜವಾ। ಯಥಾ ವಾತೋ ಸೀಘಂ ಗಚ್ಛತಿ ಅಞ್ಞೋ ವಾ ಕೋಚಿ ಸೀಘಂ ಗಾಮಕೋ ವುಚ್ಚತೇ ವಾತಜವೋತಿ ಪಕ್ಖಿಗಾಮಿಕೋತಿ, ಏವಮೇವ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಮನೇನ ಸಮ್ಪಜಾಯಮಾನಾ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ತತ್ಥ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಗಚ್ಛನ್ತೀತಿ ಮನೋಜವಾತಿ। ತೇ ತಿವಿಧಾ ಛನ್ದಸಮುದಾನಿತಾ ಅನಾವಿಲತಾ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೋ। ಸತ್ತವಿಧಾ ಚ ಕಾಯಿಕಂ ಸುಚರಿತಂ ವಾಚಸಿಕಂ ಸುಚರಿತಂ, ತೇ ದಸ ಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಾ। ತತ್ಥ **ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನಾ**ತಿ ಮನೋಕಮ್ಮಂ। **ಭಾಸತಿ ವಾ**ತಿ ವಚೀಕಮ್ಮಂ। **ಕರೋತಿ ವಾ**ತಿ ಕಾಯಕಮ್ಮಂ। ಇಮೇಹಿ ಇಮಸ್ಮಿಂ ಸುತ್ತೇ ದಸ ಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಾ ಪರಮಾಪಿ ಸನ್ತಾ ಸೀಲವತಾ ಪರಮಾ। ಸೋ ಭವತಿ ವಿವತ್ತಿಯಂ ನ ಲೋಕನಿಯ್ಯಾನಾಯ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ ಭವತಿ। ಅಯಂ ದೇಸನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ ಹಾರೋ? ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚ ಅಟ್ಠಙ್ಗಸಮ್ಮತ್ತಾನಿ। ಇದಂ ಸುತ್ತಂ।

ಯುತ್ತೀತಿ ದಸನ್ನಂ ಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಾನಂ ಯೋ ವಿಪಾಕೋ, ಸೋ ಸುಖವೇದನೀಯೋ ಅಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸಙ್ಗಮಾನೋ। **ಛಾಯಾವ ಅನಪಾಯಿನೀ**ತಿ ಅನುಗಚ್ಛತಿ ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ।

ಪದಟ್ಠಾನನ್ತಿ ಅಟ್ಠಾರಸನ್ನಂ ಮನೋಪವಿಚಾರಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಸಬ್ಬಕುಸಲಪಕ್ಖಸ್ಸ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। **ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನಾ**ತಿ ಯೋ ಚೇತಸೋ ಪಸಾದೋ, ಇದಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। **ಭಾಸತಿ ವಾ**ತಿ ಸಮ್ಮಾವಾಚಾಯ। **ಕರೋತಿ ವಾ**ತಿ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮನ್ತಸ್ಸ ಚ ಸಮ್ಮಾವಾಯಾಮಸ್ಸ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ಲಕ್ಖಣೋತಿ ಇತಿ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ವೇದನಾಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾಪಿ ಏತೇ, ಸಞ್ಞಾಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾಪಿ ಏತೇ, ಸಙ್ಖಾರಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾಪಿ ಏತೇ। ಯೇ ಕೇಚಿ ಧಮ್ಮಾ ಸಹಜಾತಾ ಸಬ್ಬೇ ಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಏತೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ। **ತತೋ ನಂ ಸುಖಮನ್ವೇತೀ**ತಿ ಸೋಮನಸ್ಸಮಪಿ ನಂ ಅನ್ವೇತಿ ಯಂ ಸುಸುಖಚ್ಛಾಯಾ ತದಾಪಿ ನಂ ಸುಖಂ ತದಪಿ ಅನ್ವೇತಿ।

೮೪. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾತಿ ನ ಇದಂ ಏಕಾದಿವಚನಂ। ಕಿಂ ಕಾರಣಾ? ಸಬ್ಬೇ ಯೇವ ಇಮೇ ಛವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯಾ, ಇಮಮ್ಹಿ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಸುಖೇನ ಅತ್ಥಿಕಾ, ತೇ ಮನಂ ಪಸಾದೇನ್ತೀತಿ ಅಯಂ ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಅತ್ಥೋ ಪುಬ್ಬೇಯೇವ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ।

ಯಾನಿ ಹಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ, ತಾನಿ ಅಟ್ಠಾನಿಸಂಸಮತ್ತಾ ಹೇತು, ಅಯಂ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೋ ಮಗ್ಗೋ। ದಸ ಠಾನಾನಿ ದೇಸನಾಹೇತೂನಿ ದೇಸನಾಪಚ್ಚಯಾ ನಿದ್ದೇಸನಾ ಚ। ತತ್ಥ ಯಂ ಮಞ್ಞೇ ದುಕ್ಖೇನ ಸಹ ನಾಮರೂಪಂ ವಿಞ್ಞಾಣಸಚ್ಚನ್ತಿ ಅಞ್ಞೇನ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಪಹೀಯತಿ, ಅಯಂ ಅಪ್ಪಹೀನಭೂಮಿಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯಂ ತೇಸಂ ಪಹಾನಾ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ। ಅಯಂ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ।

ವಿಭತ್ತೀತಿ –

> ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾ, ಮನೋಸೇಟ್ಠಾ ಮನೋಮಯಾ।
> ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನ, ಭಾಸತಿ ವಾ ಕರೋತಿ ವಾ।
> ತತೋ ನಂ ಸುಖಮನ್ವೇತಿ, ಛಾಯಾವ ಅನಪಾಯಿನೀತಿ॥

ತಂ ನ ಏಕಂಸೇನ ಸಮಣಸ್ಸ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಸ ವಾ ಪನ ಹೋತಿ। ತಸ್ಸ ವಾ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿಕಸ್ಸ ಸಕಸತ್ಥೇ ಚಿತ್ತಂ ಪಸಾದೇತಿ, ತೇನ ಚ ಪಸನ್ನೇನ ಚಿತ್ತೇನ ಭಾಸತಿ ಬ್ಯಾಕರೋತಿ ನ ತಂ ಸುಖಮನ್ವೇತಿ ನ ಛಾಯಾವ ಅನುಗಾಮಿನೀ, ದುಕ್ಖಮೇವ ತಂ ಅನ್ವೇತಿ। ಯಥಾ ವಹನ್ತಂ ಚಕ್ಕಂ ಪದಮನ್ವೇತಿ, ಇದಂ ತಂ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯಂ। ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನ ಕಾಯಕಮ್ಮಂ ವಚೀಕಮ್ಮಂ ಸುಖವೇದನೀಯನ್ತಿ ಸಮಗ್ಗತೇ ಸುಖವೇದನೀಯಂ ಮಿಚ್ಛಗ್ಗತೇ ದುಕ್ಖವೇದನೀಯಂ, ಅಯಂ ವಿಭತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ? ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಯಂ ಮನಸಾ ಪದುಟ್ಠೇನ ಭಾಸತಿ ವಾ ಕರೋತಿ ವಾ ದುಕ್ಖಮಸ್ಸಾನುಗಾಮಿನೀ, ಏತಾನಿಯೇವ ದ್ವೇ ಸುತ್ತಾನಿ ಭಾಸಿತಾನಿ ಏಸ ಏವ ಚ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ। ವೇವಚನನ್ತಿ ಯದಿದಂ ಮನೋಚಿತ್ತಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಧಾತು।

ಪಞ್ಞತ್ತೀತಿ ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಅಯಂ ಮನೋ ಕಿಞ್ಚಿ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಧಮ್ಮಾತಿ ಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಮನೋಸೇಟ್ಠಾತಿ ವಿಸಿಟ್ಠಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಮನೋಜವಾತಿ ಸಹಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಚಿತ್ತನ್ತಿ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನಾತಿ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನಾತಿ ಅನಾವಿಲಸಙ್ಕಪ್ಪದುತಿಯಜ್ಝಾನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ । ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನಾತಿ ಅಸ್ಸದ್ಧಾನಂ ಪಟಿಪಕ್ಖಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಭಾಸತಿ ವಾತಿ ಸಮ್ಮಾವಾಚಾಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಕರೋತಿ ವಾತಿ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮನ್ತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ತತೋ ನಂ ಸುಖಮನ್ವೇತೀತಿ ಝಾನಸಮಾಧಾನಂ। ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೇ ವಿಞ್ಞಾಣಂ। ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಮೇತ್ತಾ ಚ ಮುದುತಾ ಚ ಝಾನೇಸು ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ತತಿಯಞ್ಚ। ಖನ್ಧೇಸು ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧಪರಿಯಾಪನ್ನೋ। ಧಾತೂಸು ಧಮ್ಮಧಾತು, ಆಯತನೇಸು ಧಮ್ಮಾಯತನಂ। ಯಂ ಕುಸಲಂ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಇಮೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪನ್ನಾನಂ ಫಸ್ಸಪಚ್ಚಯಾ ಸುಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ ಸುಖವೇದನಾ ಮನೋಪವಿಚಾರೇಸು ಸೋಮನಸ್ಸವಿಚಾರೋ ಛತ್ತಿಂಸೇಸು ಪಠಮಪದೇಸು ಛ ಸೋಮನಸ್ಸನೇಕ್ಖಮ್ಮಸ್ಸಿತಾ। ಇತಿ ಅಯಂ ಓತರಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಯಂ ಅತ್ಥಂ ಆರಬ್ಭ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಭಾಸಿತಂ। ಸೋ ಅತ್ಥೋ ನಿಯುತ್ತೋ ಏತಮತ್ಥಂ ಆರಬ್ಭ ಸುತ್ತಂ। ಅಯಂ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ।

೮೫. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ? ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ವೇವಚನಪಞ್ಞತ್ತಿ, ನ ಏಕತ್ತಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಧಮ್ಮಾತಿ ಏಕತೋ ನ ವೇವಚನಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಮನಸಾ ಚೇ ಪಸನ್ನೇನಾತಿ ಸೋ ಪಸಾದೋ ದ್ವಿಧೋ ಅಜ್ಝತ್ತಞ್ಚ ಅಬ್ಯಾಪಾದಾವಿಕ್ಖಮ್ಭನಬಹಿದ್ಧಾ ಚ ಓಕಪ್ಪನತೋ। ಸೋ ಅಜ್ಝತ್ತಪಸಾದೋ ದ್ವಿಧೋ। ಸಮುಗ್ಘಾತಪಸಾದೋ ಚ ವಿಕ್ಖಮ್ಭನಪಸಾದೋ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ। ವಿಘಾತೋ ನ ಮೂಲಪಸಾದೋ ಜಾತಮೂಲಮ್ಪಿ ವಾ। ಪಸಾದೋ ಸಬ್ಯಾಪಾದಂ ವಿಘಾತೇನ। ತತೋ ನಂ ಸುಖಮನ್ವೇತೀತಿ ಸುಖಂ ಕಾಯಿಕಞ್ಚ ಚೇತಸಿಕಞ್ಚ ಅಪ್ಪಿಯವಿಪ್ಪಯೋಗೋಪಿ ಪಿಯಸಮ್ಪಯೋಗೋಪಿ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಸುಖಮ್ಪಿ ಪುಥುಜ್ಜನಸುಖಮ್ಪಿ ಪೀತಿಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಮ್ಪಿ ಚೇತಸಿಕಂ ಸುಖಂ । ಯಮ್ಪಿ ಪಸ್ಸದ್ಧಕಾಯೋ ಸುಖಂ ವೇದೇತಿ, ತಮ್ಪಿ ಕಾಯಿಕಂ ಸುಖಂ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ ಚ ಚೇತಸಿಕಂ ಸುಖಂ। ಯಮ್ಪಿ ಪಸ್ಸದ್ಧಕಾಯೋ ಸುಖಂ ವೇದೇಸಿ, ತಮ್ಪಿ ತಞ್ಚ ಸುಖಪದಟ್ಠಾನಂ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಯಥಾವುತ್ತಂ ತಂ

ಅಪರಾಮಟ್ಠಂ ಕುಸಲಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ। ಅನ್ವೇತೀತಿ ಅಪ್ಪನಾ ಸನ್ದಿಸ್ಸತಿ ನ ಚಾಯಂ ವಾ ಪತ್ತಭೂತೋ ಅನ್ವೇತಿ। ತದಿದಂ ಸುತ್ತಂ ದ್ವೀಹಿ ಆಕಾರೇಹಿ ಅಧಿಟ್ಠಾತಬ್ಬಂ। ಹೇತುನಾ ಚ ಯೋ ಪಸನ್ನಮಾನಸೋ ವಿಪಾಕೇನ ಚ ಯೋ ದುಕ್ಖವೇದನೀಯೋ।

ಪರಿಕ್ಖಾರೋತಿ ಭಗವಾ ಪಞ್ಚಸತೇನ ಭಿಕ್ಖುಸಙ್ಘೇನ ನಗರಂ ಪವಿಸತಿ ರಾಜಗಹಂ। ತತ್ಥ ಮನುಸ್ಸೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಭಗವನ್ತಂ ಪರಿವಿಸತಿ, ತಸ್ಸ ಪಸಾದೋ ಉಪ್ಪನ್ನೋ ಕುಸಲಮೂಲಪುಬ್ಬಯೋಗಾವಚರೋಪಿ। ಸೋ ಅಞ್ಞೇಸಞ್ಚ ಅಕ್ಖಾತಿ, ಇದಂ ವಾಚಂ ಭಾಸತಿ ಲಾಭಾ ತೇಸಂ, ಯೇಸಂ ನಿವೇಸನಂ ಭಗವಾ ಪವಿಸತಿ, ಅಮ್ಹಾಕಮ್ಪಿ ಯದಿ ಭವೇಯ್ಯ ಮಯಮ್ಪಿ ಭಗವತೋ ಸಂಪಸಾದಂ ಲಚ್ಛಮ್ಹಾತಿ। ಯೇನ ಭಗವಾ ತೇನಞ್ಜಲಿಂ ಪಣಾಮೇತ್ವಾ "ನಮೋ ಭಗವತೋ ನಮೋ ಭಗವತೋ"ತಿ ಅಬ್ಯಾಪಾದಮಾನೋ ಏಕಮನ್ತೇ ಅಟ್ಠಾಸಿ। ತದನನ್ತರೇ ಭಗವಾ ಇಮಂ ಸುತ್ತಂ ಅಭಾಸಿತ್ಥ "ಮನೋಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಧಮ್ಮಾ"ತಿ। ಸಬ್ಬಂ ಸುತ್ತಂ ತಥಾ ಯಂ ಪರೇಸಂ ಭಾಸತಿ ಇದಂ ವಾಚಾಕಮ್ಮಂ। ಯಂ ಅಞ್ಜಲಿಂ ಪಣಾಮೇತಿ, ಇದಂ ಕಾಯಕಮ್ಮಂ। ಯೋ ಮನೋಪಸಾದೋ, ಇದಂ ಮನೋಕಮ್ಮಂ। ತತ್ಥ ಯಂ ಪರೇಸಂ ಪಕಾಸೇತಿ ಭಾಸತಿ ವಣ್ಣಂ। ಯೇಸಂ ಭಗವಾ ನಿವೇಸನಂ ಗಚ್ಛತೀತಿ। ಸಬ್ಬಂ ತಸ್ಸ ಅಲೋಭೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ। ಯಂ ಭಗವತಿ ಮೇತ್ತಚಿತ್ತೋ, ತಸ್ಸ ಅದೋಸೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ । ಯಂ ಅಞ್ಜಲಿಂ ಪಣಾಮೇತಿ ಮಾನಞ್ಚ ನಿಗ್ಗಣ್ಹಾತಿ, ತತ್ಥಸ್ಸ ಅಮೋಹೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಪಾತುಭವತಿ। ಯಂ ಉಳಾರಪಞ್ಞಂ ಪಟಿಲಭತಿ, ಇದಮಸ್ಸ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸಪ್ಪಹಾನಂ। ಯಂ ತಥಾಯೇವ ಸಂವರೋ ಹೋತಿ, ಇದಮಸ್ಸ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸಪ್ಪಹಾನಂ। ಯಂ ಮನಸ್ಸ ಪಸಾದನಂ, ಇದಮಸ್ಸ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸಪ್ಪಹಾನನ್ತಿ ಅಕುಸಲವಿಪಲ್ಲಾಸಾನಂ ವಿಕ್ಖಮ್ಭನಂ ಪಹಾನಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ತೀಣಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಯೋ ಅನಾವಿಲಚಿತ್ತಸಙ್ಕಪ್ಪೋ, ಸೋ ತಸ್ಸ ಮನಸಿಕಾರೋತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಯಂ ಕಿಲೇಸೇಹಿ ವಿಕ್ಖಮ್ಭನಂ ಇತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಚ ಆರಮ್ಮಣಾ ಸಪ್ಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚ ಸನ್ದಿಸ್ಸಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ, ಸೋ ಚ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತುನಾ ಇಮಿನಾ ಪಚ್ಚಯೇನ ಚಿತ್ತಂ ಉಪ್ಪನ್ನಂ। ತತ್ಥ ಯಂ ಸಸತ್ಥಾರಮ್ಮಣಂ ಚಿತ್ತಂ ಪವತ್ತಂ ಅಯಂ ಬುದ್ಧಾನುಸ್ಸತಿ। ಯಮ್ಪಿ ಭಗವತೋ ಗುಣೇ ಮನಸಿ ಕರೋತಿ, ಅಯಮಸ್ಸ ಧಮ್ಮಾನುಸ್ಸತಿ। ತತ್ಥ ಸತಿಸಮ್ಪಜಞ್ಞಂ ಹೇತು, ಅಯಞ್ಚ ಪಚ್ಚಯೋ। ವಾಚಾ ಪಞ್ಞಾ ಹೇತು ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಾ ಪಚ್ಚಯೋ। ಕಾಯಸಙ್ಖಾರಾ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ಅಭಿಸಙ್ಖಾರೋ ನಾಮ ಹೇತು ವಾ ಅಪ್ಪಚ್ಚಯೋ ಸುಖವೇದನೀಯಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ಉಪಚಯೋ ಹೇತುಕಾ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ।

೮೯. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ? ಮನಸಾಯೇವ ಪಸನ್ನೇನ ಸತೋಯೇವೇತ್ಥ ಪಸನ್ನೋ ಅಪಿ ಚ ಚಿತ್ತವೋದಾನಾ ಸತ್ತಾ ವಿಮುಚ್ಚನ್ತೀತಿ ತೇನ ಸತ್ತಾ ಚಿತ್ತಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ಚಿತ್ತೇನ ಪಸನ್ನೇನ ಚೇತನಾಪಿ ತತ್ಥ ಚಿತ್ತಭೂತಾ ಭವನ್ತೀತಿ ಪಟಿಘಾ ಅಯಂ ಚೇತನಾನಂ ಪಸಾದೇನ ಕಾಯೋ ಚಸ್ಸ ಪಸಾದೋ , ಸೋ ಚ ಆರಭತಿ ಪಸಾದೇನ ಪಸನ್ನೋ ಸಞ್ಞಾನನ್ತಿ ಚಸ್ಸ ಅವಿಪರೀತಾ, ಸೋ ಪಞ್ಚವಿಧೋ ವಿಕ್ಖಮ್ಭನಾ, ಕಾಯಪಸ್ಸಮ್ಭನಾಯೇವಾ ಪಸಾದೋ ಚಿತ್ತಸಿತೋ ಚಿತ್ತಂ ಪನ ಪುಬ್ಬಂಯೇವ ಪಸನ್ನಂ। ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನಾ। ಏವಂ ಪಞ್ಚನ್ನಮ್ಪಿ ಪಸಾದೋ। ತತೋ ನಂ ಸುಖಮನ್ವೇತೀತಿ ಕತಮಂ ಭಗವಾ ನಿದ್ದಿಸತಿ? ನ ಹಿ ಅತ್ತಸಚ್ಚಂ ತಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಿಪಾಕೋ ಅನ್ವೇತಿ। ತಸ್ಸ ಉಪಾಯೋ ಅನುಗಚ್ಛತಿ ಯದಾ ಸಿತಪಚ್ಚಯಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಸೋಮನಸ್ಸಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋಪಿ ಅನ್ವೇತಿ। ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ ಹಾರೋ।

ಮಹಾನಾಮ ಸಕ್ಕಸ್ಸ ಸುತ್ತಂ [ಪಸ್ಸ ಸಂ॰ ನಿ॰ ೫.೧೦೧೭]। ತಸ್ಮಿಂ ಚೇ ಸಮಯೇ ಅಸ್ಸತೋ ಅಸಮ್ಪಜಾನೋ ಕಾಲಂ ಕರೇಯ್ಯ ಕಾಮೇ ಭವತಿ। ಅಸ್ಸತೋ ಅಭಿಸಮಾಹಾರೋ ಯೋ ಮಾ ಭಾಯಿ, ಮಹಾನಾಮ, ಯಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ದೀಘರತ್ತಂ ಸದ್ಧಾಪರಿಭಾವಿತಂ ಸೀಲಪರಿಭಾವಿತಂ ಸುತಚಾಗಪರಿಭಾವಿತನ್ತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಚಾಗೇನ ಚ ಪಞ್ಞಾಯ ಚ ಕಿಂ ದಸ್ಸೇತಿ? ಯಾ ಸದ್ಧಾ, ಸಾ ಚೇತಸೋ ಪಸಾದೋ। ಯಾ ಅನಾವಿಲಸಙ್ಕಪ್ಪಿತಾ, ಸಾ ಸದ್ಧಾ। ಕಿಂ ಕಾರಣಾ? ಅನಾವಿಲಲಕ್ಖಣಾ। ಅನಾವಿಲಲಕ್ಖಣಾ ಹಿ ಸದ್ಧಾ। ಅಪರೇ ಆಹು ಗುಣಪರಿಸುದ್ಧಿನಿಟ್ಠಾಗಮನಲಕ್ಖಣಾ, ಯಞ್ಚ ಅಪರೇ ವಾ ವಚನಪಟಿಗ್ಗಹಲಕ್ಖಣಾ ಸದ್ಧಾ। ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ ಅತ್ತಾನಂ ಯದಿ ಏವಂ ಓಕಪ್ಪೇತಿ "ನಾಹಂ ಕಿಞ್ಚಿ ಜಾನಾಮೀತಿ ಏಸಾ ಅಹಂ ತತ್ಥ ಅನುಞ್ಞಾತಾ ಅನಞ್ಞಾತಾ"ತಿ। ಅಯಂ ಸದ್ಧಾತಿ। ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ ಏಕಸಟ್ಠಿಯಾ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಂ ಆದೀನವಾನುಪಸ್ಸನಾ ಅನಿಚ್ಚಂ ದುಕ್ಖಮನತ್ತಾತಿ। ತೇನ ಚ ಪದಿಟ್ಠಂ ಭವತಿ ಯಥಾ ಗಮ್ಭೀರೇ ಉದಪಾನೇ ಉದಕಂ ಚಕ್ಖುನಾ ಪಸ್ಸತಿ ನ ಚ ಕಾಯೇನ

ಅಭಿಸಮ್ಬುನಾತಿ। ಏವಮಸ್ಸ ಅರಿಯಾ ನಿಜ್ಝಾನಕ್ಖನ್ತಿಯಾ ದಿಟ್ಠಿ ಭವತಿ, ನ ಚ ಸಚ್ಛಿಕತಾ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸದ್ಧಾ। ಸಾ ಚ ಲೋಕಿಕಾ। ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ ಖಮತಿ ಪುಥುಜ್ಜನಭೂತಸ್ಸ ವೀಸತಿ ಚಾತಿ ಕೋ ಸಕ್ಕಾಯಾಧೀನಾ ನ ನಿವೇಸೋ। ನ ಏತಂ ಏಕನ್ತಿ ನಯಸಞ್ಞಾ ಯಥಾಭೂತಂ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ತು ಖಲು ಮುದೂಹಿ ಪಞ್ಚಹಿ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ದಸ್ಸನಮಗ್ಗೇನ ಪಹೀನಾ ಭವನ್ತಿ। ದಿಟ್ಠೇಕಟ್ಠಾ ಚ ಕಿಲೇಸಾ, ಅಯಂ ಸದ್ಧಾ।

ಸೋತಾಪತ್ತಙ್ಗಮದುಕ್ಖಾಯಂ ಭೂಮಿಯಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ವುಚ್ಚತಿ। ತಸ್ಮಿಂಯೇವ ಭೂಮಿಯಂ ಸೇಕ್ಖಸೀಲಂ ಅರಿಯಾ ಧಾರನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ತಸ್ಮಿಂಯೇವ ಭೂಮಿಯಂ ಮುದುಪಞ್ಞಾ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯನ್ತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ತಸ್ಮಿಂಯೇವ ಭೂಮಿಯಂ ಖನ್ಧೇಹಿ ಅನತ್ಥಿಕತಾ, ಅಯಂ ಚಾಗೋ। ತಸ್ಮಾ ಸದ್ಧಾ ಚಾಗಾಧಿಟ್ಠಾನೇನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ಯತಿಕೇನ [ತೇನ (ಕ॰)] ಭಿಯ್ಯೋ ಮನೇನ ಸಾ ಹಿಸ್ಸ ವಿಪರೀತಾ ದಿಟ್ಠಿಕಾ ಅಸ್ಸದ್ಧಾ, ಸಾ ನಯನಉಪಧೀಸು ಪಮತ್ತಾ ಸಮಾದಿನ್ನಾ। ತತ್ಥ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಯೋ ಕಾಮಂ ಪರಿವಿಸ್ಸನ್ತಿ ಇತಿ ಸನ್ತಪಾಪಪಟಿನಿಸ್ಸಗ್ಗಾ ನ ಚಾಗಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯೇನ ಪಞ್ಞಾಧಿಟ್ಠಾನಂ, ಸೀಲೇನ ಉಪಸಮಾಧಿಟ್ಠಾನಂ। ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ ಸೀಲಂ ಪರಿಭಾವಯನ್ತಿ ಸದ್ಧಾ ಸೀಲಂ ಚಾಗೋ ಚ ಪಞ್ಞಾತಿ। ತತ್ಥ ಸದ್ಧಾಯ ಓಘಂ ತರತಿ। ಯಂ ಸೀಲಂ, ಅಯಂ ಅಪ್ಪಮಾದೋ। ಯೋ ಚಾಗೋ, ಇದಂ ಪಞ್ಞಾಯ ಕಮ್ಮಂ। ಯಾ ಪಞ್ಞಾ, ಇದಂ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ತತ್ಥ ಯಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ತಂ ತೀಸು ಅವೇಚ್ಚಪ್ಪಸಾದೇಸು। ಯಂ ಸೀಲಂ, ತಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯೇಸು। ಯೋ ಚಾಗೋ, ಸೋ ಚತೂಸು ಝಾನೇಸು। ಯಾ ಪಞ್ಞಾ, ಸಾ ಸಚ್ಚೇಸು, ಸತಿ ಸಬ್ಬತ್ಥಗಾಮಿನೀ। ತಸ್ಸ ಸೇಕ್ಖಸ್ಸ ಭದ್ದಿಕಾ ಭತಿ, ಭದ್ದಿಕೋ ಅಭಿಸಮ್ಪರಾಯೋ। ತಸ್ಸ ಸಮ್ಮುಟ್ಠಸ್ಸತಿಕಸ್ಸ ಸೀಲಂ ಕರೋನ್ತಸ್ಸ ನ ಕಾಯಸಮ್ಮುಟ್ಠಸ್ಸತಿತಾಯ ತಾನಿ ವಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ತಂ ವಾ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಕಮ್ಮವಿಪಾಕಂ ಭವತಿ। ತಸ್ಸ ತಿಕಸ್ಸ ಅತ್ಥನಿದ್ದೇಸೋ। ತತ್ಥ ಸದ್ಧಾ ಸೀಲಂ ಚಾಗೋ ಪಞ್ಞಾ ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ। ಯಾ ಸದ್ಧಾ ಯಾ ಚ ಪಞ್ಞಾ, ಇದಂ ಮನೋಸುಚರಿತಂ। ಯಂ ಸೀಲಂ, ಇದಂ ಕಾಯಿಕಂ ವಾಚಸಿಕಂ ಸುಚರಿತಂ। ಯೋ ಚಾಗೋ, ಇದಂ ಚೇತಸಿಕಂ ಅಲೋಭೋ ಸುಚರಿತಂ। ಇತಿ ಚಿತ್ತೇ ಗಹಿತೇ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ಗಹಿತಾ ಭವನ್ತಿ। ಇಮೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಸುಚರಿತಂ ಇದಂ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಮಗ್ಗಸ್ಸ।

೮೭. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ ಹಾರೋ? ಯಾ ಚ ಸದ್ಧಾ ಯಞ್ಚ ಸೀಲಂ। ತಂ ಕಿಸ್ಸ ಕರೋತಿ? ಯಾ ಸದ್ಧಾ ತಾಯ ಭಗವನ್ತಂ ಅನುಸ್ಸರತಿ ಮತ್ತೇನಪಿ ಹತ್ಥಿನಾ ಸಮಾಗತಾ, ಅಸ್ಸ ಭೋ ಕುಕ್ಕುರಾ ಸಬ್ಬಂ ಸೀಲೇನ ನಪ್ಪಟಿಪಜ್ಜತಿ ಕಾಯೇನ ವಾ ವಾಚಾಯ ವಾ ಠಾನಂ ವಿಸಾರದೋ ಭವತೀತಿ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೀ ಪಞ್ಞಾ ಯಸ್ಸ ಪಞ್ಞತ್ತಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ। ತಸ್ಸ ಅಖಣ್ಡಸ್ಸ ಸೀಲಂ ಯಂ ನ ಪಚ್ಛಿ ತಸ್ಸಂ ಮೋಹಸ್ಸ ಅಕುಸಲಚಿತ್ತಂ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿಸಹಗತಂ ವಾ, ಅಯಂ ವಿಚಯೋ ಹಾರೋ। ಧಮ್ಮವಾದಿನೋ ಭದ್ದಿಕಾರಾತಿ ಭವಿಸ್ಸತಿ ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪದಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ? ಯಮಿದಂ ಚಿತ್ತಂ ದೀಘರತ್ತಂ ಪರಿಭಾವಿತಂ ಸದ್ಧಾಯ ಸೀಲೇನ ಚಾಗೇನ ಪಞ್ಞಾಯ ಸಮಾಧಿನಾ ಪಠಮಜ್ಝಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಾ ಸದ್ಧಾ ಅಸ್ಸ ಅನಾವಿಲಸಙ್ಕಪ್ಪೋ, ತಂ ದುತಿಯಜ್ಝಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತೀಣಿ ಚ ಅವೇಚ್ಚಪ್ಪಸಾದಾ ಯಂ ಸೀಲಂ, ತಂ ಅರಿಯಕನ್ತಂ, ತಂ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಾ ಪಞ್ಞಾ, ಸಾ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಇಮೇ ಚ ಧಮ್ಮಾ ಇದಞ್ಚ ಚಿತ್ತಂ ಏಕೋದಿಭೂತಸಮಾಧಿಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸದ್ಧಾ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಚಾಗೋ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಞ್ಞಾ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸದ್ಧಾ ಚ ಪಞ್ಞಾ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸೀಲಞ್ಚ ಚಾಗೋ ಚ ಸಮಥಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸದ್ಧಾ ಚ ಪಞ್ಞಾ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾ ವಿರಾಗಾಯ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸೀಲಞ್ಚ ಚಾಗೋ ಚ ರಾಗವಿರಾಗಾಯ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ? ವಿಞ್ಞಾಣೇ ವುತ್ತೇ ಸದ್ಧಾಸತಿಭಾವಿತೇ ಸಬ್ಬೇ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ವುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ। ಸದ್ಧಾಯ ಭಣಿತಾಯ ಸಬ್ಬಾನಿ ಸತ್ತ ಧನಾನಿ ಭಣಿತಾನಿ ಹೋನ್ತಿ ಸದ್ಧಾಧನಂ...ಪೇ॰... ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೇ ವುತ್ತೇ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ ಚ ವುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ। ಯಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ದೀಘರತ್ತಂ ಪರಿಭಾವಿತಂ ಪಚ್ಛಿಮಕೇ ಕಾಲೇ ನ ತದನುಪರಿವತ್ತಿ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ನೇತಂ ಠಾನಂ

ವಿಜ್ಞತ್ತಿ। ತತ್ಥ ಸಞ್ಞಾಪಿ ತದನುಪರಿವತ್ತಿನೀ ಭವತಿ। ಯೇಪಿ ತಜ್ಜಾತಿಕಾ ಧಮ್ಮಾ, ತೇಪಿ ತದನುಪರಿವತ್ತಿನೋ ಭವನ್ತಿ। ರೂಪಸಞ್ಞಾ ರೂಪಸಞ್ಚೇತನಾನುಪಸ್ಸನಮನಸಿಕಾರೋ ಏವಂ ಛನ್ನಂ ಆಯತನಾನಂ ವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯೇ, ಅಯಂ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಧ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಭದ್ದಿಕಂ ಭತಿಂ ಆಕಙ್ಖೇಯ್ಯುಂ ಭದ್ದಿಕಞ್ಚ ಅಭಿಸಮ್ಪರಾಯಂ, ತೇ ಸದ್ಧಂ ಸೀಲಂ ಚಾಗಂ ಪಞ್ಞಞ್ಚ ಮನಸಿ ಕರಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಯೇ ಚಞ್ಞೇಪಿ ಸತ್ತಾ ತಥಾಗತಸ್ಸ ಸಮ್ಮುಖಿಂ ನ ಪಟಿಯುಜ್ಝನ್ತೇ, ಇಮಂ ಧಮ್ಮಂ ಸೋತಾ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರತೋ ಕಾಲಂ ಕರಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ, ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

೮೮. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ? ಇದಮ್ಪಿ ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ ಸದ್ಧಾ ಚ ಪಞ್ಞಾ ಚ ಅಸ್ಸದ್ಧಿಯಞ್ಚ ಅವಿಜ್ಜಞ್ಚ ಹನನ್ತಿ। ಸೀಲಞ್ಚ ಚಾಗೋ ಚ ತಣ್ಹಾ ಚ ದೋಸಞ್ಚ ಹನನ್ತಿ। ತಸ್ಸ ದ್ವೇ ಮೂಲಾನಿ ಪಹೀಯನ್ತಿ। ದುಕ್ಖಂ ನಿವತ್ತೇತಿ ಅಪ್ಪಹೀನಭೂಮಿಯಞ್ಚ ದ್ವಿಮೂಲಾನಿ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ। ದ್ವೇ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ। ದ್ವಿನ್ನಂ ಮೂಲಾನಂ ಪಹಾನಂ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ನಿರೋಧೋ ಚ ಮಗ್ಗೋ ಚ। ಅಯಂ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಭತ್ತಿ? ಯಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ಸದ್ಧಾಪರಿಭಾವಿತಂ…ಪೇ॰… ಸಚೇ ಪುಥುಜ್ಜನಸ್ಸ ತಸ್ಸಪಿ ಭದ್ದಿಕಾ ಭತಿ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ನ ಏಕಂಸೇನ ತಸ್ಸ ಕಮ್ಮಂ ದಿಟ್ಠೇಯೇವ ಧಮ್ಮೇ ವಿಪಾಕನ್ತಿ ಪಚ್ಚೇಸ್ಸತಿ, ಅಪರಮ್ಹಿ ವಾ ಪರಿಯಾಯೇ ಭವಿಸ್ಸತಿ। ಯಂ ವಾ ಅತೀತಂ ವಿಪಾಕಾಯ ಪಚ್ಚುಪಟ್ಠಿತಂ, ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾನಿ ಚೇತಾನಿ, ಯೇ ಯಥಾ ಮಹಾಕಮ್ಮವಿಭಙ್ಗೇ "ತೇನಾಯಂ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣಿಯೋ ನಿದ್ದೇಸೋ ಧಮ್ಮಚಾರಿನೋ ಯಾ ಭದ್ದಿಕಾ ಭತೀ"ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪರಿವತ್ತನಾ? ಅಸ್ಸದ್ಧಿಯಂ ದುಸ್ಸೀಲ್ಯಂ ಯಂ ಮಚ್ಛೇರಂ ದುಪ್ಪಞ್ಞಂ ಚ [ದುಪ್ಪಞ್ಞಿಯಂ (ಕ॰)] ಯಞ್ಚ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಪಹೀನಾ ಭವನ್ತಿ, ಅಯಂ ಪರಿವತ್ತನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವೇವಚನಂ? ಯಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ದೀಘರತ್ತಂ ಪರಿಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಂ…ಪೇ॰… ಯಂ ಸದ್ಧಾಬಲಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಯಂ ಸೀಲಂ ತಂ ಸುಚರಿತಂ, ಸಂಯಮೋ ನಿಯಮೋ ದಮೋ ಖನ್ಧತಾ ಇಮಾನಿ ತಸ್ಸ ವೇವಚನಾನಿ। ಯೋ ಚಾಗೋ ಸೋ ಪಟಿನಿಸ್ಸಗ್ಗೋ ಅಲೋಭೋ ವೋಸಗ್ಗೋ ಚಾಗೋಯಿಟ್ಠಾನಂ। ಯಾ ಪಞ್ಞಾ ಸಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ ಪಞ್ಞಪ್ಪಭಾ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪಞ್ಞಾಬಲಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ? ಯಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ಬೀಜಂ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಪರಿಭಾವನಾ ವಾಸನಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ। ಸದ್ಧಾ ಪಸಾದಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಸೀಲಂ ಸುಚರಿತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಚಾಗೋ ಪುಞ್ಞಕಿರಿಯಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತೋ। ಪಞ್ಞಾ ವೀಮಂಸಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಇಮೇ ತಯೋ ಧಮ್ಮಾ ಸದ್ಧಾ ಸೀಲಂ ಚಾಗೋ ಪಞ್ಞವತೋ ಪಾರಿಸುದ್ಧಿಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಯಂ ಚಿತ್ತಂ, ತಂ ಖನ್ಧೇಸು ವಿಞ್ಞಾಣಕ್ಖನ್ಧೋ, ಧಾತೂಸು ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಧಾತು, ಆಯತನೇಸು ಮನಾಯತನಂ। ಯೇ ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ, ತೇ ಖನ್ಧೇಸು ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧೇ ಪರಿಯಾಪನ್ನಾ…ಪೇ॰… ಧಾತೂಸು ಆಯತನೇಸು।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಇದಂ ಭಗವತೋ ಭಾಸಿತಂ ಮಹಾನಾಮೇನ ಸಕ್ಕೇನ ಪುಚ್ಛಿತೇನ ಸಬ್ಬಂ ತಂ ನಿಯುತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ? ಇದಂ ಚಿತ್ತಂ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ ಅಕುಸಲೇಹಿ ಚಿತ್ತೇಹಿ ಅಪರಿಭಾವಿತೇಹಿ ಪರಿಭಾವಿತನ್ತಿ ಯಾನಿ ಪುನ ಪರಿಭಾವಿತಾನಿ ಅಞ್ಞೇಸಮ್ಪಿ ತತ್ಥ ಉಪಾದಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ ಸಬ್ಬೇಪಿಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ಭದ್ದಿಕಾ ಭತೀತಿ ಕಾಮಭೋಗಿನೋ ತೇವ ರೂಪಧಾತು ಅರೂಪಧಾತು ಮನುಸ್ಸಾತಿ ಸಬ್ಬಾ ಭದ್ದಿಕಾ ಭತಿ ತದೇವ ಕಥಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಪಚ್ಚಯೋ ಆಧಿಪತೇಯ್ಯಪಚ್ಚಯತಾಯ ಮನಸಿಕಾರೋ। ಹೇತುಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ಸದ್ಧಾಯ ಲೋಕಿಕಾ ಪಞ್ಞಾ ಹೇತುಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ಯೋನಿಸೋ ಚ ಮನಸಿಕಾರೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಸೀಲಸ್ಸ ಪತಿರೂಪದೇಸವಾಸೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಅತ್ತಸಮ್ಮಾಪಣಿಧಾನಞ್ಚ ಹೇತು। ಚಾಗಸ್ಸ ಅಲೋಭೋ ಹೇತು। ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಚ ಹೇತುಪಚ್ಚಯೋ। ಪಞ್ಞಾ ಪರತೋ ಚ ಘೋಸೋ ಅಜ್ಝತ್ತಞ್ಚ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತುಪಚ್ಚಯೋ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ? ಯಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ದೀಘರತ್ತಂ ಪರಿಭಾವಿತನ್ತಿ ಚೇತಸಿಕಾಪಿ। ಏತ್ಥ ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ ಪರಿಭಾವಿತಾ ಭದ್ದಿಕಾ ತೇ ಭತಿ ಭವಿಸ್ಸತಿ, ಭದ್ದಿಕಾ ಉಪಪತ್ತಿಕೋ ಅಭಿಸಮ್ಪರಾಯೋ। ಇತಿ ಯೇ ಕೇಚಿ ಮನುಸ್ಸಕಾ ಉಪಭೋಗಪರಿಭೋಗಾ ಸಬ್ಬೇ ಭದ್ದಿಕಾ ಭತಿಯೇವ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ।

೮೯. ಉದ್ಧಂ ಅಧೋ ಸಬ್ಬಧಿ ವೀತರಾಗೋತಿ ಗಾಥಾ [ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೬೧ ಉದಾನೇ]। ತತ್ಥ ಕಿಂ ಉದ್ಧಂ ನಾಮ? ಯಂ ಇತೋ ಉದ್ಧಂ ಭವಿಸ್ಸತಿ ಅನಾಗಾಮೀ, ಇದಂ ಉದ್ಧಂ। ಅಧೋ ನಾಮ ಯಮತಿಕ್ಕನ್ತಮತೀತಂ, ಇದಮವೋಚ ಅಪದಾನತನ್ತಿ ಉದ್ಧಂ। ತತ್ಥ ಅತೀತೇನ ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿ ಪುಬ್ಬನ್ತಾಕಪ್ಪಿಕಾನಂ ಅಪರನ್ತದಿಟ್ಠಿ ಕೇಸಞ್ಚಿ, ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿಂ ಯಂ [ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿಯಂ (ಕ॰)] ವುತ್ತಕಪ್ಪಿಕಾನಂ ಇಮಾ ಚೇವ ದಿಟ್ಠಿಯೋ ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿ ಚ ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿ ಚ। ತತ್ಥಾಯಂ ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿ ಇಮಾನಿ ಪನ್ನರಸ ಪದಾನಿ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ಸಸ್ಸತಂ ಭಜನ್ತಿ। ರೂಪವನ್ತಂ ಮೇ ಅತ್ತಾ, ಅತ್ತನಿ ಮೇ ರೂಪಂ, ರೂಪಂ ಮೇ ಅತ್ತಾತಿ ಯದುಚ್ಚತೇ ಪಞ್ಚಂ ಪರಿದಹನ್ತಿ। ಯಾ ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿ ಸಾ ಪಞ್ಚಸತಾನಿ ಉಚ್ಛೇದಂ ಭಜನ್ತಿ। ತೇ "ತಂ ಜೀವಂ ತಂ ಸರೀರ"ನ್ತಿ ಪಸ್ಸನ್ತಿ, ರೂಪಂ ಮೇ ಅತ್ತಾತಿ ತಥಾರೂಪಾ ಚತುಬ್ಬಿಧಾ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ಉಚ್ಛೇದೇನ ಚ ಸಸ್ಸತೇನ ಚ। ಏವಂ ಪಞ್ಚಸು ಖನ್ಧೇಸು ವೀಸತಿವತ್ಥುಕಾಯ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಪನ್ನರಸ ಪದಾನಿ ಪುಬ್ಬನ್ತಂ ಭಜನ್ತಿ। ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿಯಾ ಪಞ್ಚ ಪದಾನಿ ಅಪರನ್ತಂ ಭಜನ್ತಿ ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿಯಾ। ತತ್ಥ "ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀ"ತಿ ಪಸ್ಸನ್ತಾ ರೂಪಂ ಅತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ, ಸೋ ಉಚ್ಛೇದವಾದೀ ರೂಪವನ್ತಞ್ಚ ಅತ್ತಾನಂ, ಅತ್ತನಿ ಚ ರೂಪಂ, ರೂಪಸ್ಮಿಂ ವಾ ಅತ್ತಾತಿ ಸೋ ಪಸ್ಸತಿ ಚಾತಿ ಇತಿ ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿ ಚ, ಅತ್ತತೋ ಪಟಿಸ್ಸರತಿ ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿ ಪುಬ್ಬನ್ತತೋ ಚ ಪಟಿಸ್ಸರತಿ। "ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀ"ತಿ ನ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ। ತಸ್ಸ ದಿಟ್ಠಾಸವಾ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಯೋ ತೀಸು ಅದ್ಧಾಸು ಪುಬ್ಬನ್ತೇ ಚ ಅಪರನ್ತೇ ಚ ತೇನ ತೇನ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನೇನ ಉದ್ಧಂ ಅಧೋ ಸಬ್ಬಧಿ ವೀತರಾಗೋ "ಅಹಮಸ್ಮೀ"ತಿ ನ ಅನುಪಸ್ಸತೀತಿ ಇಮಿನಾ ದ್ವಾರೇನ ಇಮಿನಾ ಪಯೋಗೇನ ಇಮಿನಾ ಉಪಾಯೇನ ಇದಂ ದಸ್ಸನಭೂಮಿ ಚ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಞ್ಚ ಸೋ ಅರಿಯೋ ಪಯೋಗೋ ಅನಭಾವಂಗತೇನ ಸಂಸಾರೇನ ಅಪುನಬ್ಭವಾತಿ ಯೋ ಕೋಚಿ ಅರಿಯೋ ಪಯೋಗೋ ಪುನಬ್ಭವಾಯ ಮುದೂನಿ ವಾ ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಮಜ್ಝಾನಿ ಅಧಿಮತ್ತಾನಿ ವಾ ಸಬ್ಬಂ ಅಪುನಬ್ಭವಪ್ಪಹಾನಾಯ ಸಂವತ್ತನ್ತಿ। ಅಹನ್ತಿ ದಿಟ್ಠೋಘೋ ಕಾಮೋಘೋ ಭವೋಘೋ ಅವಿಜ್ಜೋಘೋ ಚ ಓಧಿಸೋ। ತತ್ಥ ದೇಸನಾಹಾರೇನ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ಪಞ್ಚಹಿ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲೇನ ಚ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ಮಗ್ಗೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ। ಸಕ್ಕಾಯಸಮುದಯೇನ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ, ಅಯಂ ದೇಸನಾ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ? "ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀ"ತಿ ಅಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತೋ ತೀಣಿ ದಸ್ಸನಪ್ಪಹಾತಬ್ಬಾನಿ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಪಜಹತಿ। ಅಯಂ ವಿಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಯುತ್ತಿ? ತಿವಿಧಾ ಪುಗ್ಗಲಾ ಕೋಚಿ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ಕೋಚಿ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಕೋಚಿ ನೇಯ್ಯೋ। ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ ಚ ತತೋ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ ತತೋ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ನೇಯ್ಯೋ। ತತ್ಥ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯತಾಯ

ದಸ್ಸನಭೂಮಿಮಾಗಮ್ಮ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಏಕಬೀಜಕೋ ಭವತಿ। ಅಯಂ ಪಠಮೋ ಸೋತಾಪನ್ನೋ। ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ಮುದೂಹಿ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ದಸ್ಸನಭೂಮಿಮಾಗಮ್ಮ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಕೋಲಂಕೋಲೋ ಚ ಹೋತಿ। ಅಯಂ ದುತಿಯೋ ಸೋತಾಪನ್ನೋ। ತತ್ಥ ನೇಯ್ಯೋ ದಸ್ಸನಭೂಮಿಮಾಗಮ್ಮ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಸತ್ತಕ್ಖತ್ತುಪರಮೋ ಚ ಭವತಿ। ಅಯಂ ತತಿಯೋ ಸೋತಾಪನ್ನೋ।

ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ ಮುದುಮಜ್ಝಾಧಿಮತ್ತೇಹಿ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ಮುದುಮಜ್ಝಾಧಿಮತ್ತಂ ಭೂಮಿಂ ಸಚ್ಛಿಕರೇಯ್ಯ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಪ್ಪಹಾನೇನ ವಾ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ಪಜಹತಿ। ಅಯಂ ಯುತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪದಟ್ಠಾನೋ? ತತ್ಥ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ಸಬ್ಬಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಕ್ಕಾಯೋ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ನಾಮರೂಪಂ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಞ್ಚ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ರೂಪೀನಿ ರೂಪರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಳಾಯತನಂ ಅಹಂಕಾರಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ? ದ್ವೀಸು ದಿಟ್ಠೀಸು ಪಹೀನಾಸು ತತ್ಥ ಏಕಾ ದಿಟ್ಠಿ ದಿಟ್ಠಿಗತಾನಿ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಉದ್ಧಂ ಚ ಅಧೋ ಚ ವೀತರಾಗೋ ಸಬ್ಬರಜನೀಯೇಸು ವೀತರಾಗೋ ಹೋತಿ। ತಜ್ಜಾ ಪರಭೂಮಿಯಂ, ಇದಂ ಪಚ್ಚಯನ್ತಿ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಸ್ಸತಿ। ಸೋ ಸಬ್ಬಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದಂ ಆಮಸತಿ। ಅಯಂ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

೯೦. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಸತ್ತಾ ಯೇ ನಾಭಿರಮಿಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇ ದಿಟ್ಠಿಪ್ಪಹಾನಾಯ ವಾಯಮಿಸ್ಸನ್ತಿ। ಅಯಮೇತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಅಯಂ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ? ಯಾನಿಮಾನಿ ಮುದೂನಿ ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ತಾನಿ ಓರಮ್ಭಾಗಿಯಾನಿ ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ। ಸಬ್ಬೇನ ಸಬ್ಬಂ ಸಮೂಹನನ್ತಿ ಅಭಿಜ್ಝಾಬ್ಯಾಪಾದೋ ಚ ಭಾವನಾಕಾರೇನ ಸೇಕ್ಖಾಯ ವಿಮುತ್ತಿಯಾ ಬಲಂ ಸದ್ಧಾ, ಉದ್ಧಮ್ಭಾಗಿಯಾನಿ ದಿಟ್ಠಿವಸೇನ ಬಲಂ ಸದ್ಧಾ, ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಆರಭಿತತ್ತಾ ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪಗ್ಗಹಿತತ್ತಾ ಅಚ್ಚನ್ತಂ ನಿಟ್ಠಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಯಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ ಸಂಕಿಲೇಸಪ್ಪಹಾನಂ। ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ ಆಯತಿಂ ಅನುಪ್ಪಾದಧಮ್ಮೋ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಅಯಂ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಭತ್ತಿ ಹಾರೋ? "ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀ"ತಿ ಯೋ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ, ಸೋ ಚ ಖೋ ಅಧಿಮತ್ತೇನ ಲೋಕಿಕಾ ಯಂ ಭೂಮಿಯಂ ನ ತು ಅರಿಯೇನ ಪಯೋಗೇನ ಸೋ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ಪಜಹತಿ। ಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ತಜ್ಜಾಯ ಭೂಮಿಯಾ ಅಧಿಮತ್ತಾಯ। ತತ್ಥ ತಜ್ಜಾಯ ಭೂಮಿಯಂ ಪಞ್ಚಹಿ ಆಕಾರೇಹಿ ಅಧಿಮತ್ತತಂ ಪಟಿಲಭತಿ ಸೀಲೇನ ವತೇನ ಬಾಹುಸ್ಸಚ್ಚೇನ ಸಮಾಧಿನಾ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಸುಖೇನ। ತತ್ಥ ಅಪ್ಪತ್ತೇ ಪತ್ತಸಞ್ಞೀ ಅಧಿಮಾನಂ ಗಣ್ಹಾತಿ। ಏತಸ್ಮಿಂಯೇವ ವತ್ಥುಪ್ಪತ್ತಿಯಂ ಭಗವಾ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಭಾಸತಿ। ಸೀಲವಾ ವತಮತ್ತೇನಾತಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ಅಪ್ಪತ್ತೇ ಪತ್ತಸಞ್ಞೀ ತಸ್ಸ ಯೋ ಸಮಾಧಿ, ಸೋ ಸಾಮಿಸೋ ಕಾಪುರಿಸಸೇವಿತೋ ಪನ ಸೋ ಕಾಪುರಿಸಾ ವುಚ್ಚನ್ತಿ ಪುಥುಜ್ಜನಾ। ಆಮಿಸಂ ಯಞ್ಚ ಅರಿಯಮಗ್ಗಮಾಗಮ್ಮ ಲೋಕಿಕಾ ಅನರಿಯಂ ತೇನ ಸಮಾಧಿ ಹೋತಿ ಅನರಿಯೋ ಕಾಪುರಿಸಸೇವಿತೋ। ಯೋ ಪನ ಅರಿಯಾಕಾರೇನ ಯಥಾಭೂತಂ ನ ಜಾನಾತಿ ನ ಪಸ್ಸತಿ [ಜಾನಾತಿ ಪಸ್ಸತಿ (ಪೀ॰)], ಸೋ ಅಧಿಗಮನಂ ಪಜಹತಿ ಯೋ ಅರಿಯೇನ ಸಮಾಧಿನಾ ಅಕಾಪುರಿಸಸೇವಿತೇನ ನಿರಾಮಿಸೇನ ನೀಯತಿ, ತತ್ಥ ಅಕಾಪುರಿಸಾ ವುಚ್ಚನ್ತಿ ಅರಿಯಪುಗ್ಗಲಾ। ಯೋ ತೇಹಿ ಸೇವಿತೋ ಸಮಾಧಿ, ಸೋ ಅಕಾಪುರಿಸಸೇವಿತೋ। ತಸ್ಮಾ ಏಕಂ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯಂ "ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀ"ತಿ ಅಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತೋ ತಥಾ ಪಾತೇತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪರಿವತ್ತನಾ? ಇಮಾಯ ದಸ್ಸನಭೂಮಿಯಾ ಕಿಲೇಸಾ ಪಹಾತಬ್ಬಾ, ತೇಹಿ ಪಹೀಯನ್ತಿ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಾಪಿ ಭಗವತಾ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ ಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವೇವಚನಂ? ಯಾ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯಾ ಅತ್ತದಿಟ್ಠಿಯಾ। ಅಯಂ ಭೂಮಿ। ಯೇ ಕಿಲೇಸಾ ಪಹಾತಬ್ಬಾ। ತೇ ಅಪ್ಪಹೀಯನ್ತಿ ಅನಿದ್ದಿಟ್ಠಾಪಿ ಭಗವತಾ ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿ ಚ ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿ ಚ, ಸಾ ಪರಿಯನ್ತದಿಟ್ಠಿ ಚ। ಯಾ ಅಪರಿಯನ್ತದಿಟ್ಠಿ ಚ, ಸಾ ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿ ಚ। ಯಾ ಉಚ್ಛೇದದಿಟ್ಠಿ, ಸಾ ನತ್ಥಿಕಾ ದಿಟ್ಠಿ। ಯಾ ಸಸ್ಸತದಿಟ್ಠಿ, ಸಾ ಅಕಿರಿಯದಿಟ್ಠಿ। ಇದಂ ವೇವಚನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ? ತಣ್ಹಾ ಸಂಯೋಜನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಮಗ್ಗೋ ಪಟಿಲಾಭಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತೋ। ಇನ್ದ್ರಿಯಾ ಪಟಿಲಾಭಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಸಕ್ಕಾಯೋ ದುಕ್ಖಂ ದಸ್ಸನಪ್ಪಹಾತಬ್ಬೋ। ಸಮುದಯೋ ಮಗ್ಗೋ। ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ತಾನಿ ಚ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ ಖನ್ಧಧಾತುಆಯತನೇಸು।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಯಞ್ಚ ಆರಬ್ಭ ಭಗವತಾ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಭಾಸಿತಂ, ಸೋ ಆರಬ್ಭ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಹೇತುಪಚ್ಚಯೋಪಿ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಹೇತು ಬೀಜಂ। ತೇನ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ಸಙ್ಖಾರಾ ಚ ಪಚ್ಚಯೋ। ನಿವತ್ತಿನಯೋ ನ ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ ಸಬ್ಬಭವೋ, ಯೇ ಚ ಸಬ್ಬಭವಸ್ಸ ಹೇತು ಪರಭಣ್ಡಪಚ್ಚಯೋ ಇತಿ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ ಪರತೋ ಚ ಘೋಸೋ ಯೋನಿಸೋ ಚ ಮನಸಿಕಾರೋ ಪಚ್ಚಯೋ । ಯಾ ಪಞ್ಞಾ ಉಪ್ಪಾದೇತಿ, ಏಸಾ ಹೇತು ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸಮ್ಮಾಸಙ್ಕಪ್ಪೋ ಭವತಿ, ಯಾ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ [ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿ (ಪೀ॰)], ಅಯಂ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ? “ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀ”ತಿ ಅಸಮನುಪಸ್ಸೀ ದುಕ್ಖತೋ ರೋಗತೋ…ಪೇ॰… ಪನ್ನರಸ ಪದಾನಿ। ಸೀಲಾನಿ ಭಗವಾ ಕಿಮತ್ಥಿಯಾನಿ ಕಿಮಾನಿಸಂಸಾನಿ। ಸೀಲಾನಿ, ಆನನ್ದ, ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರತ್ಥಾನಿ ಯಾವ ವಿಮುತ್ತಿ। ತತ್ಥ ದುವಿಧೋ ಅತ್ಥೋ - ಪುರಿಸತ್ಥೋ ಚ ವಚನತ್ಥೋ ಚ।

೯೧. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪುರಿಸತ್ಥೋ? ಯಾಯಂ ನ ಪಚ್ಛಾನುತಾಪಿತಾ ಅಯಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ, ಅಯಂ ಪುರಿಸತ್ಥೋ। ಯಥಾ ಕೋಚಿ ಬ್ರೂಹಯತಿ ಇಮತ್ಥಮಾಸೇವತಿ ಸೋ ಭಣೇಯ್ಯ, ಕಿಞ್ಚಿ ಮಮೇತ್ಥ ಅಧೀನಂ ತಸ್ಸತ್ಥಾಯ ಇದಂ ಕಿರಿಯಂ ಆರಭಾಮೀತಿ। ಅಯಂ ಪುರಿಸತ್ಥೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಚನತ್ಥೋ? ಸೀಲಾನಿ ಕಾಯಿಕಂ ವಾ ವಾಚಸಿಕಂ ವಾ ಸುಚರಿತಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋತಿ। ತತ್ಥ ಸೀಲಸ್ಸ ವತಸ್ಸ ಚ ಭಾಸೋಯೇವ। ಅನಞ್ಞಾ ಸುಗತಕಮ್ಮತಾ ಸುಚರಿತಂ ಅಯಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ। ಏವಂ ಯಾವ ವಿಮುತ್ತೀತಿ ಏಕಮೇಕಸ್ಮಿಂ ಪದೇ ದ್ವೇ ಅತ್ಥಾ - ಪುರಿಸತ್ಥೋ ಚ ವಚನತ್ಥೋ ಚ, ಯಥಾ ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಏವಂ ಸಬ್ಬೇಸು ಸುತ್ತೇಸು ದ್ವೇ ದ್ವೇ ಅತ್ಥಾ। ಅಯಂ ಹಿ ಪರಮತ್ಥೋ ಉತ್ತಮತ್ಥೋ ಚ। ಯಂ ನಿಬ್ಬಾನಸಚ್ಛಿಕಂ ನಿಸ್ಸಾಯ ಯಂ ಸಕಂ ಸಚ್ಛಿಕಾತಬ್ಬಂ ಭವತಿ, ಸೋ ವುಚ್ಚತಿ ಕತಸ್ಸ [ಸತಸ್ಸ (ಕ॰)] ಕತ್ಥೋತಿ। ಅಯಂ ಪುನ ವೇವಚನಂ ಸಮ್ಪಜಾನಾತಿ। ಇಮಿನಾ ನಿಯುತ್ತತ್ಥಮಭಿಲಬ್ಭನ್ತಿ ವಚನತ್ಥೋ। ತತ್ಥ ಯಂ ಅತ್ಥಂ ಸಾವಕೋ ಅಭಿಕಙ್ಖತಿ। ತಸ್ಸ ಯೋ ಪಟಿಲಾಭೋ, ಅಯಂ ಪುರಿಸತ್ಥೋ। ಯಂ ಯಂ ಭಗವಾ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತಿ, ತಸ್ಸ ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಯಾ ಅತ್ಥವಿಞ್ಞತ್ತಿ। ಅಯಂ ಅತ್ಥೋ, ತತ್ಥ ಸೀಲಾನಂ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಅತ್ಥೋಪಿ ಆನಿಸಂಸೋಪಿ। ಏಸೋ ಚ ಆನಿಸಂಸೋ ಯಂ ದುಗ್ಗತಿಂ ನ ಗಚ್ಛತಿ। ಯಥಾ ತಂ ಭಗವತಾ ಏಸಾನಿಸಂಸೋ ಧಮ್ಮೇ ಸುಚಿಣ್ಣೇ ನ ದುಗ್ಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ ಧಮ್ಮಚಾರೀ, ಅಯಂ ಅತ್ಥೋ।

ಯಂ ಪುರಿಸೋ ಭಾವನಾಭೂಮಿಯಂ ಸೀಲಾನಿ ಆರಬ್ಭ ಸೀಲೇನ ಸಂಯುತ್ತೋ ಹೋತಿ ಏವಂ ಯಾವ ವಿಮುತ್ತಿ ತಥಾ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ। ತತ್ಥ ಯೋ ಚ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಅನುಸಯವಸೇನ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ, ತಞ್ಚ ಸೀಲಂ ಅಯಂ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ। ಪಾಮೋಜ್ಜಪೀತಿಪಸ್ಸದ್ಧೀತಿ ಚ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯೇನ, ಅಯಂ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ। ಯಂ ಸಮಾಹಿತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ। ಇಮೇ ತಯೋ ಖನ್ಧಾ ಸೀಲಂ ಸಮಾಧಿ ಪಞ್ಞಾ ಚ ತಥಾ ಸೀಲಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ ಯಂ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ ತೇನ ಕಾರಣೇನ ಸೋ ಸೀಲಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅನುಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಅನುಪ್ಪಾದಾಯ ವಾಯಮತಿ, ಉಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಪಹಾನಾಯ ಅನುಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಕುಸಲಸ್ಸ ಉಪ್ಪಾದಾಯ, ಉಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಕುಸಲಸ್ಸ ಭಿಯ್ಯೋಭಾವಾಯ ಇತಿ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ। ತತ್ಥ ಯೋ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ , ಇದಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ತಂ ಚತೂಸು ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನೇಸು ದಟ್ಠಬ್ಬಂ। ತಥಾ ಯೋ

ಅನುಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಅನುಪ್ಪಾದಾಯ ವಾಯಮತಿ, ಇದಂ ಪಠಮಂ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ। ಯಂ ಉಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ, ಇದಂ ದುತಿಯಂ। ಚತ್ತಾರಿ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಾನಿ ಚತೂಸು ಝಾನೇಸು ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬಾನಿ। ತಥಾ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೇನ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಧಾತು ಚ ಅಧಿಕಾ [ಆದಿಕಾ (ಪೀ॰)], ತಯೋ ಚ ವಿತಕ್ಕಾ ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕೋ ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ ಚ। ಸಾಧಾರಣಭೂತಾ। ಯಾ ಪಿಯಾಯಮಾನಸ್ಸ ಪಾಮೋಜ್ಜೇನ ಇದಂ ಕಾಯಿಕಂ ಸುಖಂ ಆನಿತಂ ಅನಿಯಮೀತಿಪೇಮೇನ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯೋ ತತ್ಥ ಅವಿಕ್ಖೇಪೋ, ಅಯಂ ಸಮಾಧಿ। ಇದಂ ಪಞ್ಚಙ್ಗಿಕಂ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ। ಯಾ ಚೇತಸಿಕಾ ಪಸ್ಸದ್ಧಿ ಸವಿತಕ್ಕಂ ಸವಿಚಾರಂ ವಿರೋಧನಂ, ಯೋ ಕಿಲೇಸೋ ಚ ಪರಿದಾಹೋ, ಸೋ ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ನಿರುದ್ಧೋ। ತಥಾ ಯಾ ಚ ಕಿಲೇಸಪಸ್ಸದ್ಧಿ ಯಾ ಚ ವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಾನಂ ಪಸ್ಸದ್ಧಿ, ಉಭಯೇಪಿ ಏತೇ ಧಮ್ಮೇ ಪಸ್ಸದ್ಧಾಯಂ। ತತ್ಥ ಕಾಯಸ್ಸ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಚ ಸುಖಂ ಸುಖಾಯನಾ, ಇದಂ ಪೀತಿಸುಖಿನೋ ಪಸ್ಸದ್ಧಿ। ಯೋಪಿ ಏಕೋದಿಭಾವೋ ಚಿತ್ತಸ್ಸ, ತೇನ ಏಕೋದಿಭಾವೇನ ಯಂ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಅಜ್ಝತ್ತಂ ಸಮ್ಪಸಾದನಂ, ಇದಂ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಙ್ಗಂ। ಇತಿ ಅಜ್ಝತ್ತಞ್ಚ ಸಮ್ಪಸಾದೋ ಚೇತಸೋ ಚ ಏಕೋದಿಭಾವೋ ಪೀತಿ ಚ ಸುಖಞ್ಚ, ಇದಂ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ಚತುರಙ್ಗಿಕಂ। ಯೋ ಪಸ್ಸದ್ಧಕಾಯೋ ಸುಖಂ ವೇದೇತಿ, ತೇನ ಅಧಿಮತ್ತೇನ ಸುಖೇನ ಫರಿತ್ವಾ ಸುಖಂ ಚೇತಸಿಕಂ ಯಂ, ಸೋ ಪೀತಿವೀತರಾಗೋ ಏವಂ ತಸ್ಸ ಪೀತಿವೀತರಾಗತಾಯ ಉಪೇಕ್ಖಂ ಪಟಿಲಭತಿ। ಸೋ ಪೀತಿಯಾ ಚ ವಿರಾಗಾ ಉಪೇಕ್ಖಂ ಪಟಿಲಭತಿ। ಸುಖಞ್ಚ ಪಟಿಸಂವೇದೇತಿ। ಸತಿ ಚ ಸಮ್ಮಾ ಪಞ್ಞಾಯ ಪಟಿಲಭತಿ। ಸಚೇ ಸತಿ ಏಕಗ್ಗತಾ ಇದಂ ಪಞ್ಚಙ್ಗಿಕಂ ತತಿಯಂ ಝಾನಂ। ಯಂ ಸುಖಿನೋ ಚಿತ್ತಂ ಸಮಾಧಿಯತಿ, ಅಯಂ ಏಕಗ್ಗತಾಯ ಪರಾವಿಧಾನಭಾಗಿಯಾ, ಪಠಮೇ ಝಾನೇ ಅತ್ಥಿ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾ ನೋ ಚಕ್ಖುಸ್ಸ ವೇದನಾ ಸಬ್ಬಂ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಯಥಾ ಚತುತ್ಥೇ ಝಾನೇ, ತಥಾ ಯಾ ಉಪೇಕ್ಖಾ ಪಸ್ಸಮ್ಭಯಂ ಸತಿಸಮ್ಪಜಞ್ಞಂ ಚಿತ್ತೇಕಗ್ಗತಾ ಚ, ಇದಂ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ।

೯೨. ಯಥಾ ಸಮಾಧಿ ದಸ್ಸಯಿತಬ್ಬಂ, ತಥಾ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ತಂ ಚತೂಸು ಅರಿಯಸಚ್ಚೇಸು ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬಂ। ಯಂ ಸಮಾಹಿತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಸಾ ಪಜಾನನಾ ಚತುಬ್ಬಿಧಾ ಅಸುಭತೋ ದುಕ್ಖತೋ ಅನತ್ತತೋ ಚ, ಯದಾರಮ್ಮಣಂ ತಂ ದುಕ್ಖಂ ಅರಿಯಸಚ್ಚಂ, ಯಂ ಪಜಾನನ್ತೋ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ ವಿಮುಚ್ಚತಿ ತಥಾ ಯಂ ಕಾಮಾಸವಸ್ಸ ಪಹಾನಂ ಭವಾಸವಸ್ಸ ದಿಟ್ಠಾಸವಸ್ಸ ಅವಿಜ್ಜಾಸವಸ್ಸ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ ಅಪ್ಪಹೀನಭೂಮಿಯಂ ಆಸವಸಮುದಯೋ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ಯಥಾ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪಸ್ಸಿತಬ್ಬಂ। ಯಥಾಯಂ ಸಮಾಹಿತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಯಂ ದಸ್ಸನಭೂಮಿ। ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಞ್ಚ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನನ್ತೋ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತೀತಿ, ಇದಂ ತನುಕಞ್ಚ। ಕಾಮರಾಗಬ್ಯಾಪಾದಂ ಸಕದಾಗಾಮಿಫಲಞ್ಚ ಯಂ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ ವಿರಜ್ಜತಿ, ಅಯಂ ಪರಮಜ್ಝಾನಭಾವನಾಭೂಮಿ ಚ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ ಅನಾಗಾಮಿಫಲಞ್ಚ। ಯಂ ವಿಮುತ್ತಿ ವಿಮುಚ್ಚತಿ, ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ ಅರಹತ್ತಞ್ಚ। ಇಮೇ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಾ ಚ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಚತ್ತಾರೋ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಾ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಾ ತಞ್ಚ ಉಪರಿ ಯಾವ ಸಮಾಧಿ, ಏವಂ ತೇ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಯಂ ಸಮಾಹಿತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ। ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ ಸೀಲಪಾರಿಪೂರಿಮುಪಾದಾಯ ಚಾಗಸಂಹಿತೇನ ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಿಕಾನಞ್ಚ ನಿಮಿತ್ತಾನಂ ಅನಾವಿಲಮನಾ, ಇದಂ ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ। ಯಂ ಪುನ ಇಮಾಯ ಧಮ್ಮದೇಸನಾಯ ತೀಸು ಠಾನೇಸು ದಿಟ್ಠೋಗಮನಕಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಕಿಲೇಸಪಹಾನೇನ ಚ ಸೇಕ್ಖಸೀಲಂ, ಇದಂ ಸದ್ಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ। ಚತ್ತಾರಿ ಚ ಸೋತಾಪತ್ತಿಯಙ್ಗಾನಿ ಫಲಾನಿ। ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಸೋಪನಿಯಾಹಾರೀನಿ ಸಬ್ಬಸುತ್ತೇಸು ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ। ಯಂ ಝಾನಂ ಪಟಿಲಭನಂ ವೀರಿಯಗಹಿತಂಯೇವ ಞಾಣಂ ಪಟಿಸ್ಸರತೋ, ಅಯಂ ಸುತಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ। ಯೋ ಸಮಾಧಿ ಪುಬ್ಬಾಪರನಿಮಿತ್ತಾಭಾಸೋ ಅನೋಮಗತಿತಾಯ ಯಥಾಕಾಮೋ, ಅಯಂ ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ, ಯಂ ತಥಾಸಮಾಹಿತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಯಂ ಭಾವನಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ। ಅಯಂ ಸುತ್ತನಿದ್ದೇಸೋ।

ಇಮಂ ಸುತ್ತಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ ಬುಜ್ಝಕಾರಧಿಕಂ ಬುಜ್ಝಿತಬ್ಬಂ। ಯೇಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತಂ ತಂ ಬುಜ್ಝಿಸ್ಸನ್ತಿ ತಸ್ಸ ಅಙ್ಗಾನಿ ಬುಜ್ಝಿಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇನ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ। ತಥಾ ಆದಿತೋ ಯಾವ ಸೀಲಂ ವತಂ ಚೇತನಾ ಕರಣೀಯಾ, ಕಿಸ್ಸ ಸೀಲಾನಿ ಪಾರಿಪೂರೇತಿ। ಅನುಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಅನುಪ್ಪಾದಾಯ ಉಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಪಹಾನಾಯ ಅನುಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಕುಸಲಸ್ಸ ಉಪ್ಪಾದಾಯ

ಉಪ್ಪನ್ನಸ್ಸ ಚ ಕುಸಲಸ್ಸ ಭಿಯ್ಯೋಭಾವಾಯ, ಇದಂ ವೀರಿಯಂ ತಸ್ಸ ತಸ್ಸ ಬುಜ್ಝಿತಸ್ಸ ಅಙ್ಗನ್ತಿ। ಅಯಂ ವೀರಿಯಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ। ಇಮಿನಾ ವೀರಿಯೇನ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಆದಿತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಪಾಮೋಜ್ಜಞ್ಚ ಯಾ ಪುನ ಪೀತಿ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಪಚ್ಚಯಾ ಪಾಮೋಜ್ಜಪಚ್ಚಯಾ, ಅಯಂ ಪೀತಿಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ। ಯಂ ಪೀತಿಮನಸ್ಸ ಕಾಯೋ ಪಸ್ಸಮ್ಭತಿ। ಅಯಂ ಪಸ್ಸದ್ಧಿಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ। ತೇನ ಕಾಯಿಕಸುಖಮಾನಿತಂ ಯಂ ಸುಖಿನೋ ಚಿತ್ತಂ ಸಮಾಧಿಯತಿ, ಅಯಂ ಸಮಾಧಿಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ। ಯಂ ಸಮಾಹಿತೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಯಂ ಧಮ್ಮವಿಚಯಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ। ಯಾ ಸೀಲಮುಪಾದಾಯ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾನಂ ಉಪಾದಾಯಾನುಲೋಮತಾ ನಿಮಿತ್ತಾಯನಾ ಪೀತಿಭಾಗಿಯಾನಞ್ಚ ವಿಸೇಸಭಾಗಿಯಾನಞ್ಚ ಅಪಿಲಾಪನತಾ ಸಹಗತಾ ಹೋತಿ ಅನವಮಗ್ಗೋ, ಅಯಂ ಸತಿಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋ। ಯಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಪಜಾನಾತಿ, ಅಚ್ಚಾರದ್ಧವೀರಿಯಂ ಕರೋತಿ। ಉದ್ಧಚ್ಚಭೂಮೀತಿ ಕತಾ ಅಭಿಪತ್ಥಿತಂ ಪೇಸೇತಿ। ಕೋಸಜ್ಜಭೂಮೀತಿ ಗರಹಿತೋ ರಹಿತೇಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ಬುಜ್ಝತಿ ಯಂ ಚಕ್ಖುಸಮಥಪಥಂ, ಸಾ ಉಪೇಕ್ಖಾತಿ। ತೇನ ಸಾ ಉಪೇಕ್ಖಾ ತಸ್ಸ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಸ್ಸ ಅಙ್ಗನ್ತಿ ಕರಿತ್ವಾ ಉಪೇಕ್ಖಾಸಮ್ಬೋಜ್ಝಙ್ಗೋತಿ ವುಚ್ಚತೇ। ಏಸೋ ಸುತ್ತನಿದ್ದೇಸೋ।

೯೩. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದೇಸನಾ? ಅಸ್ಮಿಂ ಸುತ್ತೇ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ದೇಸಿತಾನಿ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ? ಸೀಲವತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಯಾವ ವಿಮುತ್ತಿ ಇಮಿಸ್ಸಾಯ ಪುಚ್ಛಾಯ ಮಿನಿಕಿಮತ್ಥಸ್ಸಮೀತಿ ದ್ವೇ ಪದಾನಿ ಪುಚ್ಛಾ ದ್ವೇ ಪದಾನಿ ವಿಸಜ್ಜನಾನಿ ದ್ವೀಹಿ ಪದೇಹಿ ದ್ವೇ ಅಭಿಞ್ಞಂ ದ್ವೀಹಿ ಚೇವ ಪದೇಹಿ ವಿಸಜ್ಜನಾ ಕಿಂ ಪುಚ್ಛತಿ ನಿಬ್ಬಾಧಿಕಂ ಕಾಯಭೂಮಿಂ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ತಥಾ ಹಿ ಪತಿಟ್ಠಾ ಚ ಅಸೇಕ್ಖೇ ಧಮ್ಮೇ ಉಪ್ಪಾದೇತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಯುತ್ತಿ? ಸೀಲವತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಭವತಿ ಕಿಂ ನಿಚ್ಛನ್ದಸ್ಸ ಚ ವಿರಾಗೋ ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ? ವೀರಿಯಂ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಮಾಧಿ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಞ್ಞಾ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವೀರಿಯಂ ಅದೋಸಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಮಾಧಿ ಅಲೋಭಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಞ್ಞಾ ಅಮೋಹಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ ತಿಣ್ಣಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ಸಮ್ಮಾವಾಚಾಯ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮನ್ತಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾಆಜೀವಸ್ಸ। ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ ತಿಣ್ಣಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ಸಮ್ಮಾಸಙ್ಕಪ್ಪಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾವಾಚಾಯ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿನೋ। ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ದ್ವಿನ್ನಂ ಮಗ್ಗಙ್ಗಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ಸಮ್ಮಾಸತಿಯಾ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ? ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೇ ವುತ್ತೇ ಸಬ್ಬೇ ತಯೋ ಖನ್ಧಾ ವುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ, ಸೀಲಮೇವ ಹಿ ಸೇಲೋಪಮತಾ ಯಥಾ ಸೇಲೋ ಸಬ್ಬಪಚ್ಚತ್ಥಿಕೇಹಿ ಅಕರಣೀಯೋ ಏವಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ಸಬ್ಬಕಿಲೇಸೇಹಿ ನ ಕಮ್ಪತೀತಿ, ಅಯಂ ಅಮೋಹೋ। ವಿರತ್ತಂ [ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೩೪ ಉದಾನಪಾಳಿಯಂ] ರಜನೀಯೇಸೂತಿ ಅಯಂ ಅಲೋಭೋ। ಕೋಪನೇಯ್ಯೇ ನ ಕುಪ್ಪತೀತಿ ಅಯಂ ಅದೋಸೋ। ತತ್ಥ ಪಞ್ಞಾ ಅಮೋಹೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ, ಅಲೋಭೋ ಅಲೋಭೋಯೇವ, ಅದೋಸೋ ಅದೋಸೋಯೇವ। ಇಮೇಹಿ ತೀಹಿ ಕುಸಲಮೂಲೇಹಿ ಸೇಕ್ಖಭೂಮಿಯಂ ಠಿತೋ ಅಸೇಕ್ಖಮಗ್ಗಂ ಉಪ್ಪಾದೇತಿ। ಸೇಕ್ಖಭೂಮಿ ಸಮ್ಪತ್ತಿಕಮ್ಮಧಮ್ಮೇ ಉಪ್ಪಾದೇತಿ, ಸಾ ಚ ಸಮ್ಮಾವಿಮುತ್ತಿ, ಯಞ್ಚ ವಿಮುತ್ತಿರಸಞಾಣದಸ್ಸನಂ ಇಮೇ ದಸ ಅಸೇಕ್ಖಾನಂ ಅರಹತ್ತಂ ಧಮ್ಮಾ। ತತ್ಥ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕೇನ ಮಗ್ಗೇನ ಚತುಬ್ಬಿಧಾ ಭಾವನಾಪಿ ಲಬ್ಭತಿ। ಸೀಲಭಾವನಾ ಕಾಯಭಾವನಾ ಚಿತ್ತಭಾವನಾ ಪಞ್ಞಾಭಾವನಾ ಚ। ತತ್ಥ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮನ್ತೇನ ಸಮ್ಮಾಆಜೀವೇನ ಚ ಕಾಯೋ ಭಾವಿತೋ। ಸಮ್ಮಾವಾಚಾಯ ಸಮ್ಮಾವಾಯಾಮೇನ ಚ ಸೀಲಂ ಭಾವಿತಂ। ಸಮ್ಮಾಸಙ್ಕಪ್ಪೇನ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿನಾ ಚ ಚಿತ್ತಂ ಭಾವಿತಂ। ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸಮ್ಮಾಸತಿಯಾ ಚ ಪಞ್ಞಾ ಭಾವಿತಾ। ಇಮಾಯ ಚತುಬ್ಬಿಧಾಯ ಭಾವನಾಯ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವನಾಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ ಚಿತ್ತಂ ಪಞ್ಞಞ್ಚ। ಚಿತ್ತಂ ಭಾವನಾಯ ಸಮಥೋ, ಪಞ್ಞಾ ಭಾವನಾಯ ವಿಪಸ್ಸನಾ। ತತ್ಥ ಪಞ್ಞಾ ಅವಿಜ್ಜಾಪಹಾನೇನ ಚಿತ್ತಂ ಉಪಕ್ಕಿಲೇಸೇಹಿ ಅಮಿಸ್ಸೀಕತನ್ತಿ। ಪಞ್ಞಾ ಭಾವನಾಯ ಚಿತ್ತಭಾವನಂಯೇವ ಪರಿಪೂರೇತಿ। ಏವಂ ಯಸ್ಸ ಸುಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ಕುತೋ ತಂ ದುಕ್ಖಮೇಸ್ಸತೀತಿ। ಅಪಿ ಚ ಖೋ ಪನ ತಸ್ಸ ಆಯಸ್ಮತೋ ಅಬ್ಯಾಪಾದಧಾತು ಅಧಿಮುತ್ತಾ, ನ ಸೋ ಪೇತಂ ಸಮಾಪನ್ನೋ ತಸ್ಸ ಸಞ್ಞಾಪಹಾರಂ ದೇತಿ, ಸಞ್ಞಾವಿತಕ್ಕಿತೇ ಸರೀರೇ ದುಕ್ಖಂ ನ ವೇದಿಯತಿ, ಅಯಂ ಸುತ್ತತ್ಥೋ।

೯೪. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದೇಸನಾ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ದಸ ಅಸೇಕ್ಖಾ ಅರಹತ್ತಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾ ಅಪ್ಪಮಾಣಾ ಚ ಸಮ್ಮಾ ವಿಭಾವನಾ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ? ಸೇಲೋಪಮತಾ ಯೇ ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ವೇದನೀಯಸುಖದುಕ್ಖೋಪಗತಾ, ತೇ ಸಬ್ಬೇ ನಿರೂಪಂ ವಾನುಪಸ್ಸನ್ತಾನಂ ವೂಪಗತಾ ಕಾಯತೋ ವೇದಯಿತಪರಿಕ್ಖಾರೋ ಅಪ್ಪವತ್ತಿತೋ ದುಕ್ಖಂ ನ ವೇದಿಯತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಯುತ್ತಿ, ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ಕುತೋ ತಂ [ನಂ (ಕ॰)] ದುಕ್ಖಮೇಸ್ಸತೀತಿ। ತೀಸು ಭಾವನಾಸು ದುಕ್ಖಂ ನಕ್ಖಮತಿ ಚಿತ್ತಂ ಚಿತ್ತಭಾವನಾಯ ಚ। ನಿರೋಧಭಾವನಾಯ ಚ ಆನನ್ತರಿಕಾ ಸಮಾಧಿಭಾವನಾಯ ಚ। ಇತಿ ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತನ್ತಿ ಸಮಾಧಿ ಫಲಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ? ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತಂ [ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೩೪ ಉದಾನಪಾಳಿಯಂ] ಚಿತ್ತನ್ತಿ ಚಿತ್ತಾನಿ ಭಾವಿತಾನಿ ಯಥಾ ಪರಮಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ ಪಞ್ಞಾ ಸೀಲಂ ಕಾಯೋ ಚಿತ್ತಂ, ಸೀಲಮ್ಪಿ ಸುಭಾವಿತಂ ಕಾಯಿಕಚೇತಸಿಕಞ್ಚ ಠಿತತ್ತಾ ನಾನುಪಕಮ್ಪತೀತಿ ವೇದನಾಪಿ ತಥಾ ಸಞ್ಞಾಪಿ ಸಙ್ಖಾರಾಪಿ। ಕುತೋ ತಂ ದುಕ್ಖಮೇಸ್ಸತೀತಿ ಸುಖಮ್ಪಿ ನಾನುಗಚ್ಛತಿ, ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಮ್ಪಿ ನಾಗತನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಧ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ದುಕ್ಖೇನ ಅಧಿಕಾ ಭವಿಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇ ಏವರೂಪಾಹಿ ಸಮಾಪತ್ತೀಹಿ ವಿರಹಿಸ್ಸನ್ತಿ। ಅಯಮೇತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಯೇ ಚ ಅಪ್ಪಸನ್ನಾ, ತೇ ಹಿ ಭವಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಪಸನ್ನಾನಞ್ಚ ಪೀತಿಪಾಮೋಜ್ಜಂ ಭವಿಸ್ಸತಿ, ಅಯಂ ತತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಆವಟ್ಟೋತಿ ನತ್ಥಿ ಆವಟ್ಟನಸ್ಸ ಭೂಮಿ।

ವಿಭತ್ತೀತಿ ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ಕುತೋ ತಂ ದುಕ್ಖಮೇಸ್ಸತೀತಿ ದುವಿಧೋ ನಿದ್ದೇಸೋ - ದುಕ್ಖಹೇತುನಿದ್ದೇಸೋ ಚ ಪಟಿಪಕ್ಖನಿದ್ದೇಸೋ ಚ। ಕೋ ಸೋ ದುಕ್ಖಹೇತು? ಯತೋ ದುಕ್ಖಂ ಆಗಚ್ಛತಿ ಪಟಿಪಕ್ಖೇ ವುತ್ತೇ ಸೇಸಧಮ್ಮಾನಂ ಸೀಲಂ ಹೇತು ಚ ಪಚ್ಚಯೋ ಚ, ತೇ ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ ವುತ್ತಾ ಹೋನ್ತಿ। ಏಕಬೋಧಿಪಕ್ಖಿಯೇ ಧಮ್ಮೇ ವುತ್ತೇ ಸಬ್ಬೇ ಬೋಧಗಮನೀಯಾ ಧಮ್ಮಾ ವುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೇನ ಛನ್ದಿಕಾ, ತೇ ಸೀಲಪಾರಿಪೂರೀ ಭವನ್ತಿ ಪಾಮೋಜ್ಜಛನ್ದಿಕಾ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೀಪಾರಿಪೂರೀ, ಅಯಮೇತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ…ಪೇ॰… ಅಯಂ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ? ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ। ಯೋ ನಿಬ್ಬೇಧೋ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಯೇನ ನಿಬ್ಬಿಜ್ಝತಿ, ಸೋ ಮಗ್ಗೋ। ಯಂ ನಿಬ್ಬಿಜ್ಝತಿ, ತಂ ದುಕ್ಖಂ। ಯಂ ನಿಬ್ಬೇಧಗಾಮಿನಾ ಮಗ್ಗೇನ ಪಹೀಯತಿ, ಸಮುದಯೋಯಂ ವುತ್ತೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ವಿಭತ್ತಿ? ಸೀಲವತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋತಿ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯಂ, ಪರಾಮಸನ್ತಸ್ಸ ನತ್ಥಿ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಯಾವ ದೋಸಕತಂ ಕಾಯೇನ ವಾ ವಾಚಾಯ ವಾ ಅಕುಸಲಂ ಆರಭತಿ। ಕಿಞ್ಚಿಪಿಸ್ಸ ಏವಂ ಹೋತಿ "ಸುಕತಮೇತಂ ಸುಚರಿತಮೇತಂ ನೋ ಚಸ್ಸ ತೇನ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೇನ ಪಾಮೋಜ್ಜಂ ಜಾಯತಿ ಯಾವ ವಿಮುತ್ತಿ, ತಸ್ಸ ಸೀಲವತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ"ತಿ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯಂ, ಅಯಂ ವಿಭತ್ತಿಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪರಿವತ್ತನಾ? ಇಮೇಹಿ ಸತ್ತಹಿ ಉಪನಿಸಾಸಮ್ಪತ್ತೀಹಿ ಏಕಾದಸ ಉಪನಿಸಾ ವಿಭತ್ತಿಯಂ ಪಜಹಾನಂ ಪಜಹನ್ತಿ, ಅಯಂ ಪರಿವತ್ತನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ವೇವಚನಾ? ಇಮೇಸಂ ಅರಿಯಧಮ್ಮಾನಂ ಬಲಬೋಜ್ಝಙ್ಗವಿಮೋಕ್ಖಸಮಾಧಿಸಮಾಪತ್ತೀನಂ ಇಮಾನಿ ವೇವಚನಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ? ಸೀಲವತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋತಿ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೇ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ, ನಿಸಜ್ಜಪಞ್ಞತ್ತಿ ಚ ಏವಂ ದಸ ಅಙ್ಗಾನಿ ದ್ವೀಹಿ ದ್ವೀಹಿ ಅಙ್ಗೇಹಿ ಪಞ್ಞತ್ತಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಇದಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಸುತ್ತಂ ಪಞ್ಚಸು ಓತಿಣ್ಣಂ ಯಥಾ ಯಂ ಪಠಮಂ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಏವಮಿನ್ದ್ರಿಯಾದಿಖನ್ಧಧಾತುಆಯತನೇಸು ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಸೀಲವತೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋತಿ ನ ತಾವ ಸುದ್ಧೋ ಆರಮ್ಭೋ ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಿನೋ ಪಾಮೋಜ್ಜನ್ತಿ ನ ತಾವ ಸುದ್ಧೋ ಆರಮ್ಭೋ ಯಾನಿ ಏಕಾದಸ ಪದಾನಿ ದೇಸಿತಾನಿ ಯದಾ ತದಾ ಸುದ್ಧೋ ಆರಮ್ಭೋ, ಅಯಂ ಸೋಧನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ? ಸೀಲವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ ಏವಂ ದಸ ಪದಾನಿ ಸಬ್ಬಾನಿ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಆನಿಸಂಸೋ, ತೇ ಚ ಪತಿರೂಪದೇಸವಾಸೋ ಚ ಪಚ್ಚಯೋ ಅತ್ತಸಮ್ಮಾಪಣಿಧಾನಞ್ಚ ಹೇತು, ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಸುಖಂ ಹೇತು ಪಸ್ಸದ್ಧಿ ಪಚ್ಚಯೋ, ಯೇನ ಝಾನಸಹಜಾತಿ ಚ ಠಾನನ್ತಿ ಝಾನಙ್ಗಾ ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ ಕಾಮೇಸು ಆದೀನವಾನುಪಸ್ಸನಾ ಸಮಾಧಿನೋ ಪಚ್ಚಯೋ ನೇಕ್ಖಮ್ಮೇ ಆನಿಸಂಸದಸ್ಸಾವಿತಾ ಹೇತು।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಸಮಾರೋಪನಾ? ಯಂ ವೀರಿಯಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ಸೋ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ। ಯಂ ಸೀಲಂ, ತೇ ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ ಪಧಾನಾ। ಯಂ ಧಮ್ಮಾನುಧಮ್ಮಪಟಿಪತ್ತಿ, ಸೋ ಪಾತಿಮೋಕ್ಖಸಂವರೋ।

೯೫. ಯಸ್ಸ ಸೇಲೋಪಮಂ ಚಿತ್ತನ್ತಿ ಗಾಥಾ [ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೩೪ ಉದಾನೇ], ಸೇಲೋಪಮನ್ತಿ ಉಪಮಾ ಯಥಾ ಸೇಲೋ ವಾತೇನ ನ ಕಮ್ಪತಿ ನ ಉಣ್ಹೇನ ನ ಸೀತೇನ ಸಂಕಮ್ಪತಿ। ಯಥಾ ಅನೇಕಾ ಅಚೇತನಾ, ತೇ ಉಣ್ಹೇನ ಮಿಲಾಯನ್ತಿ, ಸೀತೇನ ಅವಸುಸ್ಸನ್ತಿ, ವಾತೇನ ಭಜನ್ತಿ। ನ ಏವಂ ಸೇಲೋ ವಿರತ್ತಂ ರಜನೀಯೇಸು ದೋಸನೀಯೇ ನ ದುಸ್ಸತೀತಿ ಕಾರಣಂ ದೋಸನೀಯೇ ದೋಮನಸ್ಸನ್ತಂ, ನ ದುಟ್ಠೇನ ವಾ ಕಮ್ಪತಿ ಉಣ್ಹೇನ ವಾ, ಸೋ ಮಿಲಾಯತಿ ಸೀತೇನ ವಾ ಅವಸುಸ್ಸತಿ, ಏವಂ ಚಿತ್ತಂ ರಾಗೇನ ನಾನುಸ್ಸತಿ ಸೀತೇನ ಕಮ್ಪತೀತಿ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ವಿರತ್ತಂ ರಜನೀಯೇಸು ದೋಸನೀಯೇ ನ ದುಸ್ಸತಿ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ದೋಸನೀಯೇ ಪನಸ್ಸನ್ತಿ ನ ದುಸ್ಸತಿ, ಅದುಟ್ಠಂ ತಂ ನ ಕೋಸಿಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇನ ಕುಪ್ಪನೀಯೇ ನ ಕುಪ್ಪತಿ, ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ಕುತೋ ತಂ ದುಕ್ಖನಿದ್ದೇಸೋ ಚ ಕುತೋ ಏವರೂಪಸ್ಸ ದುಕ್ಖಂ ಆಗಮಿಸ್ಸತೀತಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ।

ಪರಿವತ್ತನಾತಿ ಕುತೋ ತಂ ದುಕ್ಖಮೇಸ್ಸತೀತಿ ಯಂ ಚೇತಸಿಕಂ ಸುಖಂ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾ ಅಯಂ ನತ್ಥಿ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಾ ಅಯಂ ಅತ್ಥಿ। ಪುನ ಏವಮಾಹಂಸು ತಂ ಖಣಂ ತಂ ಮುಹುತ್ತಂ ಉಭಯಮೇವ ಅವೇದಯಿತಂ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಂ ಯಞ್ಚ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಂ ಯಞ್ಚ ತಂ ಖಣಂ ತಂ ಮುಹುತ್ತಂ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಂ ಯಞ್ಚ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಂ ಚ ಅವೇದಯಿತಂ। ಸುಖಮಾಪನ್ನಸ್ಸ ಅನಾವತ್ತಿಕನ್ತಿ ಅಯಮೇತ್ಥ ವಿಸೇಸೋ ಪರಿವತ್ತನಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ? ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ವಾ ಭಾವಿತಂ ಸುಭಾವಿತಂ ಅನುಟ್ಠಿತಂ ವತ್ಥುಕತಂ ಸುಸಮಾರದ್ಧಂ। ಚಿತ್ತನ್ತಿ ಮನೋ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಧಾತು।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ? ಚಿತ್ತಂ ಮನೋ ಸಙ್ಖಾರಾ ವೂಪಸಮಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಸಮಾಧಿ ಅಸೇಕ್ಖಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತೋ। ದುಕ್ಖಂ ಉಚ್ಛಿನ್ನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಚಿತ್ತೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೇ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಹೋನ್ತಿ, ಅಯಂ ಖನ್ಧೇಸು ಓತರಣೋ, ಮನೋವಿಞ್ಞಾಣಧಾತುಯಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾಯ ಅಟ್ಠಾರಸ ಧಾತುಯೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಹೋನ್ತಿ, ಅಯಂ ಧಾತೂಸು ಓತರಣೋ। ಮನಾಯತನೇ

ನಿದ್ದಿಟ್ಠೇ ಸಬ್ಬಾನಿ ಆಯತನಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ ಹೋನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಮನಾಯತನಂ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ನಾಮರೂಪಪಚ್ಚಯಾ ಸಳಾಯತನಂ। ತಥಾ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೇ। ಅಯಂ ಓತರಣೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಸುದ್ಧೋಯೇವ ಆರಮ್ಭೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ? ಛಳಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಭಾವನಾ ಏಕತ್ತಾಯಂ ಪಞ್ಞತ್ತಿ ಛಟ್ಠಿತೇನ ಕಾಯೋ ಏಕತ್ತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಪುಬ್ಬಹೇತು ಸಮುಪ್ಪಾದಾಯ ಮನಸಿಕಾರೋ ಚ ತಪ್ಪೋಣತಾ ಚ ಯಂ ಅಸಮಾಹಿತಭೂಮಿಯಂ ಚ ವಿಸೇಸಧಮ್ಮಾನಂ ಅಭಾವಿತತ್ತಾ ಚಿತ್ತಸತತಂ ಗಚ್ಛತಿ, ಸಚೇ ಸಮಾಧಿನೋ ಸುಖಂ ಹೇತು ಅವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ ಪಚ್ಚಯೋ, ಅಯಂ ಹೇತು ಅಯಂ ಪಚ್ಚಯೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಸಮಾರೋಪನಾ? ಯಸ್ಸೇವಂ ಭಾವಿತನ್ತಿ ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಾ ಸಮಾರೋಪಯಿತಬ್ಬಾ। ಕಾಯೋ ಸೀಲಂ ಪಞ್ಞಾ ಭಾವಿತಚಿತ್ತನ್ತಿ ಅನಭಿರತಂ ಅನಪಣತಂ ಅನೇಕಂ ಅನುತಂ ಅನಾಪಜ್ಜಾಸತ್ತಂ ಅಯಂ ಸಮಞ್ಞಾಯತನಾ ನ ತಸ್ಸ ಸೇಕ್ಖಸ್ಸ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ ಸಬ್ಬೇ ಅಸೇಕ್ಖಾ ದಸ ಅರಹನ್ತಧಮ್ಮಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಹೋನ್ತಿ। ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಾನಿ ಸುತ್ತಾನಿ।

೯೭. ಯಸ್ಸ ನೂನ, ಭನ್ತೇ, ಕಾಯಗತಾಸತಿ ಅಭಾವಿತಾ, ಅಯಂ ಸೋ ಅಞ್ಞತರಂ ಸಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಂ [ಸಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀನಂ (ಕ॰)] ಆಸಜ್ಜ ಸಮಾಪಜ್ಜ ಅಪ್ಪಟಿನಿಸಜ್ಜ ಜನಪದಚಾರಿಕಂ ಪಕ್ಕಮೇಯ್ಯ, ಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಇಮಸ್ಮಿಂ ವಿಪ್ಪಟಿಜಾನಾತಿ ದ್ವೇ ಪಜಾನಿ ಪಟಿಜಾನಾತಿ ಚಿತ್ತಭಾವನಾಯಞ್ಚ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಪಹಾನಂ, ಕಾಯಭಾವನಾಯಞ್ಚ ದಿಟ್ಠಿಪ್ಪಹಾನಂ, ಕಾಯಭಾವನಾಯಞ್ಚ ತಣ್ಹಾಪಹಾನಂ, ಯಂ ಪರಮಂ ಉಪಮಂ ಕರೋತಿ। ಅಸುಚಿನಾಪಿ ಸುಚಿನಾಪಿ ಪಥವೀ ನೇವ ಅಟ್ಟೀಯತಿ ನ ಜಿಗುಚ್ಛತಿ ನ ಪೀತಿಪಾಮೋಜ್ಜಂ ಪಟಿಲಭತಿ, ಏವಮೇವ ಹಿ ಪಥವೀಸಮೇನ ಸೋ ಚೇತಸಾ ಅನ್ವಯೇನ ಅಪ್ಪಕೇನ ಅವೇರೇನ ಅಬ್ಯಾಪಜ್ಜೇನ ವಿಹರಾಮೀತಿ। ಇತಿ ಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಕಿಂ ಪಟಿಜಾನಾತಿ, ಕಾಯಭಾವನಾಯ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಪಹಾನಂ ಪಟಿಜಾನಾತಿ, ಚಿತ್ತಭಾವನಾಯ ಸೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಪಹಾನಂ ಪಟಿಜಾನಾತಿ। ಕಾಯಿಕಾ ವೇದನಾ ರಾಗಾನುಸಯಮನುಗತಾನಂ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪಟಿಕ್ಖಿಪತಿ। ನ ಹಿ ವೇದನಾಕ್ಖನ್ಧಂ ಯಾ ಚೇತಸಿಕಾ ಸುಖವೇದನಾ ತತ್ಥ ಅಯಂ ಪಟಿಲಾಭಪಚ್ಚಯಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಸುಖಂ ಸೋಮನಸ್ಸಂ। ಸೋತಂ ಪಟಿಕ್ಖಿಪತಿ, ನ ಹಿ ಮನೋಸಮ್ಫಸ್ಸಜಂ ವೇದನಂ। ತತ್ಥ ಚತೂಸು ಮಹಾಭೂತೇಸು ರೂಪಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಅನುಸಯಪಟಿಘಪಹಾನಂ ಭಣತಿ। ಕಾಮೇ ರೂಪಞ್ಚ ತಞ್ಚ ಅಸೇಕ್ಖಭೂಮಿಯಂ। ಕಾಯೇ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸನಾ ದಿಟ್ಠಧಮ್ಮಸುಖವಿಹಾರಞ್ಚ। ಬಲೇನ ಚ ಉಸ್ಸಾಹೇನ ಚ ಸಬ್ಬಂ ಮನಸಿ ಕತತ್ತಾನಂ ಪಹಾನಂ ಮೇದಂ ಕತಾಲಿಕಾಯ ಚ ಪುರಿಸೇನ ಚ ಮಣ್ಡನಕಜಾತಿಕೇನ ಚ, ಏತೇಹಿ ಇಮಸ್ಸ ಮಾತಾಪಿತುಸಮ್ಭೂತಂ ಪಚ್ಚವೇಕ್ಖಣಂ, ಸೋ ಕಾಯೇನ ಚ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸನಾಯ ಚ ಚಿತ್ತೇನ ಚ ಚಿತ್ತಾನುಪಸ್ಸನಾಯ ಚ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮೇ ಧಾರೇತಿ। ಕಾಯಕಿಲೇಸವತ್ಥುಂ ಚಿತ್ತೇನ ಚ ಚಿತ್ತಸನ್ನಿಸ್ಸಯೇ ಚಿತ್ತೇನ ಸುಭಾವಿತೇನ ಸತ್ತನ್ನಂ ಚ ಸಮಾಪತ್ತೀನಂ ವಿಹರಿತುಂ ಪಟಿಜಾನಾತಿ।

ಗಹಪತಿಪುತ್ತೋಪಮತಾಯ ಚ ಯಥಾ ಗಹಪತಿಪುತ್ತಸ್ಸ ನಾನಾರಜಾನಂ ವತ್ಥಕರಣ್ಡಕೋ ಪುಣ್ಣೋ ಭವೇಯ್ಯ, ಸೋ ಯಂ ಯದೇವ ವತ್ಥಯುಗಂ ಪುಬ್ಬಣ್ಹಸಮಯೇ ಆಕಙ್ಖತಿ, ಪುಬ್ಬಣ್ಹಸಮಯೇ ನಿಬ್ಬಾಪೇತಿ, ಏವಂ ಮಜ್ಝನ್ಹಿಕಸಮಯೇ, ಸಾಯನ್ಹಸಮಯೇ, ಏವಮೇವ ಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಸುಭಾವಿತತ್ತಾ ಯಥಾರೂಪೇನ ವಿಹಾರೇನ ಆಕಙ್ಖತಿ ಪುಬ್ಬಣ್ಹಸಮಯಂ ವಿಹರಿತುಂ, ತಥಾರೂಪೇನ [ಯಥಾರೂಪೇನ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಪುಬ್ಬಣ್ಹಸಮಯಂ ವಿಹರತಿ, ಮಜ್ಝನ್ಹಿಕಸಮಯೇ, ಸಾಯನ್ಹಸಮಯೇ। ತೇನ ವೇಸ ಆಯಸ್ಮತಾ ಉಪಮಾಯ ಮೇ ಆಸಿತಾಯ ಪಥವೀ ವಾ ಅನುತ್ತರಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಭಾವನಾ ಭಾವಿತಚಿತ್ತೇನ। ತೇನ ಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಇದಂ ಅಟ್ಠವಿಧಂ ಭಾವನಂ ಪಟಿಜಾನಾತಿ ಚತೂಸು ಮಹಾಭೂತೇಸು, ಕಾಯಭಾವನಂ ಉಪಕಚಣ್ಡಾಲಂ ಪುರಿಸಮೇತಕಂ ಭವತಲಾಕಾಸು ಚಿತ್ತಭಾವನಂ, ಇಮಾಹಿ ಭಾವನಾಹಿ ತಾಯ ಭಾವನಾಯ ಚ ಸಮಥಾ ಪಾರಿಪೂರಿಮನ್ತೇಹಿ। ಇಮೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಪಞ್ಞಾಪಾರಿಪೂರಿಮನ್ತೇಹಿ।

೯೭. ಕಥಂ ಉಪಕಚಣ್ಡಾಲಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ? ಕಾಯೋ ಪಕತಿಯಾ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಂ ಕಾಯೇ ಉದ್ಧುಮಾತಕಸಞ್ಞಾ ಸಂಖಿತ್ತೇನ ನವ ಸಞ್ಞಾ ಇಮೇ ಪಟಿಕೂಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಚೇಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಪಟಿಕೂಲತೋ ಅಜಿಗುಚ್ಛಿತೋ ಕಾಯಗತಾಸತಿಯಾ ಭಾವನಾನುಯೋಗಮನುಯುತ್ತೋ ವಿಹರತಿ, ನ ಹಿ ತಸ್ಸ ಜಿಗುಚ್ಛಪ್ಪಹಾಯ ಚಿತ್ತಂ ಪಟಿಕೂಲತಿ।

ಕಥಂ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತೀತಿ? ಕಾಯೋ ಸಬ್ಬಲೋಕಸ್ಸ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೋ ತಂ ಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾಯ ವಿಹರತಿ। ಏವಂ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತೀತಿ ಅಪಿ ಸಬ್ಬೋಯಂ ಲೋಕಸ್ಸ ಯಮಿದಂ ಮುಣ್ಡೋ ಪತ್ತಪಾಣೀ ಕುಲೇಸು ಪಿಣ್ಡಾಯ ವಿಚರತಿ, ತೇನ ಚ ಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಸುವಣ್ಣದುಬ್ಬಣ್ಣೇನ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ಚಿತ್ತೇನ ಚ ಕಾಯೇನ ನಿಬ್ಬಿದಾಸಹಗತೇನ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ, ಏವಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ? ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಸುಭಸಞ್ಞಿನೋ ಇತ್ಥಿರೂಪೇ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಜಿಗುಚ್ಛಿನೋ ವಿನೀಲಕವಿಪುಬ್ಬಕೇ ತತ್ಥ ಸೋ ಆಯಸ್ಮಾ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ತದುಭಯಂ ಅಭಿನಿವಜ್ಜಯಿತ್ವಾ ಉಪೇಕ್ಖಕೋ ವಿಹರತಿ ಸತೋ ಚ ಸಮ್ಪಜಾನೋ ಚ? ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಸುಭಸಞ್ಞಿನೋ ಇತ್ಥಿರೂಪೇ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಜಿಗುಚ್ಛಿನೋ ವಿನೀಲಕವಿಪುಬ್ಬಕೇ ತದುಭಯಂ ಅಭಿನಿವಜ್ಜಯಿತ್ವಾ 'ನೇತಂ ಮಮ''ನೇಸೋಹಮಸ್ಮಿ''ನೇಸೋ ಮೇ' ಅತ್ತಾತಿ ವಿಹರತಿ। ಏವಂ ತದುಭಯಂ ಅಭಿನಿವಜ್ಜಯಿತ್ವಾ ಉಪೇಕ್ಖಕೋ ವಿಹರತಿ ಸತೋ ಸಮ್ಪಜಾನೋ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ತೇಧಾತುಕೋ ಲೋಕಸನ್ನಿವಾಸೋ ಸಬ್ಬಬಾಲಪುಥುಜ್ಜನಾನಂ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞಾ। ತತ್ಥ ಚ ಆಯಸ್ಮಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ। ಏವಂ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ? ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞಿನೋ ಸಬ್ಬಸೇಕ್ಖಾ ಇಧ ಕಾ ತೇಧಾತುಕೇ ಸಬ್ಬಲೋಕೇ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಭೂಮಿಪ್ಪತ್ತೋ ಸಮಾಧಿಫಲೇ ಸಚ್ಛಿಕತೋ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ ? ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ನ ಹಿ ತಂ ಅತ್ಥಿ ಯಸ್ಸ ಲೋಕಸ್ಸ ಪಹಾನಾಯ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ಉಪ್ಪಾದೇಯ್ಯ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ? ತೇಧಾತುಕೇ ಲೋಕಸನ್ನಿವಾಸೇ ಯಾವ ಕಾಮಲೋಕಭೂಮತಾ ಹಿ ರಾಗಾನಂ ವೀತರಾಗಾನಂ ಪಟಿಕೂಲಸಮತಾ ರೂಪಾರೂಪಧಾತುಂ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಮತಾ। ತತ್ಥ ಚ ಆಯಸ್ಮಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ। ಏವಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ? ಯಂ ಕಿಞ್ಚಿ ಪರತೋ ದುರುತ್ತಾನಂ ದುರಾಗತಾನಂ ವಚನಪಥಾನಂ ತಂ ವಚನಂ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಂ ಯಾವತಾ ವಾಚಸೋ ಅಪ್ಪತಿರೂಪಾ ತಥಾ ಜನಸ್ಸ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞಾ। ತತ್ಥ ಆಯಸ್ಮಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಅಭಿಞ್ಞಾಯ ಸಚ್ಛಿಕತೋ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ, ಏವಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

೯೮. ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ತದುಭಯಂ ಅಭಿನಿವಜ್ಜಯಿತ್ವಾ ಉಪೇಕ್ಖಕೋ ಚ ವಿಹರತಿ ಸತೋ ಚ ಸಮ್ಪಜಾನೋ? ಯಞ್ಚ ನೇಸಂ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ದುಚ್ಚರಿತಾ, ತೇ ಧಮ್ಮಾ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಾ। ತತ್ಥ ಆಯಸ್ಮಾ

ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಇತಿ ಪಟಿಸಙ್ಖಿಕ್ಖತಿ ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ದುಚ್ಚರಿತಾ, ತೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನಿಟ್ಠವಿಪಾಕಾ। ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಸುಚರಿತಾ, ತೇ ಆಚಯಗಾಮಿನೋ। ಸೋ ಚ ಸುಚರಿತಂ ಆಚಯಗಾಮಿನಿಂ ಕರಿತ್ವಾ ದುಚ್ಚರಿತಂ ಅನಿಟ್ಠವಿಪಾಕಂ ಕರಿತ್ವಾ ತದುಭಯಂ ಅಭಿನಿವಜ್ಜಯಿತ್ವಾ ಉಪೇಕ್ಖಕೋ ವಿಹರತಿ।

ಅಥ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ। ತಣ್ಹಾ ಪಟಿಕೂಲಧಮ್ಮಾ ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ತಣ್ಹಾವಸೇನ ಹಿ ಸತ್ತಾ ದ್ವೀಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಸತ್ತಾ, ಕಬಳೀಕಾರೇ ಆಹಾರೇ ರಸತಣ್ಹಾಯ ಸತ್ತಾ, ಫಸ್ಸೇ ಸುಖಸಞ್ಞಾಯ ಸತ್ತಾ। ತತ್ಥಾಯಸ್ಮಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಕಬಳೀಕಾರೇ ಚ ಆಹಾರೇ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ, ಫಸ್ಸೇ ಚ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ। ಏವಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ? ತಣ್ಹಾಕ್ಖಯಂ ಅನುತ್ತರಂ ನಿಬ್ಬಾನಂ ತಥಾ ಬಾಲಪುಥುಜ್ಜನಾನಂ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞಾ ಪಹತಸಞ್ಞಾ ಚ। ತತ್ಥಾಯಸ್ಮತೋ ಸಾರಿಪುತ್ತಸ್ಸ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞಾ ಅಬ್ಯಾಪಾದಸಞ್ಞಾ ಚ ಸಾಮಂ ಪಞ್ಞಾಯ ಪಸ್ಸಿತ್ವಾ ಏವಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೇಸು ಚ ಧಮ್ಮೇಸು ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ? ತತಿಯೇ ಚ ನಿಬ್ಬಾನೇ ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞಿನೋ ಯಸೇನ ಚ ಕಿತ್ತಿನಿ ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞಿನೋ। ತತ್ಥಾಯಸ್ಮಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಅಸ್ಸಾದಞ್ಚ ಆದೀನವಞ್ಚ ನಿಸ್ಸರಣಞ್ಚ ಯಥಾಭೂತಂ ಸಮ್ಮಾಪಞ್ಞಾಯ ಪಟಿಜಾನನ್ತೋ ಪಟಿಕೂಲಞ್ಚ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಞ್ಚ ಧಮ್ಮಂ ತದುಭಯಂ ಅಭಿನಿವಜ್ಜಯಿತ್ವಾ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಸಞ್ಞೀ ವಿಹರತಿ।

ಕಥಂ ಪಟಿಕೂಲಂ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲಞ್ಚ ಧಮ್ಮಂ ತದುಭಯಂ ಅಭಿನಿವಜ್ಜಯಿತ್ವಾ ಉಪೇಕ್ಖಕೋ ವಿಹರತಿ? ಸತೋ ಚ ಸಮ್ಪಜಾನೋ ಚ, ಯಞ್ಚ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ ಅನುನಯೋ ಅಪ್ಪಟಿಕೂಲೋ ಧಮ್ಮೋ ಪಟಿಘೋ ಚ ಪಟಿಕೂಲೋ ಧಮ್ಮೋ, ತತ್ಥಾಯಸ್ಮಾ ಸಾರಿಪುತ್ತೋ ಅನುನಯಸ್ಸ ಪಟಿಘಪ್ಪಹೀನತ್ತಾ ಉಪೇಕ್ಖಕೋ ವಿಹರತಿ ಸತೋ ಸಮ್ಪಜಾನೋ ಚ। ಯಞ್ಚಸ್ಸ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ ಅಯಂ ಪಞ್ಚವಿಧಾ ಅನುತ್ತರಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಭಾವನಾ। ಅಯಂ ಸುತ್ತನಿದ್ದೇಸೋ।

೯೯. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದೇಸನಾಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಕಿಂ ದೇಸಿತಬ್ಬಂ? ತತ್ಥ ವುಚ್ಚತೇ, ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ದಿಟ್ಠಧಮ್ಮಸುಖವಿಹಾರೋ ದೇಸಿತೋ, ತಥಾ ವಿಮುತ್ತಂ ಚಿತ್ತಂ ಪಚ್ಚವೇಕ್ಖಣಾ ಚ ಅಧಿಪಞ್ಞಾಧಮ್ಮಂ ದೇಸಿತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ? ಯೇ ಕಾಯೇ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸಿನೋ ವಿಹರನ್ತಿ, ತೇಸಂ ಚಿತ್ತಂ ಅನುನಯಪ್ಪಟಿಘೇನ ನ ವಿಹರತಿ ಅನುನಯಪ್ಪಟಿಘೇನ ಚಾಭಿರಮಮಾನಸ್ಸ ಚಿತ್ತಂ ಸಮಗ್ಗತಂ ಭವಿಸ್ಸತೀತಿ ಭಾವನಾಯ ಬಲಮೇತಂ, ಅಯಂ ವಿಚಯೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಯುತ್ತಿಹಾರೋ? ಕಾಯಭಾವನಾಯ ಚ ಚಿತ್ತಭಾವನಾಯ ಚ ನ ಕಿಞ್ಚಿ ಸಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಅತಿಮಞ್ಞಿಸ್ಸತೀತಿ। ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ, ಅಯಂ ಯುತ್ತಿಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪದಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ? ಕಾಯಭಾವನಾಯ ಪರಮಸ್ಸ ಸತಿ ಉಪಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯಾ ಪಥವೀಸಮಚಿತ್ತತಾ, ಸಾ ಅನಿಚ್ಚಾನುಪಸ್ಸನಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ? ಯಂ ಪಥವೀಸಮೇನ ಚೇತಸಾ ವಿಹರತಿ ಅತ್ತಾನುಪಸ್ಸೀ ಪಥವೀಸಮೇನ ಗಿಹೀ ವಿಹರತಿ। ಕೋ ಅತ್ಥೋ ಪಥವೀಸಮೇನಾತಿ? ಯಥಾ ಯೇ ಚ ಸೇಲೋಪಮತಾಯ ಅಕಮ್ಮಯುತ್ತಾ ಏವಮೇವ ಪಥವೀಸಮೋ ಅಯಂ ಹಿರಿಯತಾಯ। ಅಯಂ ಲಕ್ಖಣೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಬ್ಯಾಕರಣೇ ಕೋ ತಸ್ಸ ಆಯಸ್ಮತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಕೇಚಿ ಅರಹನ್ತಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಭಾವನಂ ಆಕಙ್ಖಿಯನ್ತಿ, ತೇ ಪಥವೀಸಮತಂ ಉಪ್ಪಾದಯಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ। ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋತಿ? ನತ್ಥಿ ಆವಟ್ಟಸ್ಸ ಭೂಮಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಭತ್ತಿ? ಯೋ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸೀ ವಿಹರತಿ, ಸೋ ಪಥವೀಸಮಚಿತ್ತತಂ ಪಟಿಲಭಿಸ್ಸತೀತಿ ನ ಏಕಂಸೇನ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ಯೇ ಖಣ್ಡಕಾದಿಭಿನ್ನಕಾದಿನೋ, ನ ತೇ ಪಥವೀಸಮಚಿತ್ತತಂ ಪಟಿಲಭನ್ತಿ। ಸಬ್ಬಾ ಕಾಯಗತಾಸತಿ ಸೇಕ್ಖಭಾವನಾಯ ನಿಬ್ಬಾನಂ ಫಲಂ, ಅಯಂ ವಿಭತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ? ಯೇ ಕಾಯಾನುಪಸ್ಸಿನೋ ವಿಹರಿಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇಸಂಯೇವ ಕಾಯಪಚ್ಚಯಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜೇಯ್ಯು ಆಸವಾ ವಿಘಾತಪರಿಳಾಹಾ, ಅಯಂ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ [ಸತ್ತೇಸು ಚ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ (ಪೀ॰)] ಅವಿತಿಣ್ಣಾ [ಅವತಿಣ್ಣಾ (ಪೀ॰)] ಬಾವೀಸತಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ, ತಥಾ ಯಂ ಮನಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ತಂ ಮನೋಧಾತು ಮನಾಯತನಞ್ಚ। ಯಂ ಸಮಾಧಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ತಂ ಧಮ್ಮಧಾತು ಧಮ್ಮಾಯತನಞ್ಚ। ಅಯಂ ಓತರಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಯೇ ಚ ಮನಸಾ ಚತ್ತಾರೋ ಭಾವೇತಬ್ಬಾ, ತೇ ಸಬ್ಬೇ ಭಾವಿತಾ ಯಂ ತಂ ಮನೇನ ಪಹೀನೇ ಪತ್ತಬ್ಬತಂ ಸಬ್ಬತ್ಥ ಏತಸ್ಸ ಚ ಅತ್ಥಾಯ ಆರಮ್ಭೋ, ಸೋ ಅತ್ಥೋ ಸುದ್ಧೋ। ಅಯಂ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ? ಅಯಂ ಸಮಾಧಿ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತೋ, ಛ ಕಾಯಾ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಪಞ್ಚಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ರೂಪೀನಿ ರೂಪಕಾಯೋ। ಛ ವೇದನಾಕಾಯಾ ವೇದನಾಕಾಯೋ। ಛ ಸಞ್ಞಾಕಾಯಾ ಸಞ್ಞಾಕಾಯೋ। ಛ ಚೇತನಾಕಾಯಾ ಚೇತನಾಕಾಯೋ। ಛ ವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಕಾಯೋ। ಸಬ್ಬೇಪಿ ಏತೇ ಧಮ್ಮಾ ಧಮ್ಮಕಾಯೋತಿಯೇವ ಸಙ್ಖಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಅಯಂ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ।

ಪರಿಕ್ಖಾರೋತಿ ಸಮಾಪತ್ತಿಕೋಸಲ್ಲಞ್ಚ ವೀಥಿಕೋಸಲ್ಲಞ್ಚ [ಧೀತಿಕೋಸಲ್ಲಞ್ಚ (ಪೀ॰)] ಹೇತು। ಯಞ್ಚ ಗೋಚರಕೋಸಲ್ಲಂ ಯಞ್ಚ ಕಲ್ಲಂ ತಂ ಕೋಸಲ್ಲಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ವೋದಾನಕೋಸಲ್ಲಂ ಹೇತು, ಕಲ್ಲಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ಸುಖಂ ಹೇತು, ಅಬ್ಯಾಪಜ್ಜಂ ಪಚ್ಚಯೋ। ಅಯಂ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋತಿ? ಯಥಾ ಪಥವೀ ಸುಚಿಮ್ಪಿ ನಿಕ್ಖಿಪನ್ತೇ ಅಸುಚಿಮ್ಪಿ ನಿಕ್ಖಿತ್ತೇ ತಾದಿಸೇಯೇವ ಏವಂ ಕಾಯೋ ಮನಾಪಿಕೇಹಿಪಿ ಫಸ್ಸೇಹಿ ಅಮನಾಪಿಕೇಹಿಪಿ ಫಸ್ಸೇಹಿ ತಾದಿಸೋಯೇವ ಪಟಿಘಸಮ್ಫಸ್ಸೇನ ವಾ ಸುಖಾಯ ವೇದನಾಯ ತಾದಿಸಂ ಯೋ ಚಿತ್ತಂ। ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ವಿಭತ್ತಂ ಸಓಪಮ್ಮಂ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞುಸ್ಸ ಪುಗ್ಗಲಸ್ಸ ವಿಭಾಗೇನ। ತತ್ಥ ಸಮಾರೋಪನಾಯ ಅವಕಾಸೋ ನತ್ಥಿ।

೧೦೦. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸುತ್ತಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ? ಯತೋ ಚ ಕುಸಲೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ನ ವಿರೋಧತಿ, ನ ವಡ್ಢತಿ, ಇಮಂ ಆದೀನವಂ ಭಗವಾ ದೇಸೇತಿ, ತಸ್ಮಾ ಛನ್ನಂ ವಿವರೇಯ್ಯ, ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತಿ, ತತೋ ಆದೀನವತೋ ವಿವರೇಯ್ಯಾತಿ ತಂ ತೀಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ನಾಭಿಧಂಸಿತಾತಿ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾಯ ರಾಗೇನ ನಾಭಿಧಂಸಿಯತಿ। ಮೇತ್ತಾಯ ದೋಸೇನ ನಾಭಿಧಂಸಿಯತಿ। ವಿಪಸ್ಸನಾ ಮೋಹೇನ ನಾಭಿಧಂಸಿಯತಿ। ಏವಞ್ಚಸ್ಸ ಯೋ ಯೋ ಧಮ್ಮೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ತಮ್ಹಿ ತಮ್ಹಿ ಧಮ್ಮೇ ಪರಿಪೂರಿಸ್ಸತಿ। ಯೋ ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಸ್ಸ ಅಕುಸಲೋ ಧಮ್ಮೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ, ತೇನ ನಾಧಿವಾಸಿಯತಿ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ಯೇ ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅತ್ತನಾ ನ ಸಕ್ಕೋತಿ ವುಟ್ಠಾನಂ, ತೇ ಏತೇ ಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾ। ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ತೇಹಿ ವಿತಕ್ಕಂ ಯೇನ ಚ ಸಕ್ಕಾ ಪುನ ದೇಸಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ವಿಭಾವೇತುಂ ಪರಿಯೋದಾಪೇತುಂ ವಿವೇಕನಿನ್ನಸ್ಸ ವಿವೇಕಪೋಣಸ್ಸ ವಿವೇಕಪಬ್ಭಾರಸ್ಸ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಂ ಆಪಜ್ಜತಿ ಕುಸಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು, ಸೇಯ್ಯಥಾಪಿ ನಾಮ ಉಪ್ಪಲಂ ವಾ ಕುಮುದಂ ವಾ ಪದುಮಂ ವಾ ಉದಕೇ ಸುಕ್ಕಪಕ್ಖೇ ಚನ್ದೋ ಯಾವರತ್ತಿ ಯಾವದಿವಸೋ ಆಗಚ್ಛತಿ, ತಸ್ಸ ವುದ್ಧಿಯೇವ ಪಾಟಿಕಙ್ಖಿತಬ್ಬಾ, ನ ಪರಿಹಾನಿ, ಏವಂವಿಧಂ ತಂ ಚಿತ್ತಂ ನಾಭಿಧಂಸಿಯತಿ। ಅಪರೋಪೇತ್ಥ ಯೋ ಅಕೂಟೋ ಅಸಠೋ ಅಮಾಯಾವೀ ಉಜು ಪುರಿಸೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಅತ್ತಾನಂ ಆವಿಕರೋತಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ಛಾದೇತಿ ತಸ್ಸ ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಚಿತ್ತಂ ಅನುಧಾವನ್ತಿ। ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಯೋ ಪನ ಹೋತಿ ಅಸಠೋ ಅಕೂಟೋ ಅಮಾಯಾವೀ ಉಜು ಪುರಿಸೋ ಯಥಾಭೂತಂ ಅತ್ತಾನಂ ಆವಿಕರೋತಿ। ತಸ್ಸ ಚಿತ್ತಂ ಅಕುಸಲೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ನ ವಿದ್ಧಂಸಿಯತಿ, ಅಯಂ ಸುತ್ತತ್ಥೋ।

೧೦೧. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದೇಸನಾ? ಇಧ ದೇಸಿತಾ ದಸ ಅಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಾ ಅಧಿವಸ್ಸನತಾಯ ದಸ ಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥಾ ಅನಧಿವಸ್ಸನತಾಯ ಅಕುಸಲೇಹಿ ನ ವಿಸುಜ್ಝತಿ। ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ "ಚಿತ್ತಸಂಕಿಲೇಸಾ, ಭಿಕ್ಖವೇ, ಸತ್ತಾ ಸಂಕಿಲಿಸ್ಸನ್ತೀ"ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ? ಯಸ್ಸೇವಂ ಚಿತ್ತಂ ಅಧಿವಾಸಿಯತಿ, ತಸ್ಸ ಬುಜ್ಝಿತಸ್ಸ ಯಂ ಭವೇಯ್ಯ ಕೂಟೇಯ್ಯ, ತಂ ಆನನ್ತರಿಯೇನಪಿ ಸತ್ಥರಿ ವಾ ಗುಣಾನುಕಮ್ಪನತಾಯ, ಅಯಂ ವಿಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಯುತ್ತೀತಿ? ಏವಂ ಅನಧಿವಸಿಯನ್ತಂ ಚಿತ್ತಂ ವುಟ್ಠಾತಿ। ವುಟ್ಠಿತಂ ಪತಿಟ್ಠಹತಿ ಕುಸಲೇಸು ಧಮ್ಮೇಸೂತಿ ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ।

ಪದಟ್ಠಾನನ್ತಿ ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಛನ್ನಂ ಅಸಂವರಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಅಛನ್ನಂ ಸಂವರಣಾನಂ। ತಸ್ಮಾ ಛನ್ನಂ ವಿವರೇಯ್ಯ ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತೀತಿ ದೇಸನಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ಲಕ್ಖಣೋತಿ ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಯೇ ಕೇಚಿ ವಿಚಿತ್ತೇನ ಛನ್ನೇನ ಏಕಲಕ್ಖಣಾ ಧಮ್ಮಾ ಸಬ್ಬೇ ತೇ ಅವಿದ್ಧಂಸಿಯನ್ತಿ। ತಸ್ಮಾ ಛನ್ನಂ ವಿವರೇಯ್ಯ। ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಯೇ ಕೇಚಿ ತೇನ ಅಚ್ಛನ್ನೇನ ಏಕಲಕ್ಖಣಾ ಧಮ್ಮಾ ಸಬ್ಬೇ ತೇ ನಾತಿವಸ್ಸನ್ತೀತಿ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇಸಂ ಕೇಸಞ್ಚಿ ಚಿತ್ತಂ ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಅಧಿಪಟಿದೇಸಿತಾ ತೇ ಯಥಾಧಮ್ಮಂ ಪಟಿಕರಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ ಅಯಂ ತತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಅಯಂ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ।

ಆವಟ್ಟೋತಿ ಯಂ ಛನ್ನಂ ತಂ ದುವಿಧಂ ಕಮ್ಪಮಾನಂ ಸಮುಚ್ಛಿತಬ್ಬೋ। ಆನನ್ತರಿಯಸಮಾಧೀನಂ। ತತ್ಥ ಪಸ್ಸದ್ಧಿಯಞ್ಚ ಮಾನೋ ಆಸವೇ ವಡ್ಢೇತಿ, ಅಸ್ಸದ್ಧಿಯೇನ ಚ ಪಮಾದಂ ಗಚ್ಛತಿ, ಪಮಾದೇನ ಓನಮತಿ, ಉನ್ನಳಭಾವಂ ಗಚ್ಛತಿ। ವುತ್ತಂ ಚೇತಂ ಭಗವತಾ "ಉನ್ನಳಾನಂ ಪಮತ್ತಾನಂ ತೇಸಂ ವಡ್ಢನ್ತಿ ಆಸವಾ"ತಿ ಚತ್ತಾರಿ ತಾನಿ ಉಪಾದಾನಾನಿ, ಯಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಉಪಾದಾನಾನಿ, ತೇ ಪಞ್ಚುಪಾದಾನಕ್ಖನ್ಧಾ ಭವನ್ತಿ। ಇಮಾನಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ। ತಸ್ಮಾ ಛನ್ನಂ ವಿವರೇಯ್ಯಾತಿ ಯೇನ ಹೇತುನಾ, ತೇ ಆಸವಾ ವಡ್ಢನ್ತಿ। ತೇಸಂ ಪಹೀನತ್ತಾ ಆಸವಾ ಪಹೀಯನ್ತೇ। ತತ್ಥ ಅಪ್ಪಮಾದೇನ ಅಸ್ಸದ್ಧಿಯಂ ಪಹೀಯತಿ ಉದ್ಧಚ್ಚಕುಕ್ಕುಚ್ಚಪ್ಪಹಾನೇನ ಓಳಾರಿಕತಾ ತಸ್ಸ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಸಮಥೋ ಚ ಭಾವನಾ ಚ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ಯೋ ತೇಸಂ ಆಸವಾನಂ ಖಯೋ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ, ಅಯಂ ಆವಟ್ಟೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಭತ್ತಿ ಹಾರೋ? ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ನ ಏಕಂಸೋ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ಯಸ್ಸ ಅಸ್ಸಾ ನಿವತ್ತನಾ ಯಥಾಪಿ ಸೇಕ್ಖಾನಂ। ಯಥಾವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ –

"ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ಸೇಕ್ಖೋ ಪಕರೇಯ್ಯ ಪಾಪಂ, ಕಾಯೇನ ವಾಚಾಯ ಉದ ಚೇತಸಾ ವಾ।
ಅಭಬ್ಬೋ ಹಿ ತಸ್ಸ ಪರಿಗುಹನಾಯ, ಅಭಬ್ಬತಾ ದಿಟ್ಠಪದಸ್ಸ ಹೋತೀ"ತಿ॥

ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ತೇಸಂ ನಿವಾರಣಂ ಚಿತ್ತಂ ಹೋತಿ। ಅಪಿ ತು ಅಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಸಮಾಯೇ ಚ ತೇ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ, ಅಯಂ ವಿಭತ್ತಿಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ। ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಯಸ್ಸ ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಬ್ಬಂ ಅನವಿವಟಂ ಅತಿವಸ್ಸಿಯತಿ, ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತಿ, ಅವಗುಣನ್ತಂ ನಾತಿವಸ್ಸತಿ। ಅಯಂ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ ಹಾರೋ। ಛನ್ನನ್ತಿ ಆವುತಂ ನಿವುತಂ ಪಿಹಿತಂ ಪಟಿಕುಜ್ಜಿತಂ ಸಞ್ಛನ್ನಂ ಪರೋಧಂ, ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಯಸ್ಸ ತೇ ಧಮ್ಮಾ ಪಬ್ಬಜ್ಜಿತಾ ವಿನೋದಂ ನಾಧಿವಸ್ಸಿತಾ ವನ್ತಿಕತಾತಿ, ಅಯಂ ವೇವಚನೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪಞ್ಞತ್ತಿ ಹಾರೋ। ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಪಞ್ಞತ್ತಂ ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಸಧಮ್ಮಕಿಚ್ಚಂ ಯಂ ಪಟಿಪದಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ, ತಸ್ಮಾ ಹಿ ಛನ್ನಂ ವಿವರೇಯ್ಯಾತಿ ಅನುಸಾಸನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ, ವಿವಟಂ ನಾತಿವಸ್ಸತೀತಿ ನಿದ್ಧಾನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞತ್ತಿ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ ಹಾರೋ? ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ತಯೋ ಕಿಲೇಸಾ ರಾಗೋ ದೋಸೋ ಮೋಹೋ, ತೇ ಖನ್ಧೇಸು ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧೋ...ಪೇ॰... ತೇ ಪುರಾ ಯಥಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಖನ್ಧಧಾತುಆಯತನೇಸು, ಅಯಂ ಓತರಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ ಹಾರೋ? ಯೇನಾರಮ್ಭೇನ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಭಾಸತಿ ಸೋ ಆರಮ್ಭೋ ನಿಯುತ್ತೋ।

ಅಧಿಟ್ಠಾನೋತಿ ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಕಿಂಕಾರಣಂ? ಇದಂ ಹಿ ಅತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಇಮಸ್ಸ ಚ ಅತಿವಸ್ಸತಿ ಏವಞ್ಚ ಅತಿವಸ್ಸತೀತಿ ಅಯಂ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಯಾ ಸುಣಸಾಧಾರಣೇಹಿ ಲಕ್ಖಣೇಹಿ ಪಞ್ಞಾಪಿಯತಿ, ಸಾ ಏಕತ್ತಪಞ್ಞತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ಯಞ್ಚ ತಂ ಅತಿವಸ್ಸಿಯನ್ತಿ, ತಸ್ಸ ದ್ವೇ ಹೇತೂ ದ್ವೇ ಪಚ್ಚಯಾ ಅಕುಸಲಪಸುತೇವ ವಾಚಕತ್ತಾಭಿರತಿ ಚ। ಇಮೇ ದ್ವೇ ಅಯೋನಿಸೋಮನಸಿಕಾರೋ ಚ ಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ವೋಪಸಗ್ಗಾ ಚ, ಇಮೇ ದ್ವೇ ಪಚ್ಚಯಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ? ಛನ್ನಮತಿವಸ್ಸತೀತಿ ವೇಮತಿ ಪಸ್ಸತೀತಿ ಛನ್ನಂ ಯಂ ಪರಿಗ್ಗಹಿತುಂ ಯಂ ಅದೇಸಿತುಂ ಅಪ್ಪಸ್ಸುತಂ ಯಂ ಕಥಂಕಥಾ ವಿಭೂತೇನ ಅಕುಸಲಮೂಲೇನ ಯಂ ತಣ್ಹಾಯ ಚ ತೇ ವಡ್ಢತಿ ದೋಸಾತಿ ಸನ್ನಿತ್ವಾ ತೇ ಅಪ್ಪಸಕ್ಖಯೇನ ಸಙ್ಖಾರಾ। ಸಙ್ಖಾರಪಚ್ಚಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಯಾವ ಜರಾಮರಣಂ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ । ಯಂ ಪುನ ತಥಾ ದೇಸನಾ, ತಸ್ಸೇವ ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಮಾಪಜ್ಜತಿ ತಸ್ಸ ಸಙ್ಖಾರಾ ನಿರೋಧಾ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ।

೧೦೨. ಚತ್ತಾರೋ ಪುಗ್ಗಲಾ [ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೪.೮೫] ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋತಿ...ಪೇ॰... ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವುಚ್ಚತೇ ತಮೋ ನಾಮ? ಯೋ ತಮೋ ಅನ್ಧಕಾರೋ, ಯಥಾ ವುತ್ತಂ ಭಗವತಾ "ಯಥಾ ಅನ್ಧಕಾರೇ ತಸ್ಮಿಂ ಭಯಾನಕೇ ಸಕಮ್ಬಿಧಾತುಪುರಿಸೋ ನ ಪಸ್ಸತಿ, ಏವಮೇವ ಅಞ್ಞಾಣತೋ ತಮೋಪನನ್ಧಕಾರೋ ಪಾಪಕಸಕಮ್ಮಸವಿಪಾಕಂ ನ ಸದ್ಧೋ ಹೋತಿ। ಇತಿ ಏವಂ ಲಕ್ಖಣತಾ ಅಞ್ಞಾಣಂ ತಮೋ ಅವಿಜ್ಜಾ ಮೋಹೋ, ಯೇನ ಸತ್ತಾ ಯಥಾಭೂತಂ ನಪ್ಪಜಾನನ್ತಿ, ಇತಿ ವುಚ್ಚತಿ ತಮೋತಿ। ಸೋ ತಿಣ್ಣಂ ಚಕ್ಖೂನಂ

ತಮೋ ಮಂಸಚಕ್ಖುನೋ ದಿಬ್ಬಚಕ್ಖುನೋ ಪಞ್ಞಾಚಕ್ಖುನೋ, ಇಮೇಸಂ ಚಕ್ಖೂನಂ ಇಧ ತಮೋ ನಿದ್ದಿಸಿಯತಿ ಅಞ್ಞಾಣನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಅಞ್ಞಾಣಂ ಅದಸ್ಸನಂ? ಅಥ ನಿಸ್ಸಯೇ ಯಂ ಪುಬ್ಬನ್ತೇ ಅಞ್ಞಾಣಂ ಅಪರನ್ತೇ ಅಞ್ಞಾಣಂ ಪುಬ್ಬನ್ತಾಪರನ್ತೇ ಅಞ್ಞಾಣಂ ಹೇತುಮ್ಹಿ ಅಞ್ಞಾಣಂ ಪಚ್ಚಯಮ್ಹಿ ಅಞ್ಞಾಣಂ ತಸ್ಸ ಅಞ್ಞಾಣಿನೋ ಸಮಾಧಿಭೂತಸ್ಸ ಏಸೋ ನಿಸ್ಸನ್ದೋ। ಯಂ ನ ಜಾನಾತಿ ಇದಂ ಸೇವಿತಬ್ಬಂ ಇದಂ ನ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬನ್ತಿ। ಸೋ ತೇನ ತಮೇನ ನಿದ್ದಿಸಿಯತಿ ತಮೋಪಿ ಯಥಾ ವುಚ್ಚತಿ। ಮೂಳ್ಹೋತಿ ಏವಂ ಚೇತನಾ। ತೇನ ತಮೇನ ಸೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ವುಚ್ಚತಿ। ತಮೋತಿ ಸೋ ತೇನ ತಮೇನ ಅಸಮೂಹತೇನ ಅಸಮುಚ್ಛಿನ್ನೇನ ತಪ್ಪರಮೋ ಭವತಿ ತಪ್ಪರಾಯನೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋತಿ। ಪರಾಯನೋಯೇವ ಧಮ್ಮೋ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬೋ ಸೋ ತಮೋ ದಹತಿ ಅಞ್ಞಚಿತ್ತಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ। ತೇ ಚಸ್ಸ ಧಮ್ಮಾ ನಿಜ್ಝಾನಕ್ಖಮನ್ತಿ। ಸೋ ಸುತಮಯಾಯ ಪಞ್ಞಾಯ ಸಮನುಪಸ್ಸತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ತಮೋ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ? ಸೋ ತೇನ ಪಞ್ಞಾವಸೇನ ಇರಿಯತಿ ಏವಂ ತಸ್ಸೇವ ಇರಿಯನ್ತಸ್ಸ ಪರಾಯನೋ ಭವತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ [ಜೋತಿಪರಾಯನೋ (ಪೀ॰)]? ತತ್ಥ ವುಚ್ಚತಿ ಜೋತಿ ನಾಮ ಯಂ ತಸ್ಸ ಚೇ ತಮಸ್ಸ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಯೇ ಚ ಧಮ್ಮೇ ಅನ್ತಮಸೋ ಞಾಣಾಲೋಕೋ, ಸೋ ಸುಣಧಮ್ಮೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ, ತತ್ಥ ವುಚ್ಚತೇ, ಯೋಯಂ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ, ಸೋ ಯದಿ ತಥಾರೂಪಂ ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತಂ ಪಟಿಲಭತಿ, ಯೋ ನಂ ಅಕುಸಲತೋ ಚ ನಿವಾರೇತಿ ಭಾವಿತಕುಸಲತಾವ ಭಾವೀ ನಿಯೋಜೇತೀತಿ । ಏವಞ್ಚ ಸದ್ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತಿ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಕುಸಲಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅಕುಸಲಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಾವಜ್ಜಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನವಜ್ಜಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಸೇವಿತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಸೇವಿತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಜಿತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಭಜಿತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಾತಿ। ಪಚ್ಚತೇ ಸಞ್ಞಾಯ ಯಥಾ ಸಞ್ಞಾಯತಿ ಸತಿನ್ದ್ರಿಯಾನಿ, ಸೋ ಏವಂ ಪಜಾನಾತಿ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಕುಸಲಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅಕುಸಲಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಾವಜ್ಜಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನವಜ್ಜಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಸೇವಿತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಸೇವಿತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವೇತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಭಾವೇತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಾತಿ। ಸೋ ತೇ ಧಮ್ಮೇ ಸುಸುಯ್ಯತಿ, ಸೋತಂ ಓದಹತಿ, ಅಞ್ಞಂ ಚಿತ್ತಂ ಉಪಟ್ಠಪೇತಿ, ತೇ ಚಸ್ಸ ಧಮ್ಮಾ ನಿಜ್ಝಾನಕ್ಖಮನ್ತಿ, ಸೋ ಸುತಮಯಾಯ ಪಞ್ಞಾಯ ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಸೋ ತೇನ ಪಚ್ಚಯವಸೇನ ಇರಿಯತಿ ಏವಂ ತಸ್ಸೇವ ಇರಿಯನ್ತಿ ತಪ್ಪರಮೋ ಭವತಿ ತಪ್ಪರಾಯನೋ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ ತಮಪರಾಯನೋ? ಜೋತಿ ನಾಮ ಯಾ ತಸ್ಸೇವ ತಮಸ್ಸ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಯೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನ್ತಮಸೋ ಞಾಣಾಲೋಕೋ, ಸೋ ಪುನ ಧಮ್ಮೋ। ಕತಮಾ ಉಚ್ಚತೇ? ಪಞ್ಞಾಯತೋ ಪಣ್ಡಿತೋತಿ ವುಚ್ಚತೇ, ಸೋ ಏವಂ ಪಜಾನಾತಿ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಕುಸಲಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅಕುಸಲಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಾವಜ್ಜಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅನವಜ್ಜಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಸೇವಿತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಸೇವಿತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಭಾವಿತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಭಾವಿತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಉಪಸಮ್ಪಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಾ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ನ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಾ। ಇಧ ಪನ ಪಾಪಮಿತ್ತಸಂಸೇವನೋ ಪಾಪಮಿತ್ತವಸಾನುಗೋ ಅಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಅಭಿವಡ್ಢೇತಿ, ಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಪಜಹತಿ। ಸೋ ತೇನ ಪಮಾದೇನ ಪಚ್ಚಯಸಞ್ಞಾ ಅಮನಸಿಕತ್ವಾ ಅಸ್ಸತಿಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಂ ಆಸೇವತಿ। ತಯಾ ಯೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ತಮೋ, ಸೋ ಪವಡ್ಢೇತಿ। ಸೋ ತಮಾಭಿಭೂತೋ ಪರಾಯನೋ ತಮಪರಮೋ ಚೇವ ಭವತಿ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ ತಮಪರಾಯನೋ।

೧೦೩. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ? ತತ್ಥ ವುಚ್ಚತೇ ಸೋಯಂ ಪುಗ್ಗಲೋ ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತಸ್ಸ ಸನ್ನಿಸ್ಸಿತೋ ಭವತಿ ಸಕ್ಕಾ ಸಂಯೋಗೀ ಕುಸಲಂ ಗವೇಸೀ, ಸೋ ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತೇ ಉಪಸಙ್ಕಮಿತ್ವಾ ಪರಿಪುಚ್ಛತಿ, ಪರಿಪಞ್ಹಯತಿ? ಕಿಂ ಕುಸಲಂ, ಕಿಂ ಅಕುಸಲಂ? ಕಿಂ ಸಾವಜ್ಜಂ, ಕಿಂ ಅನವಜ್ಜಂ? ಕಿಂ ಸೇವಿತಬ್ಬಂ, ಕಿಂ ನ ಸೇವಿತಬ್ಬಂ? ಕಿಂ ಭಾವಿತಬ್ಬಂ, ಕಿಂ ನ ಭಾವಿತಬ್ಬಂ? ಕಿಂ ಉಪಸಮ್ಪುಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಂ, ಕಿಂ ನ ಉಪಸಮ್ಪುಜ್ಜ ವಿಹಾತಬ್ಬಂ? ಕಿಂ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಂ, ಕಿಂ ನ ಮನಸಿಕಾತಬ್ಬಂ? ಕಥಂ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ಹೋತಿ, ಕಥಂ ವೋದಾನಂ ಹೋತಿ? ಕಥಂ ಪವತ್ತಿ ಹೋತಿ, ಕಥಂ ನಿವತ್ತಿ ಹೋತಿ? ಕಥಂ ಬನ್ಧೋ ಹೋತಿ, ಕಥಂ ಮೋಕ್ಖೋ ಹೋತಿ? ಕಥಂ ಸಕ್ಕಾಯಸಮುದಯೋ ಹೋತಿ, ಕಥಂ ಸಕ್ಕಾಯನಿರೋಧೋ ಹೋತಿ? ಸೋ ಏತ್ಥ ದೇಸಿತಂ ಯಥಾ ಉಪಟ್ಠಿತಂ ತಥಾ ಸಮ್ಪಟಿಪಜ್ಜನ್ತೋ ಸೋ ಏವಂ ಪಜಾನಾತಿ। ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಕುಸಲಾ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಅಕುಸಲಾ। ಏವಂ... ಪೇ॰... ಯಾವ ಕಥಂ ಸಕ್ಕಾಯಸಮುದಯೋ ಹೋತಿ, ಕಥಂ ಸಕ್ಕಾಯನಿರೋಧೋ ಹೋತೀತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಸೋ ತೇ ಧಮ್ಮೇ ಅಧಿಪಾಟಿಕಙ್ಖಾತಿ ಏವಂ ಲಕ್ಖಣಂ ಞಾಣಂ ವಿಜ್ಜಾ ಆಲೋಕಂ ವಡ್ಢೇತಿ। ಸೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಪ್ಪರಮೋ ಭವತಿ ತಪ್ಪರಾಯನೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋ? ಯೋ ಅಕುಸಲಂ ಧಮ್ಮಂ ದೀಪೇತಿ। ತಂ ಭಾವನಾಯ ಹೀನಾಸು ಗತೀಸು ಉಪಪತ್ತಿಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ತಪ್ಪರಮೋ ಭವತಿ ತಪ್ಪರಾಯನೋ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋ।

ತತ್ಥ ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ? ಸೋ ತಮೇನ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ವಿಪಾಕಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ತಮೇತಿ ಯಂ ಚಕ್ಖು ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತಸ್ಸ ಯೇನ ಅಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಪಜಹತಿ, ಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಅಭಿವಡ್ಢತಿ।

ತತ್ಥ ಯೋ ಚ ಪಣೀತಾಸು ಗತೀಸು ಉಪಪತ್ತಿಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ತಪ್ಪರಮೋ ತೇನ ವುಚ್ಚತೇ ತಮೋ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ।

ತತ್ಥ ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ ತಮಪರಾಯನೋ? ಕುಸಲಸ್ಸ ಕಮ್ಮವಿಪಾಕಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಯಂ ಚಕ್ಖು ಪಾಪಮಿತ್ತಸಂಸಗ್ಗೇನ ಪಾಪಮಿತ್ತುಪಸೇವೇನ ಪಾಪಮಿತ್ತವಸಾನುಗೋ ಅಕುಸಲಂ ಧಮ್ಮಂ ಅಭಿವಡ್ಢತಿ, ತಂ ಭಾವನಾಯ ಹೀನಾಸು ಗತೀಸು ಉಪಪತ್ತಿಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ತಪ್ಪರಮೋ ತೇನ ವುಚ್ಚತೇ ಜೋತಿ ತಮಪರಾಯನೋ।

ತತ್ಥ ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ ಸೋ ಜೋತಿತಾ ಪಭಾತಾ [ಜೋತಿತಭಾವತಾಯ (ಪೀ॰)] ಯಾವ ಪಣೀತಾಸು ಗತೀಸು ಉಪಪತ್ತಿಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ತಪ್ಪರಮೋ ತೇನಾಹ ಜೋತಿ ಜೋತಿಪರಾಯನೋ।

ಜೋತಿತಮಪರಾಯನೇನ ದಸ ಅಕುಸಲಾನಂ ಕಮ್ಮಾನಂ ಉದಯಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ತಮೇನ ಪುಗ್ಗಲೇನ ಅಕುಸಲಾನಂ ಕಮ್ಮಾನಂ ವಿಪಾಕಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ನ ಅಕುಸಲಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ವಿಪಾಕಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ತಮೇನ ಅಟ್ಠ ಮಿಚ್ಛತ್ತಾನಿ ದಸ್ಸೇತಿ। ಜೋತಿನಾ ಅಟ್ಠ ಸಮ್ಮತ್ತಾನಿ ದಸ್ಸೇತಿ। ಜೋತಿನಾ ತಮಪರಾಯನೇನ ದಸ ಅಕುಸಲಕಮ್ಮಪಥೇ ದಸ್ಸೇತಿ। ಜೋತಿನಾ ಪಣೀತತತ್ತಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ತಮೇನ ಜೋತಿಪರಾಯನೇನ ಅತಪನೀಯಂ ಧಮ್ಮಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಜೋತಿನಾ ತಮಪರಾಯನೇನ ತಪನೀಯಂ ಧಮ್ಮಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಅಯಂ ಸುತ್ತತ್ಥೋ।

೧೦೪. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದೇಸನಾ ಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಕಿಂ ದೇಸಿತಂ? ತತ್ಥ ವುಚ್ಚತೇ ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಕುಸಲಾಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ದೇಸಿತಾ। ಕುಸಲಾಕುಸಲಾನಞ್ಚ ಧಮ್ಮಾನಂ ವಿಪಾಕೋ ದೇಸಿತೋ। ಹೀನಪ್ಪಣೀತಾನಞ್ಚ ಸತ್ತಾನಂ ಗತಿ ನಾನಾಕಾರಣಂ ದೇಸಿತಂ। ಅಯಂ ದೇಸನಾ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ ಹಾರೋ? ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ಯೋ ವಿಪಾಕಂ ಪಚ್ಚನುಭೋತಿ। ತತ್ಥ ರಿತೋ ಅಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಉಪ್ಪಾದಿಯತಿ ವಿಚಯನ್ತಂ ಯುಜ್ಜತಿ। ಕುಸಲಸ್ಸ ಕಮ್ಮಸ್ಸ ಯೋ ವಿಪಾಕಂ ಪಚ್ಚನುಭೋತಿ। ತತ್ಥ ರಿತೋ ಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ

ಉಪ್ಪಾದಿಯತಿ ವಿಚಯನ್ತಂ ಯುಜ್ಜತಿ। ಅಯಂ ವಿಚಯೋ ಯುತ್ತಿ ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪದಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ? ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಜೋತಿ, ಸೋ ಪಚ್ಚವೇಕ್ಖಣಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಮೋ, ಸೋ ತಮಾದಿನ್ನಂ ವಾನುಪಸ್ಸನಾಯ ಪದಟ್ಠಾನನ್ತಿ ದಸ್ಸೇತಿ। ತಮೇನ ಜೋತಿಪರಾಯನೇನ ಅಪ್ಪಮಾದಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ತಮೋ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಚ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಜೋತಿನಾ ತಮಪರಾಯನೇನ ಪಮಾದಸ್ಸ ಚ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಅಯಂ ಪದಟ್ಠಾನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ? ತಮೇನ ತಮಪರಾಯನೇನ ತಮೋತಿ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾಯ ಸಬ್ಬಕಿಲೇಸಧಮ್ಮಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಹೋನ್ತಿ। ತಮೇನ ಜೋತಿಪರಾಯನೇನ ಜೋತಿವಿಜ್ಜಾಯ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾಯ ಸಬ್ಬೇ ಬೋಧಿಪಕ್ಖಿಯಧಮ್ಮಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ಹೋನ್ತಿ। ಜೋತಿತಮಪರಾಯನೇನ ಪಮಾದೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಹೋತಿ। ತಮೇನ ಜೋತಿಪರಾಯನೇನ ಅಪ್ಪಮಾದೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಹೋತಿ। ಅಯಂ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಸತ್ತಾ ನೀಚಕುಲಿನೋ, ನ ತೇ ಇಮಂ ಸುತ್ವಾ ಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಸಮಾದಾಯ ವತ್ತಿಸ್ಸನ್ತಿ। ಯೇ ಸತ್ತಾ ಉಚ್ಚಕುಲಿನೋ, ತೇ ಇಮಂ ಧಮ್ಮದೇಸನಂ ಸುತ್ವಾ ಭಿಯ್ಯೋಸೋ ಮತ್ತಾಯ ಕುಸಲೇ ಧಮ್ಮೇ ಸಮಾದಾಯ ವತ್ತಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ। ಅಯಂ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ। ಭೂಮಿಯಂ ಉಪದೇಸೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ ಹಾರೋ? ಯಾ ಅವಿಜ್ಜಾತೋ ಪಭೂತಿ ತಣ್ಹಾ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯೋ ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ। ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ ಜೋತಿ ಯೇನ ಸುತ್ತೇನ ಧಮ್ಮೇನ ಪಞ್ಞಾಪಿಯತಿ, ಸೋ ಧಮ್ಮೋ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತೇನ ಅಮೋಹೇನ ತೀಣಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ ಸಗ್ಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ವಿಭತ್ತಿ? ತಮೋ ತಮಪರಾಯನೋತಿ ನ ಏಕಂಸೇನ। ಕಿಂ ಕಾರಣಂ? ಅತ್ಥಿ ತಮೋ ಚ ಭವೋ ಅಪರಾಪರಿಯವೇದನೀಯೇನ ಚ ಕುಸಲೇನ ಜೋತಿನಾ ಪುಗ್ಗಲೇನ ಸಹೋಪತ್ತಿಭಾವೇ। ಅತ್ಥಿ ಜೋತಿ ಚ ಭವೋ ಅಪರಾಪರಿಯವೇದನೀಯೇನ ಚ ಅಕುಸಲೇನ ತಮೇನ ಪುಗ್ಗಲೇನ ಸಹೋಪತ್ತಿಭಾವೇ ಪರಿವತ್ತನಾ ತಮೇಸು ಪಟಿಪಕ್ಖೋತಿ ಜೋತಿನಾ ತಮಪರಾಯನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ? ಯೋ ತಮೋ, ಸೋ ಏವಂ ಅತ್ತಬ್ಯಾಪಾದಾಯ ಪಟಿಪನ್ನೋ, ಸೋ ಅಸ್ಸದ್ಧಾಯ ಬಾಲೋ ಅಕುಸಲೋ ಅಬ್ಯತ್ತೋ ಅನಾದೀನವದಸ್ಸೀ। ಯೋ ಜೋತಿ, ಸೋ ಅತ್ತಹಿತಾಯ ಪಟಿಪನ್ನೋ ಪಣ್ಡಿತೋ ಕುಸಲೋ ಬ್ಯತ್ತೋ ಆದೀನವದಸ್ಸೀ। ಅಯಂ ವೇವಚನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ? ಸೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ವಿಪಾಕಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞಾಪಿಯತಿ, ಅಕುಸಲೇ ಪರಿಯಾದಿನ್ನತಾ ಪಞ್ಞಾಪಿಯತಿ। ಜೋತಿಕುಸಲಧಮ್ಮುಪಪತ್ತಿಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞಾಪಿಯತಿ ಕುಸಲಧಮ್ಮವಿಪಾಕಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಚಾತಿ।

ಓತರಣೋತಿ ಯೇ ಅವಿಜ್ಜಾಪಚ್ಚಯಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ಯಞ್ಚ ಜರಾಮರಣಂ ಯಾ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾ, ತಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ, ನಿದ್ದೇಸೇನ ವಿಜ್ಜುಪ್ಪಾದೋ ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧೋ ಯೋ ಯಾವ ಜರಾಮರಣನಿರೋಧೋ, ಇಮೇ ದ್ವೇ ಧಮ್ಮಾ ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧಪರಿಯಾಪನ್ನಾ। ಧಮ್ಮಧಾತು ಧಮ್ಮಾಯತನಞ್ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ ನಿದ್ದೇಸೇನ ಧಾತೂಸು।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ? ಇಮಸ್ಸ ಸುತ್ತಸ್ಸ ದೇಸಿತಸ್ಸ ಆರಮ್ಭೋ। ಅಧಿಟ್ಠಾನೋತಿ ತಮೋತಿ ಭಗವಾ ಬ್ರವೀತಿ, ನ ಏಕಂ ಪುಗ್ಗಲಂ ದೇಸೇತಿ। ಯಾವತಾ ಸತ್ತಾನಂ ಗತಿ, ತತ್ಥ ಯೇ ದುಚ್ಚರಿತಧಮ್ಮೇನ ಉಪಪನ್ನಾ, ತೇ ಬಹುಲಾಧಿವಚನೇನ ತಮೋ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಯಾ ಜೋತಿ ಸಬ್ಬಸತ್ತೇಸು ಕುಸಲಧಮ್ಮೋಪಪತ್ತಿ ಸಬ್ಬಂ ತಂ ಜೋತೀತಿ ಅಭಿಲಪತಿ ಅಯಮೇಕತಾ ಪಚ್ಚಯೋ ಯೋನಿಸೋಮನಸಿಕಾರಪಞ್ಞತ್ತಿ ಚತುನ್ನಂ ಮಹಾಭೂತಾನಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಪಾಪಮಿತ್ತತಾ ಪಚ್ಚಯೋ, ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತು। ಕುಸಲಸ್ಸ ಕಲ್ಯಾಣಮಿತ್ತತಾ ಪಚ್ಚಯೋ, ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತು।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಸಮಾರೋಪನಾತಿ? ಇಧೇಕಚ್ಚೋ ನೀಚೇ ಕುಲೇ ಪಚ್ಚಾಜಾತೋ ಹೋತೀತಿ ನೀಚೇ ಕುಲೇ ಪಚ್ಚಾಜಾತೋ ರೂಪೇಸು ಸದ್ದೇಸು ಗನ್ಧೇಸು ರಸೇಸು ಫಸ್ಸೇಸು, ಸೋ ಉಪಪನ್ನೋ ಸಬ್ಬಮ್ಹಿ ಮಾನುಸ್ಸಕೇ ಉಪಭೋಗಪರಿಭೋಗೇ। ಜೋತಿ ಪಣೀತೇಸು ಕುಸಲೇಸು ಉಪಪನ್ನೋ ಸಬ್ಬಮ್ಹಿ ಮಾನುಸ್ಸಕೇ ಉಪಭೋಗಪರಿಭೋಗೇ ಉಪಪನ್ನೋತಿ।

೧೦೫. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಂ ಚ ಸುತ್ತಂ? ನ ತಂ ದಳ್ಹಂ ಬನ್ಧನಮಾಹು ಧೀರಾತಿ ಗಾಥಾ। ಕೇನ ಕಾರಣೇನ ತಂ ಬನ್ಧನಂ ದಳ್ಹಂ? ಚತೂಹಿ ಕಾರಣೇಹಿ ಇಸ್ಸರಿಯೇನ ಸಕ್ಕಾ ಮೋಚೇತುಂ ಧನೇನ ವಾ ಅಞ್ಞೇನ ವಾ ಯಾಚನಾಯ ವಾ ಪರಾಯನೇನ ವಾ। ಯೇಸು ಚ ಅಯಂ ರಾಗೋ ಮಣಿಕುಣ್ಡಲೇಸು ಪುತ್ತೇಸು ದಾರೇಸು ಚ ಯಾ ಅಪೇಕ್ಖಾ, ಇದಮಸ್ಸ ಚೇತಸಿಕಬನ್ಧನಂ। ತಂ ನ ಸಕ್ಕಾ ಇಸ್ಸರಿಯೇನ ವಾ ಧನೇನ ವಾ ಅಞ್ಞೇನ ವಾ ಯಾಚನಾಯ ವಾ ಪರಾಯನೇನ ವಾ ಮೋಚೇತುಂ। ನ ಚ ತತ್ಥ ಕೋಚಿ ಅತ್ಥಿ ಪಾಟಿಭೋಗೋ। ಇಮಿನಾ ಬನ್ಧನತೋ ಮೋಚಯಿತ್ವಾತಿ ದೇವೋ ವಾ ಮನುಸ್ಸೋ ವಾ ತದಿದಂ ಬನ್ಧನಂ ರಾಗಾನುಸಯೇನ ಚ ಛಸು ಬಾಹಿರೇಸು ಚ ಆಯತನೇಸು ಬನ್ಧತಿ। ರೂಪೇಸು ರೂಪತಣ್ಹಾ ಬನ್ಧತಿ, ಯಾವ ಧಮ್ಮೇಸು ಧಮ್ಮತಣ್ಹಾ। ಯೋ ಇಧ ಲೋಕೇ ಬನ್ಧೋ ಪರಲೋಕಸ್ಮಿಂ ಬನ್ಧೋ ನೀಯತಿ। ಸೋ ಬನ್ಧೋ ಜಾಯತಿ, ಬನ್ಧೋ ಮೀಯತಿ। ಬನ್ಧೋ ಅಸ್ಮಾ ಲೋಕಾ ಪರಂ ಲೋಕಂ ಗಚ್ಛತಿ। ನ ಸಕ್ಕಾ ಮೋಚೇತುಂ ಅಞ್ಞತ್ರ ಅರಿಯಮಗ್ಗೇನ ಇಮಞ್ಚ ಬನ್ಧನಂ। ಮರಣಭಾವಞ್ಚ ಉಪಪತ್ತಿಭಾವಞ್ಚ ಭಯತೋ ವಿದಿತ್ವಾ ಛನ್ದರಾಗಂ ಪಜಹತಿ। ಸೋ ಇಮಂ ಛನ್ದರಾಗಂ ಪಜಹಿತ್ವಾ ಅತಿಕ್ಕಮತಿ। ಅಯಞ್ಚ ಲೋಕೋ ಇತೋ ಪರಂ ದುತಿಯೋ।

ತತ್ಥ ಯಂ ಬನ್ಧನಾಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಹಾನಂ ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಉಭಯೇಸು ಠಾನೇಸು ವೀರಿಯಂ, ಗನ್ಧಪರಿವಾತೋ [ಗನ್ಧಪರಿವಸೋ (ಪೀ॰) ಗನ್ಧಪರಿವುತೋ (ಕ॰)] ಸುಮುನಿ ನೋಪಲಿಮ್ಪತಿ। ತಥೇವ ಪರಿಗ್ಗಹೇಸು ಪುತ್ತೇಸು ದಾರೇಸು ಚ ಅವೂಳ್ಹೋ ಸಲ್ಲೋತಿ ತಸ್ಸೇವ ತಣ್ಹಾಯ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಅಯಂ ತಣ್ಹಾಮೂಲಸ್ಸ ಪಹಾನಾ ವರೇ [ಅಹನಾವರೇ (ಪೀ॰), ಅಹನಾವರೋ (ಕ॰)] ಅಪ್ಪಮತ್ತೋತಿ ಕಾಮೋ ಪಮಾದವತ್ತತಿ ಪಹಾನಾಯ ನೇಕ್ಖಮ್ಮಾಭಿರತೋ ಅಪ್ಪಮಾದವಿಹಾರೀ ಭವತಿ। ತಸ್ಸ ಆಸಯಂ ಪಹಾನಾಯ ನೇವ ಇಮಂ ಲೋಕಂ ಆಸೀಸತಿ ನ ಪರಲೋಕಂ। ನ ಇಧಲೋಕಂ ನಿಸ್ಸಿತಂ, ಪಿಯರೂಪಂ ಸಾತರೂಪಂ ಆಕಙ್ಖತಿ। ನಾಪಿ ಪರಲೋಕಂ ನಿಸ್ಸಿತಂ ಪಿಯರೂಪಂ ಸಾತರೂಪಂ ಆಕಙ್ಖತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚತೇ “ನಾಸೀಸತೇ ಲೋಕಮಿಮಂ ಪರಂ ಲೋಕಞ್ಚಾ”ತಿ। ಯಂ ತಸ್ಸ ಪಹಾನಂ ತಂ ಛೇದನಂ ಅಟ್ಠಕವಗ್ಗಿಯೇಸು ಮುನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ಸೋ ಇಧ ವಿರೋಧೋ ಅಟ್ಠಕವಗ್ಗಿಯೇಸು ನಾಸೀಸನಂ ಇಧ ಅನಾಥಾ। ತಥಾಯಂ ತಣ್ಹಾಯ ತಸ್ಸ ಪರಿಗ್ಗಹಸ್ಸ ವತ್ಥುಕಾಮಸ್ಸ ಏಕಗಾಥಾಯ ಏತೇ ಸಬ್ಬೇ ಕಾಮಾ ದಸ್ಸಿತಾ। ತೇನ ಭಗವಾ ದೇಸೇತಿ “ಏತಮ್ಪಿ ಛೇತ್ವಾನ ಪರಿಬ್ಬಜನ್ತಿ ಅನಪೇಕ್ಖಿನೋ ಸಬ್ಬಕಾಮೇ ಪಹಾಯಾ”ತಿ। ಇಮಿಸ್ಸಾ ಗಾಥಾಯ ದ್ವಿಧಾ ನಿದ್ದೇಸೋ ಸಂಸನ್ದನನಿದ್ದೇಸೋ ಚ ಸಮಯನಿದ್ದೇಸೋ ಚ, ಯಥಾ ಅಯಂ ಗಾಥಾ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ, ಏವಂ ತಾಯ ಗಾಥಾಯ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ ವಿಸಜ್ಜನಾ। ಏವಂ ಗಾಥಾ ಸಬ್ಬಗಾಥಾಸು ಬ್ಯಾಕರಣೇಸು ವಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಂ ಸುತ್ತಂ।

೧೦೬. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದೇಸನಾ? ಇಮಂ ಸುತ್ತಂ ಕೇನಾಧಿಪ್ಪಾಯೇನ ದೇಸಿತಂ। ಯೇ ರಾಗಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ, ತೇ ಕಾಮೇ ಪಜಹಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ ಅಯಂ ತತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ? ಯಸ್ಸ ದಸವತ್ಥುಕಾ ಕಿಲೇಸಾ ಉತ್ತಿಣ್ಣಾ ವನ್ತಾ ವಿದಿತಾ। ಕತಮೇ ದಸವಿಧಾತಿ , ಕಿಲೇಸಕಾಮಾ ಚ ಓರಮ್ಭಾಗಿಯಉದ್ಧಮ್ಭಾಗಿಯಾ ಚ ಸಂಯೋಜನಾ ದಸವತ್ಥುಕಾನಿ ಆಯತನಾನಿ, ಅಯಂ ವಿಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಯುತ್ತಿ? ಯೇ ಸಾರತ್ತಾ ತೇ ಗಾಳ್ಹಬನ್ಧನೇನ ಬನ್ಧನ್ತಿ ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪದಟ್ಠಾನೋ? ಸಾರತ್ತೋ ಮಣಿಕುಣ್ಡಲೇಸು ಮಮಂಕಾರಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಪೇಕ್ಖಾತಿ ಅತೀತವತ್ಥುಸ್ಸ ಸರಾಗಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಏತಮ್ಪಿ ಛೇತ್ವಾತಿ ಭಾವನಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ? ಸಾರತ್ತಚಿತ್ತೋ ಮಣಿಕುಣ್ಡಲೇಸು ಯೋ ಅಹಂಕಾರೇ ವಿಸತ್ತೋ ಮಮಂಕಾರೇ ವಿಸತ್ತೋ, ಯೋ ಪುತ್ತದಾರೇ ಸಾರತ್ತೋ। ಖೇತ್ತವತ್ಥುಸ್ಮಿಂ ಸಾರತ್ತೋ। ಅಯಂ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಹಾರೋ? ಇಧ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಯೇ ನಿಬ್ಬಾನೇನ ಛನ್ದಿಕಾ ಭವಿಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇ ಪುತ್ತದಾರೇ ತಣ್ಹಂ ಪಜಹಿಸ್ಸನ್ತಿ। ಅಯಂ ತತ್ಥ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ? ಯಾ ಪುತ್ತದಾರೇ ತಣ್ಹಾ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯೇ ಉಪಾದಿನ್ನಕ್ಖನ್ಧಾ, ತೇ ಯೇ ಚ ಬಾಹಿರೇಸು ರೂಪೇಸು ರೂಪಪರಿಗ್ಗಹೋ, ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ, ಯಂ ತತ್ಥ ಛೇದನೀಯಂ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ। ಯೇನ ಭಿಜ್ಜತಿ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ವಿಭತ್ತೀತಿ ನತ್ಥಿ ವಿಭತ್ತಿಯಾ ಭೂಮಿ, ಪರಿವತ್ತನೋತಿ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ? ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ವೇವಚನೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಅತ್ಥಿ ತಣ್ಹಾ ಏಕೋ ಸತ್ತೋ ಓತಿಣ್ಣೋ ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಯಾವ ಜರಾಮರಣಂ। ಯಾ ತತ್ಥ ವೇದನಾ, ಅಯಂ ಅವಿಜ್ಜಾ ವಿಜ್ಜುಪ್ಪಾದಾ ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧೋ ಯಾವ ಜರಾಮರಣನಿರೋಧೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ? ಸುದ್ಧೋ ಗಾಥಾಯ ಆರಮ್ಭೋ। ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ? ನ ತಂ ದಳ್ಹಂ ಬನ್ಧನಮಾಹು ಧೀರಾತಿ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ನ ವೇಮತ್ತತಾಯ। ಚತ್ತಾರೋ ರಾಗಾ ಕಾಮರಾಗೋ ರೂಪರಾಗೋ ಭವರಾಗೋ ದಿಟ್ಠಿರಾಗೋ ಚಾತಿ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ಯೇಸಂ ರಾಗೋ ಮಣಿಕುಣ್ಡಲೇಸು ತಸ್ಸ ಸುಭಸಞ್ಞಾ ಹೇತು, ಅನುಬ್ಯಞ್ಜನಸೋ ಚ ನಿಮಿತ್ತಗ್ಗಾಹಿತಾ ಪಚ್ಚಯೋ। ಯಾಯ ತೇ ಛಿನ್ನಾನಿ ತಸ್ಸ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ಹೇತು, ನಿಮಿತ್ತಗ್ಗಹಣಅನುಬ್ಯಞ್ಜನಗ್ಗಹಣವಿನೋದನಂ ಪಚ್ಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ? ಸಾರತ್ತೋ ಮಣಿಕುಣ್ಡಲೇಸು ಸಮ್ಮೂಳ್ಹವಿಧೋ ದುಟ್ಠಾತಿಪಿ ಏತಮ್ಪಿ [ಏವಮ್ಪಿ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಛೇತ್ವಾನ ಪರಿಬ್ಬಜನ್ತೀತಿ ತಂ ಪರಿಞ್ಞಾತತ್ಥಂ ಪರಿವಜ್ಜಿತತ್ಥಂ ಪಜಹಿತಾ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ।

೧೦೭. ಯಂ ಚೇತಸಿಕಂ ಯಂ ಪಕಪ್ಪಿತಂ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಪಚ್ಚಯೋ, ಯಂ ವಾ ಚೇತಸಿಕಂ ಕಾಯಿಕಂ ಚೇತಸಿಕಂ ಕಮ್ಮಂ। ಕಿಂಕಾರಣಾ? ಚೇತಸಿಕಾ ಹಿ ಚೇತನಾ ಮನೋಕಮ್ಮಾತಿ ವುಚ್ಚತೇ, ಸಾ ಚೇತನಾಕಮ್ಮಂ, ಯಂ ಚೇತಸಿಕಂ ಇಮಂ ಕಾಯಿಕಞ್ಚ ವಾಚಸಿಕಞ್ಚ ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಕಮ್ಮಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ। ಕಾಯಕಮ್ಮಂ ವಚೀಕಮ್ಮಞ್ಚ ತಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಪಿಯಂ ಕಾಯೇನ ಚ ವಾಚಾಯ

ಚ ಆರಭತಿ ಪರಾಮಸತಿ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ। ಸಙ್ಕಪ್ಪನಾ ತೇ ತಿವಿಧಾ ಸಙ್ಖಾರಾ ಪುಞ್ಞಮಯಾ ಅಪುಞ್ಞಮಯಾ ಆನೇಞ್ಜಮಯಾ, ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ತೇ ಆರಮ್ಮಣಮೇತಂ ಹೋತಿ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಠಿತಿಯಾ। ಯಾ ಸುಭಸಞ್ಞಾ ಸುಖಸಞ್ಞಾ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ ಚ। ಇದಂ ಚೇತಸಿಕಂ। ಯಂ ರೂಪೂಪಗಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ತಿಟ್ಠತಿ ರೂಪಾರಮ್ಮಣಂ ರೂಪಪತಿಟ್ಠಿತಂ ನನ್ದೂಪಸೇಚನಂ ವುದ್ಧಿಂ ವಿರೂಳ್ಹಿಂ ವೇಪುಲ್ಲತಂ ಗಚ್ಛತಿ, ಅಯಂ ಸಙ್ಕಪ್ಪನಾ, ಇತಿ ಯಂ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತೀಸು ಠಿತಂ ಪರಮಾಭಿನಿಬ್ಬತ್ತಿಆರಮ್ಮಣವಸೇನ ಉಪಾದಾನಂ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಚೇತಸಿಕನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಠಿತಸ್ಸ ಅರೂಪಸ್ಸ ಯಾ ನಿಕನ್ತಿ ಅಜ್ಝೋಸಾನಂ, ಇದಮ್ಪಿ ಸಕಮ್ಪಿತಂ ಮನಾಪಿಕೇಸು ರೂಪೇಸು ಪಿಯರೂಪಸಾತರೂಪೇಸು ಆಭೋಗೋ, ಇದಂ ಚೇತಸಿಕಂ। ಯಂ ಚೇತೇತಿ ಸತ್ತೇಸು [ಸತ್ತಸು (ಪೀ॰)] ಮನಾಪಿಕೇಸು ಅಭಿಜ್ಝಾಕಾಯಗನ್ಥೋ ಪಟಿಘಾನುಸಯೇಸು ಬ್ಯಾಪಾದಕಾಯಗನ್ಥೋ ಸಬ್ಬೇ ಚತ್ತಾರೋ ಗನ್ಥಾ, ಅಯಂ ಪಞ್ಚಸು ಕಾಮಗುಣೇಸು ಪರಮಾಭಿನಿಪಾತೋ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಯಾ ಚೇತನಾ ಯಸ್ಸ ತತ್ಥ ಅಸ್ಸಾದಾನುಪಸ್ಸಿಸ್ಸ ಅನೇಕಾ ಪಾಪಕಾ ಅಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ಚಿತ್ತಂ ಅರೂಪವತಿಯೋ ಹೋನ್ತಿ। ಪುಗ್ಗಲೋ ರಾಗಾನುಬನ್ಧಿಭೂತೋ ತೇಹಿ ಕಿಲೇಸಕಾಮೇಹಿ ಯಥಾ ಕಾಮಕರಣೀಯೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಕಾಮೇಸು ಪಕಪ್ಪನಾ। ಏವಂ ಸಬ್ಬೇ ಚತ್ತಾರೋ ಓಘಾ। ಯಂ ತೇಹಿ ಕಾಮೇಹಿ ಸಂಯುತ್ತೋ ವಿಹರತಿ ಭಾವಿತೋ ಅಜ್ಝೋಸನ್ನೋ, ಅಯಂ ಚೇತನಾ। ಯಸ್ಸ ತಥಾಯಂ ಅವೀತರಾಗಸ್ಸ ಅಧಿಗತಪೇಮಸ್ಸ ತಸ್ಸ ವಿಪರಿಣಾಮಞ್ಞಥಾಭಾವಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ ಸೋಕಪರಿದೇವದುಕ್ಖದೋಮನಸ್ಸುಪಾಯಾಸಾ ದುಕ್ಖಾನುಪರಿವತ್ತಿತಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಹೋತಿ ಸರಿತಸ್ಸ ವಯಧಮ್ಮಸಮುಪ್ಪಾದೋ ಚಿತ್ತಂ ಪರಿಯಾದಿಯತಿ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪಕಪ್ಪಿತನ್ತಿ।

ಏಕಮೇಕಸ್ಸ ಚೇತೇತೀತಿ ಚ ಪಕಪ್ಪೇತಿ ಚ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಠಿತಿ ಯಾ ಹೋತಿ, ಸಾ ಚ ಠಿತಿ ದ್ವಿಧಾ ಆರಮ್ಮಣಟ್ಠಿತಿ ಚ ಆಹಾರಟ್ಠಿತಿ ಚ। ತತ್ಥ ಯಾ ಆರಮ್ಮಣಟ್ಠಿತಿ, ಅಯಂ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ । ಯಾ ಆಹಾರಟ್ಠಿತಿ ಯಾ ಪುನಬ್ಭವಾಭಿನಿಬ್ಬತ್ತಿಕಾ ಠಿತಿ ಯಾ ಚ ಪೋನೋಭವಿಕಾ ಠಿತಿ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಆರಮ್ಮಣಂ। ತಂ ಹೋತಿ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಠಿತಿಯಾ ತಸ್ಸ ವಿಞ್ಞಾಣಪಚ್ಚಯಾ ನಾಮರೂಪಂ ಯಾವ ಜರಾಮರಣಞ್ಚ ಚೇತೇತೀತಿ, ಅಥ ಚ ಪುನ ಪತ್ಥಯತೇ ಯತೋ ನ ಪೋನೋಭವಿಕಾ ಅನಾಗತವತ್ಥುಮ್ಪಿ, ಅಯಂ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ನ ಚೇತೇತೀತಿ ನ ಪತ್ಥಯತಿ ಅಥ ಚ ದೂಸೇತೀತಿ ದುವಿಧೋ ನಿದ್ದೇಸೋ। ಅಸ್ಸ ಪುಬ್ಬೇ ಹೋತಿ ತಂ ಚೇತಸಿಕಂ ತಂ ಪಕಪ್ಪಿತಂ ಅಸಮೂಹತಂ ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ, ಅಯಂ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಠಿತಿ ಹೋತಿ।

೧೦೮. ಅಥ ವಾ ತಸ್ಸ ಅನುಸಯಾ ಆವಿಭವನ್ತಿ ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ತಸ್ಸ ಪುನಬ್ಭವೋ ನಿಬ್ಬತ್ತತಿ। ಅಥ ವಾ ನಂ ಸಂಕಿಯತೇ ಅಪ್ಪೇತು ಆಗಾರೇ ವಾ, ಸುಖುಮಾ ವಾ ಸನ್ತಿ ವಾ ನ ಸಂಕಿಯತೇ ಕಾಮೇ ತಂ ಏವಂ ನಿಚ್ಚೇಸುಪಿ ಆಗಾರೇಸು ಜಾತೋ ಹೋತಿ। ತಂ ನಯತಿ ಯಂ ನೋ ಕಪ್ಪೇತುಂ ಏವಂ ಸಙ್ಖಾರಾ ಚೇತಿತಾ ಪಕಪ್ಪಿತಾ ಚ ಆರಮ್ಮಣಭೂತಾ ಹೋನ್ತಿ, ಯಾ ಚ ಚೇತನಾ ಯಾ ಚ ಪಕಪ್ಪನಾ ಯಞ್ಚ ವತ್ಥು ನಿಬ್ಬತ್ತಂ, ಉಭೋಪಿ ಏತೇ ಆರಮ್ಮಣಂ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ತಥಾ ಚೇತನಾಯ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪನಾಯ ಚ ಪತ್ಥನಾಯ ಚ ಭೂತಾ ಸತ್ತಾ ಚೇತೇತೀತಿ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇತಿ ಚ। ಯಂ ಗವೇಸನಾ ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ನ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇತಿ। ಕತಮೇ ಚ ಸತ್ತಾ ಭೂತಾ? ಯೇ ಚ ತನುಜಾತಅಣ್ಡಜಾಪಿ ಅಣ್ಡಕಾ ಅನುಭಿನ್ನಾ ಸಂಸೇದಜಾ ನ ಚ ಸಮ್ಭಿನ್ನಾ ಇಮೇ ಭೂತಾ। ಕತಮೇ ಸಮ್ಭವೇಸಿನೋ ಗಬ್ಭಗತಾ ಅಣ್ಡಗತಾ ಸಂಸರನ್ತೋ ಇಮೇ ನ ಚೇತೇತೀತಿ ನ ಪತ್ಥೇತಿ ನ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇತಿ। ಅನುಸಯೇ ನ ಚ ಪುನಬ್ಭವೋ ನಿಬ್ಬತ್ತೀತಿ? ಯೇ ಭೂತಾ ಸತ್ತಾ ಯೇ ಸಮ್ಭವೇಸಿನೋ, ತೇ ಥಾವರಾ। ಯೇ ವಾ ಸತೋ ಚೇತೇನ್ತಿ ಪತ್ಥೇನ್ತಿ ಚ ಯೇ ಥಾವರಾ। ತೇ ನ ಚ ಚೇತೇನ್ತಿ, ನ ಚ ಪತ್ಥೇನ್ತಿ, ನ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇನ್ತಿ, ಅನುಸಯೇನ ಚ ಸಂಸರನ್ತಿ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ಯೇ ಅರಿಯಪುಗ್ಗಲಾ ಸೇಕ್ಖಾ, ತತ್ಥ ತೇ ನ ಚ ಚೇತೇನ್ತಿ, ನ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇನ್ತಿ, ಅನುಸಯೇನ ಪುನ ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ಸುಖುಮಾ ಪಾಣಾ ಭೂಮಿಗತಾ ಉದಕಗತಾ ಚಕ್ಖುನೋ ಆಪಾಥಂ ನಾಗಚ್ಛನ್ತಿ, ತೇ ನ ಚ ಚೇತೇನ್ತಿ, ನ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇನ್ತಿ, ಅನುಸಯೇನ ಚ ಸಂಸರನ್ತಿ।

ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ಬಾಹಿಕಾ ಸಬ್ಬೇ ಭಿಕ್ಖೂ ಅಭಿಮಾನಿಕಾ, ತೇ ನ ಚ ಚೇತೇನ್ತಿ, ನ ಚ ಪತ್ಥಯನ್ತಿ, ಅನುಸಯೇನ ಚ ಸಂಸರನ್ತಿ, ನ ಚ ಚೇತೇನ್ತಿ, ನ ಚ ಸಙ್ಕಪ್ಪೇನ್ತಿ, ನ ಚ ಅನುಸೇನ್ತಿ। ಆರಮ್ಮಣಮ್ಪೇತಂ ನ ಹೋತಿ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಠಿತಿಯಾ।

ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸಮುಗ್ಘಾತಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ನ ಚ ಅನುಸೇತೀತಿ ಅನುಸಯಸಮುಗ್ಘಾತಂ ದಸ್ಸೇತಿ । ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ಓಳಾರಿಕಾನಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ನ ಚ ಅನುಸೇತೀತಿ ಸುಖುಮಾನಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ಯೇನ ಭೂಮಿ ಚ ನ ಚ ಪತ್ಥಯನ್ತೀತಿ ಸಕದಾಗಾಮೀ ಅನಾಗಾಮೀ, ನ ಚ ಅನುಸೇತೀತಿ ಅರಹಂ, ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ನ ಚ ಪತ್ಥಯತೀತಿ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ನ ಚ ಅನುಸಯತೀತಿ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧಸ್ಸ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ಅಪುಞ್ಞಮಯಾನಂ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ನ ಚ ಪತ್ಥಯತೀತಿ ಪುಞ್ಞಮಯಾನಂ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ನ ಚ ಅನುಸೇತೀತಿ ಆನೇಞ್ಜಮಯಾನಂ ಸಙ್ಖಾರಾನಂ ಪಹಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ, ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ಅನಞ್ಞಾತಞ್ಞಸ್ಸಾಮೀತಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ನ ಚ ಪತ್ಥಯತೀತಿ ಅಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ, ನ ಚ ಅನುಸಯತೀತಿ ಅಞ್ಞಾತಾವಿನೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಂ। ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ಮುದುಕಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಭಾವನಾ, ನ ಚ ಪತ್ಥಯತೀತಿ ಮಜ್ಝಇನ್ದ್ರಿಯಭಾವನಾ, ನ ಚ ಅನುಸೇತೀತಿ ಅಧಿಮತ್ತಾ ಇನ್ದ್ರಿಯಭಾವನಾ। ಅಯಂ ಸುತ್ತತ್ಥೋ।

೧೦೯. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದೇಸನಾ? ಇಧ ಸುತ್ತೇ ಚತ್ತಾರಿ ಸಚ್ಚಾನಿ ದೇಸಿತಾನಿ। ಯಞ್ಚ ಚೇತಯಿತಂ ಯಞ್ಚ ಪಕಪ್ಪಿತಂ ಅತ್ಥಿ ಏತಂ ಆರಮ್ಮಣಂ ಚಿತ್ತಂ ಪತಿಟ್ಠತಿ ವಿಚಿನತಿ [ವಿಚಿನಯತಿ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಯುಜ್ಜತಿ। ನ ಚ ಚೇತೇತೀತಿ ನ ಚ ಪತ್ಥಯತೀತಿ ಅತ್ಥಿ ಏವಂ ಆರಮ್ಮಣಂ ಅನುಸಯೇ ವಿಞ್ಞಾಣಮಿತಿ ವಿಚಿನಿಯತಿ ಯುಜ್ಜತಿ ನ ಚ ಚೇತೇತಿ ನ ಚ ಪತ್ಥಯತಿ। ಅನುಸಯಪ್ಪಹಾನಾ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿಂ ನ ಗವೇಸನ್ತಿ, ವಿಚಿಯನ್ತಂ ಯುಜ್ಜತಿ। ಅಯಂ ಯುತ್ತಿವಿಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪದಟ್ಠಾನೋ? ಚೇತನಾ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಚೇತನಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಙ್ಕಪ್ಪನಂ ಉಪಾದಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅನುಸಯೋ ಪರಿಯುಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ತೇಸಂ ಛನ್ದರಾಗವಿನಾಸಾಯ ಭಾವನಾ ಭವರಾಗಸ್ಸ ಪಹಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ? ಯಂ ಚೇತಸಿಕನ್ತಿ ವೇದಯಿತಂ ಪಕಪ್ಪಿತಂ ಉಗ್ಗಹಿತಂ ವಿಞ್ಞಾತಂ ತಬ್ಬಿಞ್ಞಾಣಂ ಆರಮ್ಮಣಮ್ಪಿ ಪಚ್ಚಯೋಪಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ? ಇಧ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಪುನಬ್ಭವಂ ನ ಇಚ್ಛನ್ತಿ, ತೇ ನ ಚೇತಯಿಸ್ಸನ್ತಿ ನ ಚ ಪತ್ಥಯಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ, ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

ಆವಟ್ಟೋತಿ ಯಾ ಚ ಚೇತನಾ ಪತ್ಥನಾ ಚ ಅನುಸಯೋ ಚ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿಪಹಾನಾ ಚ, ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ। ವಿಭತ್ತೀತಿ ನತ್ಥಿ ವಿಭತ್ತಿಯಾ ಭೂಮಿ। ಪರಿವತ್ತನಾ ಪನ ಪಟಿಪಕ್ಖಂ ಸುತ್ತಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ? ಚೇತನಾ ರೂಪಸಞ್ಚೇತನಾ ಯಾವಧಮ್ಮಸಞ್ಚೇತನಾ। ಯೋ ಅನುಸಯೋ, ತೇ ಸತ್ತ ಅನುಸಯಾ।

ಪಞ್ಞತ್ತೀತಿ ಚೇತನಾಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಸಙ್ಕಪ್ಪನಂ ಉಪಾದಾನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಅನುಸಯೋ ಹೇತುಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತೋ। ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿ ಉಪಪತ್ತಿಹೇತುಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಚೇತನಾ ಸಙ್ಕಪ್ಪನಾ ಅನುಸಯೋ

ಸಮುಚ್ಛೇದೋ ಛನ್ದರಾಗವಿನಯಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತೋ। ಪಠಮೇ ಕೇಚಿ ದ್ವೀಹಿ ಪರಿವತ್ತಕೇಹಿ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ಇದಪ್ಪಚ್ಚಯತಾಯ ಮಜ್ಝಪಞ್ಞತ್ತಿ।

ಓತರಣೋತಿ ದ್ವೀಹಿ ಪರಿವತ್ತಕೇಹಿ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ ಮಜ್ಝಿಮಕೇಹಿ ಮಗ್ಗೋ ಚ ನಿರೋಧೋ ಚ। ಸೋಧನೋತಿ ಸುತ್ತೇ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಆರಮ್ಭೋ।

ಅಧಿಟ್ಠಾನೋತಿ ಯಞ್ಚೇತಯಿತಂ ಸಬ್ಬಂ ಅಧಿಟ್ಠಾನೇನ ಏಕತ್ತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಸಙ್ಕಪ್ಪಿತನ್ತಿ ಉಪಾದಾನೇಕತ್ತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಏಕತ್ತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ।

ಪರಿಕ್ಖಾರೋತಿ ಸುಭಞ್ಚ ಆರಮ್ಮಣಂ ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಚೇತನಾ ಹೇತುಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಪತಿಟ್ಠಾನೋ ಧಮ್ಮೋ ಆರಮ್ಮಣಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ। ತಸ್ಸ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತುಪಚ್ಚಯತಾಯ ಪಚ್ಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ? ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ಸಞ್ಚಿತಂ ತತ್ಥ ಚೇತೇತಿ ವಿಸಜ್ಜನಾ ಇತಿ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ತಸ್ಸ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ವಿಞ್ಞಾಣಪಚ್ಚಯಾ ನಾಮರೂಪಂ ಯಾವ ಜರಾಮರಣಂ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ। ಆರಮ್ಮಣಮೇತಂ ನ ಹೋತಿ ವಿಞ್ಞಾಣಸ್ಸ ಠಿತಿಯಾ, ವಿಞ್ಞಾಣನಿರೋಧಾ ನಾಮರೂಪನಿರೋಧೋ, ನಾಮರೂಪನಿರೋಧಾ ಯಾವ ಜರಾಮರಣನಿರೋಧೋ।

೧೧೦. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ? ಅಯಂ ಲೋಕೋ [ಪಸ್ಸ ಉದಾ॰ ೩೦ ಉದಾನೇ] ಸನ್ತಾಪಜಾತೋ ಯಾವ ಯೇ ಹಿ ಕೇಚಿ ಸಮಣಾ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಾ ಭವೇನ ಭವಸ್ಸ ವಿಪ್ಪಮೋಕ್ಖಮಾಹಂಸು। ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯಂ ಉಪಧಿಂ ಹಿ ಪಟಿಚ್ಚ ದುಕ್ಖಮಿದಂ ಸಮ್ಭೋತಿ, ಯಾ ತಾ ಪನ ತಣ್ಹಾ ಪಹೀಯನ್ತಿ, ಭವಂ ನಾಭಿನನ್ದತೀತಿ ನಿಬ್ಬೇಧಸ್ಸ ನಿಬ್ಬುತಸ್ಸ [ನಿಚ್ಚುತಸ್ಸ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಭಿಕ್ಖುನೋ ಅನುಪಾದಾಯ ಪುನಬ್ಭವೋ ನ ಹೋತಿ। ಉಪಚ್ಚಗಾ ಸಬ್ಬಭವಾನಿ ತಾದೀತಿ ಅಸೇಕ್ಖಭಾಗಿಯಂ।

ತತ್ಥ ಸನ್ತಾಪಜಾತೋತಿ ರಾಗಜೋ ಸನ್ತಾಪೋ ದೋಸಜೋ ಮೋಹಜೋತಿ। ತೇಸಂ ಸತ್ತಾನಂ ಠಾನಂ ದಸ್ಸೇತಿ । ಲೋಕೋ ಸನ್ತಾಪಜಾತೋತಿ ಫಸ್ಸೋ ತಿವಿಧೋ ಸುಖವೇದನೀಯೋ ದುಕ್ಖವೇದನೀಯೋ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖವೇದನೀಯೋ। ತತ್ಥ ಸುಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ ರಾಗಸನ್ತಾಪೋ, ದುಕ್ಖವೇದನೀಯೋ ದೋಸಸನ್ತಾಪೋ, ಅದುಕ್ಖಮಸುಖವೇದನೀಯೋ ಮೋಹಸನ್ತಾಪೋ। ಯಥಾ ಚ ಭಗವಾ ಆಹ ಪಠಮಕಸ್ಸ ವಲಾಹಕಸ್ಸ ಗೋಮಗ್ಗೇ [ಕೋಮಗ್ಗೇ (ಪೀ॰ ಕ॰) ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೩.೩೫] ಯೇಹಿ ಗಹಪತಿಪುತ್ತ ರಾಗಜೇಹಿ ದೋಸಜೇಹಿ ಮೋಹಜೇಹಿ ಸನ್ತಾಪೇಹಿ ದುಕ್ಖಂ ಸುಪತಿ, ತೇ ಮಮ ಸನ್ತಾಪಾ ನ ಸನ್ತಿ।

ರೋಗಂ ವದತಿ ಅತ್ತತೋತಿ ತೇಹಿ ಸನ್ತಾಪೇಹಿ ಸನ್ತಾಪಿತೋ ತಿವಿಧಂ ವಿಪಲ್ಲಾಸಂ ಪಟಿಲಭತಿ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸಂ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸಂ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸಂ। ತತ್ಥ ಅಸುಭೇ ಸುಭನ್ತಿ ಸಞ್ಞಾವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ದುಕ್ಖೇ ಸುಖನ್ತಿ ಚಿತ್ತವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಅನಿಚ್ಚೇ ನಿಚ್ಚನ್ತಿ ಅನತ್ತನಿ ಅತ್ತಾತಿ ದಿಟ್ಠಿವಿಪಲ್ಲಾಸೋ।

ಯಥಾ ಚಿತ್ತಸ್ಸ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಸಞ್ಞಾದಿಟ್ಠೀತೇ ತಿವಿಧಾ ವಿತಕ್ಕಾ - ಚಿತ್ತವಿತಕ್ಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಸಞ್ಞಾವಿತಕ್ಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ದಿಟ್ಠಿವಿತಕ್ಕೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋಪಿ। ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಗೋಚರಾ ಗತಿಪತೇಯ್ಯಭೂಮಿ, ಯಥಾ ಹಿ ತಂ ಸಞ್ಜಾನಾತಿ ಯಥಾ ವಿಜಾನಾತಿ ಯಥಾ ಸಞ್ಜಾನಾತಿ ಚ ವಿಜಾನಾತಿ ಚ। ಯಥಾ ಖನ್ತಿ ಚೇತೇತಿ ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಸತ್ತಾ ಯೇಹಿ ಚತುಬ್ಬಿಧಂ ಅತ್ತಭಾವವತ್ಥುಂ ರೋಗಭೂತಂ ಗಣ್ಡಭೂತಂ "ಅತ್ತಾ"ತಿ ವದನ್ತಿ। ರೋಗಂ ವದತಿ ಅತ್ತತೋತಿ ಅಯಂ ಆವಟ್ಟೋ। ಯೇನ ಯೇನ ಹಿ ಮಞ್ಞತಿ ತತೋ ತಂ ಹೋತಿ ಅಞ್ಞಥಾತಿ ಸುಭನ್ತಿ ಮಞ್ಞತಿ ನ ತಥಾ ಹೋತಿ। ಏವಂ ಸುಖನ್ತಿ ನಿಚ್ಚಂ ಅತ್ತಾತಿ ಸೋ ಅಞ್ಞಥಾ ಭವಮೇವ ಸನ್ತಂ ಅನಾಗತಂ ಭವಂ ಪತ್ಥಯತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ಭವರಾಗೋ"ತಿ। ಭವಮೇವಾಭಿನನ್ದತಿ, ಯಂ ಅಭಿನನ್ದತಿ, ತಂ

ದುಕ್ಖನ್ತಿ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧೇ ನಿದ್ದಿಸಿಯತಿ। ಯಞ್ಚ ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಸೋಕಪರಿದೇವದುಕ್ಖಂ ತಸ್ಸ ಹಿ ಭಾವೇಸ್ಸತಿ। ಏತ್ತಾವತಾ ಸಂಕಿಲೇಸೋ ಹೋತಿ। ಪಹಾನತ್ಥಂ ಖೋ ಪನ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ ವುಸ್ಸತಿ। ತಿಣ್ಣಂ ಸನ್ತಾಪಾನಂ ಛನ್ದರಾಗವಿನಯೋ ಹೋತಿ।

ಉಪಧಿಂ ಹಿ ಪಟಿಚ್ಚ ದುಕ್ಖಮಿದಂ ಭವತೀತಿ ಯೇ ಭವಮೇವಾಭಿನನ್ದನ್ತಿ ಯಸ್ಸ ಭಾವೇಸ್ಸತಿ, ತಂ ದುಕ್ಖಂ ತಸ್ಸ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಪಹಾನಮಾಹ। ಸಬ್ಬಸೋ ಉಪಾದಾನಞ್ಚ ಯಂ ನತ್ಥಿ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಸಮ್ಭವೋತಿ ಚತ್ತಾರೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಯಥಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಉಪಾದಾನಮಾಹ। ತಸ್ಸ ಪಠಮೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಕಾಮುಪಾದಾನಂ, ದುತಿಯಂ ದಿಟ್ಠುಪಾದಾನಂ, ತತಿಯಂ ಸೀಲಬ್ಬತುಪಾದಾನಂ, ಚತುತ್ಥಂ ಅತ್ತವಾದುಪಾದಾನಂ, ತೇಸಂ ಯೋ ಖಯೋ ನತ್ಥಿ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಸಮ್ಭವೋ ಉಪಧಿ ನಿದಾನಂ ದುಕ್ಖನಿರೋಧಮಾಹ। ಏವಮೇತಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಸಮ್ಮಪ್ಪಞ್ಞಾಯ ಪಸ್ಸತೋ ವಿಭವತಣ್ಹಾ ನ ಹೋತಿ। ವಿಭವಂ ನಾಭಿನನ್ದತೀತಿ ದಸ್ಸನಭೂಮಿಂ ಮನ್ತೇತಿ ಸಬ್ಬಸೋ ತಣ್ಹಕ್ಖಯಂ ನಿಬ್ಬಾನನ್ತಿ ದ್ವೇ ವಿಮುತ್ತಿಯೋ ಕಥೇತಿ ರಾಗವಿರಾಗಞ್ಚ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಞ್ಚ। ತಸ್ಸ ಭಿಕ್ಖುನೋತಿ ಅನುಪಾದಿಸೇಸನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಂ ಮನ್ತೇತಿ। ಅಯಂ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಅತ್ಥನಿದ್ದೇಸೋ।

೧೧೧. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ? ಯಸ್ಸ ಯತ್ಥ ಪರಿಳಾಹೇತಿ ತಸ್ಸ ಪರಿಡಯ್ಹನ್ತಸ್ಸ ಸೋ ಯಥಾಭೂತಂ ನತ್ಥಿ ನಿಬ್ಬಿನ್ದತಿ ಚ, ಅಯಂ ವಿಚಯೋ ಚ ಯುತ್ತಿ ಚ। ಪದಟ್ಠಾನೋ ರಾಗಜೋ ಪರಿಳಾಹೋ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ದೋಸಜೋ ಪರಿಳಾಹೋ ಸುಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಮೋಹಜೋ ಪರಿಳಾಹೋ ಉಪೇಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ದೋಮನಸ್ಸಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ? ಫಸ್ಸಪರೇತೋ ವೇದನಾಪರೇತೋ ಸಞ್ಞಾಪರೇತೋಪಿ ಸಙ್ಖಾರಪರೇತೋಪಿ ಯೇನ ಯೇನ ಮಞ್ಞತಿ ಯದಿ ಸುಭನಿಮಿತ್ತೇನ ಯದಿ ಸುಖನಿಮಿತ್ತೇನ ಯದಿ ನಿಚ್ಚನಿಮಿತ್ತೇನ ಯದಿ ಅತ್ತನಿಮಿತ್ತೇನ ಅಸುಭೇ ಸುಭನ್ತಿ ಮಞ್ಞತಿ, ಏವಂ ಸಬ್ಬಂ ರಾಗಜೇ ಪರಿಳಾಹೇ ವುತ್ತೇ ಚತ್ತಾರೋ ಪರಿಳಾಹಾ ವುತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ। ರಾಗಜೋ ದೋಸಜೋ ಮೋಹಜೋ ದಿಟ್ಠಿಜೋ ಚ ರಾಗಂ ವದಾಮೀತಿ ಅತ್ತತೋ ವದತಿ। ಸಬ್ಬಾನಿ ಪನ್ನರಸ ಪದಾನಿ ಅನಿಚ್ಚಂ ದುಕ್ಖನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ? ಇಧ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಪರಿಳಾಹೇನ ನ ಅಚ್ಛನ್ತಿ ತೇ ಭವಂ ನಾಭಿನನ್ದನ್ತಿ। ಯೇ ಭವಂ ನಾಭಿನನ್ದನ್ತಿ, ತೇ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯಿಸ್ಸನ್ತಿ। ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಆವಟ್ಟೋ? ಸಂಕಿಲೇಸಭಾಗಿಯೇನ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯಞ್ಚ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯೇನ ಮಗ್ಗಞ್ಚ ನಿರೋಧಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ವಿಭತ್ತಿ? ಸನ್ತಾಪಜಾತೋ ರೋಗಜಾತೋ ರೋಗಂ ವದತಿ ಅತ್ತತೋ ತಂ ನ ಏಕಂಸೇನ ಹೋತಿ ಅಮನಸಿಕಾರಾ ಸನ್ತಾಪಜಾತೋ ಖೋ ನ ಚ ರೋಗಂ ಅತ್ತತೋ ವದತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿವತ್ತನೋ? ಪಕ್ಖಪಟಿಪಕ್ಖನಿದಸ್ಸನತ್ಥಂ ಭೂಮಿ ಪರಿವತ್ತನಾಯ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವೇವಚನೋ ಹಾರೋ? ರೋಗಞ್ಚ ಅತ್ತತೋ ವದತಿ ಸಲ್ಲಂ ಅತ್ತತೋ ವದತಿ। ಪನ್ನರಸ ಪದಾನಿ ಸಬ್ಬಾನಿ ವತ್ತಬ್ಬಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮಾ ಪಞ್ಞತ್ತಿ? ಸನ್ತಾಪಜಾತೋತಿ ದೋಮನಸ್ಸಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಬ್ಬೇ ವಚನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞಪೇತಿ। ರೋಗಂ ವದತಿ ಅತ್ತತೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಸಂಕಿಲೇಸಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞಪೇತಿ। ಯಂ ನಾಭಿನನ್ದತಿ, ತಂ ದುಕ್ಖನ್ತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸನಿಕ್ಖೇಪಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ತೇ ಅಕತಸತ್ತಾ ಲೋಕಾ ಮಜ್ಝೇನ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಓತರಣೋ? ಸನ್ತಾಪಜಾತೋತಿ ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ, ತೇ ಸಙ್ಖಾರಾ ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧಪರಿಯಾಪನ್ನಾ, ಧಾತೂಸು ಧಮ್ಮಧಾತು, ಆಯತನೇಸು ಧಮ್ಮಾಯತನಂ। ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಇತ್ಥಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪುರಿಸಿನ್ದ್ರಿಯಞ್ಚ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸೋಧನೋ? ಸುದ್ಧೋ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಆರಮ್ಭೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ಹಾರೋ? ಪರಿಳಾಹೋತಿ ಯೇ ಸತ್ತಾ ಲೋಕಾ ಏಕತ್ತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ತೇ ಅಕತಸತ್ತಾ ಲೋಕಾ ಮಜ್ಝೇನ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿಕ್ಖಾರೋ? ಸನ್ತಾಪಜಾತೋತಿ ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತು, ವಿಪಲ್ಲಾಸಞ್ಚ ಪಚ್ಚಯೋ। ತತ್ಥ ದ್ವೀಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಅತ್ತಾ ಅಭಿನಿವಿಟ್ಠಾ ಚಿತ್ತಞ್ಚ ಚೇತಸಿಕಞ್ಚ ಧಮ್ಮೇ ಉಭಯಾನಿ ತಸ್ಸ ವಿಪರೀತೇನ ಪರಾಮಸತೋ। ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ, ಚೇತಸಿಕೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ ಸಮುಗ್ಘಾತೇತಿ। ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ। ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಚೇತಸಿಕೇಸು ಧಮ್ಮೇಸು, ನ ತು ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ। ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಚಿತ್ತನ್ತಿ ವಾ ಮನೋತಿ ವಾ ವಿಞ್ಞಾಣನ್ತಿ ವಾ ಇದಂ ದೀಘರತ್ತಂ ಅಬ್ಭುಗ್ಗತಂ ಏತಂ ಮಮ, ಏಸೋಹಮಸ್ಮಿ, ಏಸೋ ಮೇ ಅತ್ತಾತಿ। ತತ್ಥ ಚೇತಸಿಕಾ ಧಮ್ಮಾನುಪಸ್ಸನಾ ಏಸಾಪಿ ಧಮ್ಮಸಞ್ಞಾ। ತಸ್ಸ ಕೋ ಹೇತು, ಕೋ ಪಚ್ಚಯೋ? ಅಹಂಕಾರೋ ಹೇತು, ಮಮಂಕಾರೋ ಪಚ್ಚಯೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಸಮಾರೋಪನೋ? ಅಯಂ ಲೋಕೋ ಸನ್ತಾಪಜಾತೋತಿ ಅಕುಸಲಂ ಮನ್ತೇತಿ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ನಾಮರೂಪಸ್ಸ ಪಚ್ಚಯೋ ಯಾವ ಜರಾಮರಣನ್ತಿ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ।

೧೧೨. ಏವಮೇತಂ ಯಥಾಭೂತಂ, ಸಮ್ಮಪ್ಪಞ್ಞಾಯ ಪಸ್ಸತಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಂ ಪಹಾನಂ। ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧೋ ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧಾ ಯಾವ ಜರಾಮರಣನಿರೋಧೋ, ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ।

ಚತ್ತಾರೋ ಪುಗ್ಗಲಾ [ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ४.೫] – ಅನುಸೋತಗಾಮೀ ಪಟಿಸೋತಗಾಮೀ ಠಿತತ್ತೋ, ತಿಣ್ಣೋ ಪಾರಙ್ಗತೋ ಥಲೇ ತಿಟ್ಠತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತಿ।

ತತ್ಥ ಯೋ ಅನುಸೋತಗಾಮೀ ಅಯಂ ಕಾಮೇ ಸೇವತಿ। ಪಾಪಞ್ಚ ಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ ಯಾವ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ । ಇದಂ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ, ಸೋ ಯೇವ ತಣ್ಹಾ, ಸೋ ತೇಹಿ ಕಾಮೇಹಿ ವುಯ್ಹತಿ ಅನುಸೋತಗಾಮೀತಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ತಾಹಿ ಗಮಿತೋ ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ತಸ್ಸ ಹೇತು ಅಕುಸಲಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ ಕಾಯೇನ ಚ ವಾಚಾಯ ಚ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪಾಪಕಮ್ಮಂ ಕರೋತೀತಿ। ತಸ್ಸ ತೀಣಿ ಸೋತಾನಿ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಸೀಲಬ್ಬತಪರಾಮಾಸೋ। ಇಮೇಹಿ ತೀಹಿ ಸೋತೇಹಿ ತಿವಿಧಧಾತುಯಂ ಉಪ್ಪಜ್ಜತಿ ಕಾಮಧಾತುಯಂ ರೂಪಧಾತುಯಂ ಅರೂಪಧಾತುಯಂ। ತೇನ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ಯೋ ಕಾಮೇ ನ ಪಟಿಸೇವತಿ। ಯೋ ಸೀಲವತಂ ನ ಪರಾಮಸತಿ। ಯೋ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠೀನಂ ಪಹಾನಾಯ ಕಾಮೇಸು ಯಥಾಭೂತಂ ಆದೀನವಂ ಪಸ್ಸತಿ। ಯೇನ ಚ ತೇ ಧಮ್ಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ। ಯಞ್ಚ ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ತಿಟ್ಠತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತಿ ಅರಹಂ ಕಿರ। ತತ್ಥ ಅರಹಂ ತಸ್ಸ ಪಾರಙ್ಗತೋ ಹೋತಿ, ಪಾರಙ್ಗತಸ್ಸ ಥಲೇ ತಿಟ್ಠತಿ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು। ಅನುಸೋತಗಾಮಿನೀತಿ ದಸ್ಸನಪ್ಪಹಾತಬ್ಬಾನಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಅಪ್ಪಹಾನಮಾಹ। ಪಟಿಸೋತಗಾಮಿನೀತಿ ಥಲೇ ದಿಟ್ಠೇಕಟ್ಠಾನಞ್ಚ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಮಾಹ, ಠಿತತ್ತೇನ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಓರಮ್ಭಾಗಿಯಾನಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಪಹಾನಮಾಹ। ತತ್ಥ ಅನುಸೋತಗಾಮಿನಾ ಮಗ್ಗರೂಪಿಮಾಹ। ಪಟಿಸೋತಗಾಮಿನಾ ಠಿತತ್ತೇನ ಚ ಮಗ್ಗಮಿತಿಮಾಹ। ಪಾರಙ್ಗತೇನ ಸಾವಕಾ ಅಸೇಕ್ಖಾ ಚ ಸಮ್ಮಾಸಮ್ಬುದ್ಧಾ ಚ ವುತ್ತಾ। ಅನುಸೋತಗಾಮಿನಾ ಸಕ್ಕಾಯಸಮುದಯಗಾಮಿನಿಂ ಪಟಿಪದಮಾಹ। ಪಟಿಸೋತಗಾಮಿನಾ ಠಿತತ್ತೇನ ಸಕ್ಕಾಯನಿರೋಧಗಾಮಿನಿಂ ಪಟಿಪದಮಾಹ। ಪಾರಙ್ಗತೇನ ದಸ ಅಸೇಕ್ಖಾ ಅರಹನ್ತಾ ಧಮ್ಮಾ ವುತ್ತಾ। ಅಯಂ ಸುತ್ತತ್ಥೋ।

೧೧೩. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದೇಸನಾ? ಇಮಸ್ಮಿಂ ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಚತ್ತಾರಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ದೇಸಿತಾನಿ। ತೇಧಾತುಕಲೋಕಸಮತಿಕ್ಕಮನಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಚಯೋ ಹಾರೋ? ಯೋ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ ಪಾಪಂ [ಪಾಪಕಂ (ಪೀ॰)] ಕರೇಯ್ಯಾತಿ ಯೋ ಚ ಕಾಮೇ ನ ಪಟಿಸೇವತಿ ಸೋ ಪಾಪಕಮ್ಮಂ ನ ಕರೇಯ್ಯಾತಿ ಯೋ ಚ ಇಮೇಹಿ ದ್ವೀಹಿ ಭೂಮೀಹಿ ಉತ್ತಿಣ್ಣೋ ಪಾರಙ್ಗತೋತಿ ಯಾ ವೀಮಂಸಾ ಅಯಂ ವಿಚಯೋ।

ಯುತ್ತೀತಿ ಯುಜ್ಜತಿ ಸುತ್ತೇಸು, ನಾಯುಜ್ಜತೀತಿ ಯಾ ವೀಮಂಸಾಯ, ಅಯಂ ಯುತ್ತಿ। ಪದಟ್ಠಾನೋತಿ ಅನುಸೋತಗಾಮಿನಾ ಸತ್ತನ್ನಂ ಸಂಯೋಜನಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಕಿರಿಯಾ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಮೂಲಾನಂ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಟಿಸೋತಗಾಮಿನಾ ಯಥಾಭೂತದಸ್ಸನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಠಿತತ್ತೇನ ಅಸಂಹಾರಿಯಾಯ [ಅಸಹಾರಿಯಾಯ (ಪೀ॰)] ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಪಾರಙ್ಗತೋತಿ ಕದಾಚಿ ಭೂಮಿಯಾ ಪದಟ್ಠಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ? ಯೋ ಅನುಸೋತಂ ಗಚ್ಛತಿ ತಣ್ಹಾವಸೇನ। ಸಬ್ಬೇಸಮ್ಪಿ ಕಿಲೇಸಾನಂ ವಸೇನ ಗಚ್ಛತಿ। ಯೋ ಪಟಿಸೋತಂ ವಾಯಮತಿ। ತಣ್ಹಾಯ ಸಬ್ಬೇಸಮ್ಪಿ ಸೋ ಕಿಲೇಸಾನಂ ವಾಯಮತಿ ಪಟಿಸೋತಂ। ಯೋ ಅತ್ತನಾ ಠಿತೋ ಕಾಯೇನಪಿ ಸೋ ಠಿತೋ ವಾಚಾಚಿತ್ತೇನಪಿ ಸೋ ಠಿತೋ। ಅಯಂ ಲಕ್ಖಣೋ ಹಾರೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಚತುಬ್ಯೂಹೋ? ಇಧ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಅನುಸೋತಗಾಮಿನಿಯಾ ಪಟಿಪದಾಯ ನಾಭಿರಮಿಸ್ಸನ್ತಿ, ತೇ ಪಟಿಸೋತಂ ವಾಯಮಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ ಯಾವ ಕದಾಚಿ ಭೂಮಿಯಂ, ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಆವಟ್ಟೋತಿ ಇಧ ಸುತ್ತೇ ಚತ್ತಾರಿ ಸುತ್ತಾನಿ ದೇಸಿತಾನಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ವಿಭತ್ತಿ ಹಾರೋ? ಯೋ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ ಪಾಪಞ್ಚ ಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ। ಸೋ ಅನುಸೋತಗಾಮೀತಿ ನ ಏಕಂಸೇನ ಸೋತಾಪನ್ನೋಪಿ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ। ತಂ ಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಪಾಪಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ। ಕಿಞ್ಚಾಪಿ ಸೇಕ್ಖೋಪಿ ಕರೇಯ್ಯ ಪಾಪಂ ಯಥಾ ಸುತ್ತೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ನ ಚ ಸೋ ಅನುಸೋತಗಾಮೀ, ಇದಂ ವಿಭಜ್ಜಬ್ಯಾಕರಣೀಯಂ। ನ ಚ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ ನ ಚ ಪಾಪಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ ಪಟಿಸೋತಗಾಮೀ ನ ಚ ಏಕಂಸೇನ ಸಬ್ಬೇ ಬಾಹಿರಕೋ ಕಾಮೇಸು ವೀತರಾಗೋ ನ ಚ ಕಾಮೇ ಪಟಿಸೇವತಿ, ತೇನ ಚ ಪಾಪಕಮ್ಮಂ ಕರೋತಿ ಅನುಸೋತಗಾಮೀ ಪಟಿಸೋತಗಾಮೀ, ಅಯಂ ವಿಭತ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಪರಿವತ್ತನೋ ಹಾರೋ? ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ। ವೇವಚನೋತಿ ಕಾಮೇಸು ವತ್ಥುಕಾಮಾಪಿ ಕಿಲೇಸಕಾಮಾಪಿ ರೂಪಸದ್ದಗನ್ಧರಸಫಸ್ಸಪುತ್ತದಾರದಾಸಕಮ್ಮಕರಪೋರಿಸಞ್ಚ ಪರಿಗ್ಗಹಾ।

ಪಞ್ಞತ್ತೀತಿ ಸಬ್ಬೇ ಪುಥುಜ್ಜನಾ ಏಕತ್ತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಅನುಸೋತಗಾಮೀತಿ ಕಿಲೇಸಸಮುದಾಚಾರಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಯೇ ಪನ ಸೇಕ್ಖಾ ಪುಗ್ಗಲಾ, ತೇ ನಿಬ್ಬಾನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ [ನಿಟ್ಠಾನಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ (ಕ॰)] ಪಞ್ಞತ್ತಾ। ಯೇ ಪನ ಅನಾಗಾಮೀ, ತೇ ಅಸಂಹಾರಿಯ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞತ್ತಿ।

ಓತರಣೋತಿ ಯೋ ಅನುಸೋತಗಾಮೀ, ಸೋ ದುಕ್ಖಂ। ಯೇ ತಸ್ಸ ಧಮ್ಮಾ, ತೇ ದುಕ್ಖಸ್ಸ ಸಮುದಯೋ। ಯಂ ರೂಪಂ, ಅಯಂ ರೂಪಕ್ಖನ್ಧೋ, ಏವಂ ಪಞ್ಚಪಿ ಖನ್ಧಾ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ, ತೇ ಕಿಲೇಸಾ ಸಙ್ಖಾರಕ್ಖನ್ಧಪರಿಯಾಪನ್ನಾ ಧಮ್ಮಾಯತನಂ ಧಮ್ಮಧಾತು ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಚ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ಸೋಧನೋತಿ ಯೇನಾರಮ್ಭೇನ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ದೇಸಿತಂ, ಸೋ ಆರಮ್ಭೋ ಸಬ್ಬೋ ಸುದ್ಧೋ।

ಅಧಿಟ್ಠಾನೋತಿ ಪಟಿಸೋತಗಾಮಿನಾ ಸಬ್ಬೇ ಸೋತಾಪನ್ನಾ ಏಕತ್ತೇನ ವಾ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾ ರಾಗಾನುಸಯಪಟಿಸೋತಗಾಮಿನೋ ಸೇಕ್ಖಾವ ಮಗ್ಗೋ ಚ ಸೇಕ್ಖೋ ಚ ಪುಗ್ಗಲೋ ಠಿತತ್ತೋತಿ।

ವೀತರಾಗೋ ಏಕತ್ತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತೋ। ಪಾರಙ್ಗತೋತಿ ಸಬ್ಬೇ ಅರಹನ್ತೋ ಸಬ್ಬೇ ಪಚ್ಚೇಕಬುದ್ಧಾ ಸಮ್ಮಾಸಮ್ಬುದ್ಧಾ ಚ ಏಕತ್ತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ಪರಿಕ್ಖಾರೋತಿ ಅನುಸೋತಗಾಮಿನೋ ಪಾಪಮಿತ್ತಪಚ್ಚಯೋ ಕಾಮಪರಿಯುಟ್ಠಾನಂ ಹೇತು। ಪಟಿಸೋತಗಾಮಿನೋ ದ್ವೇ ಹೇತೂ ದ್ವೇ ಪಚ್ಚಯಾ ಚ ಯಾವ ಸಮ್ಮಾದಿಟ್ಠಿಯಾ ಉಪ್ಪಾದಾಯದಿಟ್ಠಿ [ಉಪಾದಾಯದಿಟ್ಠಿ (ಪೀ॰)], ತಸ್ಸ ಪಟಿಲದ್ಧಮಗ್ಗೋ ಹೇತು ಆರಮ್ಭೋ ಪಚ್ಚಯೋ ಕಾಯಿಕೋ ಚೇತಸಿಕಸ್ಸ ಕೋಟ್ಠಾಸೋ ಚ। ಸಮಾರೋಪನೋತಿ ವಿಭತ್ತಿ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ನತ್ಥಿ ಸಮಾರೋಪನಾಯ ಭೂಮಿ।

೧೧೪. ಪಞ್ಚಾನಿಸಂಸಾ ಸೋತಾನುಗತಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ [ಪಸ್ಸ ಅ॰ ನಿ॰ ೪.೧೯೧] ಯಾವ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾನಂ ಸುತ್ತಂ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಯುಞ್ಜತೋ ಘಟೇನ್ತಸ್ಸ ವಾಯಮತೋ ಗಿಲಾನೋ ಮರಣಕಾಲೇ ದೇವಭೂತೋ ಪಚ್ಚೇಕಬೋಧಿಂ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಸೋತಾನುಗತಾತಿ ಸದ್ಧಮ್ಮಸ್ಸವನೇನ ಕತಂ ಹೋತಿ। ನ ಚ ಅಧಿಪಞ್ಞಾಧಮ್ಮವಿಪಸ್ಸನಾಯ ತಸ್ಸ ಚಿತ್ತಂ ತಸಿತಂ ಹೋತಿ, ನ ಚ ಅನಿಬ್ಬಿದ್ಧತ್ತಂ, ಇದಂ ಚ ಸುತ್ತಂ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ದೇಸಿತಂ, ಸದ್ಧಾನುಸಾರಿನೋ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ ಧಮ್ಮಾನುಸಾರಿನೋ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯಸ್ಸ ಚ। ಯೋ ಪನ ಮೋಹಚರಿತೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ನ ಸಕ್ಕೋತಿ ಯುಞ್ಜಿತುಂ ಘಟಿತುಂ ವಾಯಮಿತುಂ ಯಥಾಭೂತಂ ಯಥಾಸಮಾಧಿಕಾ ವಿಮುತ್ತಿ ತಂ ಖಣಂ ತಂ ಲಯಂ ತಂ ಮುಹುತ್ತಂ ಫಲಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಸಾಧು ಪರಿಹಾಯತಿ ಪರೋ ತಂ ದುಯ್ಹತಿ, ನೋ ತು ಸುಖಅವಿಪಾಕಿನೀ ಭವತಿ । ತಸ್ಸ ದಿಟ್ಠೇ ಯೇವ ಚ ಧಮ್ಮೇ ಉಪಪಜ್ಜಅಪರಾಪರಿಯವೇದನೀಯಂ। ತತ್ಥ ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಧಮ್ಮಾನುಸಾರೀ ತಸ್ಸ ಯದಿ ಸೋತಾನುಗತಾ ಧಮ್ಮಾ ಹೋನ್ತಿ ಸೋ ಯುಞ್ಜನ್ತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಯೋ ಧಮ್ಮಾನುಸಾರೀ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ, ಸೋ ಗಿಲಾನೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಯೋ ಸದ್ಧಾನುಸಾರೀ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯೋ, ಸೋ ಮರಣಕಾಲಸಮಯೇ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಯೋ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯೋ, ಸೋ ದೇವಭೂತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಯದಾ ದೇವಭೂತೋ ನ ಪಾಪುಣಾತಿ, ನ ಸೋ ತೇನೇವ ಧಮ್ಮರಾಗೇನ ತಾಯ ಧಮ್ಮನನ್ದಿಯಾ ಪಚ್ಚೇಕಬೋಧಿಂ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಯೋ ಸೋತಾನುಗತೇಸು ಯುಞ್ಜತಿ ಘಟೇತಿ ವಾಯಮತಿ, ಸೋ ಪುಬ್ಬಾಪನ್ನೇನ ವಿಸೇಸಂ ಸಞ್ಜಾನಾತಿ, ಸಞ್ಜಾನನ್ತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಸಚೇ ಪನ ಗಿಲಾನಸ್ಸ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೋತಿ, ತತ್ಥ ಯುಞ್ಜನ್ತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಸಚೇ ಪನಸ್ಸ ಮರಣಕಾಲೇ ಸಂವಿಗ್ಗೋ ಹೋತಿ, ತತ್ಥ ಯುಞ್ಜನ್ತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ಸಚೇ ಪನ ನ ಕತ್ಥಚಿ [ಕತ್ಥ (ಪೀ॰ ಕ॰), ತತ್ಥ (ಕ॰)] ಸಂವೇಗೋ ಹೋತಿ, ತಸ್ಸ ದೇವಭೂತಸ್ಸ ಸುಖಿನೋ ಧಮ್ಮಭೂತಾ ಪಾದಾ ಏವಂ ಅವಿಲಪತಿ। ಸೋ ಏವಂ ಜಾನಾತಿ "ಅಯಂ ಸೋ ಧಮ್ಮವಿನಯೋ ಯತ್ಥ ಮಯಂ ಪುಬ್ಬೇ ಮನುಸ್ಸಭೂತಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯಂ ಚರಿಮ್ಹಾ"ತಿ। ಅಥ ದೇವಭೂತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ। ದಿಬ್ಬೇಸು ವಾ ಪಞ್ಚಸು ಕಾಮಗುಣೇಸು ಅಜ್ಝೋಸಿತೋ ಹೋತಿ ಪಮಾದವಿಹಾರೀ, ಸೋ ತೇನ ಕುಸಲಮೂಲೇನ ಪಚ್ಚೇಕಬೋಧಿಂ ಪಾಪುಣಾತಿ।

ಯಾ ಪರತೋಘೋಸೇನ ವಚಸಾ ಸುಪರಿಚಿತಾ, ಅಯಂ ಸುತಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ। ಯೇ ಪನ ಧಮ್ಮಾ ಹೋನ್ತಿ ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾ, ಅಯಂ ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ। ಯಂ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾ, ಅಯಂ ಭಾವನಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ । ಯಂ ಸೋತಾನುಗತಾ ವಚಸಾ ಪರಿಚಿತಾ ಹೋನ್ತಿ, ಸೋ ಚ ದಿಟ್ಠೇ ಯೇವ ಧಮ್ಮೇ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯೀ, ಅಯಂ ಅರಹಂ ಪುಗ್ಗಲೋ। ಯೋ ಉಪಪಜ್ಜತಿ ದೇವಭೂತೋ ಪಾಪುಣಾತಿ, ತತ್ಥ ಚ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಯತಿ, ಅಯಂ ಅನಾಗಾಮೀ। ಯೋ ತೇನ ಕುಸಲಮೂಲೇನ ಪಚ್ಚೇಕಬೋಧಿಂ ಪಾಪುಣಾತಿ, ಅಯಂ ಪುಬ್ಬಯೋಗಸಮ್ಭಾರಸಮ್ಭೂತೋ ಪುಗ್ಗಲೋ।

ಸೋತಾನುಗತಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಪಠಮಂ ವಿಮುತ್ತಾಯತನಂ, ವಚಸಾ ಪರಿಚಿತಾತಿ ದುತಿಯಂ ತತಿಯಞ್ಚ ವಿಮುತ್ತಾಯತನಂ, ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾತಿ ಚತುತ್ಥಂ ವಿಮುತ್ತಾಯತನಂ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾತಿ ಪಞ್ಚಮಂ ವಿಮುತ್ತಾಯತನಂ।

ಸೋತಾನುಗತಾಯ ವಿಮುತ್ತಿಯಾ ವಚಸಾ ಯಾ ವಾಚಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾ ಅನುಪುಬ್ಬಧಮ್ಮಸ್ಸ ಸೋತೇನ ಸುತ್ವಾ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೇ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ।

ಸೋತಾನುಗತಾ ಧಮ್ಮಾ ಬಹುಸ್ಸುತಾ ಹೋನ್ತೀತಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಇದಂ ಪಠಮಂ ಸದ್ಧಾಪದಾನಂ ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾತಿ ಪಟಿಸಲ್ಲಾನಬಹುಲೋ ವಿಹರತಿ, ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಂ। ಇದಂ ದುತಿಯಂ ಸದ್ಧಾಪದಾನಂ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾತಿ ಅನಾಸವಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಯಾ ನಾಪರಂ ಇತ್ಥತ್ತಾಯಾತಿ ಪಜಾನಾತೀತಿ। ಇದಂ ತತಿಯಂ ಸದ್ಧಾಪದಾನಂ।

ಸೋತಾನುಗತಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಸೇಕ್ಖಂ ಸತ್ಥಾ ದಸ್ಸೇತಿ। ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾತಿ ಅರಹತ್ತಂ ಸತ್ಥಾ ದಸ್ಸೇತಿ। ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾತಿ ತಥಾಗತಂ ಅರಹನ್ತಂ ಸಮ್ಮಾಸಮ್ಬುದ್ಧಂ ಸತ್ಥಾ ದಸ್ಸೇತಿ।

ಸೋತಾನುಗತಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಕಾಮಾನಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾತಿ ರೂಪಧಾತುಯಾ ನಿಸ್ಸರಣಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾತಿ ತೇಧಾತುಕಾನಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ ದಸ್ಸೇತಿ। ಅಯಂ ಸುತ್ತತ್ಥೋ।

೧೧೫. ತತ್ಥ ಕತಮೋ ದೇಸನಾಹಾರೋ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ತಯೋ ಏಸನಾ ದೇಸಿತಾ ಸೋತಾನುಗತೇಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ವಚಸಾ ಪರಿಚಿತೇಹಿ ಕಾಮೇಸನಾಯ ಸಮಥಮಗ್ಗೋ। ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧೇಹಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯೇಸನಾಯ ಸಮಥಮಗ್ಗೋ।

ವಿಚಯೋತಿ ಯಥಾ ಸುತ್ತಂ ಮನಸಿಕರೋನ್ತೋ ವಿಚಿನನ್ತೋ ಸುತಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪಟಿಲಭತಿ। ಯಥಾ ಚ ಸೋ ಮನಸಿಕರೋತೀತಿ ಯಥಾ ಸುತಧಮ್ಮಾ ತದಾ ಚಿನ್ತಾಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪಟಿಲಭತಿ। ಯಥಾ ದಿಟ್ಠೇವ ಧಮ್ಮೇ ಮನಸಿಕರೋತಿ ತದಾ ಭಾವನಾಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪಟಿಲಭತಿ। ಅಯಂ ವಿಚಯೋ।

ಸುತೇನ ಸುತಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪಟಿಲಭತಿ। ಚಿನ್ತಾಯ ಚಿನ್ತಾಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಭಾವನಾಯ ಭಾವನಾಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪಟಿಲಭತಿ। ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ।

ಪದಟ್ಠಾನೋತಿ ಸೋತಾನುಗತಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ವಚಸಾ ಪರಿಚಿತಾತಿ ಯುಞ್ಜನಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾತಿ ಧಮ್ಮಾನುಧಮ್ಮಾಯ ವಿಪಸ್ಸನಾಯ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾತಿ ಪಞ್ಞಾಯಪಿ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾ ದಿಟ್ಠಿಯಾಪಿ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾ।

ಚತುಬ್ಯೂಹೋತಿ ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಇಮಾಹಿ ದ್ವೀಹಿ ಪಞ್ಞಾಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತಾ ತೇಹಿ…।

ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಮಗ್ಗಫಲಂ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಞ್ಚ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಂ ಮನ್ತೇತಿ, ದಾನೇನ ಓಳಾರಿಕಾನಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ಪಹಾನಂ ಮನ್ತೇತಿ। ಸೀಲೇನ ಮಜ್ಝಿಮಾನಂ, ಪಞ್ಞಾಯ ಸುಖುಮಕಿಲೇಸಾನಂ ಮನ್ತೇತಿ, ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಕತಾ ಚ ಭೂಮಿ।

> ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತಿ।
> ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಮಗ್ಗೋ ವುತ್ತೋ।
> ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಮಗ್ಗಫಲಮಾಹ॥

ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋತಿ ತೀಹಿ ಪದೇಹಿ ಲೋಕಿಕಂ ಕುಸಲಮೂಲಂ ವುತ್ತಂ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಲೋಕುತ್ತರಂ ಕುಸಲಮೂಲಂ ವುತ್ತಂ।

ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಪುಥುಜ್ಜನಭೂಮಿಂ ಮನ್ತೇತಿ। ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಸೇಕ್ಖಭೂಮಿಂ ಮನ್ತೇತಿ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಅಸೇಕ್ಖಭೂಮಿ ವುತ್ತಾ।

ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಮಗ್ಗನಿಯಾ ಪಟಿಪದಾ ವುತ್ತಾ। ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಸೇಕ್ಖವಿಮುತ್ತಿ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಅಸೇಕ್ಖವಿಮುತ್ತಿ।

ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ದಾನಕಥಂ ಸೀಲಕಥಂ ಮಗ್ಗಕಥಂ ಲೋಕಿಕಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ದೇಸನಮಾಹ। ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಲೋಕೇ ಆದೀನವಾನುಪಸ್ಸನಾ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಸಾಮುಕ್ಕಂಸಿಕಾಯ ಧಮ್ಮದೇಸನಾಯಪಿ ಪಟಿವಿದ್ಧಾ।

ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಪಾಣಾನಂ ಅಭಯದಾನೇನ ಪಾಣಾತಿಪಾತಾ ವೇರಮಣಿಸತ್ತಾನಂ ಅಭಯಂ ದೇತಿ। ಏವಂ ಸಬ್ಬಾನಿ ಸಿಕ್ಖಾಪದಾನಿ ಕಾತಬ್ಬಾನಿ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಸೀಲೇ ಪತಿಟ್ಠಾಯ ಚಿತ್ತಂ ಸಂಯಮೇತಿ, ತಸ್ಸ ಸಂಯಮತೋ ಪಾರಿಪೂರಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ದ್ವೇ ವಿಮುತ್ತಿಯೋ। ಅಯಂ ಸುತ್ತನಿದ್ದೇಸೋ।

೧೧೬. ತತ್ಥ ಕತಮಾ ದೇಸನಾ? ಇಮಮ್ಹಿ ಸುತ್ತೇ ಕಿಂ ದೇಸಿತಂ? ದ್ವೇ ಸುಗತಿಯೋ ದೇವಾ ಚ ಮನುಸ್ಸಾ ಚ, ದಿಬ್ಬಾ ಚ ಪಞ್ಚಕಾಮಗುಣಾ, ಮಾನುಸ್ಸಕಾ ಚ। ದ್ವೀಹಿ ಪದೇಹಿ ನಿದ್ದೇಸೋ। ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತಿ, ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಮಗ್ಗೋ ವುತ್ತೋ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ದ್ವೇ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತುಯೋ ದೇಸಿತಾ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಾ ಚ ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾ ಚ। ಅಯಂ ದೇಸನಾ।

ವಿಚಯೋತಿ ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಇಮಿನಾ ಪಠಮೇನ ಪದೇನ ದಾನಮಯಿಕಪುಞ್ಞಕಿರಿಯವತ್ಥು ವುತ್ತಂ। ತೇನಸ್ಸ ಆನನ್ತರಿಯಾನಂ ಕುಸಲಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ। ದುತಿಯೇನ ಪದೇನ... ಯನ್ತಿ, ನಿಯ್ಯಾನಿಕಂ ಸಾಸನನ್ತಿ, ಅಯಂ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ। ಅಸ್ಸವನೇನ ಚ ಅಮನಸಿಕಾರೇನ ಚ ಅಪ್ಪಟಿವೇಧೇನ ಚ ಸಕ್ಕಾಯಸಮುದಯಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ ವುತ್ತಾ। ಸವನೇನ ಚ ಮನಸಿಕಾರೇನ ಚ ಪಟಿವೇಧೇನ ಚ ಸಕ್ಕಾಯನಿರೋಧಗಾಮಿನೀ ಪಟಿಪದಾ ವುತ್ತಾ। ಅಯಂ ಆವಟ್ಟೋ।

ವಿಭತ್ತೀತಿ ಏಕಂಸಬ್ಯಾಕರಣೀಯೋ। ನತ್ಥಿ ತತ್ಥ ವಿಭತ್ತಿಯಾ ಭೂಮಿ। ಪರಿವತ್ತನಾತಿ ಯೇ ಪಞ್ಚಾನಿಸಂಸಾ, ತೇ ಪಞ್ಚಾದಿನಾ ಪಟಿಪಕ್ಖೇನ ತೇನೇವ ದಿಟ್ಠೇವ ಧಮ್ಮೇ ಪಾಪುಣಾತಿ, ತಂ ಉಪಪಜ್ಜಮಾನಾ ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ।

ವೇವಚನನ್ತಿ ಸೋತಾನುಗತಾ ಧಮ್ಮಾತಿ ಯಂ ಸುತ್ತಂ ದಿಟ್ಠಮ್ಪಿ ಪಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ವಿಞ್ಞತ್ತಮ್ಪಿ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಮ್ಪಿ ವಿಭಾವಿತಮ್ಪಿ।

ಪಞ್ಞತ್ತೀತಿ ಸೋತಾನುಗತಾಧಮ್ಮಾತಿ ದೇಸನಾ ಅವಿಜ್ಜಾಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಮನಸಿಕಾರೋ ಪಾಮೋಜ್ಜಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತೋ, ದಿಟ್ಠಧಮ್ಮಾಪಿ ಆನಿಸಂಸಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ಓತರಣೋತಿ ತಿಸ್ಸೋ ಪಞ್ಞಾ ವಚಸಾ ಪರಿಚಿತೇಸು ಸುತಮಯೀಪಞ್ಞಾ ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತೇಸು ಚಿನ್ತಾಮಯೀಪಞ್ಞಾ ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾಸು ಭಾವನಾಮಯೀಪಞ್ಞಾ। ಇಮಾನಿ ಅರಿಯಸಚ್ಚಾನಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ವಿಜ್ಜುಪ್ಪಾದಾ ಅವಿಜ್ಜಾನಿರೋಧೋ ಪಟಿಚ್ಚಸಮುಪ್ಪಾದೋ ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ತೀಣಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ, ಆಯತನೇಸು ಧಮ್ಮಾಯತನಪರಿಯಾಪನ್ನಾ ಧಾತೂಸು ಧಮ್ಮಧಾತುಪರಿಯಾಪನ್ನಾತಿ। ಸೋಧನೋತಿ ಯೋ ಆರಮ್ಭೋ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಪವೇಸೋ ನಿಯುತ್ತೋ।

ಅಧಿಟ್ಠಾನೋತಿ ಪಞ್ಞಾನಿಸಂಸಾತಿ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಾ ಆನಿಸಂಸಾ ಸೋತಾ ಅನುಗತಾತಿ ವೇಮತ್ತತಾಯ ಅರಿಯವೋಹಾರೋ ಪಞ್ಞತ್ತೋ, ಧಮ್ಮೇ ಚ ಸವನನ್ತಿ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ।

ಪರಿಕ್ಖಾರೋತಿ ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಸ್ಸ ಪಯಿರುಪಾಸನಾ ಪಚ್ಚಯೋ, ಸದ್ಧಾ ಹೇತು। ಮನಸಾ ಅನುಪೇಕ್ಖಿತಾತಿ ಅತ್ಥಪ್ಪಟಿಸಂವೇದಿತಾ ಪಚ್ಚಯೋ, ಧಮ್ಮಪ್ಪಟಿಸಂವೇದಿತಾ ಹೇತು, ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಸುಪ್ಪಟಿವಿದ್ಧಾತಿ ಸದ್ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಞ್ಚ ಮನಸಿಕಾರೋ ಚ ಪಚ್ಚಯೋ, ಸುತಮಯೀ ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ ಹೇತು। ಸಮಾರೋಪನೋತಿ ವಿಭತ್ತಂ ಸುತ್ತಂ ಅಪರೋ ಪರಿಯಾಯೋ ನಿಬ್ಬತ್ತಿ ಬಲೇ ನತ್ಥಿ। ತತ್ಥ ಸಮಾರೋಪನಾಯ ಭೂಮಿ।

೧೧೭. ತತ್ಥ ಕತಮಂ ವಾಸನಾಭಾಗಿಯಞ್ಚ ನಿಬ್ಬೇಧಭಾಗಿಯಞ್ಚ ಸುತ್ತಂ? ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಗಾಥಾ। ದದತೋತಿ ದಾನಮಯಿಕಪುಞ್ಞಕಿರಿಯವತ್ಥು ವುತ್ತಂ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಸೀಲಮಯಿಕಪುಞ್ಞಕಿರಿಯವತ್ಥು ವುತ್ತಂ। ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಲೋಭಸ್ಸ ಚ ಮೋಹಸ್ಸ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸ ಚ ಪಹಾನಮಾಹ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಲೋಭಸ್ಸ ಚ ಮೋಹಸ್ಸ ಚ ಬ್ಯಾಪಾದಸ್ಸ ಚ ಛನ್ದರಾಗವಿನಯಮಾಹಾತಿ। ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಗಾಥಾ ಅಲೋಭೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಭವತಿ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಅದೋಸೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಭವತಿ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಅವೇರಾ ಅಸಪತ್ತಾ ಅಬ್ಯಾಪಾದತಾಯ ಸದಾ। ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಞಾಣುಪ್ಪಾದಾ ಅಞ್ಞಾಣನಿರೋಧೋ। ಚತುತ್ಥಪದೇನ ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯೇನ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿಮೋಹಕ್ಖಯೇನ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ, ಅಯಂ ವಿಚಯೋ।

ಯುತ್ತೀತಿ ದಾನೇ ರಿತೋ ಉಭಯಂ ಹಿ ಪರಿಪೂರೇತಿ। ಮಚ್ಛರಿಯಞ್ಚ ಪಜಹತಿ। ಪುಞ್ಞಞ್ಚ ಪವಡ್ಢತಿ। ಅತ್ಥಿ ಏಸಾ ಯುತ್ತಿ।

ಪದಟ್ಠಾನನ್ತಿ ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಚಾಗಾಧಿಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಪಞ್ಞಾಧಿಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಸಚ್ಚಾಧಿಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಉಪಸಮಾಧಿಟ್ಠಾನಸ್ಸ ಪದಟ್ಠಾನಂ। ಅಯಂ ಪದಟ್ಠಾನೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಲಕ್ಖಣೋ? ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತಿ। ದದತೋಪಿ ವೇರಂ ನ ಕರಿಯಾತಿ ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕಂ ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋ ರೂಪಕ್ಖಯಾಪಿ ವೇದನಕ್ಖಯಾಪಿ, ಯೇನ ರೂಪೇನ ದಿಟ್ಠಂ, ತೇನ ತಥಾಗತೋ ಪಞ್ಞಪೇನ್ತೋ ಪಞ್ಞಪೇಯ್ಯ ರೂಪಸ್ಸ ಖಯಾ ವಿರಾಗನಿರೋಧಾತಿ ಏವಂ ಪಚ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ।

ಚತುಬ್ಯೂಹೋ ಇಧ ಭಗವತೋ ಕೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ? ಯೇ ಮಹಾಭೋಗಾನಂ ಪತ್ಥಯಿಸ್ಸನ್ತಿ? ತೇ ದಾನಂ ದಸ್ಸನ್ತಿ ಪರಿಸ್ಸಯಪಹಾನಾಯ, ಯೇ ಅವೇರಾಭಿಛನ್ದಕಾ, ತೇ ಪಞ್ಚ ವೇರಾನಿ ಪಜಹಿಸ್ಸನ್ತಿ, ಯೇ ಕುಸಲಾಭಿಛನ್ದಕಾ, ತೇ ಅಟ್ಠಙ್ಗಿಕಂ ಮಗ್ಗಂ ಭಾವೇಸ್ಸನ್ತಿ ಅಟ್ಠನ್ನಂ ಮಿಚ್ಛತ್ತಾನಂ ಪಹಾನಾಯ। ಯೇ ನಿಬ್ಬಾಯಿತುಕಾಮಾ, ತೇ ರಾಗದೋಸಮೋಹಂ ಪಜಹಿಸ್ಸನ್ತೀತಿ ಅಯಂ ಭಗವತೋ ಅಧಿಪ್ಪಾಯೋ।

ಆವಟ್ಟೋತಿ ಯಞ್ಚ ಅದದತೋ ಮಚ್ಛರಿಯಂ ಯಞ್ಚ ಅಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ಯಞ್ಚ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಪಾಪಸ್ಸ ಅಪ್ಪಹಾನಂ, ಅಯಂ ದುಕ್ಖನಿದ್ದೇಸೋ ನ ಸಮುದಯೋ। ಅಲೋಭೇನ ಚ ಅದೋಸೇನ ಚ ಅಮೋಹೇನ ಚ ಕುಸಲೇನ ಇಮಾನಿ ತೀಣಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ। ತೇಸಂ ಪಚ್ಚಯೋ ಅಟ್ಠ ಸಮ್ಮತ್ತಾನಿ, ಅಯಂ ಮಗ್ಗೋ। ತೇಸಂ ರಾಗದೋಸಮೋಹಾನಂ ಖಯಾ, ಅಯಂ ನಿರೋಧೋ।

ವಿಭತ್ತೀತಿ ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ನ ಏಕಂಸೇನ ಯೋ ರಾಜದಣ್ಡಭಯೇನ ದೇತಿ, ಯೋ ಚ ಅಕಪ್ಪಿಯಸ್ಸ ಪರಿಭೋಗೇನ ಸೀಲವನ್ತೇಸು ದೇತಿ, ನ ತಸ್ಸ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಸೋ ಚೇತಂ ದಾನಂ ಅಕುಸಲೇನ ದೇತಿ, ದಣ್ಡದಾನಂ ಸತ್ಥದಾನಂ ಅಪುಞ್ಞಮಯಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ನ ಪುಞ್ಞಂ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ನ ಏಕಂಸೇನ ಕಿಂ ಕಾರಣಂ ಯಞ್ಚ ಯೋ ಪದಂ ದಿಟ್ಠಧಮ್ಮಿಕಂ ಪಸ್ಸತಿ ಯದಿ ಮಮ ರಾಜಾನೋ ಗಹೇತ್ವಾ ಹತ್ಥಂ ವಾ ಛಿನ್ದೇಯ್ಯು…ಪೇ॰… ನ ತೇನ ಸಂಯಮೇನ ವೇರಂ ನ ಕರೋತಿ। ಯೋ ತು ಏವಂ ಸಮಾದಿಯತಿ ಪಾಣಾತಿಪಾತಸ್ಸ ಪಾಪಕೋ ವಿಪಾಕೋತಿ, ದಿಟ್ಠೇ ಯೇವ ಧಮ್ಮೇ ಅಭಿಸಮ್ಪರಾಯೇ ಚ ಏವಂ ಸಬ್ಬಸ್ಸ ಅಕುಸಲಸ್ಸ ಹೇತುತೋ ಆರತಿ। ಇಮಿನಾ ಸಂಯಮೇನ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತಿ।

ಪರಿವತ್ತನಾತಿ ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಅದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ನ ಪವಡ್ಢತಿ। ಯಂ ದಾನಮಯಂ, ತಂ ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತಿ, ಅಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ಕರೀಯತಿ। ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕಂ ಅಕುಸಲೋ ನ ಜಹಾತಿ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸನಿಬ್ಬುತೋತಿ ದೂತಂ ಪೇಸೇತ್ವಾ ಪಣೀತಂ ಪೇಸೇತ್ವಾಪಿ ನ ಪಕ್ಕೋಸಾಮಿ, ಸೋ ಸಯಮೇವ ಪನ ಮಹಾಭಿಕ್ಖುಸಙ್ಘಪರಿವಾರೋ ಅಮ್ಹಾಕಂ ವಸನಟ್ಠಾನಂ ಸಮ್ಪತ್ತೋ ಅಮ್ಹೇಹಿ ಚ ಸನ್ಥಾಗಾರಸಾಲಾ [ಸನ್ಧಾಗಾರಸಾಲಾ (ಕ॰)] ಕಾರಿತಾ, ಏತ್ಥ ಮಯಂ ದಸಬಲಂ ಆನೇತ್ವಾ ಮಙ್ಗಲಂ ಭಣಾಪೇಮಾತಿ ಚಿನ್ತೇತ್ವಾ ಉಪಸಙ್ಕಮಿಂಸು। ಯೇನ ಸನ್ಥಾಗಾರಂ ತೇನುಪಸಙ್ಕಮಿಂಸೂತಿ ತಂ ದಿವಸಂ ಕಿರ ಸನ್ಥಾಗಾರೇ ಚಿತ್ತಕಮ್ಮಂ ನಿಟ್ಠಾಪೇತ್ವಾ ಅಟ್ಟಕಾ ಮುತ್ತಮತ್ತಾ ಹೋನ್ತಿ। ಬುದ್ಧಾ ನಾಮ ಅರಞ್ಞಜ್ಝಾಸಯಾ ಅರಞ್ಞಾರಾಮಾ ಅನ್ತೋಗಾಮೇ ವಸೇಯ್ಯುಂ ವಾ ನೋ ವಾತಿ ತಸ್ಮಾ ಭಗವತೋ ಮನಂ ಜಾನಿತ್ವಾವ ಪಟಿಜಗ್ಗಿಸ್ಸಾಮಾತಿ ಚಿನ್ತೇತ್ವಾ ತೇ ಭಗವನ್ತಂ ಉಪಸಙ್ಕಮಿಂಸು। ಇದಾನಿ ಪನ ಮನಂ ಲಭಿತ್ವಾ ಪಟಿಜಗ್ಗಿತುಕಾಮಾ ಯೇನ ಸನ್ಥಾಗಾರಂ, ತೇನುಪಸಙ್ಕಮಿಂಸು। ಸಬ್ಬಸನ್ಥರಿನ್ತಿ ಯಥಾ ಸಬ್ಬಂ ಸನ್ಥತಂ ಹೋತಿ ಏವಂ ಯೇನ ಭಗವಾ ತೇನುಪಸಙ್ಕಮಿಂಸೂತಿ। ಏತ್ಥ ಪನ ತೇ ಮಲ್ಲರಾಜಾನೋ ಸನ್ಥಾಗಾರಂ ಪಟಿಜಗ್ಗಿತ್ವಾ ನಗರವೀಥಿಯೋಪಿ ಸಮ್ಮಜ್ಜಾಪೇತ್ವಾ ಧಜೇ ಉಸ್ಸಾಪೇತ್ವಾ ಸುವಣ್ಣಘಟಿಕದಲಿಯೋ ಚ ಠಪಾಪೇತ್ವಾ ಸಕಲನಗರಂ ದೀಪಮಾಲಾಹಿ ವಿಪ್ಪಕಿಣ್ಣತಾರಕಂ ವಿಯ ಕತ್ವಾ ಖೀರಪಕೇ [ಖೀರುಪಕೇ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ದಾರಕೇ ಖೀರಂ ಪಾಯೇಥ, ದಹರೇ ಕುಮಾರೇ ಲಹುಂ ಲಹುಂ ಭೋಜಾಪೇತ್ವಾ ಸಯಾಪೇಥ, ಉಚ್ಚಾಸದ್ದಂ ಮಾಕರಿ, ಅಜ್ಜ ಏಕರತ್ತಿಂ ಸತ್ಥಾ ಅನ್ತೋಗಾಮೇವ ವಸಿಸ್ಸತಿ, ಬುದ್ಧಾ ನಾಮ ಅಪ್ಪಸದ್ದಕಾಮಾ ಹೋನ್ತೀತಿ ಭೇರಿಂ ಚರಾಪೇತ್ವಾ ಸಯಂ ದಣ್ಡಕದೀಪಿಕಾ ಆದಾಯ ಯೇನ ಭಗವಾ ತೇನುಪಸಙ್ಕಮಿಂಸು। ಭಗವನ್ತಂ ಯೇವ ಪುರಕ್ಖತ್ವಾತಿ ಭಗವನ್ತಂ ಪುರತೋ ಕತ್ವಾ, ತತ್ಥ ಭಗವಾ ಭಿಕ್ಖೂನಞ್ಚೇವ ಉಪಾಸಕಾನಞ್ಚ ಮಜ್ಝೇ ನಿಸಿನ್ನೋ ಅತಿವಿಯ ವಿರೋಚತಿ। ಸಮನ್ತಪಾಸಾದಿಕೋ ಸುವಣ್ಣವಣ್ಣೋ ಅಭಿರೂಪೋ ದಸ್ಸನೀಯೋ ಪುರತ್ಥಿಮಕಾಯತೋ ಸುವಣ್ಣವಣ್ಣಾ ರಸ್ಮಿ ಉಟ್ಠಹಿತ್ವಾ ಗಗನತಲೇ ಅಸೀತಿಹತ್ಥಂ ಠಾನಂ ಗಣ್ಹಾತಿ। ಪಚ್ಛಿಮಕಾಯತೋ ದಕ್ಖಿಣಹತ್ಥತೋ ವಾಮಹತ್ಥತೋ ಸುವಣ್ಣವಣ್ಣಾ ಹೇಟ್ಠಾ ಪಾದತಲೇಹಿ ಪವಾಳವಣ್ಣರಸ್ಮಿ ಉಟ್ಠಹಿತ್ವಾ ಘನಪಥವಿಯಂ ಅಸೀತಿಹತ್ಥಂ ಠಾನಂ ಗಣ್ಹಾತಿ, ಏವಂ ಸಮನ್ತಾ ಅಸೀತಿಹತ್ಥಮತ್ತಂ ಠಾನಂ ಛಬ್ಬಣ್ಣಬುದ್ಧರಸ್ಮಿಯೋ ವಿಜ್ಜೋತಮಾನಾ ವಿತಣ್ಡಮಾನಾ ವಿಧಾವನ್ತಿ, ಸಬ್ಬೇ ದಿಸಾಭಾಗಾ ಸುವಣ್ಣಚಮ್ಪಕಪುಪ್ಫೇಹಿ ವಿಕಿರಿಯಮಾನಾ ವಿಯ ಸುವಣ್ಣಘಟತೋ ನಿಕ್ಖನ್ತಸುವಣ್ಣರಸಧಾರಾಹಿ ಸಿಞ್ಚಮಾನಾ ವಿಯ ಪಸಾರಿತಸುವಣ್ಣಪಟಪರಿಕ್ಖಿತ್ತಾ ವಿಯ ವೇರಮ್ಭವಾತಸಮುಟ್ಠಿತಕಿಂಸುಕಕಿಂಸುಕಾರಕಣಿಕಾರಪುಪ್ಫಚುಣ್ಣಸಮೋಕಿಣ್ಣಾ ವಿಯ ವಿಪ್ಪಕಸನ್ತಂ ಅಸೀತಿಅನುಬ್ಯಞ್ಜನಬ್ಯಾಮಪ್ಪಭಾ ದ್ವತ್ತಿಂಸವರಲಕ್ಖಣಸಮುಜ್ಜಲಂ ಸರೀರಂ ಸಮುಗ್ಗತತಾರಕಂ ವಿಯ ಗಗನತಲಂ ವಿಕಸಿತಮಿವ ಪದುಮವನಂ ಸಬ್ಬಫಾಲಿಫುಲ್ಲೋ ವಿಯ ಯೋಜನಸತಿಕೋ ಪಾರಿಚ್ಛತ್ತಕೋ ಪಟಿಪಾಟಿಯಾ ಠಪಿತಾನಂ ದ್ವತ್ತಿಂಸಚನ್ದಾನಂ ದ್ವತ್ತಿಂಸಸೂರಿಯಾನಂ ದ್ವತ್ತಿಂಸಚಕ್ಕವತ್ತೀನಂ ದ್ವತ್ತಿಂಸದೇವರಾಜಾನಂ ದ್ವತ್ತಿಂಸಮಹಾಬ್ರಹ್ಮಾನಂ ನಿಬ್ಬುತೋ ಅಸೇಕ್ಖಸ್ಸ ನತ್ಥಿ ನಿಬ್ಬುತಿ।

ವೇವಚನನ್ತಿ ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಅನುಮೋದತೋಪಿ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ। ಚಿತ್ತಸ್ಸ ಸಮಾದಹತೋಪಿ ವೇಯ್ಯಾವಚ್ಚಕಿರಿಯಾಯಪಿ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ।

ಪಞ್ಞತ್ತೀತಿ ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಅಲೋಭಸ್ಸ ಪಟಿನಿಸ್ಸಯಘಾತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ ಅದೋಸಸ್ಸ ಪಟಿನಿಸ್ಸಯಘಾತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಅಮೋಹಸ್ಸ

ಪಟಿನಿಸ್ಸಯಘಾತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ।

ಓತರಣೋತಿ ಪಞ್ಚಸು ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತಿ, ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತಿ ಸಂಯಮೇನ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ। ಓತಿಣ್ಣೋ ಖಸು ಇನ್ದ್ರಿಯೇಸು ಸಂವರೋ, ಅಯಂ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ, ಯಂ ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕಂ, ಅಯಂ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ, ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ವಿಮುತ್ತಿಕ್ಖನ್ಧೋ। ಧಾತೂಸು ಧಮ್ಮಧಾತು, ಆಯತನೇಸು ಮನಾಯತನಂ।

ಸೋಧನೋತಿ ಯೇನಾರಮ್ಭೇನ ಇದಂ ಸುತ್ತಂ ದೇಸಿತಂ ಸೋ ಆರಮ್ಭೋ ಸುದ್ಧೋ।

ಅಧಿಟ್ಠಾನೋ ದಾನನ್ತಿ ಏಕತ್ತತಾಯ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಚಾಗೋ ಪರಿಚ್ಚಾಗೋ ಧಮ್ಮದಾನಂ ಆಮಿಸದಾನಂ, ಅಟ್ಠ ದಾನಾನಿ ವಿತ್ಥಾರೇನ ಕಾತಬ್ಬಾನಿ, ಅಯಂ ವೇಮತ್ತತಾ। ನ ಚ ದದತೋ ಏಕತ್ತಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ಖನ್ತೀ ಅನವಜ್ಜನ್ತಿ ಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ ಪಞ್ಞತ್ತಂ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ರೋಧವೀರಿಯಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ [ಯೋಧ ವೀರಿಯಪಞ್ಞತ್ತಿಯಾ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ಪಞ್ಞತ್ತಾ।

ಪರಿಕ್ಖಾರೋತಿ ದಾನಸ್ಸ ಪಾಮೋಜ್ಜಂ ಪಚ್ಚಯೋ, ಅಲೋಭೋ ಹೇತು। ಸಂಯಮತೋ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಹೇತು, ಪರಿಚ್ಚಾಗೋ ಪಚ್ಚಯೋ। ಕುಸಲೋ ಚ ಜಹಾತಿ ಪಾಪಕನ್ತಿ ಯಥಾಭೂತದಸ್ಸನಂ ಪಚ್ಚಯೋ, ಞಾಣಪ್ಪಟಿಲಾಭೋ ಹೇತು। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಪರತೋ ಚ ಘೋಸೋ ಅಜ್ಝತ್ತಞ್ಚ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಮಗ್ಗೋ ಚ ಹೇತು ಚ ಪಚ್ಚಯೋ ಚ।

ಸಮಾರೋಪನೋತಿ ದದತೋ ಪುಞ್ಞಂ ಪವಡ್ಢತೀತಿ ಗಾಥಾ ತಸ್ಸ ಸೀಲಮ್ಪಿ ವಡ್ಢತಿ। ಸಂಯಮೋಪಿ ವಡ್ಢತಿ। ಸಂಯಮತೋ ವೇರಂ ನ ಚೀಯತೀತಿ। ಅಞ್ಞೇಪಿ ಕಿಲೇಸಾ ನ ಚೀಯನ್ತಿ ಯೇಪಿಸ್ಸ ತಪ್ಪಚ್ಚಯಾ ಉಪ್ಪಜ್ಜೇಯ್ಯುಂ ಆಸವಾ ವಿಘಾತಾ, ತೇಪಿಸ್ಸ ನ ಉಪ್ಪಜ್ಜನ್ತಿ। ರಾಗದೋಸಮೋಹಕ್ಖಯಾ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ರಾಗದೋಸಸ್ಸಾಪಿ ಖಯಾ ರಾಗಾನುಸಯಸ್ಸಪಿ ಖಯಾ ದೋಸಸ್ಸ ಮೋಹಸ್ಸಾಪಿ ಸ ನಿಬ್ಬುತೋತಿ ಸೋಪಾದಿಸೇಸಾ ನಿಬ್ಬಾನಧಾತು ಅನುಪಾದಿಸೇಸಾಪಿ। ಅಯಂ ಸಮಾರೋಪನೋ।

ಥೇರಸ್ಸ ಮಹಾಕಚ್ಚಾಯನಸ್ಸ ಪೇಟಕೋಪದೇಸೇ

ಹಾರಸ್ಸ ಸಮ್ಪಾತಭೂಮಿ ಸಮತ್ತಾ।

೮. ಸುತ್ತವೇಭಙ್ಗೆಯಂ

೧೧೮. ಪುಬ್ಬಾ ಕೋಟಿ ನ ಪಞ್ಞಾಯತಿ ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಚ ಭವತಣ್ಹಾಯ ಚ। ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾನೀವರಣಾನಂ ತಣ್ಹಾಸಂಯೋಜನಾನಂ ಸತ್ತಾನಂ ಪುಬ್ಬಕೋಟಿ ನ ಪಞ್ಞಾಯತಿ। ತತ್ಥ ಯೇ ಸತ್ತಾ ತಣ್ಹಾಸಂಯೋಜನಾ, ತೇ ಅಜ್ಝೋಸಾನಬಹುಲಾ ಮನ್ದವಿಪಸ್ಸಕಾ। ಯೇ ಪನ ಉಸ್ಸನ್ನದಿಟ್ಠಿಕಾ ಸತ್ತಾ, ತೇ ವಿಪಸ್ಸನಾಬಹುಲಾ ಮನ್ದಜ್ಝೋಸಾನಾ।

ತತ್ಥ ತಣ್ಹಾಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ಸತ್ತಸಞ್ಞಾಭಿನಿವಿಟ್ಠಾ ಅನುಪ್ಪಾದವಯದಸ್ಸಿನೋ। ತೇ ಪಞ್ಚಸು ಖನ್ಧೇಸು ಅತ್ತಾನಂ ಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತಿ "ರೂಪವನ್ತಂ ವಾ ಅತ್ತಾನಂ, ಅತ್ತನಿ ವಾ ರೂಪಂ, ರೂಪಸ್ಮಿಂ ವಾ ಅತ್ತಾನ"ನ್ತಿ। ಏವಂ ಪಞ್ಚಕ್ಖನ್ಧಾ। ಅಞ್ಞೇಹಿ ಖನ್ಧೇಹಿ ಅತ್ತಾನಂ ಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತಿ ತಸ್ಸ ಉಸ್ಸನ್ನದಿಟ್ಠಿಕಾ ಸತ್ತಾ ವಿಪಸ್ಸಮಾನಾ ಖನ್ಧೇ ಉಜುಂ ಅತ್ತತೋ ಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತಿ। ತೇ ರೂಪಂ ಅತ್ತಕೋ ಸಮನುಪಸ್ಸನ್ತಿ। ಯಂ ರೂಪಂ, ಸೋ ಅತ್ತಾ। ಯೋ ಅಹಂ, ತಂ ರೂಪಂ। ಸೋ ರೂಪವಿನಾಸಂ ಪಸ್ಸತಿ, ಅಯಂ ಉಚ್ಛೇದವಾದೀ । ಇತಿ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ಖನ್ಧಾನಂ ಪರಮಾಭಿನಿಪಾತಾ ಸಕ್ಕಾಯದಿಟ್ಠಿಯೋ ಪಞ್ಚ ಉಚ್ಛೇದಂ ಭಜನ್ತಿ "ತಂ ಜೀವಂ ತಂ ಸರೀರ"ನ್ತಿ। ಏಕಮೇಕಮ್ಹಿ ಖನ್ಧೇ ತೀಹಿ ಪದೇಹಿ ಪಚ್ಛಿಮಕೇಹಿ ಸಸ್ಸತಂ ಭಜತಿ "ಅಞ್ಞಂ ಜೀವಂ ಅಞ್ಞಂ ಸರೀರ"ನ್ತಿ। ಇತೋ ಬಹಿದ್ಧಾತೇ ಪಬ್ಬಜಿತಾ ತಣ್ಹಾಚರಿತಾ ಕಾಮಸುಖಲ್ಲಿಕಾನುಯೋಗಮನುಯುತ್ತಾ ವಿಹರನ್ತಿ। ತೇನ ಯೇ ಚ ನಿಸ್ಸನ್ದೇನ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತಾ ಅತ್ತಕಿಲಮಥಾನುಯೋಗಮನುಯುತ್ತಾ ವಿಹರನ್ತಿ। ತೇನ ಯೇವ ದಿಟ್ಠಿಸುಖೇನ ಏತ್ತಾವತಾ ಬಾಹಿರಕೋ ಪಯೋಗೋ।

ತತ್ಥ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ಯೇ ಅರಿಯಧಮ್ಮವಿನಯಂ ಓತರನ್ತಿ, ತೇ ಧಮ್ಮಾನುಸಾರಿನೋ ಹೋನ್ತಿ। ಯೇ ತಣ್ಹಾಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ಅರಿಯಂ ಧಮ್ಮವಿನಯಂ ಓತರನ್ತಿ, ತೇ ಸದ್ಧಾನುಸಾರಿನೋ ಹೋನ್ತಿ।

ತತ್ಥ ಯೇ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ, ತೇ ಕಾಮೇಸು ದೋಸದಿಟ್ಠೀ, ನ ಚ ಯೇ ಕಾಮೇಸು ಅನುಸಯಾ ಸಮೂಹತಾ, ತೇ ಅತ್ತಕಿಲಮಥಾನುಯೋಗಮನುಯುತ್ತಾ ವಿಹರನ್ತಿ। ತೇಸಂ ಸತ್ಥಾ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತಿ। ಅಞ್ಞೋ ವಾ ಸಾವಕೋ ಕಾಮೇಹಿ ನತ್ಥಿ ಅತ್ಥೋತಿ ತೇ ಚ ಪುಬ್ಬೇಯೇವ ಕಾಮೇಹಿ ಅನತ್ಥಿಕಾ ಇತಿ ಕಾಮೇ ಅಪ್ಪಕಸಿರೇನ ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜನ್ತಿ। ತೇ ಚೇತಸಿಕೇನ ದುಕ್ಖೇನ ಅನಜ್ಝೋಸಿತಾ। ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ಸುಖಾ ಪಟಿಪದಾ"ತಿ । ಯೇ ಪನ ತಣ್ಹಾಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ, ತೇ ಕಾಮೇಸು ಅಜ್ಝೋಸಿತಾ, ತೇಸಂ ಸತ್ಥಾ ವಾ ಧಮ್ಮಂ ದೇಸೇತಿ। ಅಞ್ಞತರೋ ವಾ ಭಿಕ್ಖು ಕಾಮೇಹಿ ನತ್ಥಿ ಅತ್ಥೋತಿ, ತೇ ಪಿಯರೂಪಂ ದುಕ್ಖೇನ ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜನ್ತಿ। ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ದುಕ್ಖಾ ಪಟಿಪದಾ"ತಿ। ಇತಿ ಇಮೇ ಸಬ್ಬಸತ್ತಾ ದ್ವೀಸು ಪಟಿಪದಾಸು ಸಮೋಸರಣಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ ದುಕ್ಖಾಯಞ್ಚ ಸುಖಾಯಞ್ಚ।

ತತ್ಥ ಯೇ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ, ತೇ ದ್ವಿಧಾ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಚ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಚ। ತತ್ಥ ಯೇ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಸುಖೇನ ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜನ್ತಿ, ಖಿಪ್ಪಞ್ಚ ಅಭಿಸಮೇನ್ತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾ ಸುಖಾ ಪಟಿಪದಾ"ತಿ। ತತ್ಥ ಯೇ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಪಠಮಂ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಉಪಾದಾಯ ದನ್ಧತರಂ ಅಭಿಸಮೇನ್ತಿ, ತೇ ಸುಖೇನ ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜನ್ತಿ, ದನ್ಧಞ್ಚ ಅಭಿಸಮೇನ್ತಿ। ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ಸುಖಾ ಪಟಿಪದಾ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾ"ತಿ। ತತ್ಥ ತಣ್ಹಾಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ದ್ವಿಧಾ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಚ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಚ। ತತ್ಥ ಯೇ ತಣ್ಹಾಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಾ ದುಕ್ಖೇನ ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜನ್ತಿ, ಖಿಪ್ಪಞ್ಚ ಅಭಿಸಮೇನ್ತಿ। ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ದುಕ್ಖಾ ಪಟಿಪದಾ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾ"ತಿ। ತತ್ಥ ಯೇ ತಣ್ಹಾಚರಿತಾ ಸತ್ತಾ ಮುದಿನ್ದ್ರಿಯಾ ಪಠಮಂ ತಿಕ್ಖಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಉಪಾದಾಯ ದನ್ಧತರಂ ಅಭಿಸಮೇನ್ತಿ, ತೇ ದುಕ್ಖೇನ ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜನ್ತಿ, ದನ್ಧಞ್ಚ ಅಭಿಸಮೇನ್ತಿ। ತೇನ ವುಚ್ಚತಿ "ದುಕ್ಖಾ ಪಟಿಪದಾ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾ"ತಿ। ಇಮಾ ಚತಸ್ಸೋ ಪಟಿಪದಾಯೋ ಅಪಞ್ಚಮಾ ಅಛಟ್ಠಾ। ಯೇ ಹಿ ಕೇಚಿ ನಿಬ್ಬುತಾ ನಿಬ್ಬಾಯಿಸ್ಸನ್ತಿ ವಾ ಇಮಾಹಿ ಚತೂಹಿ ಪಟಿಪದಾಹಿ ಅನಞ್ಞಾಹಿ ಅಯಂ ಪಟಿಪದಾಚತುಕ್ಕೇನ ಕಿಲೇಸೇ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಯಾ ಚತುಕ್ಕಮಗ್ಗೇನ ಅರಿಯಧಮ್ಮೇಸು ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತೋ ನಾಮ ನಯೋ।

೧೧೯. ತತ್ರಿಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಆಹಾರಾ। ಚತ್ತಾರೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಉಪಾದಾನಾ ಯೋಗಾ ಗನ್ಥಾ ಆಸವಾ ಓಘಾ ಸಲ್ಲಾ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿಯೋ ಅಗತಿಗಮನಾತಿ, ಏವಂ ಇಮಾನಿ ಸಬ್ಬಾನಿ ದಸ ಪದಾನಿ। ಅಯಂ ಸುತ್ತಸ್ಸ ಸಂಸನ್ದನಾ।

ಚತ್ತಾರೋ ಆಹಾರಾ। ತತ್ಥ ಯೋ ಚ ಕಬಳೀಕಾರೋ ಆಹಾರೋ ಯೋ ಚ ಫಸ್ಸೋ ಆಹಾರೋ, ಇಮೇ ತಣ್ಹಾಚರಿತೇನ ಪಹಾತಬ್ಬಾ। ತತ್ಥ ಯೋ ಚ ಮನೋಸಞ್ಚೇತನಾಹಾರೋ ಯೋ ಚ ವಿಞ್ಞಾಣಾಹಾರೋ, ಇಮೇ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತೇನ ಪಹಾತಬ್ಬಾ।

ಪಠಮೋ ಆಹಾರೋ ಪಠಮೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ, ದುತಿಯೋ ಆಹಾರೋ ದುತಿಯೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ, ತತಿಯೋ ಆಹಾರೋ ತತಿಯೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ, ಚತುತ್ಥೋ ಆಹಾರೋ ಚತುತ್ಥೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಅಪಞ್ಚಮಾ ಅಛಟ್ಠಾ। ಇದಞ್ಚ ಪಮಾಣಾ ಚತ್ತಾರೋ ಆಹಾರಾ।

ತತ್ಥ ಪಠಮೇ ವಿಪಲ್ಲಾಸೇ ಠಿತೋ ಕಾಮೇ ಉಪಾದಿಯತಿ, ಇದಂ ಕಾಮುಪಾದಾನಂ। ದುತಿಯೇ ವಿಪಲ್ಲಾಸೇ ಠಿತೋ ಅನಾಗತಂ ಭವಂ ಉಪಾದಿಯತಿ, ಇದಂ ಸೀಲಬ್ಬತುಪಾದಾನಂ। ತತಿಯೇ ವಿಪಲ್ಲಾಸೇ ಠಿತೋ ವಿಪರೀತೋ ದಿಟ್ಠಿಂ ಉಪಾದಿಯತಿ, ಇದಂ ದಿಟ್ಠುಪಾದಾನಂ। ಚತುತ್ಥೇ ವಿಪಲ್ಲಾಸೇ ಠಿತೋ ಖನ್ಧೇ ಅತ್ತತೋ ಉಪಾದಿಯತಿ, ಇದಂ ಅತ್ತವಾದುಪಾದಾನಂ।

ತತ್ಥ ಕಾಮುಪಾದಾನೇ ಠಿತೋ ಕಾಮೇ ಅಭಿಜ್ಝಾಯತಿ ಗನ್ಥತಿ, ಅಯಂ ಅಭಿಜ್ಝಾಕಾಯಗನ್ಥೋ। ಸೀಲಬ್ಬತುಪಾದಾನೇ ಠಿತೋ ಬ್ಯಾಪಾದಂ ಗನ್ಥತಿ, ಅಯಂ ಬ್ಯಾಪಾದಕಾಯಗನ್ಥೋ। ದಿಟ್ಠುಪಾದಾನೇ ಠಿತೋ ಪರಾಮಾಸಂ ಗನ್ಥತಿ, ಅಯಂ ಪರಾಮಾಸಕಾಯಗನ್ಥೋ। ಅತ್ತವಾದುಪಾದಾನೇ ಠಿತೋ ಪಪಞ್ಚನ್ತೋ ಗನ್ಥತಿ, ಅಯಂ ಇದಂಸಚ್ಚಾಭಿನಿವೇಸೋ ಕಾಯಗನ್ಥೋ।

ತಸ್ಸ ಗನ್ಥಿತಾ ಕಿಲೇಸಾ ಆಸವನ್ತಿ। ಕಿಞ್ಚಿ ಪನ ವುಚ್ಚತಿ ವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ। ಯೇ ವಿಪ್ಪಟಿಸಾರಾ [ಯೋ ವಿಪ್ಪಟಿಸಾರೋ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ತೇ ಅನುಸಯಾ। ತತ್ಥ ಅಭಿಜ್ಝಾಕಾಯಗನ್ಥೇನ ಕಾಮಾಸವೋ, ಬ್ಯಾಪಾದಕಾಯಗನ್ಥೇನ ಭವಾಸವೋ, ಪರಾಮಾಸಕಾಯಗನ್ಥೇನ ದಿಟ್ಠಾಸವೋ, ಇದಂ ಸಚ್ಚಾಭಿನಿವೇಸಕಾಯಗನ್ಥೇನ ಅವಿಜ್ಜಾಸವೋ।

ತೇ ಚತ್ತಾರೋ ಆಸವಾ ವೇಪುಲ್ಲಭಾವಂ ಗತಾ ಓಘಾ ಹೋನ್ತಿ, ತೇನ ವುಚ್ಚನ್ತಿ “ಓಘಾ”ತಿ। ತತ್ಥ ಕಾಮಾಸವೋ ಕಾಮೋಘೋ, ಭವಾಸವೋ ಭವೋಘೋ, ಅವಿಜ್ಜಾಸವೋ ಅವಿಜ್ಜೋಘೋ, ದಿಟ್ಠಾಸವೋ ದಿಟ್ಠೋಘೋ।

ತೇ ಚತ್ತಾರೋ ಓಘಾ ಆಸಯಮನುಪವಿಟ್ಠಾ ಅನುಸಯಸಹಗತಾ ವುಚ್ಚನ್ತಿ। ಸಲ್ಲಾತಿ ಹದಯಮಾಹಚ್ಚ ತಿಟ್ಠನ್ತಾ। ತತ್ಥ ಕಾಮೋಘೋ ರಾಗಸಲ್ಲಂ, ಭವೋಘೋ ದೋಸಸಲ್ಲಂ, ಅವಿಜ್ಜೋಘೋ ಮೋಹಸಲ್ಲಂ, ದಿಟ್ಠೋಘೋ ದಿಟ್ಠಿಸಲ್ಲಂ।

ಇಮೇಹಿ ಚತೂಹಿ ಸಲ್ಲೇಹಿ ಪರಿಯಾದಿನ್ನಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ಚತೂಸು ಧಮ್ಮೇಸು ತಿಟ್ಠತಿ ರೂಪೇ ವೇದನಾಯ ಸಞ್ಞಾಯ ಸಙ್ಖಾರೇಸು। ಇಮಾ ಚತಸ್ಸೋ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿಯೋ। ತತ್ಥ ರಾಗಸಲ್ಲೇನ ನನ್ದೂಪಸೇಚನಂ ರೂಪೂಪಗಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ತಿಟ್ಠತಿ। ದೋಸಸಲ್ಲೇನ ವೇದನೂಪಗಂ ಮೋಹಸಲ್ಲೇನ ಸಞ್ಞೂಪಗಂ ದಿಟ್ಠಿಸಲ್ಲೇನ ನನ್ದೂಪಸೇಚನಂ ಸಙ್ಖಾರೂಪಗಂ ವಿಞ್ಞಾಣಂ ತಿಟ್ಠತಿ।

ಚತೂಹಿ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತೀಹಿ ಚತುಬ್ಬಿಧಂ ಅಗತಿಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ ಛನ್ದಾ ದೋಸಾ ಭಯಾ ಮೋಹಾ। ರಾಗೇನ ಛನ್ದಾ ಅಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ, ದೋಸೇನ ದೋಸಾ ಅಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ, ಮೋಹೇನ ಮೋಹಾ ಅಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ, ದಿಟ್ಠಿಯಾ ಭಯಾ ಅಗತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ। ಇತಿ ಇದಞ್ಚ ಕಮ್ಮಂ ಇಮೇ ಚ ಕಿಲೇಸಾ। ಅಯಂ ಸಂಸಾರಸ್ಸ ಹೇತು।

೧೨೦. ತತ್ಥಿಮಾ ಚತಸ್ಸೋ ದಿಸಾ ಕಬಳೀಕಾರಾಹಾರೋ “ಅಸುಭೇ ಸುಭ”ನ್ತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಕಾಮುಪಾದಾನಂ ಕಾಮಯೋಗೋ ಅಭಿಜ್ಝಾಕಾಯಗನ್ಥೋ ಕಾಮಾಸವೋ ಕಾಮೋಘೋ ರಾಗಸಲ್ಲಂ ರೂಪೂಪಗಾ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿ ಛನ್ದಾ ಅಗತಿಗಮನಂ। ಅಯಂ ಪಠಮಾ ದಿಸಾ।

ಫಸ್ಸೋ ಆಹಾರೋ “ದುಕ್ಖೇ ಸುಖ”ನ್ತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಸೀಲಬ್ಬತುಪಾದಾನಂ ಭವಯೋಗೋಬ್ಯಾಪಾದೋ ಕಾಯಗನ್ಥೋ ಭವಾಸವೋ ಭವೋಘೋ ದೋಸಸಲ್ಲಂ ವೇದನೂಪಗಾ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿ ದೋಸಾ ಅಗತಿಗಮನಂ, ಅಯಂ ದುತಿಯಾ ದಿಸಾ।

ಮನೋಸಞ್ಚೇತನಾಹಾರೋ “ಅನತ್ತನಿ ಅತ್ತಾ”ತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ದಿಟ್ಠುಪಾದಾನಂ ದಿಟ್ಠಿಯೋಗೋ ಪರಾಮಾಸಕಾಯಗನ್ಥೋ ದಿಟ್ಠಾಸವೋ ದಿಟ್ಠೋಘೋ ದಿಟ್ಠಿಸಲ್ಲಂ ಸಞ್ಞೂಪಗಾ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿ ಭಯಾ ಅಗತಿಗಮನಂ। ಅಯಂ ತತಿಯಾ ದಿಸಾ।

ವಿಞ್ಞಾಣಾಹಾರೋ “ಅನಿಚ್ಚೇ ನಿಚ್ಚ”ನ್ತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ ಅತ್ತವಾದುಪಾದಾನಂ ಅವಿಜ್ಜಾಯೋಗೋ ಇದಂಸಚ್ಚಾಭಿನಿವೇಸೋ ಕಾಯಗನ್ಥೋ ಅವಿಜ್ಜಾಸವೋ ಅವಿಜ್ಜೋಘೋ ಮೋಹಸಲ್ಲಂ ಸಙ್ಖಾರೂಪಗಾ ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿ ಮೋಹಾ ಅಗತಿಗಮನಂ, ಅಯಂ ಚತುತ್ಥೀ ದಿಸಾ। ಇತಿ ಇಮೇಸಂ ದಸನ್ನಂ ಸುತ್ತಾನಂ ಪಠಮೇನ ಪದೇನ ಪಠಮಾಯ ದಿಸಾಯ ಆಲೋಕನಂ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ದಿಸಾಲೋಕನಾ।

ಚತೂಹಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸೇಹಿ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ದಿಸಾವಿಲೋಕನಾ ಕಿಲೇಸಂ ಸಂಯೋಜೇತ್ವಾ ಅಯಂ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ದಿಸಾವಿಲೋಕನಾಯ ಭೂಮಿ ಪಞ್ಚನ್ನಂ ದಸನ್ನಂ ಸುತ್ತಾನಂ ಯಾನಿ ಪಠಮಾನಿ ಪದಾನಿ ಇಮೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಕೋ ಅತ್ಥೋ? ಏಕೋ ಅತ್ಥೋ, ಬ್ಯಞ್ಜನಮೇವ ನಾನಂ। ಏವಂ ದುತಿಯಾ ಏವಂ ತತಿಯಾ ಏವಂ ಚತುತ್ಥೀ। ಅಯಂ ಪಠಮಾ ಸಂಸನ್ದನಾ।

ಇಮಿನಾ ಪೇಯ್ಯಾಲೇನ ಸಬ್ಬೇ ಕಿಲೇಸಾ ಚತೂಸು ಪದೇಸು ಪಕ್ಖಿಪಿತಬ್ಬಾ। ತತೋ ಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ಚತಸ್ಸೋ ಪಟಿಪದಾ ಚತ್ತಾರಿ ಝಾನಾನಿ ಚತ್ತಾರೋ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ ಚತ್ತಾರೋ ವಿಹಾರಾ ದಿಬ್ಬೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಅರಿಯೋ ಆನೇಞ್ಜೋ ಚತ್ತಾರೋ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಾ ಚತ್ತಾರೋ ಅಚ್ಛರಿಯಾ ಅಬ್ಭುತಧಮ್ಮಾ ಚತ್ತಾರೋ ಅಧಿಟ್ಠಾನಾ ಚತ್ತಾರೋ ಸಮಾಧಯೋ ಛನ್ದಸಮಾಧಿ ವೀರಿಯಸಮಾಧಿ ಚಿತ್ತಸಮಾಧಿ ವೀಮಂಸಾಸಮಾಧಿ। ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ ಸುಖಭಾಗಿಯಾ ನಾಞ್ಞತ್ರ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ ನಾಞ್ಞತ್ರ ತಪಸಾ ನಾಞ್ಞತ್ರಿನ್ದ್ರಿಯಸಂವರಾ ನಾಞ್ಞತ್ರ ಸಬ್ಬನಿಸ್ಸಗ್ಗಾ ಚತ್ತಾರಿ ಅಪ್ಪಮಾಣಾನಿ।

ತತ್ಥ ದುಕ್ಖಾ ಪಟಿಪದಾ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾ ಭಾವಿಯಮಾನಾ ಬಹುಲೀಕರಿಯಮಾನಾ ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಪಠಮಂ ಝಾನಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಪಠಮಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ , ಪಠಮಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಪಠಮಂ ವಿಹಾರಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಪಠಮೋ ವಿಹಾರೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಪಠಮಂ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಪಠಮಂ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಪಠಮಂ ಅಚ್ಛರಿಯಂ ಅಬ್ಭುತಧಮ್ಮಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಪಠಮೋ ಅಚ್ಛರಿಯೋ ಅಬ್ಭುತೋ ಧಮ್ಮೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಪಠಮಂ ಅಧಿಟ್ಠಾನಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಪಠಮಂ ಅಧಿಟ್ಠಾನಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಛನ್ದಸಮಾಧಿಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಛನ್ದಸಮಾಧಿ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಸಂವರಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಇನ್ದ್ರಿಯಸಂವರೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಪಠಮಂ ಮೇತ್ತಾಅಪ್ಪಮಾಣಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ। ಏವಂ ಯಾವ ಸಬ್ಬನಿಸ್ಸಗ್ಗೋ ಚತುತ್ಥಂ ಅಪ್ಪಮಾಣಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ।

ತತ್ಥ ಪಠಮಾ ಚ ಪಟಿಪದಾ ಪಠಮಞ್ಚ ಝಾನಂ ಪಠಮಞ್ಚ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ ಪಠಮೋ ಚ ವಿಹಾರೋ ಪಠಮಞ್ಚ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ ಪಠಮೋ ಚ ಅಚ್ಛರಿಯೋ ಅಬ್ಭುತೋ ಧಮ್ಮೋ ಸಚ್ಚಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ ಛನ್ದಸಮಾಧಿ ಚ ಇನ್ದ್ರಿಯಸಂವರೋ ಚ ಮೇತ್ತಾ ಚ ಅಪ್ಪಮಾಣಂ। ಅಯಂ ಪಠಮಾ ದಿಸಾ।

ದುಕ್ಖಾ ಚ [ದುತಿಯಾ ಚ (ಕಂ॰)] ಪಟಿಪದಾ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾ ದುತಿಯಂ ಝಾನಂ ದುತಿಯಞ್ಚ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ ದುತಿಯೋ ಚ ವಿಹಾರೋ ದುತಿಯಞ್ಚ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ ದುತಿಯೋ ಚ ಅಚ್ಛರಿಯೋ ಅಬ್ಭುತೋ ಧಮ್ಮೋ ಚಾಗಾಧಿಟ್ಠಾನಂ ಚಿತ್ತಸಮಾಧಿ ಚತ್ತಾರೋ ಇದ್ಧಿಪಾದಾ ಕರುಣಾ ಚ ಅಪ್ಪಮಾಣಂ, ಅಯಂ ದುತಿಯಾ ದಿಸಾ।

ಸುಖಾ ಚ [ತತಿಯಾ ಚ (ಕ॰)] ಪಟಿಪದಾ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾ ತತಿಯಞ್ಚ ಝಾನಂ ತತಿಯಞ್ಚ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ ತತಿಯೋ ಚ ವಿಹಾರೋ ತತಿಯಞ್ಚ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ ತತಿಯೋ ಚ ಅಚ್ಛರಿಯೋ ಅಬ್ಭುತೋ ಧಮ್ಮೋ ಪಞ್ಞಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ ವೀರಿಯಸಮಾಧಿ ಚ ಬೋಜ್ಝಙ್ಗಾ ಚ ಮುದಿತಾ ಚ ಅಪ್ಪಮಾಣಂ। ಅಯಂ ತತಿಯಾ ದಿಸಾ।

ಸುಖಾ ಚ [ಚತುತ್ಥೀ ಚ (ಕ॰)] ಪಟಿಪದಾ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾ ಚತುತ್ಥಂ ಝಾನಂ ಚತುತ್ಥಞ್ಚ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ ಚತುತ್ಥೋ ಚ ವಿಹಾರೋ ಚತುತ್ಥಞ್ಚ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಂ ಚತುತ್ಥೋ ಚ ಅಚ್ಛರಿಯೋ ಅಬ್ಭುತೋ ಧಮ್ಮೋ ಉಪಸಮಾಧಿಟ್ಠಾನಞ್ಚ ವೀಮಂಸಾಸಮಾಧಿ ಚ ಸಬ್ಬನಿಸ್ಸಗ್ಗೋ ಚ ಉಪೇಕ್ಖಾ ಅಪ್ಪಮಾಣಞ್ಚ। ಅಯಂ ಚತುತ್ಥೀ ದಿಸಾ। ಇಮಾಸಂ ಚತಸ್ಸನ್ನಂ ದಿಸಾನಂ ಆಲೋಕನಾ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ದಿಸಾಲೋಕನೋ ನಾಮ ನಯೋ।

ತತ್ಥಾಯಂ ಯೋಜನಾ। ಚತ್ತಾರೋ ಚ ಆಹಾರಾ ಚತಸ್ಸೋ ಚ ಪಟಿಪದಾ, ಚತ್ತಾರೋ ಚ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ ಚತ್ತಾರೋ ಚ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ, ಚತ್ತಾರಿ ಚ ಉಪಾದಾನಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಚ ಝಾನಾನಿ ಚತ್ತಾರೋ ಚ ಯೋಗಾ ವಿಹಾರಾ ಚ, ಗನ್ಥಾ ಚ ಸಮ್ಮಪ್ಪಧಾನಾ ಚ, ಆಸವಾ ಚ ಅಚ್ಛರಿಯಾ ಅಬ್ಭುತಧಮ್ಮಾ ಚ, ಓಘಾ ಚ ಅಧಿಟ್ಠಾನಾನಿ ಚ, ಸಲ್ಲಾ ಚ ಸಮಾಧಯೋ, ವಿಞ್ಞಾಣಟ್ಠಿತಿಯೋ ಚತ್ತಾರೋ ಚ ಸುಖಭಾಗಿಯಾ ಧಮ್ಮಾ, ಚತ್ತಾರಿ ಚ ಅಗತಿಗಮನಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಚ ಅಪ್ಪಮಾಣಾನಿ ಇತಿ ಕುಸಲಾಕುಸಲಾನಂ ಪಟಿಪಕ್ಖವಸೇನ ಯೋಜನಾ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ದಿಸಾಲೋಕನೋ ನಯೋ।

ತಸ್ಸ ಚತ್ತಾರಿ ಸಾಮಞ್ಞಫಲಾನಿ ಪರಿಯೋಸಾನಂ, ಯೋ ಚ ಧಮ್ಮೋ ಕುಸಲಾಕುಸಲನಿದ್ದೇಸೇ ಪಠಮೋ ದಿಸಾನಿದ್ದೇಸೋ, ಇಮಸ್ಸ ಸೋತಾಪತ್ತಿಫಲಂ ಪರಿಯೋಸಾನಂ ದುತಿಯಂ ಸಕದಾಗಾಮಿಫಲಂ, ತತಿಯಂ ಅನಾಗಾಮಿಫಲಂ, ಚತುತ್ಥಂ ಅರಹತ್ತಫಲಂ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ತಿಪುಕ್ಖಲೋ ನಯೋ? ಯೇ ಚ ದುಕ್ಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಚ ನಿಯ್ಯನ್ತಿ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ, ಯೇ ಚ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಚ ನಿಯ್ಯನ್ತಿ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ।

ಇಮೇಸಂ ಚತುನ್ನಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ನಿಯ್ಯಾತಿ, ಯೋ ಚ ಪುಗ್ಗಲೋ ದುಕ್ಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ ನಿಯ್ಯಾತಿ। ಇಮೇ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ಭವನ್ತಿ। ತತ್ಥ ಯೋ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ ನಿಯ್ಯಾತಿ , ಅಯಂ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ। ಯೋ ಪಚ್ಛಿಮೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ಸಾಧಾರಣೋ, ಅಯಂ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ। ಯೋ ಪುಗ್ಗಲೋ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ದುಕ್ಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ನಿಯ್ಯಾತಿ, ಅಯಂ ನೇಯ್ಯೋ। ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಭವಿತ್ವಾ ತೀಣಿ ಹೋನ್ತಿ, ತತ್ಥ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞುಸ್ಸ ಸಮಥಪುಬ್ಬಙ್ಗಮಾ ವಿಪಸ್ಸನಾ, ನೇಯ್ಯಸ್ಸ ವಿಪಸ್ಸನಾಪುಬ್ಬಙ್ಗಮೋ ಸಮಥೋ, ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞುಸ್ಸ ಸಮಥವಿಪಸ್ಸನಾ ಯುಗನದ್ಧಾ। ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞುಸ್ಸ ಮುದುಕಾ ದೇಸನಾ, ನೇಯ್ಯಸ್ಸ ತಿಕ್ಖಾ ದೇಸನಾ, ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞುಸ್ಸ ತಿಕ್ಖಮುದುಕಾ ದೇಸನಾ।

ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞುಸ್ಸ ಅಧಿಪಞ್ಞಾಸಿಕ್ಖಾ, ನೇಯ್ಯಸ್ಸ ಅಧಿಚಿತ್ತಸಿಕ್ಖಾ, ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞುಸ್ಸ ಅಧಿಸೀಲಸಿಕ್ಖಾ। ಇತಿ ಇಮೇಸಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಚತೂಹಿ ಪಟಿಪದಾಹಿ ನಿಯ್ಯಾನಂ।

ತತ್ಥ ಅಯಂ ಸಂಕಿಲೇಸೋ, ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ತಯೋ ಫಸ್ಸಾ ತಿಸ್ಸೋ ವೇದನಾ ತಯೋ ಉಪವಿಚಾರಾ ತಯೋ ಸಂಕಿಲೇಸಾ ತಯೋ ವಿತಕ್ಕಾ ತಯೋ ಪರಿಳಾಹಾ ತೀಣಿ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಾನಿ ತಿಸ್ಸೋ ದುಕ್ಖತಾತಿ।

ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನೀತಿ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ, ದೋಸೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ, ಮೋಹೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ। ತಯೋ ಫಸ್ಸಾತಿ ಸುಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ, ದುಕ್ಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ, ಅದುಕ್ಖಮಸುಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ। ತಿಸ್ಸೋ ವೇದನಾತಿ ಸುಖಾ ವೇದನಾ ದುಕ್ಖಾ ವೇದನಾ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾ ವೇದನಾ। ತಯೋ ಉಪವಿಚಾರಾತಿ ಸೋಮನಸ್ಸೋಪವಿಚಾರೋ

ದೋಮನಸ್ಸೋಪವಿಚಾರೋ ಉಪೇಕ್ಖೋಪವಿಚಾರೋ। ತಯೋ ಸಂಕಿಲೇಸಾತಿ ರಾಗೋ ದೋಸೋ ಮೋಹೋ। ತಯೋ ವಿತಕ್ಕಾತಿ ಕಾಮವಿತಕ್ಕೋ ಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ ವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ। ತಯೋ ಪರಿಳಾಹಾತಿ ರಾಗಜೋ ದೋಸಜೋ ಮೋಹಜೋ। ತೀಣಿ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಾನೀತಿ ಉಪ್ಪಾದೋ ಠಿತಿ ವಯೋ। ತಿಸ್ಸೋ ದುಕ್ಖತಾತಿ ದುಕ್ಖದುಕ್ಖತಾ ವಿಪರಿಣಾಮದುಕ್ಖತಾ ಸಙ್ಖತದುಕ್ಖತಾ।

ತತ್ಥ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಕುತೋ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ? ತಿವಿಧಂ ಆರಮ್ಮಣಂ ಮನಾಪಿಕಂ ಅಮನಾಪಿಕಂ ಉಪೇಕ್ಖಾಠಾನಿಯಞ್ಚ। ತತ್ಥ ಮನಾಪಿಕೇನ ಆರಮ್ಮಣೇನ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಸಮುಟ್ಠಹತಿ। ಇತಿ ಮನಾಪಿಕಾ ಆರಮ್ಮಣಾ ಸುಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ, ಸುಖವೇದನೀಯಂ ಫಸ್ಸಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಸುಖವೇದನಾ, ಸುಖವೇದನಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಸೋಮನಸ್ಸೂಪವಿಚಾರೋ, ಸೋಮನಸ್ಸೂಪವಿಚಾರಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ರಾಗೋ, ರಾಗಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಕಾಮವಿತಕ್ಕೋ, ಕಾಮವಿತಕ್ಕಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ರಾಗಜೋ ಪರಿಳಾಹೋ ರಾಗಜಂ ಪರಿಳಾಹಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಉಪ್ಪಾದೋ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣೋ, ಉಪ್ಪಾದಂ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ವಿಪರಿಣಾಮದುಕ್ಖತಾ।

ದೋಸೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಕುತೋ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ? ಅಮನಾಪಿಕೇನ ಆರಮ್ಮಣೇನ ದೋಸೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ। ಇತಿ ಅಮನಾಪಿಕಾ ಆರಮ್ಮಣಾ ದುಕ್ಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ, ದುಕ್ಖವೇದನೀಯಂ ಫಸ್ಸಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ದುಕ್ಖವೇದನಾ, ದುಕ್ಖವೇದನಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ದೋಮನಸ್ಸೂಪವಿಚಾರೋ, ದೋಮನಸ್ಸೂಪವಿಚಾರಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ದೋಸೋ, ದೋಸಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ, ಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ದೋಸಜೋ ಪರಿಳಾಹೋ, ದೋಸಜಂ ಪರಿಳಾಹಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಠಿತಸ್ಸ ಅಞ್ಞಥತ್ತಂ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ಠಿತಸ್ಸ ಅಞ್ಞಥತ್ತಂ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ದುಕ್ಖದುಕ್ಖತಾ ವೇದನಾ।

ಮೋಹೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಕುತೋ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ? ಉಪೇಕ್ಖಾಠಾನಿಯೇನ ಆರಮ್ಮಣೇನ ಮೋಹೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ ಸಮುಟ್ಠಿತಂ। ಇತಿ ಉಪೇಕ್ಖಾಠಾನಿಯಾ ಆರಮ್ಮಣಾ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖವೇದನೀಯೋ ಫಸ್ಸೋ, ಅದುಕ್ಖಮಸುಖವೇದನೀಯಂ ಫಸ್ಸಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಅದುಕ್ಖಮಸುಖಾ ವೇದನಾ, ಅದುಕ್ಖಮಸುಖವೇದನಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಉಪೇಕ್ಖೂಪವಿಚಾರೋ, ಉಪೇಕ್ಖೂಪವಿಚಾರಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಮೋಹೋ, ಮೋಹಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ, ವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಮೋಹಜೋ ಪರಿಳಾಹೋ, ಮೋಹಜಂ ಪರಿಳಾಹಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ವಯೋ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ, ವಯಂ ಸಙ್ಖತಲಕ್ಖಣಂ ಪಟಿಚ್ಚ ಉಪ್ಪಜ್ಜತೇ ಸಙ್ಖತದುಕ್ಖತಾ, ಇತಿ ಅಯಂ ತಿಣ್ಣಂ ಕಿಲೇಸಾನಂ ನಿದ್ದೇಸೋ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತೇ ಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ತಿಪುಕ್ಖಲೋ ನಯೋ।

ಇತಿ ತೀಣಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ನ ಚತುತ್ಥಾನಿ ನ ಪಞ್ಚಮಾನಿ, ತಯೋ ಫಸ್ಸಾತಿ ತಿಸ್ಸೋ ವೇದನಾ ಯಾವ ಸಙ್ಖತದುಕ್ಖತಾತಿ, ಯೋ ಕೋಚಿ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೋ, ಸಬ್ಬೋ ಸೋ ತೀಸು ಅಕುಸಲಮೂಲೇಸು ಸಮೋಸರತಿ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಕುಸಲಪಕ್ಖೋ? ತೀಣಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ, ತಿಸ್ಸೋ ಪಞ್ಞಾ ಸುತಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ ಭಾವನಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ। ತಯೋ ಸಮಾಧೀ ಸವಿತಕ್ಕಸವಿಚಾರೋ...ಪೇ॰... ತಿಸ್ಸೋ ಸಿಕ್ಖಾ ಅಧಿಸೀಲಸಿಕ್ಖಾ...ಪೇ॰... ಸಿಕ್ಖಾ। ತೀಣಿ ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಸಮಥನಿಮಿತ್ತಂ ಪಗ್ಗಹನಿಮಿತ್ತಂ ಉಪೇಕ್ಖಾನಿಮಿತ್ತಂ। ತಯೋ ವಿತಕ್ಕಾ ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕೋ...ಪೇ॰... ಅವಿಹಿಂಸಾವಿತಕ್ಕೋ। ತೀಣಿ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಅನಞ್ಞಾತಞ್ಞಸ್ಸಾಮೀತಿನ್ದ್ರಿಯನ್ತಿ ವಿತ್ಥಾರೋ। ತಯೋ ಉಪವಿಚಾರಾ ನೇಕ್ಖಮ್ಮೂಪವಿಚಾರೋ ಅಬ್ಯಾಪಾದೂಪವಿಚಾರೋ ಅವಿಹಿಂಸೂಪವಿಚಾರೋ। ತಿಸ್ಸೋ ಏಸನಾ ಕಾಮೇಸನಾ ಭವೇಸನಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯೇಸನಾ। ತಯೋ ಖನ್ಧಾ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧೋ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧೋ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧೋ।

ತತ್ಥ ಯಂ ಅಲೋಭೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ, ತಂ ಸುತಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಸುತಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಸವಿತಕ್ಕಂ ಸವಿಚಾರಂ ಸಮಾಧಿಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಸವಿತಕ್ಕೋ ಸವಿಚಾರೋ ಸಮಾಧಿ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಅಧಿಚಿತ್ತಸಿಕ್ಖಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅಧಿಚಿತ್ತಸಿಕ್ಖಾ

ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಸಮಥನಿಮಿತ್ತಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಸಮಥನಿಮಿತ್ತಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ನೇಕ್ಖಮ್ಮವಿತಕ್ಕೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಅನಞ್ಞಾತಞ್ಞಸ್ಸಾಮೀತಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅನಞ್ಞಾತಞ್ಞಸ್ಸಾಮೀತಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ನೇಕ್ಖಮ್ಮೂಪವಿಚಾರಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ನೇಕ್ಖಮ್ಮೂಪವಿಚಾರೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಕಾಮೇಸನಂ ಪಜಹತಿ, ಕಾಮೇಸನಪ್ಪಹಾನಂ ಸಮಾಧಿಕ್ಖನ್ಧಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ।

ಅದೋಸೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಚಿನ್ತಾಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ಪಞ್ಞಾ ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಅವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಮತ್ತಂ ಸಮಾಧಿಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ । ಅವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಮತ್ತೋ ಸಮಾಧಿ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಅಧಿಸೀಲಸಿಕ್ಖಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅಧಿಸೀಲಸಿಕ್ಖಾ ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಉಪೇಕ್ಖಾನಿಮಿತ್ತಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಉಪೇಕ್ಖಾನಿಮಿತ್ತಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅಬ್ಯಾಪಾದವಿತಕ್ಕೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಅಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅಞ್ಞಿನ್ದ್ರಿಯಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಅಬ್ಯಾಪಾದೂಪವಿಚಾರಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅಬ್ಯಾಪಾದೂಪವಿಚಾರೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಭವೇಸನಂ ಪಜಹತಿ, ಭವೇಸನಪ್ಪಹಾನಂ ಸೀಲಕ್ಖನ್ಧಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ।

ಅಮೋಹೋ ಕುಸಲಮೂಲಂ ಭಾವನಾಮಯಿಪಞ್ಞಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಭಾವನಾಮಯೀಪಞ್ಞಾ ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಅವಿತಕ್ಕಅವಿಚಾರಂ ಸಮಾಧಿಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅವಿತಕ್ಕೋ ಅವಿಚಾರೋ ಸಮಾಧಿ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಅಧಿಪಞ್ಞಾಸಿಕ್ಖಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅಧಿಪಞ್ಞಾಸಿಕ್ಖಾ ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಪಗ್ಗಹನಿಮಿತ್ತಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಪಗ್ಗಹನಿಮಿತ್ತಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಅಞ್ಞಾತಾವಿನೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅಞ್ಞಾತಾವಿನೋ ಇನ್ದ್ರಿಯಂ ಪರಿಪುಣ್ಣಂ ಅವಿಹಿಂಸೂಪವಿಚಾರಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಅವಿಹಿಂಸೂಪವಿಚಾರೋ ಪರಿಪುಣ್ಣೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯೇಸನಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯೇಸನಾ ಪರಿಪುಣ್ಣಾ ಪಞ್ಞಾಕ್ಖನ್ಧಂ ಪರಿಪೂರೇತಿ।

ಇತಿ ಇಮೇ ತಯೋ ಧಮ್ಮಾ ಕುಸಲಪಕ್ಖಿಕಾ ಸಬ್ಬೇ ಕುಸಲಾ ಧಮ್ಮಾ ತೀಹಿ ತಿಕನಿದ್ದೇಸೇಹಿ ನಿದ್ದಿಸಿಯನ್ತಿ ತೀಣಿ ವಿಮೋಕ್ಖಮುಖಾನಿ ತಸ್ಸ ಪರಿಯೋಸಾನಂ। ತತ್ಥ ಪಠಮೇನ ಅಪ್ಪಣಿಹಿತಂ, ದುತಿಯೇನ ಸುಞ್ಞತಂ, ತತಿಯೇನ ಅನಿಮಿತ್ತಂ। ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ದುತಿಯೋ ತಿಪುಕ್ಖಲೋ ನಾಮ ನಯೋ।

ತತ್ಥ ಯೇ ಇಮೇ ತಯೋ ಪುಗ್ಗಲಾ ಉಗ್ಘಟಿತಞ್ಞೂ ವಿಪಞ್ಚಿತಞ್ಞೂ ನೇಯ್ಯೋತಿ। ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಯೇ ಚ ಪುಗ್ಗಲಾ ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ, ಸುಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಚ ನಿಯ್ಯನ್ತಿ, ತೇ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ। ಯೇ ಚ ದ್ವೇ ಪುಗ್ಗಲಾ ದುಕ್ಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ಖಿಪ್ಪಾಭಿಞ್ಞಾಯ, ದುಕ್ಖಾಯ ಪಟಿಪದಾಯ ದನ್ಧಾಭಿಞ್ಞಾಯ ಚ ನಿಯ್ಯನ್ತಿ , ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ತೇನ ವಿಸೇಸೇನ ದ್ವೇ ಭವನ್ತಿ ದಿಟ್ಠಿಚರಿತೋ ಚ ತಣ್ಹಾಚರಿತೋ ಚ। ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಭವಿತ್ವಾ ತಯೋ ಭವನ್ತಿ, ತಯೋ ಭವಿತ್ವಾ ದ್ವೇ ಭವನ್ತಿ। ಇಮೇಸಂ ದ್ವಿನ್ನಂ ಪುಗ್ಗಲಾನಂ ಅಯಂ ಸಂಕಿಲೇಸೋ, ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ತಣ್ಹಾ ಚ, ಅಹಿರಿಕಞ್ಚ ಅನೋತ್ತಪ್ಪಞ್ಚ, ಅಸ್ಸತಿ ಚ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಞ್ಚ, ನೀವರಣಾನಿ ಚ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಚ, ಅಜ್ಝೋಸಾನಞ್ಚ ಅಭಿನಿವೇಸೋ ಚ, ಅಹಂಕಾರೋ ಚ ಮಮಂಕಾರೋ ಚ, ಅಸ್ಸದ್ಧಿಯಞ್ಚ ದೋವಚಸ್ಸಞ್ಚ, ಕೋಸಜ್ಜಞ್ಚ ಅಯೋನಿಸೋ ಚ ಮನಸಿಕಾರೋ, ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಚ ಅಭಿಜ್ಝಾ ಚ, ಅಸದ್ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಞ್ಚ ಅಸಮಾಪತ್ತಿ ಚ।

ತತ್ಥ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ಅಹಿರಿಕಞ್ಚ ಅಸ್ಸತಿ ಚ ನೀವರಣಾನಿ ಚ ಅಜ್ಝೋಸಾನಞ್ಚ ಅಹಂಕಾರೋ ಚ ಅಸ್ಸದ್ಧಿಯಞ್ಚ ಕೋಸಜ್ಜಞ್ಚ ವಿಚಿಕಿಚ್ಛಾ ಚ ಅಸದ್ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಞ್ಚ, ಅಯಂ ಏಕಾ ದಿಸಾ।

ತಣ್ಹಾ ಚ ಅನೋತ್ತಪ್ಪಞ್ಚ ಅಸಮ್ಪಜಞ್ಞಞ್ಚ ಸಂಯೋಜನಾನಿ ಚ ಅಭಿನಿವೇಸೋ ಚ ಮಮಂಕಾರೋ ಚ ದೋವಚಸ್ಸತಾ ಚ ಅಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಚ ಅಭಿಜ್ಝಾ ಚ ಅಸಮಾಪತ್ತಿ ಚ, ಅಯಂ ದುತಿಯಾ ದಿಸಾ। ದಸನ್ನಂ ದುಕಾನಂ ದಸ ಪದಾನಿ ಪಠಮಾನಿ ಕಾತಬ್ಬಾನಿ। ಸಂಖಿತ್ತೇನ ಅತ್ಥಂ ಞಾಪೇನ್ತಿ ಪಟಿಪಕ್ಖೇ ಕಣ್ಹಪಕ್ಖಸ್ಸ ಸಬ್ಬೇಸಂ ದುಕಾನಂ ದಸ ಪದಾನಿ ದುತಿಯಕಾನಿ, ಅಯಂ ದುತಿಯಾ ದಿಸಾ।

ಇತಿ ಅಕುಸಲಾನಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ದುಕ್ಖನಿದ್ದೇಸೋ, ಅಯಂ ಸಮುದಯೋ। ಯಂ ತಂ ಧಮ್ಮಂ ಅಜ್ಝಾವಸತಿ ನಾಮಞ್ಚ ರೂಪಞ್ಚ ಇದಂ ದುಕ್ಖಂ ಇತಿ ಅಯಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ, ಇದಞ್ಚ ದುಕ್ಖಂ, ಇಮಾನಿ ದ್ವೇ ಸಚ್ಚಾನಿ ದುಕ್ಖಞ್ಚ ಸಮುದಯೋ ಚ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟಸ್ಸ ನಯಸ್ಸ ಪಠಮನಿದ್ದೇಸೋ।

ತತ್ಥ ಕತಮೋ ಕುಸಲಪಕ್ಖೋ? ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ, ವಿಜ್ಜಾ ಚ ಚರಣಞ್ಚ, ಸತಿ ಚ ಸಮ್ಪಜಞ್ಞಞ್ಚ, ಹಿರೀ ಚ ಓತ್ತಪ್ಪಞ್ಚ, ಅಹಂಕಾರಪ್ಪಹಾನಞ್ಚ ಮಮಂಕಾರಪ್ಪಹಾನಞ್ಚ, ಸಮ್ಮಾವಾಯಾಮೋ ಚ ಯೋನಿಸೋ ಚ ಮನಸಿಕಾರೋ, ಸಮ್ಮಾಸತಿ ಚ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ ಚ, ಪಞ್ಞಾ ಚ ನಿಬ್ಬಿದಾ ಚ, ಸಮಾಪತ್ತಿ ಚ ಸದ್ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಞ್ಚ, ಸೋಮನಸ್ಸಞ್ಚ ಧಮ್ಮಾನುಧಮ್ಮಪ್ಪಟಿಪತ್ತಿ ಚ।

ತತ್ಥ ಸಮಥೋ ಚ ವಿಜ್ಜಾ ಚ ಸತಿ ಚ ಹಿರೀ ಚ ಅಹಂಕಾರಪ್ಪಹಾನಞ್ಚ ಸಮ್ಮಾವಾಯಾಮೋ ಚ ಸಮ್ಮಾಸತಿ ಚ ಪಞ್ಞಾ ಚ ಸಮಾಪತ್ತಿ ಚ ಸೋಮನಸ್ಸಞ್ಚ, ಇಮೇ ಧಮ್ಮಾ ಏಕಾ ದಿಸಾ। ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ ಚರಣಞ್ಚ ಸಮ್ಪಜಞ್ಞಞ್ಚ ಓತ್ತಪ್ಪಞ್ಚ ಮಮಂಕಾರಪ್ಪಹಾನಞ್ಚ ಯೋನಿಸೋ ಮನಸಿಕಾರೋ ಚ ಸಮ್ಮಾಸಮಾಧಿ ಚ ನಿಬ್ಬಿದಾ ಚ ಸದ್ಧಮ್ಮಸ್ಸವನಞ್ಚ ಧಮ್ಮಾನುಧಮ್ಮಪ್ಪಟಿಪತ್ತಿ ಚ, ಅಯಂ ದುತಿಯಾ ದಿಸಾ। ಇತಿ ಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ಚ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ಚ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟಸ್ಸ ಪನ ನಯಸ್ಸ ಚತಸ್ಸೋ ದಿಸಾ।

ತಾಸು ಯಾನಿ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖಸ್ಸ ಪಠಮಾನಿ ಪದಾನಿ ಅಕುಸಲಾನಿ ಕುಸಲೇಹಿ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ತಾನಿ ಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ದುತಿಯೇಹಿ ಪದೇಹಿ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತೇಸಂ ಪಹಾನಾ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ ಯಾನಿ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖಸ್ಸ ದುತಿಯಾನಿ ಅಕುಸಲಪದಾನಿ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ, ತಾನಿ ಕುಸಲಪಕ್ಖಸ್ಸ ಪಠಮೇಹಿ ಪದೇಹಿ ಪಹಾನಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ। ತೇಸಂ ಪಹಾನಾ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ ಪರಿಯೋಸಾನಂ। ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ನಯಾನಂ ಪಠಮೋ ನಯೋ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತೋ ನಾಮ। ಅಟ್ಠ ಪದಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಚ ಕುಸಲಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಚ ಅಕುಸಲಾನಿ ಇಮಾನಿ ಅಟ್ಠ ಪದಾನಿ ಮೂಲಪದಾನಿ, ಅತ್ಥನಯೇನ ದುತಿಯೋ ತಿಪುಕ್ಖಲೋ। ಸೋ ಛಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ನೇತಿ ಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚ ನೇತಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚ, ಇತಿ ಇಮಾನಿ ಛ ಪದಾನಿ ಪುರಿಮಕಾನಿ ಚ ಅಟ್ಠ ಮೂಲಪದಾನಿ ಇಮಾನಿ ಚುದ್ದಸ ಪದಾನಿ ಅಟ್ಠಾರಸನ್ನಂ ಮೂಲಪದಾನಂ। ತತ್ಥ ಯೋ ಪಚ್ಛಿಮಕೋ ನಯೋ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೋ, ಸೋ ಚತೂಹಿ ಧಮ್ಮೇಹಿ ನೇತಿ। ಅವಿಜ್ಜಾಯ ಚ ತಣ್ಹಾಯ ಚ ಸಮಥೇನ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾಯ ಚ, ಇಮೇ ಚತ್ತಾರೋ ಧಮ್ಮಾ ಇಮಾನಿ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ ತೀಸು ನಯೇಸು ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ।

ತತ್ಥ ಯಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ, ತತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ ಸಮೋಸರತಿ। ತೇಸಞ್ಚ ನವನ್ನಂ ಮೂಲಾನಂ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತನಯೇ ತೀಣಿ ತಿಪುಕ್ಖಲೇ ದ್ವೇ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೇ, ಇಚ್ಚೇತೇ ಕುಸಲಸ್ಸ ಪಕ್ಖಾ। ತತ್ಥ ಯಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ, ತತ್ಥ ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ ಯುಜ್ಜತಿ। ತತ್ಥ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತೇ ನಯೇ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ತೀಣಿ ತಿಪುಕ್ಖಲೇ ದ್ವೇ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೇ ಇಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ।

ತತ್ಥ ಯಾನಿ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೇ ನಯೇ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ, ತತ್ಥ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ ಸಮೋಸರನ್ತಿ। ಯಥಾ ಕಥಂ, ಸಮಥೋ ಚ ಅಲೋಭೋ ಚ ಅದೋಸೋ ಚ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ಚ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ ಚ ಇಮಾನಿ ಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ಪಞ್ಚ ಪದಾನಿ ಸಮಥಂ ಭಜನ್ತಿ। ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ ಅಮೋಹೋ ಚ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಚ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ ಚ ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ವಿಪಸ್ಸನಂ ಭಜನ್ತಿ। ಇಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ದ್ವೀಸು ಪದೇಸು ಯೋಜಿತಾನಿ, ತತ್ಥ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ನವನ್ನಂ ಅಕುಸಲಮೂಲಪದಾನಂ ಯಾ ಚ ತಣ್ಹಾ ಯೋ ಚ ಲೋಭೋ ಯೋ ಚ ದೋಸೋ ಯಾ ಚ ಸುಭಸಞ್ಞಾ ಯಾ ಚ ಸುಖಸಞ್ಞಾ, ಇಮಾನಿ ಪಞ್ಚ ಪದಾನಿ ತಣ್ಹಂ ಭಜನ್ತಿ । ಯಾ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾ ಯೋ ಚ ಮೋಹೋ ಯಾ ಚ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಯಾ ಚ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ, ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಅವಿಜ್ಜಂ ಭಜನ್ತಿ। ಏತಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ಅಕುಸಲಾನಿ ಸುಸಂಖಿತ್ತಾನಿ। ಇತಿ ತಯೋ ನಯಾ ಏಕಂ ನಯಂ ನ ಪವಿಟ್ಠಾ। ಏವಂ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟನಯೇ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ।

ಕಥಂ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ, ತಿಪುಕ್ಖಲೇ ನಯೇ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ? ನವನ್ನಂ ಪದಾನಂ ಕುಸಲಾನಂ, ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ ಅಮೋಹೋ ಚ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಚ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ ಚ, ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ; ಅಮೋಹೋ ಚ ಸಮಥೋ ಚ ಅಲೋಭೋ ಚ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ಚ, ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ; ಲೋಭೋ ಚ ದೋಸೋ ಚ, ಏವಂ ಇಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ತೀಸು ಕುಸಲೇಸು ಯೋಜೇತಬ್ಬಾನಿ। ತತ್ಥ ನವನ್ನಂ ಪದಾನಂ ಅಕುಸಲಾನಂ ತಣ್ಹಾ ಚ ಲೋಭೋ ಚ ಸುಭಸಞ್ಞಾ ಚ ಸುಖಸಞ್ಞಾ ಚ, ಇಮಾನಿ ಚತ್ತಾರಿ ಪದಾನಿ ಲೋಭೋ ಅಕುಸಲಮೂಲಂ; ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ಮೋಹೋ ಚ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಚ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ ಚ ಅಯಂ ಮೋಹೋ ಅಯಂ ದೋಸೋ, ಯೇ ಚ ಇಮಾನಿ ನವ ಪದಾನಿ ತೀಸು ಅಕುಸಲೇಸು ಯೋಜಿತಾನಿ। ಏವಂ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ ಕುಸಲಮೂಲೇಸು ಚ ಯೋಜೇತ್ವಾ ತಿಪುಕ್ಖಲೇನ ನಯೇನ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾನಿ।

ಕಥಂ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತೇ ನಯೇ ಯುಜ್ಜನ್ತಿ? ತಣ್ಹಾ ಚ ಸುಭಸಞ್ಞಾ ಚ, ಅಯಂ ಪಠಮೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಲೋಭೋ ಚ ಸುಖಸಞ್ಞಾ ಚ, ಅಯಂ ದುತಿಯೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ ನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಚ, ಅಯಂ ತತಿಯೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಮೋಹೋ ಚ ಅತ್ತಸಞ್ಞಾ ಚ, ಅಯಂ ಚತುತ್ಥೋ ವಿಪಲ್ಲಾಸೋ। ಇತಿ ನವ ಪದಾನಿ ಅಕುಸಲಮೂಲಾನಿ ಚತೂಸು ಪದೇಸು ಯೋಜಿತಾನಿ। ತತ್ಥ ನವನ್ನಂ ಮೂಲಪದಾನಂ ಕುಸಲಾನಂ ಸಮಥೋ ಚ ಅಸುಭಸಞ್ಞಾ ಚ, ಇದಂ ಪಠಮಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ। ಅಲೋಭೋ ಚ ದುಕ್ಖಸಞ್ಞಾ ಚ, ಇದಂ ದುತಿಯಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ। ವಿಪಸ್ಸನಾ ಚ ಅನಿಚ್ಚಸಞ್ಞಾ ಚ, ಇದಂ ತತಿಯಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ। ಅಮೋಹೋ ಚ ಅನತ್ತಸಞ್ಞಾ ಚ, ಇದಂ ಚತುತ್ಥಂ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಂ। ಇಮಾನಿ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತನಯಂ ಅನುಪವಿಟ್ಠಾನಿ। ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ನಯಾನಂ ಯಾ ಭೂಮಿ ಚ ಯೋ ರಾಗೋ ಚ ಯೋ ದೋಸೋ ಚ ಏಕಂ ನಯಂ ಪವಿಸತಿ। ಏಕಸ್ಸ ನಯಸ್ಸ ಅಕುಸಲೇ ವಾ ಧಮ್ಮೇ ಕುಸಲೇ ವಾ ಧಮ್ಮೇ ವಿಞ್ಞಾತೇ ಪಟಿಪಕ್ಖೋ ಅನ್ವೇಸಿತಬ್ಬೋ, ಪಟಿಪಕ್ಖೇ ಅನ್ವೇಸಿತ್ವಾ ಸೋ ನಯೋ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬೋ, ತಮ್ಹಿ ನಯೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠೋ। ಯಥಾ ಏಕಮ್ಹಿ ನಯೇ ಸಬ್ಬೇ ನಯಾ ಪವಿಟ್ಠಾ ತಥಾ ನಿದ್ದಿಸಿತಬ್ಬಾ। ಏಕಮ್ಹಿ ಚ ನಯೇ ಅಟ್ಠಾರಸ ಮೂಲಪದಾನಿ ಪವಿಟ್ಠಾನಿ, ತಮ್ಹಿ ಧಮ್ಮೇ ವಿಞ್ಞಾತೇ ಸಬ್ಬೇ ಧಮ್ಮಾ ವಿಞ್ಞಾತಾ ಹೋನ್ತಿ। ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ನಯಾನಂ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತನಯಸ್ಸ ಚತ್ತಾರಿ ಫಲಾನಿ ಪರಿಯೋಸಾನಂ। ಪಠಮಾಯ ದಿಸಾಯ ಪಠಮಂ ಫಲಂ, ದುತಿಯಾಯ ದಿಸಾಯ ದುತಿಯಂ ಫಲಂ, ತತಿಯಾಯ ದಿಸಾಯ ತತಿಯಂ ಫಲಂ, ಚತುತ್ಥಾಯ ದಿಸಾಯ ಚತುತ್ಥಂ ಫಲಂ। ತಿಪುಕ್ಖಲಸ್ಸ ನಯಸ್ಸ ತೀಣಿ ವಿಮೋಕ್ಖಮುಖಾನಿ ಪರಿಯೋಸಾನಂ। ಪಠಮಾಯ ದಿಸಾಯ ಅಪ್ಪಣಿಹಿತಂ, ದುತಿಯಾಯ ದಿಸಾಯ ಸುಞ್ಞತಂ, ತತಿಯಾಯ ದಿಸಾಯ ಅನಿಮಿತ್ತಂ। ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟಸ್ಸ ನಯಸ್ಸ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಚ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ ಪರಿಯೋಸಾನಂ । ಪಠಮಾಯ ದಿಸಾಯ ರಾಗವಿರಾಗಾ ಚೇತೋವಿಮುತ್ತಿ, ದುತಿಯಾಯ ದಿಸಾಯ ಅವಿಜ್ಜಾವಿರಾಗಾ ಪಞ್ಞಾವಿಮುತ್ತಿ। ಇಮೇ ತಯೋ ನಯಾ ಇಮೇಸಂ ತಿಣ್ಣಂ ನಯಾನಂ ಅಟ್ಠಾರಸನ್ನಂ ಮೂಲಪದಾನಂ ಆಲೋಕನಾ, ಅಯಂ ವುಚ್ಚತಿ ದಿಸಾಲೋಕನೋ [ದಿಸಾಲೋಚನೋ (ಕ॰)] ನಯೋ। ಆಲೋಕೇತ್ವಾನ ಜಾನಾತಿ "ಅಯಂ ಧಮ್ಮೋ ಇಮಂ ಧಮ್ಮಂ ಭಜತೀ"ತಿ ಸಮ್ಮಾ ಯೋಜನಾ। ಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ಅಕುಸಲಪಕ್ಖೇ ಚ ಅಯಂ ನಯೋ ಅಙ್ಕುಸೋ ನಾಮ। ಇಮೇ ಪಞ್ಚ ನಯಾ।

ತತ್ಥಿಮಾ ಉದ್ದಾನಗಾಥಾ

ತಣ್ಹಾ ಚ ಅವಿಜ್ಜಾಪಿ ಚ, ಲೋಭೋ ದೋಸೋ ತಥೇವ ಮೋಹೋ ಚ।
ಚತ್ತಾರೋ ಚ ವಿಪಲ್ಲಾಸಾ, ಕಿಲೇಸಭೂಮೀ ನವ ಪದಾನಿ॥

ಯೇ ಚ ಸತಿಪಟ್ಠಾನಾ, ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ ಕುಸಲಮೂಲಾ।
ಏತಂ ಸಬ್ಬಂ ಕುಸಲಂ, ಇನ್ದ್ರಿಯಭೂಮೀ ನವ ಪದಾನಿ॥

ಸಬ್ಬಕುಸಲಂ ನವಹಿ ಪದೇಹಿ ಯುಜ್ಜತಿ, ನವಹಿ ಚೇವ ಅಕುಸಲಂ।
ಏತೇ ತೇ ಮೂಲಪದಾ, ಉಭತೋ ಅಟ್ಠಾರಸ ಪದಾನಿ॥

ತಣ್ಹಾ ಚೇವ ಅವಿಜ್ಜಾ ಚ, ಸಮಥೋ ಚ ವಿಪಸ್ಸನಾ।
ಯೋ ನೇತಿ ಸಬ್ಬೇಸು ಯೋಗಯುತ್ತೋ, ಅಯಂ ನಯೋ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೋ॥

ಯಂ ಕುಸಲಮೂಲೇಹಿ, ನಯತಿ ಕುಸಲಅಕುಸಲಮೂಲೇಹಿ।
ಭೂತಂ ತಥಂ ಅವಿತಥಂ, ತಿಪುಕ್ಖಲಂ ತಂ ನಯಂ ಆಹು॥

ಸೋ ನೇತಿ ವಿಪಲ್ಲಾಸೇಹಿ, ಕಿಲೇಸಇನ್ದ್ರಿಯೇಹಿ ಚ।
ಧಮ್ಮೇ ತಂ ನಯಂ ವಿನಯಮಾಹು, ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತಂ ನಾಮ॥

ವೇಯ್ಯಾಕರಣೇ ವುತ್ತೇ, ಕುಸಲತಾಹಿ ಅಕುಸಲತಾಹಿ ಚ।
ತಯೋ ಆಲೋಕಯತಿ, ಅಯಂ ನಯೋ ದಿಸಾಲೋಚನೋ ನಾಮ॥

ಓಲೋಕೇತ್ವಾ ದಿಸಾಲೋಚನೇನ, ಉಕ್ಖಿಪಿಯ ಯಂ ಸಮಾನೇತಿ।
ಸಬ್ಬೇ ಕುಸಲಾಕುಸಲೇ, ಅಯಂ ನಯೋ ಅಙ್ಕುಸೋ ನಾಮ॥

ನಯಸಮುಟ್ಠಾನಂ।

ಪೇಟಕೋಪದೇಸೇ ಮಹಾಕಚ್ಚಾಯನಸ್ಸ ಥೇರಸ್ಸ ಸುತ್ತವಿಭಙ್ಗಸ್ಸ

[ವೇಭಙ್ಗಿಸ್ಸ (ಪೀ॰ ಕ॰)] ದಸ್ಸನಂ ಸಮತ್ತಂ।

ಯಾನಿ ಚತುಕ್ಕಾನಿ ಅಕುಸಲಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಚ ಸೀಹವಿಕ್ಕೀಳಿತೇ ನಯೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ, ತಿಕಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಚ ಅಕುಸಲಾನಿ ಚ ತಿಪುಕ್ಖಲೇ ನಯೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ, ದುಕಾನಿ ಕುಸಲಾನಿ ಚ ಅಕುಸಲಾನಿ ಚ ನನ್ದಿಯಾವಟ್ಟೇ ನಯೇ ನಿದ್ದಿಟ್ಠಾನಿ। ಯೇಸು ದ್ವೀಸು ಧಮ್ಮೇಸು [ವಿಸುದ್ಧೀಸು (ಕ॰)] ಕುಸಲೇಸು ಸೋ ಅತ್ಥೋ ತಿಕೇಸು ವಿಭಜ್ಜಮಾನಸ್ಸ ಭವಭೂಮಿ, ಅಥ ಚ ಸಬ್ಬೋ [ಪುಬ್ಬೋ (ಕ॰)] ಚ ಅತ್ಥೋ ತೀಹಿ ಬ್ಯಞ್ಜನೇಹಿ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ತತ್ತಕಾನಿ ವುಚ್ಚತಿ। ಯೋ ಅತ್ಥೋ ಚತೂಹಿ ಪದೇಹಿ ಅಟ್ಠವೀಸತಿಭಾಗೇಹಿ ನತ್ಥಿಭೂಮಿ ನಿದ್ದಿಸಿತುಂ, ಅವಚರನ್ತೋವ ಚತೂಹಿ ಪದೇಹಿ ನಿದ್ದಿಸತಿ। ಇತಿ ಯಂ ಯಥಾನಿದ್ದಿಟ್ಠಸ್ಸ ಅವಿಕೋಸನಾ ಇದಂ ಪಮಾಣಂ। ಯಥಾ ಸಬ್ಬೇ ಸಮಾಧಯೋ ತೀಸು ಸಮಾಧೀಸು ಪರಿಯೇಸಿತಬ್ಬಾ, ಸವಿತಕ್ಕಸವಿಚಾರೇ ಅವಿತಕ್ಕವಿಚಾರಮತ್ತೇ ಅವಿತಕ್ಕಅವಿಚಾರೇ ಇದಂ ಪಮಾಣಂ, ನತ್ಥಿ ಚತುತ್ಥೋ ಸಮಾಧಿ। ತಥಾ ತಿಸ್ಸೋ ಪಞ್ಞಾ ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ಸುತಮಯೀ ಭಾವನಾಮಯೀ ಸಬ್ಬಾಸು ಪಞ್ಞಾಸು ನಿದ್ದಿಸತಿ, ನತ್ಥಿ ಚತುತ್ಥೀ ಪಞ್ಞಾ ನ ಚಿನ್ತಾಮಯೀ ನ ಸುತಮಯೀ ನ ಭಾವನಾಮಯೀ, ಪಞ್ಞಾ ನಾಸ್ಸ ಅತ್ಥಿ ಇಮೇಸಂ ಧಮ್ಮಾನಂ ಯಾ ಅವಿಕ್ಖೇಪನಾ, ಇದಂ ವುಚ್ಚತಿ ಪಮಾಣನ್ತಿ।

ಥೇರಸ್ಸ ಮಹಾಕಚ್ಚಾಯನಸ್ಸ ಜಮ್ಬುವನವಾಸಿನೋ ಪೇಟಕೋಪದೇಸೋ

ಸಮತ್ತೋ।

ಪೇಟಕೋಪದೇಸಪಕರಣಂ ನಿಟ್ಠಿತಂ।